

1700 Ft

9 771587 023027 24003

2024-3
LXII. évfolyam

Életünk

2024-3

SZERZŐINK:

Alexa Károly (1945), Egyházashetye-Budapest ■ B. Tóth Klára (1955), Kisoroszi ■ Bobory Zoltán (1946), Székesfehérvár ■ Borbély László (1968), Budapest ■ Czakó Gábor (1942–2024) ■ Fábíán László (1940), Zsennye-Budapest ■ Farkas Gábor (1977), Szigetszentmárton ■ Hegedűs Gyöngyi (1967), Budapest ■ Juhász Zsuzsanna (1958), Budapest ■ Kemenes Géfin László (1937–2022) ■ Kovács István (1945), Salföld ■ Molnár Miklós (1946), Sopron ■ Péntek Imre (1942), Zalaegerszeg ■ Sarusi Mihály (1944), Balatonalmádi ■ Sztaskó Richard (1984), Budapest ■ W.-Nemessuri Zoltán (1946), Budapest ■ Zentai Adél (1985), Budapest

*Jelen számunkat Tóth Csaba májusi szombathelyi kiállításán készült képekkel illusztráltuk.
Garas Kálmán fotográfiái.*

irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat

ÉLETÜNK

TARTALOM

HEGEDŰS GYÖNGYI ■ A földből soha (versek) / 1

FÁBIÁN LÁSZLÓ ■ Kirebbentek az angyalok az Édenből (esszé) / 4

BOBORY ZOLTÁN ■ versei / 14

SARUSI MIHÁLY ■ Csabától Almádiig, meg vissza (Pomeriumi jegyzetek V.) / 19

PÉNTEK IMRE ■ Tóth Csaba májusi szombathelyi kiállításáról / 33

ALEXA KÁROLY ■ KGL (bevezetés) / 37

KGL ■ P. Arthur kéjútazása Prüdériában / 39

FARKAS GÁBOR ■ versei / 80

ZENTAI ADÉL ■ Daráló Unikornis (regényrészlet) / 82

SZTASKÓ RICHARD ■ kisprózái / 97

MOLNÁR MIKLÓS ■ Mátészalka gyászban van (próza) / 104

B. TÓTH KLÁRA ■ versei / 117

BORBÉLY LÁSZLÓ ■ Az emlékmolnár (elbeszélés) / 120

KOVÁCS ISTVÁN ■ A délszláv állam átmeneti valóságától Horvátország valóságáig
(Lőkös István könyvéről) / 124

W.-NEMESSURI ZOLTÁN ■ Bizáncias „Nagy Románia”
(Borsi-Kálmán Béla könyvének francia kiadása) / 130

JUHÁSZ ZSUZSANNA kisprózái 136

CZAKÓ 1942–2024

A hagyatékból: Viola és Pablo, Hamvasról, A tudásról, Polkorrekt avagy húsvét, Volt egyszer egy barátom, a legjobb. Akik búcsúznak: Kulin Ferenc, Fábíán László, Bálint Zsolt, Exler Norbert,
Juhász Zoltán, Babos Tamás, Alexa Károly, Szőnyi Szilárd / 146

A FOLYÓIRAT KIADÁSÁT TÁMOGATÓ ÉS KEZELŐ SZERV:
MAGYAR KULTÚRÁÉRT ALAPÍTVÁNY

ÉLETÜNK

Irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat • LXII. évfolyam

Kiadja: Berzsényi Dániel Könyvtár – Szombathely MJV Önkormányzata • Felelős kiadó:
Dr. Baráthné Molnár Mónika, tel.: 94/513-530, mobil: +36-30/953-2300 • Főszerkesztő: Alexa
Károly, e-mail: karoly.alex@gmail.com, tel.: 06-30/583-0302 • Előfizetésben terjeszti: BDK
9700 Szombathely, Dr. Antall József tér 1., Tel.: 94/513-537; elofizetes@bdk.hu • Előfizetési
díj egy évre: 6800 Ft, egyes számok ára: 1700 Ft. Megjelenik negyedévente, 460 példányban.
• Nyomdai előkészítés, nyomtatás: Papírmanufaktúra Kft. • ISSN–0133–4751

HEGEDŰS GYÖNGYI

A földből soha

[BELÉPETT ÁLMOMBA]

belépett álmomba, az ébrenlélet hátával
kint tartva, akár az imában, sötétebb lett
egy napszakkal, már nem festek zsidó temetőket,
de hoztam magának egyet, egyetlenegy üres
sír van benne, azzal levette festő köpenyét,
átnyújtotta, minden műterem képről ráfröccsent
festék folttal, föl fogok ébredni kiáltottam,
mintha figyelmeztetni akartam volna a közelgő
ámen a köpenyt kimossa temetetlen holtnak,
így van, mondta nyugodtan, háton hamarabb fáradok

[AZ ÖSSZECSÚSZOTT GENERÁCIÓKBAN]

az összezsúszott generációkban jönnek-mennek a szavak,
rendben, hogy más szeretsz, de rám vársz, az álom váróterem,
a túlvilágért sem adnád fel zsörtölődésed, túl jól ismered az e
világi törésvonalakat, hogy ezt a tudásod épp a teljességgel félbe
hagyd, az örökkévalóság második nyilvánosság, hogy nem hiába
a hiba, már itt is tudtad, de most már azt is, nem hiba a hiába,
és az is mindegy, tudásunk így összeért vagy rohadt, a felidézhetetlen
álom testi emléke, a levertségig fokozódó szomorúság,
fej nehéz mellkas – szeretni, várni azonos hangalak -
nem gyász már az, csak / ahogy a tél ott van a / legvadabb nyárban

[LEGGYAKRABBAN ÚGY LÁTOM MAGAM]

leggyakrabban úgy látom magam, állok az asszonyok között, esti istentisztelet előtt, még kislány vagyok, de valahogy velük már a születés szemmagasságba hozott, fejkendős asszonyok, már nem fiatalok, a sorsvonalban meggyült föld, nem lehet belőle már istentiszteletre sem kimosakodni, arról beszélnek, a nyári vihar hogy mosta ki a magvakat, amit előző nap a tenyér marokszorításából kiengedtek, a sorsvonalak mélyén meggyült földben is kikeltek volna a magok, álmodtam sokszor asszonyokról, kiknek már érett kalással telt búzamező nőtt tenyerén, téészesítetlen, tépj innen szombatnapot krisztusom, a falu főutcáját is a dombokról lezúduló víz vájta, az asszonyok mindig vízmosásban állnak, az áradó mag maga mossa ki őket a magból. a földből soha.

FÁBIÁN LÁSZLÓ

Kirebbentek az angyalok az Édenből

*létében megmaradni törekszik
Spinoza*

Már csak egy Isten menthet meg minket – sóhajtott (nem tudom, miért vélem sóhajnak) a bölcselő – belátva világunk kilátástalan romlandóságát, az önpusztítást, a tehetetlenséget, renyhéséget, de talán az ennél is reménytelenebb ostobaságot; ha pedig mellé kerül Edmond Jabès végletesen kiábrándító gondolata, miszerint Isten nem más, mint kiküszöbölhetetlen és megragadhatatlan hiány az emberi gondolkodás számára, úgy tetszik, pusztán a föltartott kéz marad: Dante pokolmottója érvényes az egész képzelt világegyetemre: Purgatóriumra, Paradicsomra csakúgy, mivel ez utóbbiak szintűgy hiányérzetté devalválódnak –

nem tudom, ki talált rá a jelentéstartalmas anagrammára a francia nyelvben (én Darida Veronikánál olvastam), a DIEU – VIDE párra, amely egyszeriben megvilágítja a főntebbi aggályokat – az 'Isten' nevet az 'üres're fordítva, akárha szójátékról lenne szó; mióta Nietzsche bejelentette halálát, azóta Isten fogalma egyre üresebbé vált, élő létezőként pedig aligha erősítették meg az esztelen gyilkolások, ostoba forradalmak, irgalmatlan népirtások, világégések, amelyek sokkal inkább a Gonosz (mint az emberi lélekkel ekvivalens), az Ős-rossz mindenható öröklétét nyomatékosították, semmint egy szerető isten magasztos gondoskodását; a párlat, ami az utóbbiakból lecsapódik, óhatatlanul és egyértelműen az emberi természet gyarlóságából szintetizálódik, míg az egyistenhit világában a koncentráció az abszolút jóság felé törekszik, noha nem hallgatnánk el az Őszövetségből megörökölt féltékeny és haragos, bosszúálló/büntető főntebbvaló képét (eredendően vulkán-isten), amely ott nyomaszt mind a kereszténységben, mind az iszlámban > nem annyira az erkölcsi tökéletesedés, mint az alárendeltség, az önkorlátozás jegyében; tisztában vagyok vele – mielőtt bárki szememre hányná –, hogy istenképről beszélek, nem pedig Istenről (semmi esetre sem a vallásról, mint az emberi szellem sajátos megnyilatkozási szisztémájáról), ám az ember története során valójában istenképekkel, azaz saját alkotásaival találkozott, mondhatni folyamatosan önmagával viaskodott, jellegzetes oikofóbiája folytán, ami kétségkívül morális képzetekről, netán igényekről is árulkodott (*vallásképző erők* – mondaná Lou Salome, Nietzsche vágyott partnere Tautenburgban), noha gyakorta kétségeit csakúgy föl-fölmutatva (példaként említhető Mózes vagy Jónás, de akár az *éli, éli, lamma sabaktani* Jézusa),

Nietzschénél pedig a hagyomány istenképe hal meg, hogy helyet adjon valamiféle új vallásnak – Zarathusztra ideájának;

(alighanem ennek a vallástalan vallásos fordulatnak a létrejöttében szerepe lehetett egy olvasmányélménynek, a megismerkedésnek Flaubert *Szent Antal megkísértése* című munkájával)

Lou Salome maga szintén írt egy könyvet – talán nem minden nietzschei ihletettség híján – *Harcban Istennel* címen, úgy tetszik a gondolat jócskán mozgatta a korszellemet; *Maradjatok hűek a földhöz!* – kiáltja Zarathusztra, hogy a mennyre sóvárgó tekinteteket visszaigazítsa a valóságos emberi miliőbe, ami esetleg nem realitás a tárgyi valóság értelmében, de – mint tudjuk – monológja *mindenkihez és senkihez beszél*, tulajdonképpen programadás a szigorúan újraértékelt hagyományból, amelynek jobbára csak formáját (biblikus hangnem), semmint valódi tartalmát igényli; Nietzsche korábban úgy fogalmazott: *Légy úrrá önmagadon, légy úrrá erényeiden is*, és hát az istenkép általában az emberi erények szublimált fölmagasztalása (szerényebben: célképzete);

a magasztoshoz való viszony javarészt nem csak ünnepélyességet, de valamiféle titokzatosságot is megkövetel; a rózsakeresztesek, a szabadkőművesek a hagyományosan magasztos, a hitbéli fennkölt megsemmisítésére, önnön gondolataik mitikus fölnagyítására és általánosítására törekedtek, szervezeteik mesterkéltséggel, okkult jellege nem csupán önvédelem volt a fönnálló hatalmi normákkal szemben, de a rejtelmes „irdatlanná” növelése, hogy ezzel a jellegzetes nietzschei fogalommal éljek, misztikus homálya az újjáépítkezésnek – par excellence módon új istenképnek; a hevület, amivel mindmáig acsargó támadások érik ezeket a mozgalmakat, legalább olyan komikus, mint a szervezetek rituáléi, aligha efféle érintettségük alapján kellene megítélni a magyar kultúra és tudomány újat akaró szellemóriáit – teszem azt – Kazinczytól Adyig (vagy tovább), talán-talán Szabó Dezső háborgásait is megérthetjük a „keresztény kurzussal” szemben, miképpen gondolkodó ember mindenkor ódzkodik a kurzusok hitvány sandaságától – Bergyajev a megrázó *Gott ist tot* bejelentés után figyelmesen tovább olvasta a nietzschei mondatot: *an seinem Mitleiden mit den Menschen ist Gott gestorben* (az emberek iránti szánalmában halt meg az Isten), mintegy hozzátapasztva részint hangsúlyos perszonalizmusát, amelyben nem talált helyet semmilyen szervezett egyház istenképének – mondván az emberrel együtt szenvedő, nem pedig a Világ Ura vagy a Gondviselő-Isten világrendje (a társadalom hatalmi rendszereinek égi leképezése) az igaz, éppen hogy ez a vallási isteneszme tartja rabságban a szabadságára vágyakozó individuumot, a „büntető” Isten valójában hamis rémkép, sanda exteriorizáció, teológiai tákolmány; *Nincs annál szánalmasabb, mint ahogy a teológiai doktrínák többsége válaszol a theodicaea problémájára. E tanok többé-kevésbé arra az elvre épülnek, hogy az univerzális-általános uralkodik az egyéni-szinguláris fölött*; mindezt – következményeivel egyetemben az antik nézőpont továbbéléseként tartja számon: *amely szerint az egész harmóniája igazolná a részekre jellemző rosszat*, ám

a perszonalista pontosan az ellenkezőjéből indul ki: a személy eredendő szabadságából –

a gondolkodó ember hajtó ereje, sőt, legbiztosabb eszköze a szkepszis, amely valószínűleg értelmével együtt alakult ki benne – fölismerve „belevettségét” a bizonytalanságokba, magába a létezés abszurditásába, az *igazság tébolyába*, amiről – mondjuk – Camus-nél olvashatunk őszinte passzusokat, és ez a folyvást jelenvaló kétely sokszor önmagával, önmaga teremtményeivel is szembe fordítja mióta világ a világ, naná, istenképével éppúgy (Chamfortnál tudatosan „botlik bele” a kor hangulatát pontosan idéző aforizmába: *kevés büszkeséggel találkoztam, amellyel meg lettem volna elégedve. Nem láttam jobbat ebből a fajtából, mint azt a büszkeséget, amit a Sátán érzett az Elveszített Paradicsomban*), Occam „borotvája” pontosan annyira ateista gondolat, mint a geocentrikus világkép föladása, de uram bocsá’ a heliocentrikusé a modern fizikában csakúgy, érdemes az *eppur si muove* eszméjét továbbra érvényesnek tekintenünk, nem riadozni sem fizikától, sem metafizikától, sőt, szembenézni alkalmasint a tragikus életérzéssel szintén; ez utóbbi mindenképpen az emberi élet abszurditásából fakad, voltaképpen az egyed sorsának túldimenzionálásából, amely mára a faj veszélyeztetettségét prognosztizálja, az egykori majdnem-vigaszt, hogy az egyed halála szerves része a faj fönmaradásának (utódok), mind kétségesebbnek látszik – nem kis mértékben a túlszaporodás miatt, amely szemmel láthatólag a jövő biotervezőit/biopolitikusait ugyancsak rezignálja merész elképzeléseikben; (nem vitás egy teremtő istentől nem lehet elvárni, hogy egyszeriben fölülbírálja „legtökéletesebb” alkotását, áttervezze fiziológiai formáját a modern biológusok/filozófusok kénye-kedve szerint „gazdaságosabbra”, netán „profitosabbra”, a teremtés istene önelégült, jogosnak tekinti igényét a föltétlen imádásra); Bergyajev nem ismer semmiféle teremtő istent, uralkodót meg annyira sem, gondolata látens ateizmust rejt, még ha képes is továbbfejleszteni a krisztusi emberisten felé –

nos, a tudomány és a vallás összeegyeztetése (összehangolása) még az olyan szorgos törekvőknek is rengeteg gondot okozott, mint – például – Teilhard de Chardin, ugyancsak fejére vonta a vaskalapos egyháziak súlyos haragját, jóllehet akkor szóba sem jöhettek – mondjuk – a feketelyukak vagy egyéb kozmológiai istenkísértések; mégis, el kéne választanunk Isten létének kérdését és a vallást (elsősorban a történelmi vallásokra gondolok, nem az újkeletű üzleti/politikai vállalkozásokra), mindenképpen tisztelettel adózni az időtálló intézményeknek, amelyek részint megalapozták, részint pedig kibontakoztatták és fölvirágoztatták az egyetemes kultúrát: évszázadokon át a művelés (*coleo*) aktív szervezete (olykor egyetlen), intézményes jelenlétére ráépülhetett mind a judaista-keresztény, mind pedig az iszlám kultúra, noha semmiképp nem egységes formákban (az emberábrázolás judaista tilalma az iszlám dogmatikájában is szerepel, a kereszténység – nem viták nélkül – fölülelmelkedett rajta), azaz a mai európai műveltséghez (ide sorolom az ebből elágazó észak- és latinamerikai vagy ausztr-

ráliai kultúrákat) óhatatlanul kulcs a judaista-keresztény eredet és a századokon át főlhalmozódott hagyomány (amely – nem mellesleg – magába olvasztva őriz egyéb – görög, római stb. – tradíciókat), aligha vitatható ennek a kultúrának az egyetemessége, masszívan formáló befolyása jogrendre, társadalmi szokásokra, mi több, néha pozitívan, máskor negatívan hatást gyakorolva a tudományosságra; Voltaire indulatos kirohanása – *Tipord el a gyalázatot!* – minden bizonnyal individualista liberalizmusa számlájára írandó, a maga ágán napjainkig újabb és újabb hasonló megnyilatkozásokat involvál; Lucretius jóval korábban meg akarta szabadítani az istenektől az embert, híven az csak így szabadulhat meg az ismeretlentől való félelmeitől, majd fél évezreddel később Macrobius szorgosan gyűjti, följegyzí, kommentálja a Római Birodalom különböző vallási hagyományait mint megóvásra méltó örökséget, de nem válik ateistává, valami sajátos platonizmusnál köt ki –

a föltehetőleg 3-4. században élt Lactantius, a „keresztény Cicero” az új tanok védelmezője a keresztényüldözőkkel szemben, vagy ahogyan ő használja: az *igazság* híve, amely esetében mindig a kereszténységet jelenti, az isteni igazság tanúságtételét látja a keresztényüldözések megszűnésében, a megszállott üldözők – Nero, Domitianus, Valerianus, Aurelianus, Diocletianus – elnyerik szörnyű, tehát méltó büntetésüket, lesújt rájuk Isten haragja, aki nemcsak jószágos, de büntető is tud lenni (ámbar a „büntetések” szélsőséges kegyetlensége aligha enged föltételezni kegyesebb pillanatokot a nagy haragban) – illendően az „igazság misztériumához”; *Istent kell tehát megismernünk, akiben egyedül létezik az igazság, ő a világ atyja és a mindenség teremtője, akit szemmel nem láthatunk, és elménkkel is alig érhetünk fel* – hangzik Lactantius szentenciája már a Pál apostoli dogma szerint utasítva el egyúttal az epikuroszí isteni tétlenség képzetét; de Lucretius ugyancsak elmarasztalható amennyiben a semmiből teremtés lehetetlenségét bizonygatja kedvelt atomjai ellenére;

Nietzschének alapos áttekintése lehetett – szorosabban vett mestersége okán – a görög-római bölcseletről, naiv és kevésbé naiv teológiákról, de még a perzsa vallásról is, az „ember fölötti ember” vallásának megalapozásában és retorikájában föltétlenül alapozhatott klasszikus filológiai ismereteire, mindezt pedig költői revelációval egyesíthette az *Így szólt Zarathusztra* veretes szómagiájában, előkészítve a talajt az 1885/86 telén megfogalmazott morálja tételeihez, amelynek genealógiáját maga így foglalta össze: a *hatalom akarása*, amely – természetesen bensője felé vezetí az új embert; az Isten halála bejelentésének ateista mozzanata az isteni halhatatlanság, az örök Isten létének cáfolata, amely úgyszólván kötelezővé (nem pusztán lehetővé teszi a „hatalom akarását”, voltaképpen elvitatását a mennyei tulajdonból, ez pedig az ateizmus, a nietzschei istentelenség kemény magja;

(lényegében Nietzschére alapoz különös módon az új-baloldali gondolkodás: *az egyistenhitek Istene régóta halott, kétségkívül legalább kétszáz éve, és a humanizmus embere nem élte túl a XX. századot*, vagyis vele pusztult a saját képére

formált istenével – összegzi korábbi megnyilatkozásainak álláspontját Alain Badiou, és immár az a kérdés: *Létezhet-e valóban „Isten nélküli” ember?*)

az eszme egy túlindividualizált század szüleménye, használhatósága már a századfordulón számos eszmében megmutatkozik, harsányabban viszont a XX. század bizonyítja majd életrealitását, ha nem is minden esetben a morál szigorára hagyatkozva (ugyanakkor végtelen primitívnek tetszenek azok az elgondolások – Lukács György szintén beleakad –, amelyek a fasizmus ideológiájának születését vizionálják benne); fölöttébb eredeti McTaggart, cambridge-i filozófus mehökkentő és éles logikájú ötlete, hogy egy Isten nélküli világban is fönnáll a halhatatlanság lehetősége (sajátos ateista eszkatológia)* –

Platón valószínűleg mélyebb metaforának szánva jelenti ki: az ég a látható isten, ámbar olvassuk a hiteles helyen, hogy *Kezdetben teremtette Isten az eget és a földet*, amiből eleve következik a kívül-léte a teremtményen, Platón szemlélete tehát a teremtményben találja meg a teremtőt, és ilyesféle rejlik az istenképmás-ember gondolatában is; a kozmológusok sem akadtak rá még a legfejlettebb műszerekkel sem semmiféle mennyei trónusra, az angyalok és az üdvözültek seregletére, úgy tetszik, Isten – ab ovo – az univerzumon túl létezik, ami ismét metafora-gyanús helymegjelölés, de fölveti azt a szentségtörő ötletet, miszerint Isten maga is valami különleges metafora; jócskán akadnak olyan látványos égi jelenségek, amelyek az adott pillanatban epifániaként voltak értelmezhetők a kor tudományos színvonalán; a görög istenek az Olümposzt választották lakhelyükül, köd és fölhők takarták ki őket a halandók szeme elől, ők viszont bármikor lejöhettek onnan, és beavatkozhattak a földiek mindennapjaiba;

és bele is avatkoztak – mármint az ismert mítoszok szerint, ráadásul még gyöngéik is voltak, mint a halandóknak –

persze – közvetve ugyan – a monoteizmusok egyetlen istene hasonlóképpen beleavatkozik a földiek életébe, hiszen mindentudó és mindenható, ami a legfőbb bíró státusát biztosítja neki (*eljö ítélni élőket és holtakat*), az embernek kötelessége az ő törvényei szerint élni, a törvényszegésnek pedig súlyos következményei lehetnek az üdvözülésre: az örök élet minőségére (nem mindegy, pokol vagy mennyország); Dante hatalmas erudícióval és empátiával dolgozza ki a minőségi különbségeket;

különös bája van Pascal „matematikai” Isten-érvelésének, amely – némi blaszfémiaival – kockadobások nyeremény-valószínűségének kiszámításából indult, formálisan pedig a Pitagorasz-tételt utánozza –, és a végtelen valamint a semmi sajátlagos viselkedésével (quasi „számbeliségükkel”) él vissza a magasztos föladat megoldására –

nem csupán mehökkentő, revíziókra készítő is Michel Butor tanulmánya az úgyszólván Pascal-kortárs Racine-ról, a tisztelt, ám szerinte félre- (vagy se-

* *Talán érdemes lehetne megkutatni, vajon Békássy Ferenc cambridge-i éveit találkoztott-e a filozófussal vagy akár műveivel.*

hogyan sem) értelmezett klasszikusról; a *Racine és az istenek* középpontjában az a gondolat áll, hogy a klasszikus nagyság az *istenek gyűlöletét* tartotta legfőbb mondandójának, olyannyira, hogy műve nem értelmezhető a kereszténységen belül (*nagyon is heves megkérdőjelezése a kereszténységnek*), jegyezzük meg nyomban: mintegy száz esztendővel a harcos antiklerikális Voltaire előtt, világos beszéd *A testvér-ellenfelek* következtetése:

*Íme, az istenek így alkotják a törvényt!
A bűn küszöbéig csábítva rántanak,
Megtéttetik velünk s meg nem bocsátanak.
A bűnre-biztatás nekik tán kéjt okozhat,
És gyártani a sok, híres elkárhozottat?*

Racine fölfogásából korántsem csak a gyűlölet sugárzik, a drámaíró pontosan érzékeli, hogyan kapcsolódik az isten-hit, a vallásos érzemény a természeti erőknek kiszolgáltatott ember bizonytalanságához, félelméhez, nem szólva a társadalmi hierarchiák feszültségeiről, a kiegyenlítetlenség valósan vagy hamisan értelmezett csapdairól; jó két századdal Racine után Anatole France-nál (továbbra francia példával) a harcos antiklerikalizmussal már mozgalmi szinten találkozunk: szerves része van a XIX. század végének radikális törekvéseiben; ennek jogosultságát jórészt az adja, hogy az egyház a fönnálló hatalom szilárd bázisa azokkal a lelki fékekkel, amelyek az eszkatológiába utalják az ember boldogulását, elnyomják az egyre erősödő, szélsőségek felé torzuló (lásd: kommunizmus) társadalomkritikát, ámbár kétségtelen, az egyházon belül is növekszik a szociális érzékenység, amit a keresztényszocializmus jelentkezése, aktivizálódása mutat (XIII. Leó pápa instrukciói az ipari munkásság körülményeinek föltárására, javítására); a keresztényszocializmus szélesebb intézményrendszere ellenére az agresszívabb marxizmus hatásosabbnak mutatkozott, kivált a szakszervezetek befolyásolásával, ideológiájának pedig jelentős fegyvere volt a vallásellenesség, a marxizmus a leninizmusban egyértelműen a hatalom megragadásának lett a fegyvere, a vallást igyekezett a párt és vezére iránti rituális és totális alázattal fölváltani (Sztálin és a szovjet provinciák vezetőinek személyi kultusza, amely másfelől a szovjet imperializmus agresszív eszköze volt) – egy új, megtorló, totalitárius intézményrendszerrel biztosítani; (a szovjet ideológia vallásos allűrjeinek szép elemzéseit olvashatjuk Borisz Groys-nál; tesszem azt a moszkvai metró kapcsán: *A sztálini időkben épült metrómegállók pompás palotaszzerű művészi kivitelezése csakis azzal magyarázható, hogy a léte-sítményeknek az égi és a föld alatti birodalom között kellett közvetíteniük* (lásd: égi Jeruzsálem), más előjellel, de a hagyományos vallásosság fölszámolásával ugyanez játszódott le a náci Németországban – mintegy bizonyítva, hogy a totális rendszerek képtelenek meglenni saját istenképzetek nélkül, szélsőséges mai példa: Észak-Korea, de a „finomabb hangolású” tekintélyuralmi rendszerekben ugyanúgy jelen van, lappang ezek lehetősége; mellesleg: a diktátorok

pontosan ismerik azt a helyzetet, amelyet Giorgio Agamben úgy foglal össze: *A profán fertőző* –

úgy tetszik a Sinai-hegyen elhangzott mózesi kérdés: *Ki vagy te?* legalább annyira aktuális ma, akár hajdan volt, az *ehje aser ehje* válasz viszont flegmábbnak hat a ma embere számára, aki – még csak nem is Bergyajev révén – szkeptikusabban viszonyul a mindenhatóságához; talán mégis vonzó az orosz bölcslő véleménye: *Nem azért rossz a világ, mert van benne matéria, hanem azért, mert nem szabad, leigázott... A szellem győzelme nem csupán az a győzelem, amikor az ember leküzdöi elemi függőségét az anyagtól. Még nehezebb legyőzni a csalóka illúziókat, amelyek igencsak kevésbé tudatosított rabságba döntik az embert*

a tudomány (amely egyébként érdeklődésével éppen az anyagra tapad) – itt elsősorban a fizikáról, kozmológiáról lesz szó (jóllehet, hatalmasat változott biológiai világmépünk szintén) – nem föltétlenül abból indult/indul ki kutatásaiban, hogy bizonyítsa vagy cáfolja Isten létezését (netán ez szintén csábító kérdés lehet), noha minden jel arra mutat a XX. századi eredmények összegzésében, hogy egy kozmikus vagy kozmoszon kívüli fölsőbb lény nem fér bele abba a célképzetbe, amely a *mindenség elméletét*, a modern fizika legnagyobb összegzését kívánja fölállítani, ahogyan azt már Stephen W. Hawking könyvcímével – *A mindenség elmélete – jó előre* sugallja: hét előadásának foglalatára a könyv, a hetedik előadás éppen a „*Nagy Bummtól a fekete lyukakig*” tartó kutatások summázata: *hogyan próbáljuk megtalálni az egyesített elméletet, mely tartalmazza a kvantummechanikát, a gravitációt és a fizika minden más kölcsönhatását*; bevezetőjének reménykedő záradéka: *Ha ez a próbálkozás sikerrel jár, akkor valóban megértjük a világegyetemet és benne helyünket*; utolsó előadása vége felé fölidézi Einstein kérdését: *mekkora szabadsága volt Istennek a világegyetem létrehozásakor?* korábban jóval szarkasztikusabban válaszolt volna erre a kérdésre, mindenképpen Isten létének elutasításával, itt azt a filozófiai problémát pedzegeti, miért valósult meg a világegyetem, szüksége volt-e Teremtőre, ha igen, lehet-e további kompetenciája az univerzum létében, végezetül pedig: *És ki hozta Őt létre?* az utóbbi sem éppen újkeletű talány, évezredek óta forszírozják a kétkedők;

ezt a kissé hezitáló hozzáállást igencsak teleológia gyanús metaforába (nem árt figyelmeznünk Derridára, aki úgy tartja, a metafora *nyelvészeti érték többlet*) hajlóan zárja: *Am ha felfedeznénk egy teljes elméletet, annak idővel nagy vonalakban mindenki, nemcsak néhány tudós számára kellene érthetőnek lennie. Akkor mindnyájan részt tudnánk venni annak megvitatásában, hogy miért is létezik a világegyetem. Ha erre megtaláljuk a választ, az az emberi ész végső diadala lesz. Akkor majd megismerjük Isten elméjét*;

egy másik – tudománya népszerűsítését ugyancsak szíven viselő – fizikus, Carlo Rovelli egyenesen kijelenti, hogy az idő nincs jelen a világmindenség lényegéről szóló alapegyenletekben, az idő az ember téves, csalóka föltevése, érzete (Newton viszont az abszolút teret Isten érzékszerveként aposztrofálta,

ám az univerzum lokalitásáról sokféleképpen vélekednek a fizikusok), a világ ugyanis *eseményekből áll, olyasmiből, ami megtörténik, folyamatokból, olyasmiből, ami végbemegy; csupán ez egyeztethető össze a relativitással*; egészen a változások klasszikus apostoláig, Anaximandroszig megy vissza érvelésében; *Még csak négydimenziós térgeometriát sem alkot* – jelenti ki, egyszerűen kvantumeseemények hálója – sarkítja összegző véleményét; a mindenkori Isten-érvek viszont szigorúan időhöz kapcsoltak (*Kezdetben vala...*, másfelől: *...szorongástól való menekülésül gondoltuk el az „örökkévalóság” létezését: egy különös, időn kívüli világgént, az istennel, vagy egyetlen Istennel, vagy halhatatlan lelkekkel népesítettük be*); az ember voltaképpen a saját időtudatától szenved, az elmúlástól, emiatt érzi konkrétan fájdalmasnak az időt, ahogyan az idő „cáfolatával” küszködő argentin író végső beismerése csakúgy: *Az idő anyagából vagyok. Az idő folyó, mely magával ragad, ám én vagyok az a folyó; tigris, amely széttép, ám én vagyok az a tigris? tűz, amely elemészt, ám én vagyok az a tűz. A világ, sajnos, valóságos; én, sajnos, Borges vagyok*; ugyanakkor Isten létét illetően Borges is végtelenül szkeptikus –

Neil de Grasse Tyson rámutat, hogy már Newton mozgástörvényei megfosztották Istent vélt teendőitől (a szellem ugyan elfoglalhatja az abszolút teret, de nem lehet akadály a mozgás előtt), sejteni engedi ellenben, hogy az ismeretlen sötét anyag és sötét energia titokzatossága (ide sorolhatjuk „az egymástól távoli véletlenszerű folyamatok közötti korrelációk” rejtélyét, amelyekről Brian Greene szól; lásd: *összefonódott állapotú részecskék*, ide a riasztóan titokzatos Orth-fölhőt, de még inkább napunk vélelmezett ikertestvérét, a Nemeziszt, vagy a heliopauza széles sávját stb.) talán ismét erősíthet istenképeket (és akkor még nem szóltunk a kvantum „szuperpozíciójáról”, nem beszélünk az „esemény-horizontról”, amely mögé nem látunk), a modern fizika legjelentősebb alakjai azonban még az einsteini gyöngé Isten-fogalmat (*Isten nem kockajátékos!*) is metaforaként kezelik, mind matematikájuk, mind kozmológiájuk kiszorítja Őt az új világismeretből;

Michio Kaku szerényen fölveti, hogy Isten létéről akkor vizsgálódhat a fizika, ha eszközei alkalmasak efféle kutatásra, ám egyelőre az alkalmasság kérdése nincs eldöntve (noha tágulnak a lehetőségek), fölidézi Aquinói Szent Tamás tollából *Isten létének bizonyítékait*:

A dolgok mozgásban vannak, tehát létezik egy első mozgató

A dolgoknak oka van, tehát létezik egy kezdeti ok

A dolgok léteznek, tehát teremtő is van

A tökéletes jóság létezik, tehát létezik annak forrása is

A dolgokon terv látszik, tehát azok valamely célt szolgálnak

(az első három – mondja Kaku, változat a kozmológiai Isten-érvre; a negyedik, a „leggyöngébb” morális jellegű, az ötödik pedig teleológiai érvelés), Szent Anzelm, korábban, már 1078-ban kidolgozta az ontológiai istenérvet, amelyet szerzőnk a legkifinomultabbként aposztrofál: ez ugyancsak formállo-

gikai „bizonyítás”, amely viszonylag szellemes, jóllehet, meglehetősen hipotetikus maga is; minden esetre ezek a bizonyítékok mintegy hét évszázadon át kitartóan védelmezték a kor gondolkodásának középpontjában álló Isten-képzetet; a tudományos gondolkodás előrehaladása tette lehetővé mintegy az utóbbi másfélszáz esztendőben az érvek hibáinak fölfödését > Kaku rámutat, hogy a mi volt Isten előtt? triviális kérdését, hasonlóval váltotta föl a modern fizika: mi volt a Nagy Bumm előtt? arról is beszél, hogy *Einstein egyenletei sajnálatos módon elromlanak a borzasztóan kis méretek és a hatalmas energiák tartományain* (egyfelől kvantum, másfelől feketelyuk-góliátok), a Nagy Bumm pedig inkább egy szétesés, szimmetriatörés létrehozója lehetett, aminek vizsgálata meglehetősen súlyos föladat, egyszóval tudjuk cáfolni a régi érveket, egyelőre teljességgel elvetni, kizárni nem tudjuk magát a fölvetést; magamfajta naiv szemlélődő akár arra gondolhat dilettáns kozmológusként, hogy a mindegyre távolodó galaxisok egyre jobban leszakadó követésében vajh nem Isten effektív utoléréséről maradunk-e le, még ha szentségtörés is Őt kvietált exarchaként elképzelni? azt hiszem, tudva/tudatlan minden embert megérinthet valamiféle „egzisztenciális sokk” (Heinz Pagels fogalma), ami emlékeztet a nietzschei irdatlanra, egyszerűbben szólva a megragadhatatlan végtelenre, amely felé idegenkedve kíváncsiskodunk –

tulajdonképpen múltunk, évezredes kultúránk ösztönöz bennünket efelé az élénk érdeklődés felé, vagy fogalmazzunk úgy: a vallási örökség, amely tetszik/nem tetszik mindannyiunkon rajta hagyta lenyomatát, akkor is, ha megváltunk kereteitől; legjobb példa erre éppen ezt a dolgot indító Heidegger, aki meglehetősen messzire távolodott hittől, vallástól, aggodalmát mégis az idézett „egzisztenciális sokkkal” fejezi ki – aligha Descartes igénye szerint, az utóbinak Istenre az igazság garanciájaként van szüksége, Lacan finomító átírásában – így Badiou – *Descartes Istene a tudomány szubjektumának Istene*, amit én talán önkényesen a kultúra/kultúránk szubjektuma Istenére dimenzionálnék, jóllehet, ez az Isten korántsem lenne annyira transzcendentális, mint a teológiák Istene, ez az Isten abban a teljes tradícióban jelennék meg, amelyet az emberiség folyamatosan, generációin keresztül áthagyományozott vallásos érintettségéből – a Dekalógustól, Dantétól *Az utolsó vacsorán*, *H-moll misén*, a gótikus katedrálisokon, Dosztojevskijen keresztül Ady, József Attila „istenes” verseiig, Pilinszky katolicizmusáig és tovább (ideértve a modernizmus templomépitészetét csakúgy), mert Isten nélkül alighanem lehet élni, istentelenül azonban semmi esetre sem érdemes (talán nem mondok ellent Bergyajev szabadságideájának, amely aligha hasonlít korunk szertelenül önös liberalizmusához), mert megfosztjuk magunkat azoktól az erkölcsi normáktól, amelyek egyáltalán lehetővé tették társadalmi életünket (lásd: Parancsolatok két táblája – Istenre és Emberre vonatkozó tartalmakkal), és semmibe vesszük kultúránk lenyűgöző eredményeit; August Comte-nak van igaza – megint egy Badiou hivatkozás –, aki

állítja: *Isten maga az emberiség, holtak és élők együtt* (miként ez egy pozitivistától elvárható) – alkotásaikkal egyetemben;

na igen, a *metafora metaforikusan fejeződik ki* – tartja Ricoeur –

természetesen ezzel nem oldódik meg az abszolútum kérdése, ha csak nem vesszük magunkat kissé komolyabban, és nem keressük az abszolútumot (az Isten-ismeret alapját) a felelős, egyre tágabbra nyíló világot következetesen és tudatosan megbecsülő és abban szabad, az értéktorzulásokat fölismerő emberben, ámbar nem tudom, miként egyeztethető össze az abszolútum a szépséggel, avagy: nem maga a kételkedés-e az abszolútum, nem ebben a kételyben alapozódik-e meg korunk embere? ahogy az Isten meghalt, szemünk láttára rebentek ki az angyalok a Paradicsomból, és vállaltak emberi sorsot, mint lázadó őseik, ha pedig az Isten mégis túlélne bennünket (valahol az eseményhorizont mögött), hát bízunk megbocsátó kegyelmében, netán önmagunkban, hogy Dantéhoz hasonlóan – jámbor óhajképpen – példát merítünk képzelte Paradicsomunk nemes eszményéből:

*Csüggedtem volna, lankadt képzelettel,
de folyton gyors kerékként forgatott
vágyat és célt bennem a Szeretet, mely
mozgat napot és minden csillagot...*

BOBORY ZOLTÁN

Egy koszorúzás pillanatai

ROMÁN KÁROLYRA EMLÉKEZÉSSSEL

A közeli gyárkémény és a toronyház falán
aláereszkedett a konok, novembervégi este.

Az útszéli, fényudvaros lámpák gyenge világa
megvilágította a fehérmárvány emléktáblát,

hogy Jankovich Ferenc arc-domborművét
élővé varázsolják a levelek izgó-mozgó árnyai.

És elevenné váltak az emlékek is: verses esték,
lelket építő olvasmányok szikrás élményei.

Az író-olvasó találkozások, az „útravalók”, a
„végtelen fényes körútjainak csillagai.”

Álltam kezemben még a koszorúval, és hálát
motyogtam a Teremtőnek, a pillanatokért,

hogy határtalanná válhattak, s így belefért sok
vers, a képzelet, az álmok, emlékek képei...

Főhajtásnyi másodpercek voltak csupán, Isten
kegyelemteljes ajándéka – mosoly az arcomon...

Mélyen meghajoltam, de lelkem a fénylő, örök
csillagos égen talált társakat – megköszöntem...

Epilógus

Karácsony van, gyermekkori barátomat hívom – te vagy az Zolkó, szól bele a telefonba. Igen, igen én vagyok – mondom. Aztán beszélgetünk néhány percet – mi újság, hogy vagyunk, mesélünk egymásnak unokákról, pecázásokról, ránk köszöntő nyavalyáinkról. Végezetül örömteli karácsonyt, boldogabb új esztendőt kívánunk egymásnak, a családjainknak. Meghatódottan. Ja, hatvan-hetven év felvillanó emlékei „teszik a dolgukat”. Letéve a telefont, annak néma csendje szétterül, hívatlan látogató, szétterpszkedik, betölti a szobát. Barátom kérdésére adott választ ismételve magamban: igen én vagyok, a Zolkó. Pedig, dehogyis vagyok a Zolkó! Az a Zolkó! Akit a hatvan-hetven esztendő felnőtté változtatott, formált, erőszakolt. Az Élet. Bizonytalanná, kétkedővé, „viselkedővé”, megfontolttá, átláthatatlanná, nem úgy, mint régi „üveg énünk” idején. Akkor nem volt veszélyérzetünk, a félelmet is a gyerek-éjszakákban éreztük. Ma a tervező álmodozó helyett várakozóvá lettünk, áruló barátatóktól sebzett keresztcipelők, ködbevesző úttal előttünk. Visszatérő imáinkat unokáink szeretete viszi a Teremtő elé, akinek megbocsátó szavát úgy várjuk, várom, mint beteg az orvosát. Csodaszert, hogy mondhassam: igen, igen, Zolkó vagyok. Értük...

Sobor Antal hiánya

AZ ÍRÓ SZÜLETÉSÉNEK 90. ÉVFORDULÓJÁRA

Perelnék Uram!

De hát – tudom – ezt nem lehet!

Te vagy a legfőbb bíró,

nincs más, kihez fordulhatnék

nagy szomorúságomban, amivel

éppen te teszel – ezt is tudom-

próbára hitemben.

Szolgád, mégis kérdelek Uram,

miért ez a súlyos teher,

azok elvesztése, ami miatt

a legfájdalmasabb zavarodott

éveket éljük – holtunkig...?

Azt is tőled tudjuk, Teremtőnk,

hogy a földi „Rend” szerint születünk,

s botladozva, vakon bejárva

az általad kimért utunkat, meghalunk,
ki-ki érdeme szerint reménnyel
várhatja kegyelmedet...

Mégis, nem tagadhatod meg, Uram,
aki bátorságot is adtál nekem – ,
hogy szemedbe nézve kérdezzem:
tudod-e milyen fájdalom
elhagyottságunk a te akaratodra?

Mert vergődésünkben nincsenek,
akikhez eddig fordulhattunk,
bátorító, igaz szavakért,
egy-egy ölelésért, kézfogásért,
s ami óriássá tett érdemtelenül –
adhattunk keveset mi is számukra...
Ezért perelnélek Uram!

Négyökrös szekér

Én vagyok az egyik a négy közül;
nem akar ki, hanem az ostorhegyes.

Nagy tisztesség. És higgyék meg,
nagy felelősség.
Nekem adja az utasításait a gazdi,
merre húzzunk, indulj hé! Megállj!
Az én hátamon pattog az ostor...
a fene enné meg!

Sokszor van úgy, hogy a három
másik ökör helyett is én húzok.
Az egyik lelki gödörben van,
a másikkal a csüdje fáj,
a harmadik akkora tányérokat hagy
maga után, majd bele ragad a szekér.
Ne tudd meg, miket mond a gazdi...
Ha éppen arra járunk, a plébános
majd félreveri a harangot.

Egyébként jámbor ember, néha
úgy hisszük közibénk való nagy ökör,
mintha mi nem tudnánk mit csinál
az asszonnyal a szénapadláson.
Hej, pedig dehogynem...

Mi erről persze hallgatunk,
a marhatisztesség az tisztesség,
csak így maradhatunk meg ökörnek.

Szóval jól érzem magam
ebben az ökörvilágban. Még ha
sokat is kell bosszankodni, keseregni.
No, nem a munka miatt;
az ökör húz, ahogy csak bírja, persze.
Bár ezt tenné a mögém fogott is.
De ez akkora ökör, hogy állandóan
előzni akar, azt hiszi itt jobb.
Vezetőszáron – érted ezt?
Hát mi ökrök mind ilyenek vagyunk?

Néha úgy viselkedünk mintha
mi is emberek lennénk!
No, ettől mentsen meg a teremtő!
Az ostorhegyesek istene. Akihez
én sokszor felbőgök mérgemben,
persze nem úgy, ahogy a Gazdi teszi.
A magáéval. Ez az ő bűne...

Bevallom, mi magunk között
otromba ökörnek mondjuk –
de ez maradjon közöttünk,
mégiscsak ő a szénaadó gazdánk.

Én meg pláne ne szóljak semmit,
hiszen tőle ez a nagy tisztesség.
Ezt a barmot meg majd csak
kifogja mögülem –ha talál egy
hozzá fogható ökröt.
Nehéz lesz. Ritkaság. Mindegy...

No, indulunk! Húzni kell. A szekeret.
Hallom is: „eridj! he, he!”

Tőkesúly

SZEGHALMI ELEMÉR HALÁLHÍREKOR

A tőkesúly, barátaim...
Legyőzöttként néha félreállunk;
néha? Dehogy!
Beijedt félreállítás az egész...
Amikor hallgathatod a hetedhét
csúszó-mászó árulók vihogását.
A hajóról menekülőkét...
A gyűlölködőket, akik tudják,
hogy neked dolgod van,
felhatalmazásod, hozzá hited.
Főnix-madár sorsod.

Nekik meg marad a piszkos pelenka,
amit – azt hiszik – zászlórúdon
fog majd mutogatni a siserahad.
És úgy tűnnek el, süllyednek,
mint a cicomás hajóik,
ha jön egy valamire való vihar.

A tőkesúly, barátaim,
az egyenesség és a kitartás:
Te kiszállsz a parton,
őket kiviszik a hullámok.
Odaszáradni.

SARUSI MIHÁLY

Csabától Almádiig, meg vissza

POMERIUMI JEGYZETEK V.

Elerre, elarra.

(Békés)Csabától (Balaton)Almádiig. Ide-oda.

Ott, helyben.

Helybe.

BOSZY, AZ ELSŐ SZLOVÁK SHAKESPEARE-FORDÍTÓ

Műfordító lelkipásztor, Boszy Mihály – Michal Bosý – (1780–1847) az első csabai, akinek az irodalomhoz köze van. Ráadásul ő az első szlovák, aki anyanyelvére fordította Shakespeare-t.

Csabai?... Mármost hogy nálunk is élt. Sőt.

Nem akármi! Persze ha tudjuk, hogy jó darabig (Tót-, avagy Nagy-) Csaba a világ legnépesebb szlovák települése, már nincs min fönnakadni.

Shakespeare és Csaba! Városunk és a világirodalom. Nem túl gyakori pillanatot.

Miközben kézírata... kiadatlan maradt.

Hogy beleveessen... a csabai – viharsarki – sárba? Beleragadjon. Kitzsítasson.

Innen? Hasonlóképp járt akkori teljes magyar és szlovák világunkkal.

Megvolt az oka.

Shakespeare színháza, színdarabjainak lelke, az angol lángelme szelleme és a jó kétszáz évvel későbbi kor hatalmas – világnagy – alföldi faluja, e tót közösség-köztség lelke...

Hasonló magyar faluban sem járhatott volna jobban.

Nem is járt.

Tán más sem bírta volna ki. Más is beleroppant volna?

Viszontagságos élete – mondhatni: botrányai – éppen hogy író-voltára utalnak? Író-lelkiségére? Fékezhetetlensége... Igen, túlérzékenysége tehetette.

Túl a tehetségen.

Az alkotás vágyán.

Hogy anyanyelvén kínálja fajtájának a nagy ánglus színműveit.

Vajh volt-e eredeti műve? Nem fordítás, nem. Ami kipattant belőle.

Nyilván főleg anyanyelvén.

Semmi nyoma.

Ha volt, elveszett.

A közönybe?

...na meg a bor és a pálinka?

Csabán? Láthatjuk, föltehetőleg máshol sem másképpen.

„Boszy Mihály Aszódról” tagja lett az 1810-ben Selmecebányán alakult „bánya-vidéki tanult társaságnak, melynek jelentős részét a szlovákok által betelepített magyarországi és szerbiai községek tanítói és papjai alkották” – olvassuk a világhálón (<https://albertievangelikus.hu/index.php/irasok/a-kozos-gyokerekes-a-kozos-hit-a-szlovak-evangelikusok-koltozesenek-okai>).

Shakespeare-drámákat fordított tóra, de azok kéziratban maradtak – tudjuk meg (akadunk föl rajta) elsőre Haan uramtól (Békés-Csaba 1991. 77).

1816: Boszy Mihály 36 éves tiszteletes lelkipásztor Csabán Uhrin Andrással. Tanult az oszgyáni és a soproni iskolában, 1799-től külföldi akadémiákra járt. Pongyelok (tót falu Gömör és Kishont vm-ben), Aszód, innét Csaba (1815-től?) a következő állomás. Német, magyar, szláv nyelvben jártas. Csabán 1815-től 1818-ig szolgál (Haan 170, 175).

A germánból fordította Shakespeare-t? Mert az angolt nem említik.

Boszy Csabán a 12. lutheránus lelkész volt. Haan ím így ír róla.

„12. Boszi Mihály. Ezen emberben a' bcsabai egyház rendkívül csalódott. Ő ugyan is egy classicus műveltségű, magas, szép testű férfiú, jó szónok, kellemes liturgus, de egyszersmind kicsapongó életű ember volt 's szerette a' borocskát, melly végtére annyira erőt vett rajta, hogy mindenféle elmebeli phantasiákba esvén kútba ugrani, magát és családját pisztollyal, beretvéval kivégezni akarta, úgy hogy az egyház végtére megeléglvén maga viseletét, felsőbb helyre folyamodott. [Az] 1818^{ik} eszt[endő] Aug[usztusában] jelentek meg Csabán [a] kerületi Consistorium képpen ócsai Balogh Péter, báró Prónay Sándor, és Lovich Adám Superintendens, 's Boszyt hivatalától felfüggesztvén, melléje Administrotort rendeltek. Boszy azután egy ideig a' mezőberényi gymnasiumban mint rendkívüli tanár működött, később Becskerek mellett Aradácson, majd Jozeffy Pal Superint[endens] és iskola társa befolyásánál fogva Rima-Brezón lelkész lett, de itt is voltak mindig casusai, végre pedig post varios casus meghalt 1847^{ben}. Schakespeare néhány drámáit tóra fordította, de ez kéziratban maradt. Valamennyi gyermekéről elmondhatni, hogy az alma nem esik messze fájától. Fiai Sándor és Mihály katonák lettek, többször megvesszőztettek, sőt az egyik halálra volt ítélve, de a' vesztő helyen pardont kapott. Még most is megjelennek koronként Csabán rongyosan, mint koldusok és világcsalók. Boszy Aszódról jött Csabára. Soha a' szószerke föl nem ment, mi előtt egy meszely erős pálinkát föl nem hörpintett volna. A' helybeli mesterembereknél reggelig dorbézolt, 's ilyenkor óra hosszat tántorgott az uczákon és sorba beverte az ablakokat. – Azon kocsis, a' ki őt Aszódról Csabára hozta, a' parochia udvarán lehuzatta 's manu propria tizenkettőt vágott farára, csupán azért, hogy, úgymond, emlékezzék meg, mikor hozta őt ide. Esztelen!” (Haan 77)

Haan János „1818 nyarán megválasztatott adminisztrátornak a békés-csabai egyházba Boszy Mihály mellé, de még ugyanazon évben rendes lelkész lett.” – olvassuk Szinnyi J. Magyar írók élete és munkái c. művében Haanról (sorolva öt munkáját), ím, ígyen említve hősünket (l. arcanum.hu).

„1818. Kerületi Consistorium Csabán Boszy Mihály ügyében. Jelen voltak: ócsai

Balogh Péter egyetemes Fő Inspector, báró Prónay Sándor egyetemes al inspector* és Lovich

Adám Superintendens.” (Haan 108)

Ekkor fölfüggesztik. Bűnbánó levélben menti magát. Megírván, a nyakát beretvéval megmetszette, de megmentették.

Ím a levél Haan könyvében.

„Boszy Mihály lelkésznek egy levele. Eredetije az archívumban. 1818. június 20.

Tekintetes, nemzetes és vitéz Uram! Megkülönböztetetten igen tisztelt Uram!

Az örökkévalóság kikötőjében rövidesen elnyerni készülvén azt a szigorú ítéletet, melyet többször arcátlanul kihívtam magam ellen, arra az egyre kérem tekintetes Uraságot, hogy ártatlan feleségemnek, akivel szemben a törökös és szörnyű zsarnokságot kegyetlenül gyakoroltam, aki soha nem mert senkinek panaszkodni és aki annak az esztelen fényűzésnek és ragyogásnak, melyet kimutatni bőven volt alkalmam, sohasem akart részesévé lenni, mint nemes asszonynak ártatlan gyermekeivel együtt eszközöljön ki oltalmat a nép dühével szemben, amely népet én különösen súlyosan megsértettem, oltalmat személyének és hozományának, amelyet én zavarodott elmével szintén megcsorbítottam. Egyedül rám hárul a bűn és a gyalázat és Isten iszonyú ítélőszéke előtt a végzés.

Nem voltam gonosz gyermekkoromtól fogva, de tönkretevé a dölyfösség és a gonosz társaságok által, melyek bőven akadtak, eljutottam a vadság fokára, melyet megtartottam és amely alatt boldogtalan feleségem nyögött.

Isten, a legigazságosabb bíró tart már hatalmában engem 'ez a hitszegő hűtlenül cselekszik és ez a pusztító elpusztít' Jes. XXI. 2.

Az igazságos dolgokat kérőnek és keresőknek, az igazságos dolgokat védelemzőknek osztályrészüll juttatja az Isten a győzelmet!

Oltalmat szerencsétlen feleségemnek Jézus Krisztus sebei által, akinek én durva Júdása voltam!

Isten az ő könyörületével átkarolja a világot. Én ki vagyok rekesztve? Nem futok el az Úristen és az Úr fiának, Jézus Krisztusnak keze elől, akinek dicsőség mindörökké még a bűnösökben is, akiket le kell sújtania. Amen.

Tekintetes Uraságnak legalázatosabb szolgája

Boszy Mihály s.k.

*Isten hitszegő szolgája, az evangélikus
vallás örök szegényfoltja.*

Cím: Tekintetes, nemzetes és vitézlő Stummer János úrnak, nemes Békés vármegye rendes szolgabírájának, megkülönböztetetten tisztelt Uramnak.

Csaba.

JEGYZÉS: MIDŐN E LEVELET ILLETŐ HELYÉRE ELKÜLDÖTTÉ BOSZY A BIBLIOTHEKÁBA BEZÁRKÓZVÁN BERETVÁVAL NYAKÁT MEGMETSZETTE, AZONBAN A HALÁLTÓL MÉGIS MEGMENTETETT. (E jegyzet az eredetiben magyar nyelven szerepel.)” (Haan 185)

Hogy 1839-ből meg miről ne szóljon egy irat az Evangélikus Országos Levéltárban: „A kishonti esperességben az 1830-as években támadt torzsalkodásokról írott védőirata a perbe fogott Boszy Mihály rimabrézói lelkésznek”. „Kolbenheyer (Michael) contra Bosy 1839”...

További útja:1818–1820 között Boszi Mihály a mezőberényi gimnázium tanára, majd lelkész Becskerek mellett Aradácson, Rima-Breznón. Meghalt 1847-ben (Haan 77).

A szarvasi gimnázium egykori tanárai közt így szerepel: „Boszy Mihály (1818–1820)” (Szarvasi Krónika 23/2009. 83). „A szlovák nyelv oktatásában a szlovákul irodalmi tevékenységet is végző Boszy Mihály látta el (pl.: Shakespeare több művét szlovákra fordította)” (Lesfalvi Tibor: Szlovák és magyar polgári intézmények Szarvason 1918-ig c. ELTE-disszertáció, Bp. 2012. 91.)

1820, könyve: *Denkmal der Frau Caroline Thessedik geboren von Lissovényi*. Pest, 1820 (Haan L.: Békés vármegye hajdana I. 88-89.) Tehát ami megjelent tőle, magyarra fordítva a címe: *Lissovényi születésű Thessedik Caroline asszony emlékműve*. Vagy a teljesebb cím: *Denkmal der Carolina von Tessedik, geb. von Lissowiny gewidmet den Lebenden*, magyarán *Carolina von Tessedik (született von Lissowiny) emlékműve, amelyet az élőknek szenteltek*. Pesth: Trattner Ny., 1820. 40 p.; 18 cm. Bosy, Michal (17??-1847)” – nemzeti könyvtárunk, az OSZK leírása szerint.

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái... a világhálón is elérhető. Ő ennyit tud róla: „Boszy Mihály ág. ev. lelkész, Békéscsabán 1816–18-ban. Munkája: Denkmal... Sh. több színművének tót fordítása kéziratban maradt. Novi Anales 1793. I. 75 Haan J. B. vm. I. 88.”

Dedinszky Gyula ezt írja róla A szlovák betű útja Békéscsabán c. könyvében (146, 176): „*Boszy Mihály: Shakespeare fordítások – Preklady Shakespeare*. Nevezett szerző csak pár évig (1815–1818) volt békéscsabai evangélikus lelkész. Itteni szolgálata, még inkább előző (?) mezőberényi professzorsága idején az angol költőóriás több színdarabját szlovákra fordította, mely fordítások azonban később elvesztek. Kortársai szerint igen sikerült volt Boszy munkája”. Majd a kötet végi adattárban összegezve: „Boszy Mihály. Előbb pongyeloki, majd 1815–1818 között békéscsabai lelkész, betegsége miatt lemondott állásáról, Rimaszombatban halt meg 1847-ben”.

A szlovák akadémia által 1967-ben Pozsonyban kiadott *Michal Bosý a ideový vplyv Jensej univerzity na rozhraní XVIII. a XIX. storocia* című, Mária Vyvjalová által jegyzett különnyomatban – a Slovenska literatura kötetből – 32 oldalon foglalkozik a szerző Boszy Mihálllyal (OSZK-gyűjtemény). A tanulmány címe magyarul így hangoznék: *Michal Bosý és a jénai egyetem ideológiai hatása a XVIII. és XIX. században*. Azaz... Lám, Boszy a jénai egyetemen is megfordult.

Hogy meg se álljon Csabáig?

...Berényig,... Rimaszombatig.

A szlovák történész tanulmányának lapalji jegyzetében a jelek szerint – a jelek szerint, mert hogy mi magunk nem értjük a szlovák szerző anyanyelvét, történészeinket/fordítóinkat meg nem érdekli e Boszy-dolog – lelkészünk latin nyelvű költeményeit közli, melyek aláírása „B(os)ý”. Ez „Úvodná básen k prvej časti Dilucidatio”, azaz bevezető verse a Dilucidatio (Magyarázat) első részéhez – olvassuk. Hogy az mi fán terem, szlovakista barátainknak kellene lépniük. Mi csak... bámulunk. Ámulunk. (Stb.)

A tanulmány német kivonatában látjuk: „Michal Bosý (1780–1847) de aus Hnúst’a in dem Malahont-komitat stamm” – azaz a Kishont megyei Nyustyából való (hogy a szomszéd faluban, Brézón is szolgáljon... Gömör-Kishontban). És hogy Sopron után a jénai egyetemen tanul. Végezetül, hogy mit követett el Boszy: „Aus den Shakespeare Dramen übersetzte er Hamlet, Machbet und Die zwei Herren von Verona” – a fordítógép szerint magyarul „Shakespeare-dramákból fordította le a Hamletet, a Machbetet és a Verona két urát”, míg (valójában) a harmadik mi más, A két veronai nemes.

Helyben vagyunk.

Nem sokkal előtte születtek az első magyar Shakespeare-fordítások.

Pozsony... Hol volt akkor még a szlovák Pozsony (Prešporok) a szlovák Csabához (Čaba-hoz) képest! Sehol. (Mert hogy az’ időben az alföldi településen több szlovák élt, mint koronázó városaink eme – szóba került felföldi – egyikében.)

Shakespeare-fordító lelkészünknek ezért nem volt hová – kihez – fordulnia?

Az Evangélikus Országos Levéltár 1860-ban készült első összeírása szerint az itt megtalálható kéziratok között a „11: Boszy Mihály gyűjteménye” – magyarul ha valakit érdekelne, kiderülne, igaz-é, hogy lába kelt Shakespeare-fordításainak, illetve maradt-e utána saját maga alkotta mű kézirta?

Mindenesetre kicsit érthetetlen a magunkfajta irodalombarátnak, hogy Boszy Mihály iránt nem érdeklődik sem a dél-alföldi szlovák értelmiség (valójában nem vesz róla tudomást), sem a magyar irodalomtörténészek közül senki – miközben... a mienk is ő. Csabai szlovákoké (itt és Berényben, netán Szarvason fordította először szlovákra Shakespeare Vilmos műveit?), a magyarországi irodalomé (mert akkortájt, a XIX. század elején magyarországi volt az a világ, ahol megkísérelte e majdnem lehetetlen?). Meg hát persze a magamfajta alföldi

magyaré. Lehetne a soproni, gömöri, kishonti... (meg ki tudja, honnan valósi, *idevalósi*) honfiaké is. Nem akármi, amire vállalkozott. Ha nem is teljesítette ki. Mert lehetetlen volt?

Rég le kellett volna fordítani a tudomásunk szerint egyetlen komoly tanulmányt szlovákról magyarra, amelyet Vyvihalova Mária írt a Slovenska Literatura 1967-es kötetében. 32 tót oldalon át ismerteti mindazt, amit Boszy Mihályról megtudott. Minket is érdekelhetne!

Kit, ha nem minket.

Bosy/Boszy/Boszi/Bosi Shakespeare hőseivel – Hamlettel, Machbettel, Verona nemes férffíúival – küszködött?

Csabán (...) a hívei s paptársai között.

Nem lehetett könnyű.

Miközben hány hasonló eltékozolt étellel találkozol... Csabán innen, Csabán túl!

Írván írva.

SZOMORY FÜREDRŐL (ALMÁDIBAN)

Szomory Dezsőnek (1869-1944) A Balaton partján című tárcaválogatása 2021-ben jelent meg, ebben akadhattunk almádi írására. A kötet szerkesztője az író „újságprózájának” a Tóhoz kapcsolódó darabjait teszi elének az 1935–1940 közti évekből. Szomory az egyikben a nálunk tett kirándulását írja le.

A balatoni tárcák sorát az író siófoki élménybeszámolói vezetik be, hogy a kötet majdnem egészét a Füreden töltött nyári és őszi heteiről szólók tegyék ki. A cikkek nyomán megelevenedik a Déliből Tapolcára tartó vonatot kísérő tündéri vidék, Füred gyönyörű állomása (aminek már híre sincs), a fürdőhelyt már akkor is kettévágó sorompó (ahol alkalmasint fél órát kell várakoznia), a Gyógytér és a Szanatórium (ahol 10 perc savanyúvíz-kúra 3 pengő), a borheti Kiserdő (bokraiba bódult borosgazdákkal), a tóra épített fa uszoda-fürdőház (ahol csodák csodájára nők és férfiak együtt fürödnek), a Kerek-templom (itt Jézus egyszerűsége jut eszébe). A Horváth-féle udvarház, ahol lakott, a vitorlás, amellyel „tovább hajóztunk Almádi irányában” („Almádiban van egy miniszter” – föltehetőleg Kánya Kálmán külügyerre gondolt). Sorjáznak tovább a majd’ száz évvel később is ismerős helyek és helyzetek: a Jókai villa, Blaha háza, Kisfaludy szobra az Ipoly szálló előtt, Arács a Koloska-völgygel, Tihany kétornyával és szerzeteseivel (Füred bencés főtisztelendő főkormányzóját „szeretik – az izraeliták” /is/), csendőr szobrász műterem-vityillója a hegyoldalban...

Szóval: „ez a legszebb táj ezen az égvilágon”, írja Szomory. Arról nem beszélve, hogy örvendhet a napnak kitárulkozó csinos hölgyek „babiloni combjainak”, míg mellette a barátnéja(?), (a Dante Beatrice-ját eszünkbe juttató) Beatrix,

shortban... Akivel nem tudja kifizetni a füredi üdülés költségeit, hogy emiatt utazzon Almádiba.

Szomory Almádifürdőn... 1938 szeptemberében. Utolsó füredi útjainak egyikén látogat mihozzánk, s írja le a Pesti Naplóban 1938. október 1-jén megjelent, Ezen az őszi reggelen... című tárcájában, mi végre is került felénk.

„Ezen az őszi reggelen áthajóztam Almádiba, Balázs Alfonz financierhez” – kezdi aznapi tárcáját. Hogy Balázs-e, sőt, Alfolz, nem tudhatjuk, valószínűbb, hogy nem a valódi nevét tette közkinccsé finaciális dolgokban utazó ismerősének, aki „pénzügyi szakember, egyben közgazdasági író, merném mondani közgazdasági filozófus.” Megszorult, pénzre van szüksége, hogy rendezze több hetes Füreden létének a számláját. „Olyan szerencsém volt, hogy mingyárt megtaláltam a strandon. Itt ült egyedül az őszi napban és a homokban.” Majd a község felől „halk harangszó hangzott s egy-egy sirály repült. Dél volt.”

A fővenyfürdőből kettesben távozva, „elhelyezkedvén egy kis kerti asztalnál a partmenti cukrászdában” kezdenek a kölcsönről tárgyalni a financierrel. Hol, nyilván a ma Liget kávéháznak nevezett, kikötő-közeli, Szent Erzsébet-ligetbeli vendéglőben ülhettek le.

Némi bevezető után az író rátér látogatása indító okára. „Szóval, ha még itt vagyunk Beatrixszel, csak onnan van, hogy nem tudunk elmenni. Tudniillik egy fillérünk nincs, hogy a számláinkat fizessük és utazzunk.” És arra kéri, segítse ki egy jelentősebb összeggel. A financier a kérést elhárítja, mondván, a ma gazdagjai számára keserűbb az élet, mint akiknek semmijük sincs. Ha pedig haza akarja juttatni a jövődöbelijének álmodott hölgyet, „Küldje át ide hozzám. Én szívesen hazaviszem Pestre az autómmal.”

Paff, mondhatnók. Pengőt nem ad (azért sem, mert „Itt nincs se bank, se szövetkezet, se semmiféle pénzintézet, de olyan tőkepenzes magán ember sincsen, akivel tárgyalni lehetne”), a nőjét viszont örömmel fölkarolja.

Így járt Szomory – legalábbis tárcabeli szereplője – Almádiban.

Valahogy csak visszajutott Beatrixéhez Füredre. Onnan meg – valahogyan – székesfővárosunkba.

Aztán abbamaradtak Szomory balatoni útjai. Még hogy öregedett! Weisz Móra – eredetileg így hívták – csúnya végkifejlet várt.

Füreden a Blaha Lujza utcában a saját régi nevével találkozott egy kis bolt cégtábláján... Mely füredi táj „se nem görög, se nem olasz, ez csak olyan magánosan, olyan fájdalmasan magyar”.

SZABÓ DEZSŐ ÁCHIMMAL

...Áchimról, Áchimmel, Áchimnál! Szinte.

Amire ki gondolt volna.

Van Békéscsabán Szabó Dezső utca. Jó kis utcanév-történet: 1851-ben Pokol (a Nagyszik szélén), 1910-ben Prónay, 1949-ben Sallai utca, amely 1992-től

viseli az író nevét. Ám semmi jelét nem látni annak (pl. Czeglédi Imre utcanévtárában), hogy az elnevező városatyák tudtak volna a harmadikutas (náci- és bolsiellenes) író-gondolkodó bármiféle kötődéséről városunkhoz. Mert hogy, mint Molnár József – a Nemzeti Parasztpárt egyik volt vezetője – írja Achim L. András élete és halála című, 2002-ben közreadott művében: Szabó Dezső Achimról mintázta Az elsodort falu főszereplőjét, Bőjthe Jánost, és Achimről külön tanulmányt is írt. Ez utóbbi 1938-ban jelent meg a Ludas Mátyás füzetek 40-41. számának címadó írásaként.

Achim... Molnárnál, és Szabó Dezsőnél is, aki Achim András című dolgozatára készülve ellátogat Csabára, hogy közvetlen tapasztalatokat szerezzen a Zsilinszky-fiúk által 1911-ben meggyilkolt parasztkirály világáról. Arról, hol, milyen körülmények közt, mely közösségben élve bontakozott ki az Ady által „egy nem teljesen sikerült Dózsa György”-ként emlegetett Achim-Áchim élete.

Szabó Dezső (Áchimhoz – és sokakhoz – hasonlóan) az ország lakosságának nagy többségét alkotó parasztságban látta a magyarság fölemelkedésének, egyáltalán, megmaradásának egyetlen lehetőségét. A parasztdemokráciában, amely képes megvédeni bennünket mind az idegen hódítóktól, mind a saját zsványainktól – a nagytőkétől és a nagybirtoktól egyaránt. Az Achim/Áchim által is követelt földosztás, a nagybirtok parasztkézre juttatásának réme indította az úri Magyarországot mindig, minden körülmények közt a parasztság szervezkedéseinek leverésére. Achim/Áchim keménysége, rendíthetlensége, következetessége, a magyar parasztságba vetett hite készíthette Szabó Dezsőt arra, hogy a csabai parasztkirályt legnagyobb regényének főhőisévé tegye.

Nem is kissé idealizálva jelenítve meg Achimot/Áchimot... Bőjthe Jánosként? Mire az író válasza: típusokkal foglalkozik, nem személyekkel. Azaz ő ilyennek reméli a parasztsággal a magyarságot győzelemre vivő eljövendő vezetőt (az ő szavával: vezért).

Szabó Dezső (1879–1945) az először 1919-ben megjelent Az elsodort falu második kiadásához írt előszavában emlegeti a főszereplője miatt őt érő bírálatokat. „A Bőjthe János-kérdés a legmélyebben érint, mert itt a művészet legnagyobb elhivatását akarják tagadni apró modern esztétikai elfogultságok kosztosai. Ezek szerint a) Bőjthe János valószínűtlen alak, b) a Jókai teremtményeinek világából való.

Mi nem valószínű Bőjthe Jánosban? Hogy egészséges? Hogy erős? Hogy okos és praktikus? Hogy megváltó akarata van faja iránt? Hogy parasztlányt vesz feleségül? Hogy épít és akar? Mikor sorra kérdeztem a kifogásolókat, egyik sem tudott határozott választ adni. Mert a vád oka itt nem az alakban, hanem a látó szemekben van. Hitvány pesti irodalmunk oda rothasztotta a közvéleményt, hogy a tisztaságot, az erőt, a megújulás heroikus vágyát rögtön a képtelenség képtelen vádjá illetti, mintha ezek nem volnának legalábbis olyan természetes megnyilatkozásai az életnek, mint a bomlasztás, a hazugság, a perverzitás.

Miért Jókai-féle alak? Van benne valami Jókai túlromantikus rajongásából, mely a szerelmet az abnormitásig hangsúlyozza az élet erőtenyezői közt? Van benne valami Jókai talaj-elrugó ideális tökéletességéből? Bizony ebben az egészséges, praktikus, sokszor tökéletlen emberben semmi efféle nincs...”

Molnár József megírja, honnan tudott Szabó Dezső Áchimról, ki irányította a figyelmét a csabai parasztszocialista pártalapítóra. Személyesen nem ismerte; egyik későbbi írásában említi, hogy az első háború előtt „Ady Endre egyszer egy Márvány utcai kis kocsmában Kaffka Margitnak és nekem háromnegyedórás előadást tartott a paraszti ügy akkor még élő úttörőjéről, a végtelenül gazdag életű, harcos egyéniségű Achim Andrásról. Soha nem hallottam Adyt valakiről ily hosszasan, ilyen mélyről jött melegséggel beszélni. Ettől kezdve figyeltem Achim pályáját. Mikor aztán szörnyű halála hírért vettem, megfogadtam, hogy bele fogom rajzolni a parasztságnak ezt a hatalmas emberi megnyilatkozását a jövő nemzedékek lelkébe.”

Bele is rajzolta... regényében. A későbbi, Áchimról ódat zengő széptanulmánya csak ráadás.

Azt is Molnártól tudjuk, hogy az író az 1930-as években találkozott Achim lányával, Achim Máriával és férjével, Medvegy Elemérrrel, és ez juttathatta eszébe a megölt parasztvezért. Munkához látott, tanulmányozta a Zsilinszky fiúk poréneke iratait, és elutazott Békéscsabára. „De amint Szabó Dezsőnél lenni szokott, inkább csak érzelmeit vetette papírra a gyűjtött adatok helyett. Achim alakjában Az *elsodort falu* Bøjthe Jánosát jelenítette meg: 'Ady paraszt Apollója volt ő: a bőség, az erő, a szépség uralkodásra termett fejedelme. Ez a különös nevű paraszt a legszebb, a legmélyebben magyar típusok egyike volt. Hatalmas testében ijesztő erők feszültek s testének akarattalan pátosza népek mozdítására küldött vezért mondott. Roppant lépései alatt dobogott a föld, mint szerelmese közeledő lépteire az asszony szív. Az erő öntudata, az akarat biztonsága, az élet-hitté izmosodott meggyőződés parancsa áradt ebből a nagyon férfi férfiből...”

Hazátlannak, hazaárulónak mondták őt: aki a magyar földet az egyetemes magyarság hazájává akarta tenni. Felforgatónak, rendezavarónak nevezték őt: aki a XVIII. század közepén kezdődő magyar feltámadás legjobbjainak: a Kátóna Józsefeknek, Berzsenyieknek, Horváth Ádámoknak, Széchenyieknek, Batsányiaknak, Kölcseyeknek, Eötvösöknek, Petőfiknek, Arany Jánosoknak szent hagyományát folytatta a magyar parasztság felmentésére. És aki azok jogának rendjét akarta a nemzet történelmi életformájává tenni, akik minden élet forrásai...”

Szóval: Szabó Dezső a „magyar paraszt Toldi”-nak érzett, kamaszos csínytevésekre „örök népi Ludas Matyi”-ként hajlamosnak látott Áchimról is írt, Áchimmal tartott, Áchimmál (Achim népénél, minálunk, Békéscsabán is) járt. Megérdemli, hogy ne felejtjük el.

Mert, ím, ő is értőn közelített felénk.

GUBIS MIHÁLY DOLGAI

Behívták Misit a rendőrkapitányságra. A Búzapiacból lett Ferenc József teret megkoronázó Szabadság tér nevezetű hely és az Orosházi útból lett Horthy Miklós útra triplázó Bartók Béla sugárút sarkán magasodó megyei rendőr-főkapitányság III/III-as ügyosztályának egyik kies irodájába. (Persze, hogy kietlen, de hát viccelni csak szabad? Utólag.) (Ami persze... könnyű!)

Igen, a '80-as évek elején.

Amikor épp ránk szálltak. Nyaggatni kezdtek bennünket. Nyúztak – volna. Kit így, kit sehogy. Őt? Mert tán túl hangos volt. Természetéből adódóan barátkozó, nyíltan társalkodó, őszintén beszélő. Mármint hogy.

Annyira, amennyire.

Annyira azért nem, hogy a közvetlen környezete tudjon arról, miben sántikál. Azért az elhárításnak csak szemet szúrt.

Avagy csak kedvet kaptak hozzá?

Hangja, sőt, tekintélye van. Hasznukra lehet – hasznossá tehető? Egy kis szorítással?

Mert sérülékeny. Épp a természetessége miatt. Némi – több-kevesebb, inkább több – vadság, hirtelen mozdulatok, lány- (netán: asszony-)barát megnyilvánulások. És akkor pesti, sőt, szentendrei barátok. Művészek! Ajaj, nyilván ellenzékiek is. Sőt, csak azok?

Biztos nem, de.

Ha másra nem, szót érteni csak lehet vele. Rávenni erre, arra. Ha másképp nem megy, némi nyomásra.

Feleség, gyermekek. Kenyér.

Élni kell.

Valami állása azért csak került, munkakerülőnek nem vehették, hogy arra hivatkozva, avval húzzák csöbbe.

Bement. Hívták, menni kell. A felesége izgulhatott. (Más nem tudott a dolgról.)

– Rájuk borította az asztalt! – emlékezik harminc vidéki magyar esztendő múltán (időközben özvegyé vált) asszonya.

Arra kérték, ha néha ránéznek, beszéljen nekik arról, mit lát. Tapasztal. Abban a körben. Társaságában.

Kikérte magának.

Akkor megnézheti magát; tesznek róla, hogy nehéz legyen a dolga. A mindennapokban, a művészeti életben. Mindenben!

Akkor sem. Minek nézik őt?!

Tán ekkor szakadt el a cérna.

Mert föl pattant – hogy a közte és a nyomozó (politikai rendőrtiszt) eddig szilárdan álló asztal – szinte fölboruljon.

Szinte.

Elrohant.

Szerencsére kimehetett. (Mert aki egyszer oda bekerült.)

Hazaérve...

Ha nem is azonnal, de nekiállt a feleségével komolyabban tenni ellenük.

Pestről biztatták; mire föl, hogy így bánnak vele, azért is. Csakazértis.

Varsóban nyugati pénzen vett vadonatúj nyomdagépek ontották a röplapokat, s a Szolidaritásba beépített kommunista ügynökök könnyen lebuktathatták őket. Nem úgy a boroszlói (Wroclaw-i) ellenzékieket, akik megmaradtak a szitanyomatnál – olvasod a Nemzetben (2017-ben). Mert a szitát nem lehetett beazonosítani? S nem volt kommunista – vagy csak egyszerűen moszkovita (netán fizetett, avagy csak valamivel megszorított) – ügynök Misi (közvetlen környezetében. Amúgy nyilván került. Sőt!

A jelek szerint. Mert ő szitázott. Kegyetlenül! Rajk Lászlóék pesti butikjának. Amiről hogy tudott volna a kedves helybéli ávéhá. (Sőt, a III/III. sem.) (Pufajkásék pláne.) (Hogy a pártháziakról ne is beszéljünk.)

A felesége mondja pár éve, mit nem követte el annak idején. Meg hogy Misit is beszervezték volna.

Be, be.

Ezek, kit nem?

Máshol is működött ellenzéki nyomda. Már mint kisdud nagymező- (közepesen fejlett ipari és kereskedő-) városunkon kívül. Hodosán Rózsa (Demszky G., majd Magyar B. neje) írja Szamizdat történetek című (Bp., 2004) könyvében, hogy az 1980-as években Almádiban, a Kerekes vendéglőben/csárdában Demszkyvel kinyomtatták stencilgéppel a Hírmondó legfrissebb számát. Nyomtattak még Zamárdiban, Csobánkán, Pilisborosjenőn, Bócsán, Dunabogdányban... Beszélőt, miegyebet. A Balaton-felföldi csárda Szent-Iványi István (darab ideig itt élő) SZDSZ-es politikus, külügyi államtitkár anyjáié volt. (A lebuji hetvenes évekbeli nyitása idején magad is ittál ott egy dupla feketét.)

Hősünk özvegye mondja, nagy-magyar-alföldi helységünkben hogy s mint.

– Éjszaka, a konyhaasztalon. A műteremben soha, az közös volt a festőtársával. Beszélőt és lengyel Szolidaritás-kiadvány borítót nyomtunk. Másra sajnos nem emlékszem. Szentendrére sokat jártunk, emlékezetes este volt Öcsikééknél, mikor egy helyes srác azt mondta: „Megzsaroltak az anyám külföldi gyógyszerivel kapcsolatban, jelentenem kell rólatok is. Ezentúl fontos dolgot előttem ne mondjatok.” Többet én nem találkoztam vele, állítólag disszidált.

A kiszorítás egy módja volt ez is. Ki, a hazából. Mit magukénak éreztek.

A közös műhelyben képzőművészeti és üzleti célra nyomtattak szitával grafikákat. Nem csak hogy saját elképzeléseiket valóra váltsák, hanem hogy megéljenek. Meg persze ezeket a veszélyes dolgokat.

Aztán ő vitt az MDF-be. 1988 szeptemberében – a sikertelen (szaglászokkerülgette) augusztusi kezdeményezést követően – a Melós nevezetű művelődési

házban alakult meg a Magyar Demokrata Fórum helyi szervezete. Amikor elő-
álltak a szervezők, hogy itt az ív, tessenek kifáradni aláírni a belépést, ment,
aki ment. Mi kissé bénultan nézelődtünk. Mert ott a helyünk, sőt, nagyon, te-
szünk is épp eleget a változásért, de. Eddig, mondhatni, suttymban. Hogy ne
kerüljön veszélybe az állásunk. Mert hogy gyermekeinknek kenyeret ki ad, ha
nem mi, ha kirúgnak bennünket. Állami szerv munkatársaként, a pártállam-
ban... Ha a buktuk szele mintha már érzékelhető lenne is. A magamfajta ember
egész életét végigkísérte az óvatosság.

A nagyterem hátsó sorában ott figyel a városi pártbizottság egyik titkára.
Az teszi be a kaput, ha te is kimégy...

Kimék, vagy sē.

A Pártház folyosóján bandukolva, a hírügynökségnek híreket gyűjtve hal-
lottad, ahogy az egyik pártmufti azt mondta fő- és almufti társainak:

– Csak szervezkedjenek, legalább megtudjuk, kik vannak ellenünk!

Meg, meg.

Ellenük.

Igen jó kedvük volt erejük tudatában, még tán mosolyogtak is.

Csak hallottad, nem láttad őket.

Gyávaságod legyőzve csak kimentél és beírtad magad. Hogy a Fórum ezer-
százvalahányadik tagja legyél a hazában.

Kimentél, jó, de mitől bátorodtál meg?

A gyűlésen Misi ült melletted. Amikor az aláírásból visszajött, rám meredt,
és a rá jellemző módon szinte kérdőre vonva dörrent rád:

– Hát te, még itt vagy?!

Hogy lehettem.

Párttitkár ide, párttitkár oda, kimutattad a fogad fehéret.

Már az új évezredben jól kibabrált velem.

Almádiból hazatérve a Szent István téren, a Fiume előtt akkor futottunk
össze, amikor épp kilépett a kocsijából. Gyorsan a kezembe nyomott egy fa
falloszt – fából faragott óriás, hogy is mondjam kicsodát – az ugyanabból a fá-
ból igazított, két golyót tartalmazó, zacskó helyett inkább tarisznyával, hogy
cipeljem utána! Föl a művészház egyik, általa használt emeleti műteremlakásába.
Én kínlódtam, majd összerogytam a súly alatt, két karomban a megtermett
akármicsoda, és át a déli órákban zsúfolt korzón neki Misi emeleti művészott-
honának. S bőr a képemről tán akkor sült le éltemben először.

Végre fölérve megszabadultam a több mint kolonc félmázsás tehertől. Misi
persze végig röhögött. Kellott ez nekem... összefutni vele szülővárosunk Fő
terén.

Megnyugvasként széttekinthettem a barátom műteremlakásában. A falon
körben ugyanaz, több tucat változatban. Mondhatni kivitelben. Meztelen nő
széttett lábakkal. Ja, borzasan. Ki, hogy. Nem egyformák, hogy mégis ugyanazok

legyenek. Változatos össze-, valamint széttételben. Ki így tartotta a lábát, ki amúgy. Rád tekintve a mélyten mély.

Látván ámuldozásnak hitt megdöbbenésemet, fölajánlotta – fájdalomdíjként? –, hogy amelyiket akarom, nekem adja. Keresvén kutatva csak ráakadtam egyre. Vihetem?

– Látom, neked nem tetszenek a képeim.

Ugyanis azt az egyet nem ő alkotta.

Nem is kaptam meg.

Hogy a halála is rá jellemző legyen.

Valahol a külhonban, nemzetközi képzőművész-táborban, hogy ne távolkeleti művészársára boruljon annak szobra, kettejük közé ugrott. A dülőfélben lévő hatalmas alkotás és a szobrász közé. Megfogná? Eltéríteni az irányától? Hogy ne a barátjának tekintett idegen szobrászt üsse agyon.

Megtette az vele.

Igen, ő az egyik példa számomra. Hogy valaki lehet egyszerre nemzeti és egyszerre világpolgár.

Ha kissé vad, netán kócos, avagy épp duhaj. Balfogásra is bármikor kész.

Nyomdász vagy festőművész.

Gubis Miska.

Egyik könyvem címlapját ékíti legszebb műveinek egyike.

– Magyar és keresztény – vette észre elismerően, állami szolgálati Ladámra tekintve, az 1980-as évek végén, hogy a visszapillantó tükörről kis kereszt és nemzetiszín (igen, piros-fehér-zöld) szalag lóg.

Nem véletlenül léptünk az MDF-be.

Hogy most...

Ki erre, ki arra.

Ki meg a túlvilágra.

...Onnan ránk bazsalyogva?

PÉNTEK IMRE

Az elmellőzött narrativitás újraéledése

TÓTH CSABA ÚJABB, SZOMBATHELYI
KIÁLLÍTÁSÁRÓL

A kortárs festészet keresi magát. Az utak változnak. (Olykor keresztezik egymást.) Az egyik alkotó a figuralizmusból indulva jut el az absztrakt formációkig, a másik pont fordítva: az absztrakt kifejezésmódtól jut el a figuralizmus valamelyik változatáig. S ebben a keresésben vizuális és a verbális messze elváltak egymástól. A kép és a szó csak ritkán vonatkozott egymásra. Aztán találtam egy tanulmányt, amely roppant felkeltette az érdeklődésemet.

Fordítójának, Milián Orsolyának előszavát idézem **Wendy Steiner Narrativitás a festészetben** című könyvéből. Wendy Steiner könyve a reneszánsz festészet és az irodalmi románc párhuzamos történetének alakulását vizsgálja. Álláspontja szerint a térbeli és időbeli művészetek viszonyáról kialakított lessingi paradigma a reneszánsz által bevezetett ábrázolási konvenciók használatával függ össze. A reneszánsz kori festészet az ábrázolás olyan mértékű „valóságosságára” törekedett, mely valójában kizárta a narratív időbeliség megjelenítését. A centrál perspektivikus festmény kitiltja a középkori képsorokat vagy a késő középkori

többjelenetes képeket azért, hogy a szem számára egy pillantással befogható látványt hozzon létre. A különbözőség helyett az azonosságot, a változatosság helyett az „egyetlen pillanatot” részesíti előnyben, ezáltal mintegy kivonva az ábrázoltat az idő fennhatósága alól. A kiragadott pillanat, az emlékezetes konfiguráció egy időtlen örökkévalóság megteremtését célozza, mely által a dolgok példa értékűvé válnak, szimbolikus-allegorikus dimenziót nyernek. A narratív festészet három ismertetőjegye („1. a festmény egynél több időbeli pillanatot mutasson be; 2. a szubjektum ismétlődjön az egyik pillanatról a másikra és 3. és egy minimálisan realiztikus környezetbe legyen beillesztve”) közül az első kettő a reneszánsz festészetben egyre ritkábban fordul elő. Az így készült képek Steiner szerint csak „gyengén” narratívak, mivel más eszközökhöz (mint például a „szimbolizmus, drámai pózok, irodalmi allúziók, címadás”) kell fordulniuk, hogy a narratív szándékot érzékeltessék. Steiner Benozzo Gozzoli *Salomé tánca és Keresztelő Szent János lefejezése* című képének részletes elemzése során mutat rá a képi médiumban rejlő narratív lehetőségekre, mint például a karakterek ismétlése a történet különböző pontjain, a tekintetek iránya által létrehozott oksági viszonyok, a térbeli elrendezés időbeli vonatkozásai, a mozdulatok és pózok iránya – mind olyan metonimikus és metaforikus kapcsolódások, melyek a képi narrativitás sajátos jegyeit képezik.”

Aztán a narrativitás „kiment a divatból”. Emlékszem, szegény Ujházi Péterre szokták ezt mondani, mert némely képein ez az időbeliség megjelent, és szinte leporellószerűen zajlottak festményein az események. Pedig ez a lesajnált igényeket sok mindenre képes volt. De nem vettük igazán észre.

Aztán mégis... Előkerült egy festő a kilencvenes években, aki meghökkentő módon viszonyult a múlt értékeihez. Újrafestette az ismert remekműveket. Igaz, nem egy az egyben, hanem kis változásokkal, monokróm módon, fekete-fehéren, valamilyen oldott festőiséggel – és élénk tárta ezt a meghökkentő világot. De nem elégedett meg ezzel: a kép centrumába egy-egy latin szó írt, amely eltért címtől, a kép részeként funkcionált. A festőt ismertem, képeit láttam több kiállításon. Még a katalógusai is megvoltak. Nem ragadtak meg első látására. Ma, több mint húsz év után, elkezdenek élni számomra ezek a kompozíciók, és mesélnek. Sajátos narrációjukkal, amelyet ez a középütt elhelyezett szó épít bele a festmény struktúrájába. Nem titkolom: Tóth Csabának hívják a festőt, aki egy ideig mindent megtett módszerének elismertetése érdekében. Kiállítás-sorozatot tervezett, kiadványokat, katalógusokat adott ki, külföldi kiállításokat szervezett. S már-már a fáradtság vett erőt rajta, amikor 2016-ban megkapta a Munkácsy-díjat. De nem erre akarom kihegyezni a történetet, hanem inkább próbáljunk beletekinteni alkotói elgondolásaiba, amelyek erre a szokatlan útra vezették. Új, május végén nyílt szombathelyi kiállítása a *Küldetés-Stációk* az Agora Művelődési és Sportház Galériájában jó okot, lehetőséget kínál erre a vizsgálódásra.

Tóth Csaba a fentiek ellenére sem tolakodó – szerény egyéniség. Ezen a mostani kiállításon sem tolja előre magát. Két karakteres önarcképe sem a mellődöngető magabiztosságról, inkább vívódásról, töprengésről árulkodik. És ami élénk tárul, az menny és pokol, az az üdvözülés és az elkárhozás stációiról közvetít súlyos, megrendítő látomást.

Lőrincz Zoltán művészettörténész így ír a festőről készült tanulmányában:

„Komplex módját választotta az alkotó a művészet kommunikációs szerepének, mert nemcsak esztétikai élményben akar részesíteni bennünket, hanem a gondolatiság más síkjait is felhasználja üzenete továbbítására. Nemcsak emocionálisan akar hatni, hanem intellektuálisan is magával ragadni. A művész szerint: „A mai művészetnek nem lehet más feladata, mint ennek az ember történetében páratlan „pálfordulásnak” a megragadása, visszaadása. Ami nem történhet másként, mint a régi, „archaikus evidenciák visszahelyezésével, a régi, metaforikus nyelv újraegyesítésével.”

Milyen tehát ez a „pálfordulás”? Hogyan történik ennek a régi, „archaikus” evidenciának a visszahelyezése? Tartalmi oldalról a klasszikusok felidézésével: Keresztre feszítés, Utolsó vacsora, Angyali üdvözlés, ezen alkalommal az újszövetségi üdvörtörténet jól ismert eseményei. Olyan témák, amelyek az emberiség szempontjából döntő jelentőséggel bírtak, amelyek örök tartalmakat közvetítenek, európai kultúránkat determinálva. A klasszikusokból táplálkozik ez a piktúra, abból a korból, amelyben Sedelmayer osztrák művészettörténész szerint a képzőművészet felhőtlen kapcsolata figyelhető meg az azt „megtermékenyítő vallással.”

Többfelé tekintő szavak ezek. A vallás és a képzőművészet megtermékenyítő időszaka elmúlt, akadnak festők, akik még vállalják a templomok kifestését, bár egyre kevesebben. Tehát nem csak etikus tartás – a kételyek között – kellett e terv megvalósításához, hanem bátorság is. S ebben a kételyektől átítatott időszakban a teljességre koncentrált a maga narratíváját előadó festő.

Igen, igazat kell adni a szakembernek – festőnk nem csak emocionálisan akar hatni, hanem intellektuálisan is magával akar ragadni. A mostani kiállítás erről szól: erről a sokoldalú hatásrendszerrel, és az egyház ezért nyújtott kezét több tárta megrendezésére, mert meglátta ebben kompozíciós eljárásban az új lehetőséget, a befogadás megújulására. Mert van még egy többlete a kiállításnak, ugyanis az új kiállítás látogatóiban képesek ezek a képek áhítatot ébreszteni. Ma sokkal inkább, mint korábban. Beértek ezek a képek, és sötét tónusukkal is fel tudják idézni az egykori történetet, történelmet, hihetetlen élnkséggel maivá varázsolják a megváltás egyszer volt pillanatait. Igen, az a bizonyos narratíva... A középkori, barokk festményeken szalagfeliratok jelennek meg, amelyek gondolatilag erősíteni kívánták az élményt és hatást. Az újkorban például Aba-Novák Vilmos fehérvári pannóján látunk szalagfeliratot, latin betűs szöveggel. És a megjelenő pontok – az élmény, a cím és középpontba helyezett latin szó – együttesen kínálják a képinterpretáció komplexitását.

A szombathelyi kiállítás újszövetség jelenetei, egyfelől a keresztre feszítés előzményei, fázisai, de vannak köztük a képzelt jelenetek is, sőt, allegorikus megoldások.

A *Mint Jézus asztalánál egykoron az együttlét megjelenítése*, az a szenvedély, amely az első híveket összekötötte. Az *Áldozathozatal* a keresztre feszítés meg-rázó tragédiája, ám vannak olyan képek, amelyek az emberi-jézusi szenvedés összekapcsolódását tárják elő, mint az *Elhagyatottság*. Ilyen általánosító festmény a *Már csak egy Isten menthet meg bennünket*, amely a vándorló, esendő ember gyarlóságaira utal. Hasonló erkölcsi intelem a *Bolond az, aki nem az örök életre rendezkedik be*. Megjelenik a stigmatizáció, mely a krisztusi szöghelyek nyomát viseli, mint a *Benedictus*. A *Keresztény metafizika* az egyház filozófiájának allegóriája. S végül egy ragyogó, reménnyel teli festmény, amely az anya gyermekével témát dolgozza fel A *művészet eredendően vallásos...* címmel.

Tóth Csaba narratívája élénk, változatos elemekkel dolgozik, és a hagyományra alapoz. Nem másol, érint, keresi az összefüggéseket, amelyek képesek áthatni a kételkedő szellemet is. Újfajta ikonosztáz ez: a hívő lélek merészkedik az ismeretlen tartományba, hogy elhozza az új tapasztalást. S kimondja azt, amire ma nagy szüksége van a bizonytalanoknak. Heckenast János, egy másik művészettörténész így ír róla: „Mindig voltak szegénylős tehetségek, akik a XX. század folyamán sem az emberhez, sem a természethez, mások a világ bajaihoz való kapcsolatukat nem tudták, nem akarták felszámolni. Istentől kapott tehetségükkel, képességükkel és saját lelkiismeretükkel viszont el akartak számolni. Ők a naturalizmusok és realizmusok sorozatát, sok változatát hozták létre”. Tóth Csaba feltétlen közéjük tartozik.

Két képcím, A *kereszténység keresztre feszítése* és *Krisztus Európa egyetlen reménye*. És ezek a képek sem most, jóval korábban készültek el, de mégis ide tartoznak. A teljességnek megadják a sokszor oly hiányzó glóriát. S még valami. Tóth Csaba meg tudja szólaltatni a gesztusok nyelvét, amikor a kezek szerepét értelmezi a rítusban. Az első tenyér üres, de a kérés gesztusával, a második kézfej az áldozati kehely ívére kapcsolódik, a harmadik, az összetett tenyér egyértelműen az ima földöntúli kapcsolatára utal, a negyedik az emberi megalázkodás stációját idézi: a magas rendűhöz intézett könyörgést. Tóth Csaba képinterpretációi – úgy tűnik – nem veszítettek érvényességükből, mintha most nyílt volna meg bennük az a filozófiai szakadék, amelybe a szemlélet belezuhan... Nem tehetünk mást: alázattal fejet hajthatunk előttük. Ahogy A *minden dolgok vége* című apokaliptikus festménye előtt is, amely a kettéosztott tömegben tesz igazságot a gonoszság és jóság felkentjei között. Nem fenyegetés ez, de mindenképpen intelem ez azoknak, akik el akarnak feledkezni a végső beteljesülésről. És sokan bízunk abban, Isten és a világ dolgai is előbb-utóbb vitathatatlanul elrendeződnek.

Szerkesztőként ilyen még soha nem fordult velem elő, de talán még olvasóként sem... Találtam egy regényt a számítógépemben, amiről hat év alatt tökéletesen megfeledkeztem. Mentségem persze van. Aki a művet publikálásra (vagy csak véleményezésre?) küldte, a szerző, időközben leírhatatlan távolságba került az irodalmi élettől: az utóbbi évekre a neve is eltűnt a közbeszédből. Jórészt el a baráti diskurzusokból is. Hadd tegyem hozzá, hogy a radikalizmusnak olyan végletes formában (és gesztusaival) lépett ki az irodalmi világ baráti és intézményes köreiből, mint aki tudatosan döntött: „ezek után” soha és senkivel és semmivel nem óhajt kapcsolatban maradni. Kemenes Géfin László haláláról nemcsak az irodalmi élet nem vett tudomást, (egyszerűen szólva: nem is értesült róla), de Vas megye és szülővárosa, az utcanévadó Géfinék városa, Celldömölk sem. Temetésén talán ha tucatnyian voltak jelen.

Velem is úgy szakított, biztos állíthatom, mondvacsinált ürüggyel, hogy lehetetlen lett újra megkeresnem őt. Mikor is? Talán tíz évvel ezelőtt, miután utolsó megjelent könyvét dedikálta nekem. Alighanem valami halvány kritikai megjegyzésem miatt, súgja a ködökbe hanyatló emlékezet. 2007-ben Zalánal elkezdtünk egy évfordulós ünnepet szervezni a tiszteletére, irodalmi összeállítással az Életünkben, s bár ekkor még szóba állt velünk, idézhetetlen modorban és szigorral tiltakozott. Aztán egyszer még találkoztunk a Péterfy Sándor utcai kórház szemészete előtt a folyosón, felhördült a látomra és égre emelve a szemét fordult el... Soha meg nem bántottam, egyik könyvét szerkesztettem is..., nagyon jó éttermi estéteket töltöttünk el együtt hármasban, négyesben, persze folyamatosan szorongva, hogy miként és miért köt bele a pincérbe. Zalán Tibor facebookján egy ilyen kép látható róla, a Horgásztanyán, egy gyönyörű fogas társaságában. De budai otthonában is sütött remek kacsát nekünk, az európai és távoli-keleti ízek felülmúlhatatlan kombinációjával. Most előkerestem azt a laudációt, amit hatvanadik születésnapomon olvasott fel egyházashetyei kertünkben, s bizony-bizony megkönnyezem, olyan szép tiszták a mondatai, s oly világirodalmi és eszmetörténeti apparátust mozgatott meg, a baráti szeretet aránytalanságával.

Egymás mellé kerül ebben a szövegben három szó: emlékezés, önazonosság, kizökkent idő. Géfinnek, ahogy egymás közt hívtuk, egész élete az emlékezés jegyében telt el. Tengeren túli emigrációja ahogy írói-költői ihletforrássá kezdett válni, úgy vajt szavaival mind mélyebbre a személyes és általánosságban a magyar nemzeti múlt és kultúra rétegeibe. Mindezt alighanem azért, hogy önazonosságát bizonyítsa – mindennek ellenére. Mert az ő életideje mi más is lehetett, mint a kizökkent idő, ott kint ifjan és éretten, aztán hazatérve itthon, korosodón. Itthon, ahol és ahonnan ki tudja, mit várt, de bármire is számított: újabb éveit kudarcok sorának könyvelte el. Van egy nekem és barátaimnak címzett eszmefuttatása, ez is Egyházashetyén hangzott

el a nyár eleji csillagok alatt, amelyben a Hamlet eredeti angol és Arany János-i magyar fordulatát veti össze: „the time is out of joint” – „kizökkent az idő”... Ő maga van ott ebben az összevetésben: abban ahogy a magyar változat felemeli a személyes sorsvállalás magasába azt, ami az angolban majdhogynem csupán valami gyógyászati terápiát kívánna... Türelmetlen volt a végtelenségig és engesztelhetetlen a végsőkig. Tabudöntő volt – olykor a szélső szélsőségeken is túl.

Hazatérve nem fogadta be az a közeg, ami mást sem hajlamos befogadni, hiszen ilyesmi, hogy „közeg”, nincs is: csoportocskák vannak, bezárkózók, kirekesztők, féltékenységtől szűkülők. Most, hogy András Sándor, talán egyetlen megmaradt barátja, ez a végtelenül szelíd és kedves ember is meghalt kilencven évesen, Celltől nem is messze telepedve le, ő is visszajöve az óceán túlsó partjáról, Nemesvitán – a háború utáni és az 1956-ot követő magyar irodalom emigráció véget ért. Ki tudja, lesz-e annyi figyelem, kíváncsiság, historikus izgatottság, sőt nemzetpolitikai elhivatottság a közelebbi jövőben, hogy feltérképezze a magyar kultúrának ezt a csodálatos Atlantiszt... Hogy vissza- azaz befogadta-e e Géfint a magyar irodalom? És ugyanez jelen időben... Nem válaszolok erre, de azt jólesően észlelem, hogy a két legtisztességesebb szakmai összefoglaló, Kulcsár Szabó Ernő irodalomtörténete 1993-ban, és a Magyar Művészeti Akadémia 2021-es lexikona Géfin fő művének, a Fehérlófiának megadja a kivételes teljesítménynek kijáró elismerést. Az előbbi összefoglaló így véleményez: „a hetvenes évek végére az egyik legkorszerűbb magyar nyelvű lírai közlésformát hívta életre”. Az utóbbi meg ezt írja: „A könyv saját törvényei szerint élő organizmusként viselkedik.” Kinek mely művéről lehetne ezt ugyanilyen hitelességgel állítani az utóbbi bő félszázadban? Ez a végeérhetetlen „eposz” nemcsak kivételes irodalmi minőség, hanem páratlan formavízió is az összmagyar szépirodalomban. Ám az is biztos, hogy egy effajta mű megalkotása csak a teljes magányban, a teljes egzisztenciális és nyelvi kiszorítottság állapotában-léthelyzetében gondolható el, azaz valósítható meg. A külső kontroll hiányának, azaz a belső szabadság totalitásának a léthelyzetében.

Haláláról hetekkel a temetése után értesülve, kiadatlan regényére rátalálva, nyomozásba kellett kezdenem. S végül L. Simon László és a celli mindentudó, Németh Tibor segítségével sok-sok évtized után megtaláltam telefonon, hadd mondjam most már így, Laci húgát Júliát. Megdöbbenésemre értesültem, hogy KGL évekkel ezelőtt otthagya Budát és ideköltözött pestújhelyi házam szomszédságába, tőlünk talán négy buszmegállóra, egy régi palotai társasházba, itt élt a teljes magányban, folyamatosan angol nyelvű könyveket rendelve és olvasva, amíg baleset nem érte... És meghalt ugyanabban az egyedülletben, a társtalanságnak abban a mindent hibernáló állapotában, amit sorsa mért rá évtizedekkel előbb. Szeretném hinni, hogy van esélye az irodalmi maradandóságra, abban viszont biztos vagyok, kevés megmaradt barátjával együtt, hogy nem kaphatunk felmentést azért, ami történt vele: hogy újra megtalált hazája nem vált otthonává.

Ki is volt ő... – nézünk az eltávozott után. „Született alterego”, mondja magáról. Azaz: egyben személyiség és szerep. Szerzőként: „dr. Géfin László”, „Fehérlófia”, „Én” – vagy éppen „P(álóczi) Arthur”...

K G L

P. Arthur kéjutazása Prüdériában

My design was, if possible to discover some small Island sufficient by my Labour to furnish me with Necessaries of Life; so horrible was the Idea I conceived of returning to live in the Society and under the Government of Yahoos.

– Jonathan Swift, *Gulliver's Travels, IV. A Voyage to the Country of the Houyhnhnms*

...Je ne retournerai jamais là-bas. Je ne reverrai jamais mon pays. Le pourrais-je que je ne le ferai pas, puisque rien ne peut subsister de ma vie d'autrefois.

– Paul Morand, *Ouvert la nuit*. „La nuit turque.”

ELSŐ FEJEZET

Az Utazó megérkezik Prüdéria határához. Kellemetlenségek a határőrrel és vám-tiszttel. Kis „meglepetés” árán Utazót tovább engedik.

In medias res, az előzmények mellőzésével, azonnal, rögvest a dolgok közepébe lépve, oda betoppnva, lényegre törően, minden szószaporítás nélkül fogom leírni utazásom történetét, annak lelegejétől, a kezdettől, a keletkezéstől, ahogyan az események sorozata elindult, kibontakozott, kifejlődött, alakult és formálódott. Sietnem kell, sürget az idő, mögöttem forog az óra szárnyas szekere, a küllős percek szélkarikája, a másodpercek pörgő zuhataga, a töredékek szilánkforgácsai, a vágányok menti út szélén álló bámész sokaság lármája, ügyefogyott integetése, a kezek felemelése, meglendítése és leengedése, a lányok rózsaszín körme, a bácsik bajsza, a vénasszonyok fogatlan vigyora, a komondorok elnyúló ugatása, a kerítések mögül kihajló szilvafák hamvaskék gyümölcse, a porban kapirgáló csirkék, a nyakukat némán nyújtogató ludak, virágágyakban hervadó büdöske, kukacvirág, rezeda, szarkaláb. Aztán a rég nem látott otthon, ex-otthon, anyám, anyám tyúkjá, libája, kecskéje, a szomszédok szájtáti kíváncsisága, a tóvá duzzadt homokgödör, kisgyerekkor, késő gyerekkor, ifjúság, kitörési próbálkozások, forradalom, menekülés, el, el, el innét, soha többé ide vissza nem. Csak még egyszer, utolszor.

De előbb mozdonyfütty, lassuló zakatolás, csikorgó fékek.

Határállomás.

Sorompó, lebontott drótkerítés, üres óratorony. Cementépület, vakablakok, szürke kavics, olajtócsák, csoportokban árvácska, muskátli, büdöske.

Már nyúlnék poggyászomért, amikor az épület felől hangszóró kezd el bömbölni:

FIGYELEM! FIGYELEM! MINDENKI MARAD A VONATON!

Csend. Majd újabb rekedt, artikulálatlan bömbölés:

A VÁGÁS MELLETT TESSÉK VIGYÁZZBAN ÁLLNI!

Mi? Mit mond? Mit akar? Nem értek semmit.

Kivágódik az ajtó. Két határőr, vagy egy határőr és egy vámos, orrukon napszemüveg, az egyik csattogtatva rágógumit rág, a másik nyúlszájú, vállán géppisztoly.

– Nem hallotta? – kiált rám a gumis.

– Mit? Mit nem hallottam?

– Hogy álljon vigyázzba! Térden! Ott! – és lemutat a kopott linóleumpadlón húzódó repedésre. Körülötte sokéves ragacsos kosz, egérpizsok, köpetek, két kikandikáló cincér, döglött legyek, csikkek, törött fogvájók.

– Elnézést, nem volt világos, illetve nem egészen...

– Na jó, engedmény! Tréfa! – mondja, mint aki nagy szívességet tesz, vagy mert talán meglátta, hogy angol tweedzakó van rajtam, apró kockás legombolt gallérú ing, selyem nyakkendő. – Akkor lássuk!

– Mit lássunk? Hogy érti?

– Útlevel! Passzport! Van? Nincs?

– Persze, hogy van. – Belsőzsebemből előhúzom az útlevelemet. – Tessék! Átveszi, de előbb letolja sötét szemüvegét, ujját megnyalja, belelapoz az útlevelbe, forgatja, megrázza, megint átlapozza.

– Prűd?

– Nem.

– Anyja?

– Ő igen.

– Igen mi?

– Ő prűd.

– Na ugye. És még akkor ez itt? – Az útlevelben odamutat születési helyemre.

– Igen, ott születtem. Prűdnek. De most már nem.

Megcsóválja fejét. Továbblapoz.

– Vízum?

– Nem kell vízum, nyilván tetszik tudni, hogy...

– Akkor stempli?

– Milyen stempli?

– STEMPLI! Ottani! Másik! Túlsó!

– Elnézést, de ha jobban meg tetszik nézni, a fénykép alatt...

Becsukja az útlevelet, tekintet körbejár, lehajol, benéz az ülés alá, odainti a nyúlszáját, az géppisztolya tusával végigkotorja a radiátort. A gumis intésére kinyitja bőröndömet, beletúr, beletúrnak. A gumis kiemel egy nyakkendőt és egy pár új zoknit.

- Finom?
 - Micsoda, kérem?
 - Kravátli. Minőség. Finom?
 - Igen, „finom.” Yves Saint-Laurent.
 - Fuszekli?
 - Szintén „finom”. Calvin Klein.
- Gyanakodva vizsgálja a ruhadarabot.
- Klein? Zsidó?
 - Nem, kérem. Zokni. – Odamutatok a címkére. – Made in USA.
- Láthatólag megnyugszik. Apró bogárszemét rám szegezi a sötét szemüveg fölé.
- Szegény határőr dolgozik. Hála sehol. Kis ajándék? Meglepetés?
- Vállat vonok.
- Jó, tessék, lepje meg magát.
- Zsebre gyűri a holmit. A nyúlszájú visszazárja a koffert. A gumis, most már kissé szelídebben, tovább kérdez.
- Egyedül?
 - Tessék?
 - Egyedül? Utazni egyedül?
 - Igen, egyedül.
 - Végig?
 - Hogy tetszik érteni?
 - KUPÉBAN! Kupéban egyedül? Végig kupéban egyedül?
 - Nem, nem végig...
- Felcsillan a szeme. – Nem végig? Ki? Mikor? Hol? Meddig? Miért?
- Miért? – kapom el az utolsó kérdést. – Mert leszálltak még a határállomás előtt.
- Leszálltak? Kik leszálltak?
 - Egy férfi és egy nő.
 - Úgy. Férfi és nő. – Jelentősegteljesen összenéz a másikkal. – Alagút?
 - Tessék? Miféle alagút?
 - ALAGÚT! KÖZBEN!
 - Igen, a vonat átment két vagy három alagúton.
 - Kupéban sötét?
 - Hogy micsoda?
 - KUPÉBAN SÖTÉT? Alagútban sötét?
 - Igen, amíg a vonat átment az alagutakon, néhány percig sötét volt.
 - Addig sötétben együtt? Hárman sötétben?
 - Igen, természetesen...
- Megáll. Az útlevelet egyik sarkánál fogva másik tenyeréhez ütögeti. Magába mélyedve elismétli: – Természetesen. – Majd finoman, szinte előzékenyen:
- Természetesen megfog?

– Mi az, hogy megfog? Mire tetszik...
 Felemeli a hangját. Modora ismét a régi.

– MEGFOG? TAPI? BENYÚL? ÉRINT? PALPÁL? FOGDOS? BABRIKÁL? GYÖGYÖRÉS? TAPEROL? GREJFOL?

– Kit, az ég szerelmére, nem értem!
 Ismét halkabbra fogja. Tagoltan:

– Sze-rel-mé-re? Igen. Jó. Kibe? Férfiba? Nőbe?

– Mit mond? Dehogyan, egyikbe sem, akkor láttam őket először, és hogyan képzeled, hogy a sötétben csak úgy...
 – Akkor ők magát? – Kacsint.
 – Hogy érti?
 – Szimpla. – Előredől. – Nő átnyúl, lehúzza maga sliccét, előveszi, ölébe ül, félrehúzza bugyit, mellette hátulról bedug.
 – Isten őrizz, hova gondol, hogy egy nemzetközi gyorsvonaton... Rádásul a hölgy alig vett tudomást rólam egész úton.
 – És férfi?
 – Mit akar mondani?
 – Férfi átnyúl. Lehúzza maga sliccét. Előveszi, rábukik, szopja, karimázza. Cuppog. Golyókat is.
 – Hogy képzelhet ilyesmit? Különben is, ha jól láttam, házások voltak...
 – Nem baj. Férfi szop, szop, közben nőt maciz, benyúl, fricskázza segglyukát is.
 – Nem, kérem, semmi ehhez hasonló nem történt.
 – Nem történt. Jó. – A linóleumpadlót veszi szemügre, különös tekintettel a szutykos foltokra, pecsétekre.
 – Az mi? – mutat egy nem egészen száradt, tompán csillogó foltra.
 – Fogalmam sincs róla.
 – Mégis.
 – Nem tudom. – Megpróbálok az ő nyelvén válaszolni. – Talán turha, talán takony.
 – Takony? Turha? Magáé?
 – Nem, kérem. Nem szoktam nyilvános helyen köpködni, az orromat, ha kell, zsebkendőbe fújom.
 – Akkor talán ondó?
 – Hogy micsoda?
 – ONDÓ? GECI? SPERMA? GENYÓ? TRUTYMÓ? BRINZA?
 – Honnét tudhatnám, mi az ott azon a padlón?! Felőlem lehet ondó is, semmi közöm hozzá!
 Elvigyorodik. – Lehet ondó? – Int a másiknak, az lehajol a folthoz, kisujjával felszed belőle egy cseppet, orrához emeli, megszagolja. Odanyújtja a gumisnak, az is megszagolja. Összenéznek, a nyúlszájú nadrágszélébe törli az ujját.
 – Nem ondó.

– Na látja! Aztán majdnem meggyanúsított.
– Semmi gyanúsít – mondja majdnem kedélyesen. – Minden oké. Meglepetés.

Kezembe nyomja az útlevelet, feltolja szemüvegét, int a társának. Kifelé menet, mielőtt visszazárná a tolóajtót, elköszön:

– További utat! – Majd gúnyosan hozzát teszi:
– És még maga mondja, nem prüd!

MÁSODIK FEJEZET

Utazó megérkezik szülővárosába, ahol szerető anyja várja. Emlékezés különféle kellemetlen eseményekre; azoknak leírása. Látogatás a rokonoknál. Vicceselés. Utazó prüdsége, annak okai.

Mára már annyi minden megvolt, megtörtént, anyámnál a sezlonon alszom, mint régen, behozza a pálinkát reggeli előtt, mindig mosolyog, kedves, cirógatja a kis verseskötetemet, amit kint Párizsban adtak ki a jótét baráti avantgárd lelkek s neki azonnal megküldtem egy dedikált példányt, persze össze vannak ragasztva bizonyos inkriminált oldalak, hogy ha valami szomszéd, rokon netán belelapozna a könyvbe, még véletlenül se nyissa *ott* ki, s panaszkodásra fogja, – Jaj Augusztám, mi ez a izé itt az Arthur könyvében, „Sós számra kibuggyan,” m-m, ki sem merem mondani, „*öled* illata, gyöngé fahéj,” istenem, persze tudjuk, mit akar mondani, tudod te is, az a pé betűvel kezdődő mocskos szó áll mögötte, az a szőrös, pisaszagú undokság, amelyik havonta beverzik, ronggyal kell betömni, bűdös, mint a dög, tudom, miről beszélek, nekem is itt éktelenkedik a lábam között, meg hát gondolom téged is bántott ez az isten csapása éveken át, hálát adhatunk, hogy a mi korunkban már kevesebb gondjal jár, na mindegy, hogy hogyan jön oda a fahéj, el nem tudom képzelni, és hát hogy mi ebben a költészet, ne haragudj, de Arthur kitől tanulta ezt az ordenaré szóhasználatot, tudom, tetőled nem, hanem ott a romlott istentelen nyugaton ragadt rá minden rossz, jaj istenkém, mi lett odakint a te imádságos ajkú Tarziciusz ministráns fiadból, hogy bújta mindig azt a szentéletű Tóth Tihamért meg Szívós Donátot, mennyit járt esti ájtatosságra, példát mutatott még az én Misimnek is, pedig az is bejárt a mi szentéletű plébános urunkhoz... – Jó anyám ettől a blamatól megkímélte magát, noha lelkét eleget marcangolta a szégyen, miközben sírva ragasztgatta reumás kezével azokat a bűnös lapokat, ki nem tépte őket, mert ahhoz nem volt szíve, de szemében azóta is mindig ott ül az az elfojtott bánat, amikor a kútba leereszti hűlni a sört, vagy parizert hoz az önkiből (az a jóra való Riszt bácsi tette neki félre, mert tudja, itthon van a szerelmes fia).

– Igen, mert tudod jól, drága gyerekek, mire intettelek pici korod óta. Ott volt az a rengeteg csöppség, nagyapád idő előtt a sírban, nagyanyád magatehetetlenül, utánam meg koslat az a rendőrtiszt, csak a sarkig hadd kísérem el,

mondja, de én futottam előle, s akkor a jeges Rábába veti magát, ott volt a parton az egyenruhája szépen kiterítve, rajta egy levél énnekem címezve, azt hittem, megőrülök, aztán drága jó apád Isten nyugosztalja még a kezem sem fogta meg mielőtt megkérte volna. [Nem, csak a farka állt egész éjszaka a Japán-kertben.] Így volt ez rendjén a mi világunkban, húgod is tiszta szívű és lelki, Istenem, honnét szorult beléd ez a nem is gonoszság, hiszen jó és szerető fiam vagy te nekem a borzasztó távolság ellenére, hanem hogy olyasmiket veszel nyelvedre és írsz le, amiket nem mitőlünk tanultál, jaj, nem mondom el többet, csak még jobban szorít a szívem. Hiszen tudod, meséltem eleget, még a jó Seregély doktor is igazat adott, hogy igen, azért viseli el *azt* egy olyan szentéletű valaki, mint kegyed, mert szereti az urát, és hát valljuk be, nagyságos asszony, a férfi az egy állat, magamat is beleértve, és annak kell a test, a nő teste, persze nem állítom, távol legyen tőlem, hogy kegyedet a bíró úr azért vette volna el nőül, hogy azokat a szégyentelen dolgokat elkövesse, mint például hogy levetközteti kegyedet és ő is felhúzza a hálóingét és akkor már lehet látni azt a nagy vörösségű izéjét és fekteti is már kegyedet az ágyra, de nem úgy, hogy a paplan befedné a kegyed hószín bársonyos meztelenségét, de nem ám, hanem olyan pozíciót választ, hogy még kegyed bolyhodzó szőrzete is kifeszüljön combjai közepéből. Jaj doktor úr, mondom neki, ne folytassa az Isten szerelmére, persze, hogy ilyesmik történnek legalább egyszer sőt többször is hetente, de hát a házasság szentsége felvételekor nem engedelmességet fogadtam-e az én szeretett uramnak, és hát bár rázott a hideg minden alkalommal, és sehogy sem akaródzott széjjelrakni a lábam, de mit tehettem, az égnek kellett emelnem őket, amikor ő közibjük furakodott, mert volt, amikor még a selyemharisnyát sem engedte levetnem, de meg még a kubánsarkú antilop cipőmet sem, hanem belemarkolt a mellembe, szopni-szívni kezdte a mellbimbómat, és szúrta belém azt az izéjét, pedig emlékszem, előtte letérdeltünk a kisszőnyegre és együtt imádkoztunk, hogy Szent Lélek Úristen, add meg, hogy csakis a meleg és kedves szeretet vezéreljen bennünket, amikor egymáséi leendünk a Te akaratod szerint, de hiába minden, nekem akkor már zúgott a fejem, mert ő még folytatta, Édes Jézus, légy vendégem, áldd meg, amit adtál nekem, és akkor már le nem vette szemét a szegény kis pihés elgyötört szeméremtestecskémről, és hiába lett az megáldva vagy nem megáldva, már emelt is fel térdemről és vetett az ágyra, és szerette volna, ha én az ő nagy darabját nemhogy a kezembe, de a számba is, Uramisten ne hagyj el, hogy oda is beveszem, de mivel azt nem tettem soha, repesztette belém és gyilkolt pusztított, mint az erdei vadak bagzás idején...

Közben nagynénéméknél megvolt az első rokonlátogatás is, nagy uzsonna, hideg rántott csirke, szárazkolbász, érett füstölt sonka a padlásról: – Igen, nálunk még ilyenkor nyár végén is van, Arthurkám, mert húsvétkor is öltünk – mondja Boriska néni, a legdrágább örökifjú aggszűz –, sózott szalonna, libacomb meg kacsamáj zsírjában. – Anyám szegény kissé irigyen hajol a tányérja fölé, Matild néni meg énrám les vádlón, aztán amikor kimegyek a vécére, utánam

jön, és visszafelé jövet elkapja a karomat: – A szennyes, érthetetlen firkáid helyett miért nem küldtél szegény anyádnak legalább harminc-negyven dollárt havonta onnét a gazdag Kanadából (de hát küldtem!) ne mesélj nekem, tellett volna a dupla fizetésetekből, nem, mert inkább arra a ribanc Ilonádra szórtad el a pénzedet (NEM RIBANC!), ne feleselj velem, igenis a ribancodra, akivel még ötvenhat nyarán itthon az erdőben is fajtalankodtál, látta a Görög Pityu is miket csináltatok a téglagyári tónál, meg a ligetben is a padon fényes nappal, elmondta a Horváth Gyöngyi, persze csak azzal a feslett szajhával lehetett olyasmit, bezzeg az állítólag messziről imádott Mórítz Katid kiadta volna az utadat, mint a pinty, mint ahogy a Szalóky Krisztina is kiadta, még hogy egy tisztességes lány bevette volna a szájába a te izédet, még rágondolni is rossz, de a ringyód minden mocsokságra hajlandó volt, annak a jó öreg tanárodnak köszönheted, hogy nem csapták ki mindkettőtöket a gimnáziumból, pont az érettségi előtt, meg a Lengyel Palinak, a híres osztályfőnöködnak, aki maga is koslatott a drágalátos kurvád után, táncolt vele a szalagavatón is meg a soproni kiránduláson, mesélte a Kocsis Erzs, hogy tangózás közben hogy meredt ki neki elöl a nadrágja, úgy mondta, „amikor aztán az Arthur odaküldte az Őri Csunyt, hogy kérje le tőle az Ilonát, mert egyedül annak volt mersze hozzá, a Lengyel énvelem táncolt tovább, és még akkor is bökte a hasamat az álló izéje, de nem is lankadt le nekije, mert engem is behúzott olyan szorosra, hogy beleroppant a derekam.” És akkor idetolod a pofádat, zabálod az én sonkámat! Hogy nem sül le a bőr a képedről!

De bizony majdnem lesül. Égő arccal menekülök vissza a szalonba.

Unokahúgom Lenke favicceket mesél:

Két gödör beszélget:

- Szia, hogy vagy?
- Tötönöm tépen, jól.
- Miért beszélsz így?
- Én pöszegödör vagyok.

Két széndarab beszélget a pincében.

- Miért vagy ilyen bús?
- Na hallod! Lehordtak!
- Anyám közben csendben horgol, néha elmosolyodik.
- Miért füstöl a kórház kéménye?
- ?
- Fő az egészség.

Mindenki hangosan derül.

– Most egy kicsit malacka következik – mondja Lenke. – Augusztá néni fogja be a fülét.

Anyám horgol tovább.

- Mi van, amikor Marcsa beleesik a meszesgödörbe?
- ?

– Mész a picsába!

A fiatalság fetreng a nevetéstől, nagynénéim a tenyerük mögé rejtik arcukat. Anyám nem néz fel, csak fejét rázza, de lehet látni, még ő is mosolyog. Csak az illendőség kedvéért korholja a viccmesélőt.

– Hát ilyen trágárságot nem néztem volna ki belőled, te Lenke. Szégyelld magad.

Aztán cigány- meg zsidóviccek jönnek sorban, Kohn bácsi és Száli („Azért nem kellett volna lihegni!”), Pap Jancsi, Arisztid és Tasziló, Kádár és Brezsnyev („Mi a különbség Kádár és Brezsnyev elvtárs f...a között?” néz rám Lenke. „Nem tudom.” „Akkor rágódj rajta”). Óriási hahota. Közben a rokonság végig engem vizslat: elértem-e az ósdi, idéetlen „poén”-okat, a bugyuta szófacsarásokat, én, az idegenbe szakadt volt hazánkfia, az elvetemült külföldi, a földönfutó, a meghasonlott, a disszidens, az áruló, a renegát hűtlen köpönyegforgató, aki szájából úgy fordul ki édes anyanyelvünk, mint részegéből a hányadék. Látható, hogy csak igen kényszeredetten nevetek velük, amit annak rónak fel, hogy már nem tudok magyarul, meg hogy „obszcén” versfaragásaim ellenére liliomos fűzfapoéta maradtam, s a legszentfazolebb vénkisasszonynál is prűdebb vagyok.

HARMADIK FEJEZET

Utazó látogatást tesz volt gimnáziumi tanáránál. Furcsa beszélgetés irodalomról, írókról. Ismerkedés tanár úr feleségével, leányával; annak leírása. Tanár úr megfenyíti leányát, amely utazót menekülés-szerű távozásra kényszeríti.

És hát igen, természetesen, meglátogattam öreg tanáromat is, aki nem is volt olyan öreg, de először alig ismert fel, aztán megölelt, betessékelte a nappaliba, leültetett a fotelba, ő szemben foglalt helyet a kanapén, az ajándékba hozott könyvekre (Márai *Naplója*, Cs. Szabó, Határ Győző legújabb kötetei) ügyet sem vetve hirtelen felugrott, s könyvespolcáról egymás után emelte le, úgymond, „az igazi értékeket” és magyarázott:

– Látod fiam, ez aztán irodalom, nem tudom, miket olvasol odakint, de nálunk *azóta* nagyot változtak a dolgok, amiről nem is álmodhattunk korábban, mind kapható a könyvesboltokban, csak a titkos szakkörön szólhattam akkoriban nektek róluk, hiszen emlékszel, Németh László, Sinka, Áprily, Jékely, Féja, és hát ugye Illyés, mert most már nem tehetik meg – suttozva – az *elvtársak*, hogy ki ne adják örökbecsű műveiket, még a mi Erdélyink is itt van, jó-jó, a *Solymosi Eszter vévérét* hiába keresed – még halkabban – de ha érdekel, nekem itt van a Virradat eredeti példánya, illetve a Katicám szerzett egy fénymásolatot a Széchenyiben, ki nem adom a kezemből, mert az a pótolhatatlan *Emlék* című kötet valahol elkallódott, amíg hadifogságban voltam – és már fordult is íróasztalához.

– Sajnos, nem érdekel annyira – mondtam, amire a tanár úr kissé csalódottan ült vissza helyére.

– Mondhat akárki amit akar, fiam, a mi Erdélyi Jóskánk (még Pápán volt szerencsém találkozni vele) nemcsak nagy költő volt és maradt, hanem világéletében derék magyar ember volt, mindig az igazat írta és mondta, és mégis mennyit szenvedett.

– Azt tetszik-e tudni – kérdeztem közömbös hangon – hogy amikor Erdélyi hazatért romániai bujkálásából, első kérdése az volt, „És a Feri hol van?”

A tanár úr megrökönyödve nézett rám.

– Feri? Miféle Feri?

De a következő pillanatban már tudta, miféle Ferire történt az utalás.

– Vagy úgy. Értem – mondta fagyosan. – Tudod, fiam – folytatta, elnyomva ingerültségét – ha akarom vemhes, ha akarom, nem vemhes. Először is, a Magyar Front nem volt azonos a Nyilaskeresztes Párttal. Másodszor, Erdélyi Józsefet nem a napi politika érdekelte, hanem az Eszme, nagy "E"-vel. Abban pedig, lévén nagy ember és főleg nagy költő, nem tévedett. Mint azt a méltán híres sorok is bizonyítják. – S mintegy pontot téve a „Feri-ügyre,” halkán, áhítattal idézni kezdte:

*Megöltek egy kis libapásztort, égre kiált a régi vád,
Úgy ölték meg Solymosi Esztert, mint egy tokos, pihés libát...*

Elérzékenyülten szipogott egy-kettőt, s folytatni akarta, de én, élve a vendégjoggal, ismét közbeszóltam, noha szerényen:

– Hát én nem tudom, milyen mércével mérjük a költők-írók nagyságát, de azért nem szabadna elfelejteni, hogy Erdélyi véresszájú antiszemita volt, a náccal negyvennégyben kiment Nyugatra, aztán idehaza börtönbe zárták és ült vagy három évet. Mindent összevéve, nem állíthatjuk, hogy Erdélyi lenne a magyar Céline.

A tanár úr csak bámult.

– Hogy mondod, fiam? Hogy mit? Hogy ki nem lenne?

– Céline. Louis-Ferdinand. Valódi nevén Destouches. Francia író. A szegények orvosa. Semmelweis Ignácról írta doktori disszertációját. Később zsidófaló és nácibarát, de világméretű zseni. *Voyage au bout de la nuit. Mort à crédit. Nord. Rigodon.* Igen? Nem? Új stílus. Kemény. Vad. Kíméletlen. Obszcén.

A tanár úrnak felcsillant a szeme.

– Micsoda?

– Buja. Szeméremértő. Obszcén.

– Értem én, fiam, csak először azt hittem, nem jól hallok. Hát ide hallgass, fiam, egy kis obszcénért nekünk sem kell a szomszédba menni. Arra is itt van példának okáért a mi Erdélyi Jóskánk. – Belenyit a kötetbe. – Ha tudni akarod, ebben még a *Fűz Kata* is benne van.

– Szűz Kata talán? – Most én tetettem az ártatlant.

A tanár úr somolyogva rázta meg fejét.

– Nem, fiam. A *szűz* Kata, az az én lányom. Az én Katicám. Bár manapság ki tudja. Sőt igazából nem is tudom. Majd meglátod, ha hazajön, mert még itt-hon van, csak a jövő héten kezdődik az egyetem. Klárrika néniel mentek el bevéjárni. Na de ide hallgass. *Fűz Kata*. Csak a végét olvasom fel:

Fűz Kata, hol vagy?

Itt a világ vége!

*Hadd öllek, hadd csókollak,
szívem üdvössége!*

Fűz Kata, Fűz Kata,

nyisd ki a ládádát,

*mutasd meg a, mutasd meg a
selyem rokolyádát!*

– Szép – mondtam, csak hogy mondjak valamit. – Olyan álnépiesen álsikamlós és mégis ártatlan.

– Először is, fiam, ez *valódi* népiesség, Petőfi se tudta volna jobban. Másodszor pedig ott van a „nyisd ki a ládádát.”

– Azt a tulipántosat, gondolom én.

– Rosszul gondold. A *láda* szó ebben a szóösszetételben, a folklór titkos nyelvén a női nemi szervet jelenti, a pinát.

– A micsodát?

– A pinát, édes fiam – hangsúlyozta a tanár úr – a pinukát, a punát, puncit, pizdulit, püszület, trüsit, muffot, más képes beszéddel szólva a bukszát, a tarisznyát, a kisleveket, de legpontosabban, s férfiak között szólván – tette hozzá csemecsege – a picját. Kinyitni a ládát annyit tesz, mint behatolni a picjába. És jellemző a magyar férfi gáláns, kulturált széptevésére – ellentétben, mondjuk, a szlávokkal, lásd „nekiment, mint tót az anyjának” –, hogy nem Józsikánk veri vagy feszíti fel a ládát, tehát nem erőszakolja meg a lányt, hanem megvárja, amíg Fűz Kata magától, önként nyitja ki a ládát, azaz teszi szét a lábát, felkínálva bolyhos szőrzettel befuttatott, rózsás püszüléjét, azaz picját. Számtalan lakodalmi versünkben előfordul a *láda feltörése* motívum, ami ugye elkerülhetetlen volt szűz menyecskéik esetében. Jelen esetben azonban, mint már utaltam rá, ez a Kata nem szűz, hanem *fűz*, tehát *ő fűzi be* picjába egyik dorongos férfifarkat a másik után. Ezek után szinte magától értetődő, hogy a „selyem rokolya” is a fodros, bársonyos pinaajakra vonatkozik, sőt olyanra, amely patyolattisztára lett síkálva, s nem büzlik pócegödör módjára, mint általában a parasztpicák.

Kapunyitás, előszobajító nyílik-zárul. A tanár úr összerezzen, csak annyi ideje van, hogy lerakja a könyvet, mutatóját „csitt”-et jelezve szája elé emelje, és már be is lép Klárrika néni. Csodálkozás, szeretettel való üdvözlés, kézcsók,

ó be rég volt, a hegyen szüretkor mikor is, ötvenötben? a kis belső társaság, a titkos, az ura éppen, ha jól emlékszik, a *Denevérek honfoglalásából* szavalt el néhány részletet, jaj de mit is beszél, hoz valami sós stanglit, ropit. Üdítőt? Bort?

- Bor nincs – vág közbe a tanár úr.
 - Na de kedvesem, a pincében...
 - Igen? Van még a hordó alján? Akkor majd én hozok fel. Hol van Katica?
 - Összetalálkoztunk a Tóth Gizussal, kicsit tereferélnek, máris jön.
 - Na jó, de el ne kujtorogjon nekem!
 - Jaj dehogy. Pár perc és itt van.
- Klárika néni el.
- Na fiam, mit szólsz?
 - Mihez?
 - Mihez! Nem mihez, hanem *kihez!*
 - Klárika nénihez?
 - Hát nem is a Bolond Mancihoz! És ne nénezd le, az ég áldjon meg!
 - Igen... Hogy mondjam... Még mindig olyan, olyan bájos...
 - BÁJOS? Mire gondolsz?
 - Nem tudom... Olyan szívélyes.
 - SZÍVÉLYES? Már ne haragudj, de meghibbantál, édes fiam?
 - Akkor nem értem.
 - Mit nem értesz? Azt kérdeztem az imént, milyen a csipeje. A combja.

A vádlija. A csöcse. A segge. Hm? Mi?

Elvörösödtem.

- Már bocsánatot kérek, hogy kérdezhet ilyesmit a tanár úr?
- Hogy hogy kérdezhetek ilyet? Mert tudom, mi jár a fejedben, fiam! Ne hímelj-hámolj itt nekem. Láttam a szemedet.

- Mit látott a tanár úr?

- Hogy bár Klárika közel van a negyvenhez, de azonnal megkívántad, mint egy állat, mint egy vadkan! S hogy meztelenre vetköztetnéd, leráncigálnál róla blúzt, szoknyát, bugyit, csak a melltartót meg a selyemharisnyát hagynád rajta, azt se sokáig, lenyomnád a szőnyegre, beleszagolnál a pihés hónaljába, aztán végignyálnád a köldökét, belefúrnád fejed a pinájába, szürcsölnéd, szopnád, nyalnád, a segglyukát pattintgatnád a nyelveddel, mint a cseresznyét...

- Na de drága tanár úr, esküszöm, semmi ehhez hasonló meg sem fordult a fejemben!

A tanár úr elhallgat. Kisvártatva:

- Mi az, nem tetszik?

- Én nem azt mondtam...

- Tehát tetszik?! Akkor meg ne add itt nekem az ártatlant, te gézengúz! Tudom én, szürcsölnéd a saftját, ahol éred, majd hasra fordítanád, a nyakánál fogva leszorítanád, hogy moccanni se tudjon, aztán úgy beletipornád a redves

farkadat, mint a tigris! Gyűrűztetnéd, tekernéd, közben harapdálnád, tépnéd, élveznéd, ahogy sikongat a gyönyörtől az a feslett céda, az a ringyó, mellesleg az én ringyóm. Törődnél is te azzal, hogy szegény öreg tanárod... De nem adom, érted? Kölcsönbe sem!

Mintegy végszóra, kezében tálcával, belép Klárrika néni.

Felálllok. Szedelőzködöm.

– Ejnye, kedves Arthur – mondja meglepetten Klárrika néni –, csak nem el-megy már? Hiszen még meg sem kínálhattam valami harapnivalóval! Mindjárt hozok fel egy kis bort is, mert kihallatszott a konyhába, milyen élénken disku-rálnak, s tudom, ha az uram belemelegszik valami érdekes témába, akkor se lát, se hall. És Katica is megjött! Kérem, maradjon még!

Alighogy visszaülök, bejön Katica. Nyeszlett, kesehajú egérke. Illedelmesen köszön, engem „Arthur bácsi”-nak szólít, leül az apja mellé a kanapéra.

Klárrika néni lerakja a tálcát. – Máris jövök. Addig tessék fogyasztani! – Ki-siet.

A tanár úr Katicához fordul.

– Hol lófráltál?

– Sehol. Nem mondta anyuci? A Tóth Gizussal dumcsiztam pár percig a Ko-rona sarkánál.

– *Dumcsiztam!* Miféle útszéli beszéd ez?! És éppen a Koronánál! Hogy ott riszald magad a sok kéjsóvár részeges nőcsábász előtt, mint valami riherongy!

– Ugyan, apuci! Csak a Bunyevác bácsi jött arra, rám se nézett, pedig kö-szöntem neki.

– Ne mondd nekem, hogy az a vén kurafi nem zabált föl a szemével, és te nem olvadoztál, mint hóember a napon! *Hóleány!* És a Tóth Gizus! Mintha nem tudnád, milyen híre járta még általános iskolás korában!

– Tudom, de az csak mendemonda. Különben sem izgat. Ne légy már olyan, apuci! – Katica egy puszit nyom apja arcára, aztán kivesz egy marék sósperecet a tálból. Én is követem példáját.

A tanár úr szintén szed magának, de tekintetét olykor végigjártatja Kati-cán.

– Hogyan ülsz?

– Hogyan ülök?

– Belátni.

– Mit belátni? Hova?

– Az Arthur *bácsi* például belát a szoknyád alá. Látja a fehér combodat, akár a bugyidig is belát, persze, ha van rajtad bugyi. De ha van is, oldalt kibod-orodik az aranyszínű fanszörzeted, sőt ha netán félre lenne csúszva a bugyid, még mást is megláthat. Nem szégyelled magad?

Katica nyugodtan rágcvál tovább.

– A szoknyám le van húzva. A térdem sem látszik ki.

– De az előbb nem volt lehúzva. Nyitva volt az aranykapu.

– Nem volt nyitva. Az Arthur bácsi különben sem nézett oda.
– Nem, valóban nem – bólogatok szaporán. – Isten bizony nem.
– Ha tényleg nem, akkor kukább vagy, mint gondoltam, fiam, pedig a gimnáziumban jeles voltál – így a tanár úr. – És hát a verseid is másról tanúskodnak.
– Szed ismét a sósperceből. – Isten nevét pedig hiába ne vegyed! Legalábbis ebben a házban nem szokás.

Klárrika néni behoz egy kancsó bort, a kredencből kivessz négy talpas poharat, leteszi a dohányzóasztalra, kicsit apja felé tolja Katicát, s beszorítja magát melléje a kanapéra. Tölt mindenkinek, Katica poharába csak egy ujjnyit. Poharát énram emeli.

– Nagyon örülünk, hogy annyi év után sem felejtett el bennünket, kedves Arthur! Máskor is szívesen látjuk! És köszönjük a nagyon kedves ajándékokat! – Odamutat a kisasztalra félretett könyvekre, a nagy doboz belga bonbonra, aminek eddig senki sem szentelt semmi figyelmet. Katica nyúlna a csokoládéért, de apja ráüt a kezére.

Iszunk. Mindenki felhajtja a magáét, én éppen csak belekóstolok. A bor savanyú, mint az ecet. Nyilván nem sági, hanem tokorcsi vagy sitkei, de inkább kissomlyói lehet, tudvalevőleg a Kissomlyón pancsolják a legrosszabb bort ezen a vidéken.

– Én miért csak ennyit kaptam? – kérdezi Katica.

– Azért, mert te még egy kis csitricsibe fruska vagy – mondja a tanár úr. – És ha megárt, ki tudja, milyen hatással lesz rád. Még jobban nekiállsz mutogatni magad. És ne merj nyúlni ahhoz a csokoládéhoz, az is csak felizgatna!

– Mi az, csak nem már megint? – kérdi félénken Klárrika néni.

– De igen – erősíti meg a tanár úr. – A saját szememmel láttam. És ki tudja, hol henteregtetek azzal a Tóth Gizussal. Egy pillanatra sem lehet lehet magára hagyni. Mert ez egy született cemende. Hogy kitől ragadt rá, csak a Jóisten tudja.

Katica dacos hallgatásba burkolózik.

– Tudja, min kaptuk a múltkor is? – fordul hozzám Klárrika néni. – Legalábbis az uram látta. Már elmúlt este kilenc óra, a szobájában ég minden villany, s a kisasszony ott illegeti magát az ablakban egy szál bugyiban.

– Mit bugyiban? – horkan föl a tanár úr. – Anyaszült meztelen! És simogatja magát, még a lába között is!

– Nem igaz! Nem úgy volt! – tiltakozik Katica. Ő is nekem mondja: – Mert Pesten a filológia mellett balettre járok, tetszik tudni! És amíg itthon vagyok a nyárra, addig is gyakorlok! Igen, bugyiban *és melltartóban!* Milyen gönc lett volna rajtam? Elvégre háremhölgyet játszom a *Seherezádéban!* És égett a kislámpa, nehogy orra bukjam.

– Igazán? – kérdi vészjóslóan a tanár úr. – És a kezedben mi volt, amit a lábad között huzigáltál? – Előredől s hozzám szól. – Először nem is láttam, mi a nyavalyát szorongat ott. Hát kiderült, egy jókora uborkát!

– Nem, nem, nem! – kiáltja Katica. Anyjára néz, aztán rám. – Már százszor elismételtem, hogy apuci rosszul látta! A Völgyesi Jóska, volt osztálytársam, dobott be az ablakon egy csokor virágot, amikor látta, hogy táncolok. Az volt a kezemben. – Megint énhozzám: – A Jóska szerelmes volt belém a gimiben, jóra való, jámbor fiú, de apuci ki nem állhatta, mert a matematika jobban ment neki, mint az irodalom...

– És valami más még jobban ment neki: folyton a mindjárt megmondom micsodájával játszott a pad alatt, a senkiházi önfertőző szoknyapecérje!

– Ez is hazugság! – sikítja Katica. – Ronda, aljas rágalom!

A tanár úr odasziszeget: – Miért, honnét tudod? Talán onanizálás helyett neked dugta be?! Te ócska ribanc! Uborka helyett virágcsokor! Hát hülyének nézed apádat? És még mered mások előtt meghazudtolni! Ezt nem úszod meg szárazon!

Derékon ragadja Katicát, és térdén hasra fekteti. A lány kapálózik, visít, satnya kis mellkasa hullámszik, orrcimpái remegnek, de a tanár úr felrántja a szoknyáját, letépi róla a bugyit, és már paskolja is a fehér kis fokhagymagezdeket.

Nem bírom tovább, felkelek. Klárrika néni is feláll, int, hogy tartsak vele, s lábujjhegyen kivonulunk a konyhába. Mosolyog.

– Semmi komoly dolog nem történik ott bent, higgye el! Ez olyan házi komédia minálunk, bár az uram meg a lányom vendégek előtt ritkán szokták eljátszani. Én, mint láthatta, inkább csak asszisztálok.

Mégis: gyors búcsúzás, kézcsók. Klárrika néni fejét csóválja:

– Jaj, kedves Arthur, ne vágjon már olyan aggodalmas képet! Nem hittem volna, hogy ennyire prüd!

Én szemlesütve menekülök. Katica visongatása, lihegő nevetése, az ütések csattanásai, a tanár úr szavai („Csokor? Uborka? Ringyó! Cafat!”) még a kapun túl is elkísérnek egy darabig.

NEGYEDIK FEJEZET

Utazó együtt ebédel barátjával egy kétes jellegű vendéglőben. Annak leírása. Az étrend különös metamorfózisa. Ismét bebizonyosodik utazó prüdsége.

És igen, természetesen (de ó jaj, miért „természetesen”?) elmentem ebédelni a vasútállomással szemben lévő *Rezgőnyárfá*ba, a sokak által *Hatcsöcsű*nek is nominált restaurálóra; valamikor kerthelyisége is volt, ma már nincsen, sőt kugli-, ill. tekepálya is tartozott hozzá, ma már az sem, csak olajos padló, rozoga székek, dülöngélő lábakon álló asztalok, az asztalokon ragacsos só-bors-paprika-fogvájó tartók, no meg az abroszokon ételfoltok, maradékok, kenyérmorzsza-szórmányok, és szép számmal röpdöső legyek. Nem egymagamban, hanem óvodás kortól az érettségiig barátommal, dr. B. Ágoston agráregyetemi pro-

fesszorral, a geográfia s -lógia kandidátusával, ki néhány nappal ezelőtt kedve-
mért felrándult a délebbi városkából mindkettőnk szűkebb hazájába, tértem
be a nevezett vendéglőbe, délután fél kettő tájban, amikor már az ételhordós
nyugdíjasok, hetijegyesek, leszázalékolt vasutasok, minden rendű és rangú pro-
lik, nyomorékok elkotródtak, de még így is innét-onnét fel-felhangzott a tanár
urat üdvözlő, tisztelő köszöntés, melyet Ágoston az illetőhöz mért nyáljas szer-
vusszal, vagy rideg fejbólintással viszonzott. Leülvén rögvest rendeltünk appe-
titórium gyanánt kétszer féldeci pálinkát, melyet én lehörpintettem, de Ágoston
csak éppen nyalt belőle.

– Mennyi ismerősöd van még mindig – mondtam dicsérőleg, amire ő le-
gyintett.

– Egy-két régi maradvány kivételével betelepült pökedék a legtöbbje. Ügyes-
kedő, talpnyaló jöttmentek gyülekezete, pártmacskák, irigy haszonlesők, vö-
rösdiplomások, városrombolók, úgyhogy jóformán senki nincs a mi embereink
közül. Volt osztálytársaink szétszéledtek a szélrózsa minden irányában, a lányok
férjhez mentek és megcsúnyultak, a fiúk gecihuszárok lettek, apró mérnökök,
téesz-agrómókusok, munkásörök, zsidók bérencei. – Szája elé kapta kezét. –
Hoppá, ez kakás, nem szabad, juj, bibis lesz a nyelvem. Meg itt a fülnek is fala
van. – Kesernyés mosollyal tette hozzá: – *Téglafala*.

Miután látta, hogy az élcet nem nagyon értékeltém, intett a söntés felé.

– A doktor úrnak még egy kupicával. De most, Móric – mondta Ágoston
barátom a rogyant térdén odavánszorgó, vizenyős szemű pincérnek – ne spó-
roljátok ki belőle azt a nyolcad decit, mert kacská Bence öcsédnek s egyben
kollégádnak amott a pult megett komoly valagba billentést fogok rendesen ki-
utalni, ti bizonytalan nemű kapcabetyárok! Hát ezért baszott s hozott a világra
benneteket szegény anyátok Tüzesné Berghoffer Róza, hogy ily szégyent hal-
mozatok árva ám vígözvegy fejekontyára, énrólam nem is beszélve?

– Nem kérem alássan. Azaz igenis tanárúr, meglesz – felelte a pincér s már
indult volna útjára, de Ágoston visszaparancsolta.

– Mi volt az, amit most a nagykönyvből idéztem neked?

– Dörgedelem, kérem alássan.

– S mi a következő fejezet címe?

– Istenítélet, kérem alássan.

– Helyes. Akkor most menj békével.

Ágoston hozzám fordult.

– Tudod-e, te Arthur, honnét kapta e csárda a zengzetes *Hatcsöcsű* becene-
vet?

– Igen, valami rémlik – feleltem –, talán mert egykor három pincérnő...

– Helyesen kapiskálsz – vette át barátom a szót –, még jó atyáink idejében,
in illo tempore, három teltkarcsú leányzó, egy vönöcki, egy pálfai, egy meg ká-
polnai, szolgálta itt fel a borjúsültet meg a malackocsonyát. – Felsőhajtott. –

Jelenbeli romlásunkat azon is lemérheted, hogy miféle elfajzott korcs Móricok léptenek a három libegő járású, rengő keblű fehérnép helyébe.

Ágoston belekóstolt italába, s miután megtapasztalta, hogy én a frissen kihozott második pálinkát is lehajtottam, fejét kicsit csóválva megjegyezte:

– Nem vagyok mások privát dolgaiba beleszólós fajta, de attól tartok, *I'm afraid*, ugye jól mondom, hogy te Arthur mintha angolszász módra vennéd magadhoz az italneműt.

– Nem tudom, mi az angolszász mód – vontam vállat –, én csak úgy iszom, ahogy s ameddig jólesik, vagy ameddig tart a készletből.

– Igen, látva-látom, múlt este is láthattam a hegyen, midőn szinte a sárga földig, ha szabad így figuratív kifejezsem magam, ittad le magad jó Szakály Dezső bátyánk pincéjében, s nemcsak teli torokból harsogtad volt a *Geyer Flóriánt*, hanem mindenképp megrökönyödésére elkezdéd dalolni a *Sztálin-kantátát*...

– Igazad van, bocsánat, de olyan mértékben nem gyakorta rúgok be, illetve rúgok ki a hámból, sőt van nap, amikor egy korty szeszes italt sem fogyasztok.

– Hát ez az, ez az angolszász módi, amire bátorkodtam utalni.

– Miért, milyen más módi van? Milyen például a tiéd?

– Én kérlek szépen a francia szabályzat alapján járok el.

– Éspedig?

– Az kérlek szépen egy egész diurnusra szóló program, melyen változtatásokat nemigen szoktam eszközölni. Érdekel?

– Természetesen.

– Nos. Hajnali kávémba már juttatok egy cseppintés magam főzte kisüstit; reggeli egytojásos rántottámhoz, melyet nem második feleségem vagy valamelyik langaléta, ám jó elméjű növendéklányom szolgál fel, hanem a *Palotás* presszó delnő Zsuzsikája, társul egy pohár habos ser; tízóráira csak egy vajjas császárzsemlyét eszem, hozzá még egy de most már korsónyi sert; ebédem elé két centes tömény szesz, vagy mint a mai kivételes napon, féldeci járul; leves után negyven csepp zöldszilvánit csúsztatok le, a többi fogás mellé kábé negyed liter rizling leszen lekortyolva; földrajz óra után két pici vodka; uzsonnámat ürmös vagy meleg időben kisfröccs kíséri; vacsorám előitala brandy szódával, az ételhez egy vagy két billikom szekszárdi vöröst harapok; a napzártát egy kis unicum jelzi, mely a legkiválóbb dizsesztív. Tíz óra előtt már ágyban vagyok. Ez a nap rendje. Még egy dolog: whiskyt soha nem iszom.

– Értem. Ez úgy-e azt jelenti, hogy mindig van benned egy kis... hogy mondjam...

– Mondd csak ki nyugodtan. Egy kis nyomás.

– Igen. És akkor hogy állsz a vezetéssel?

– Nem gond. Van ugyan jogosítványom, de a vezetést a második feleségem vagy nagyreményű *autocoureur*, ugye jól mondom, Tamás fiam kezére bízom. A francia módszer főelőnye azonban az, hogy vele és általa az élet egén aranyos szegélyű rózsaszín felhők úsznak, lágy szellő fújdogál, gerlék repdesnek, a munka

megy, mint a karikacsapás, a leányok finoman leszigorlatoznak, úgyhogy az ember alig érzi, hogy a kibaszott komenisták vannak uralmon. Kiknek uralma egyébként is talmi, ócska, képletes; a hatalom a tudósoké. Már mint akik tudják, mi a dörgés, s a körmös halat bizony meg nem ennék. Esetleg másmilyen halfajtát.

Kezébe vette a kissé zsírfoltos étlapot.

– Rendelhetünk?

– Természetesen, sőt örülnék, ha te rendelnél mindkettőnknek. Te otthonosabb vagy errefelé, illetve inkább itthon vagy.

– Helyes, bár ne áltasd magad, hogy itt mifelénk bárki is otthon lenne. – Rábökött üres kupicámra. – Netán előbb elkölnénél még egyet eme desztillátból?

– Noha röstellem angolszász módimat, ez a szilvórium igencsak ízlik.

– Nem szilvórium ez, hanem a legjobb esetben valami vegyespárlat, amit a Tüzesné hozat Borgátáról. Móric!

A pincér kiszáratva haptákban állt az asztalunknál.

– A doktor úrnak repeta a vegyesből.

– Igenis.

– Várgyál! Ha már idefáradtál, áruld el, van-e halféleség?

– Igenis, kérem alássan, tessék az étlapon...

– Ne étlapozz itt nekem, hanem mondd fennhangon s élőszóval! Majd azért követelek jó szüléd ákombákjain is. Cápa van?

– Igenis van.

– Rántott kardhal?

– Az is van, kérem alássan

– Lazac hollandi mártással?

– Lazac van melegen is, akkor hollandi mártással, hidegen remuláddal.

– Rákolló?

– Igenis van, eredeti norvég.

– Feketekagyló fokhagymával?

– Sajnos, kérem alássan, elfogyott.

– Akkor miért nem húzod ki, te pocséta mákvirág?!

Móric előhalászott egy tömpe ceruzát, s kihúzott valamit az étlapon.

– A legmélyebb elnézésüket kérem, édesanyám Róza néni nevében is.

– Na rendben. Akkor penderíts ide mindenből két kisadagot, köret nem kell, ellenben ne feledd a sok citromot. Meg ha inaszakadtságod engedi, fél literrel a szokásos rizlingből is csatolj a hozományhoz. Az edericiből.

– Igenis!

– Várgyál, te kelekóla! És a vegyest!

– Igenis, kérem alássan, máris hozom!

– Edericsi rizling? – csodálkoztam el. – A Balaton mellől? Amikor itt a Ság?

Ágoston legyintett. – Mert ezek vadbarmok, kérlek szépen. Szegény atyám halála óta, az egyetlen Fehér Tamás kivételével, nincs egy fia termelő a Sághegyen, aki valamelyest is konyítana ahhoz, hogyan kell szőlőből iható bort életre hívni. Palackozásról most nem beszélek, ahhoz még a Somlón sem értenek. Tán azt hinnéd, lódítok, midőn azt vagyok állítandó, hogy van olyan a keleti végekről ideszakadt hazánkfia, ki a Ság talajához s mikroklímájához illő rizling meg szilváni helyébe juh farkot akarna telepíteni.

Ágoston félretette az étlapot. Kissé fintorogva, de kiitta pálinkáját.

– Hagyjuk el e témát, barátom. Néked az tán csak nosztalgiából okozhat zavart momentán, míg nekem soká s tartósan szorítja szívemet. Ami viszont a kisdéd ebédünkre rendelt ételneműt illeti, remélem, egyetértesz, hogy csak különb valami rendes tiszta tengeri hal, mint az itteni mocsarakban hulladékot zabáló ponty, harcsa, csuka, márna s egyéb szarféleség.

Rágyújtott.

– Na és tenálad hogy fest a tények állása?

– Hát énnálam... Megvallom, én is tengerihal-párti lennék.

– Világos. De nem azt kérdeztem, hanem hogy folyik mondjuk a szigorlatozás...

– Szigorlatozás? Ó, értem. Odakint nincs szóbeli vizsga, pontosabban nem úgy megy, mint idehaza, hogy a hallgató egymaga bejön a szobádba és te felelteted. Csak a doktorin, a védésen...

– Akkor hogyan csinálod?

– Mit hogyan csinálod?

– Hogyan kúrod meg minden nőnemű hallgatódat?! Már akit átengedsz?

Ámulatba estem. Móric éppen odahozta a harmadik pálinkát, amit gyorsan lehúztam.

– Nálunk tilos bármilyen... nemi jellegű kapcsolat tanár és diákja között. Az egyetemen van egy külön, a nemi zaklatásokat kivizsgáló hivatal, ahol a hallgató panaszt tehet.

– ZAKLATÁS?! PANASZ?! Miféle állatság ez? Hol éltek ti? Ez lenne a művelt Nyugat?

– Nem tudom, de ha nyilvánosságra kerülne...

– NYILVÁNOSSÁG? Ki beszél itt nyilvánosságról? Magától értetődik, hogy én sem a folyosón vagy a lépcsőház zugában kapom le tíz körműkről a lotyókat. De ami a szobám négy fala között történik, az az én dolgom, az *privacy* – jól mondom? Ott én vagyok az úr, s ez közismert, sőt hallgatólagosan elismert jog.

– És feljelentés esetén...

– FELJELENTÉS?! Meg vagy örülve, kedves barátom? Még legelvadultabb álmában sem fordul meg ilyesmi senki cafkája fejében! Hiszen csak ketten vagyunk a szobában, az ő nyifogása ellenében kizárólag az én felháborodott cáfolatom nyomna a latban; legjobb esetben is elégtelent kapna, de még ha főKI-

SZes vagy netán komcsi lenne is, csak egy szómba kerül a titkár haveromnál s repülne már másnap pártfegyelmivel a repedsarkú szemét rágalmazója! Mindenki tudja, mi az úzus, nincs ellenkezés, nincs apelláta. Bejön, még fel sem teszem az első kérdést, hogy mondjuk Borneo negyedvonulatú topográf viszonyai monszun idején, csak odamutatok a bőrdíványra, s már rakja is szét a lábát, vagy sliccem felé pislogva nyitja száját, mint ocsúra a hónapos csibe.

Móric akkor elénk tett két hatalmas tálat, megpúpozva négy-öt féle hallal, de bizony hiába kerestem a barátom által rendelt hal- és rákkülönlegességeket: kirántva, roston sütve, vajmi gyanús szószokkal leöntve nem volt ott más, csak ponty. Citromból is csak két fonnyadt szelet dísztelenkedett a tál végén. Kérdőleg néztem barátomra, de ő láthatólag elégedetten rakott néhány haldarabot a tányérjára. Móric térült-fordult, s mihamar az edercsi rizling is ott sárgállott az asztal közepén. Töltött a borból, majd Ágoston intésére elhordta irháját. Én szintén szedtem magamnak, s noha minden zsírban, helyesebben agyonhasznált étolajban tocsogott, ettem tele szájjal, csak hogy szólni ne kelljen. Barátom éppen csak belepiszkált az ételbe, ivott egy korty bort.

– Rendben van, nemde bár? – kérdezte szúrós szemmel.

Mit mondhattam volna? Sebesen bólintottam s rágtam tovább.

Ágoston letette villáját.

– Na de hol is hagytuk abba? Igen. A pinák. Nos, egy sem menekül meg, a csúnyája sem. – Ismét rágyújtott. – Mert az is friss pipihús, nem ritkán tőlem kapja meg első rudoncseppjét, és többnyire ők is kívánják. De amit kivétel nélkül mindannyian kívánnak, az a jeles. Azért pedig mindenre hajlandók. Tudd meg, barátom, minél inkább adják az ártatlant, annál nagyobb kurvák. *Kurzum*, ugye jól mondom, minden nő egy büdös kurva, hiába árad likárból-pórusából a pacsuliszag.

Villája végére tűzött egy darabka rántott pontyot, és bekapta. Szemembe nézett.

– Nem szólsz semmit. Nem ízlik a lazac? Vagy spiné-ügyben cinikusnak tartasz? Netán nőgyűlölőnek? Prűd vagy?

– Nem, csak... illetve... Igen, a hal kitűnő... De nem általánosítasz egy kicsit? Mert hát ott van, ne haragudj, szép feleséged...

– Neked szívemre tett kézzel kijelentem: nem vagyok nőgyűlölő. Ellenkezőleg: imádom a nőket, s a nép szavával élve vallom, hogy nélkülük az élet annyi, mint döglött lovon a patkó. De ez még nem azt jelenti, hogy arányt tévesztünk, s többre becsüljük, mint amennyit ér. S ez vonatkozik szépséges második feleségemre is. Ki csak azért nem gyakorló sarki kurva, mert uralmam alatt tudja magát. *Under my thumb*, jól mondom? Nékem olyan asszony kellett, mint ő. Tudja, ha beteg is, ha migrénje van, havibaja, picsahurítja, felkel és megfőzi, vagy a Míncsi leánnyal megfőzeti a vacsorát, és úgy várja várja, két alabástrom combját kitérve az urát. Ez áll a nótában, és ez áll az életre is. A többi smonca.

Felemelte poharát. Mit tehettem? Koccintottunk.

– Bizonyára másutt másképpen mennek a dolgok – folytatta Ágoston, s közben intett Móricnak, hogy leszedheti az asztalt, pedig a rengeteg ételnek a felét sem ettük meg. – De ne feledd el egy percre sem, hogy hol vagy most, szerencsédre csak ideiglenesen, hogy miféle kupleráj ez, ahonnet idejekorán elkerültél. Talán már füledbe jutott, amit városszerte jó nagynénikéid terjesztenek rólad, hogy odakint dúsgazdag vagy, és „szegény jó anyádat” mégis koldusbotra juttattad. Hogy az ő szemüket is rendes ajándék helyett kacattal, bővivel, csecsebecsével szúrta ki, mint bennszülöttekét hajdanában a fehér utazók. Unokahúgod azt híreszteli, hogy bent jártál a pártbizottságon, és hogy letagadtad tetteidet a forradalom alatt. Hoppá, *ellenforradalom* alatt. Öreg tanárunk üde hitvese fitymálólólag meséli, hogy csupa használt *fasiszta* könyvet hoztál jó urának, sajnos, mire jelenthette volna a rendőrségen, már nyomuk veszett, meg hogy a véresszájú nyilas Erdélyi Józsefet magasztaltad, őt magát ehetetlen olcsó pralinéval traktáltad, esmég azzal rémiszti a zöldségeskofákat, hogy serdülő leányukat megkörnyékeztvén éjnek évadján belestél, sőt bemászni készültél annak szűzi ablakán. Soroljam tovább?

– Nem, köszönöm, ennyi is elég.

Nagyon elcsüggedtnek látszhattam, mert Ágoston megsajnál.

– Nézd, kedves barátom, céloim nem az volt, hogy a desszert helyett általam feltálat, rólad kelesztett tömérdek sületlenség megfeküdj gyenge gyomrodra. Nem, hanem sokkal inkább az, hogy kissé megnyírbáljam esetleg szárba szökkeni készülő, a természet törvényeivel korántsem ellentétes visszatérési vágyadat őseid honába. Mindannak ellenére...

– Mindannak ellenére – vettem át a szót – hogy ez itt már nem őseim hona, hanem, mint mondtad, bármilyen nehéz is elfogadnom... – Nem jött nyelvemre a szó, és azt is jobbnak láttam elhallgatni, hogy honvágy ide vagy oda, a hazatérés nem több hiú ábrándnál, mivel, mint írva vagyon, *you can't go home again*, ha csak nem úgy, ahogy Odüsszeusz hazatért Ithakába, vagy, korunkbeli példával élve, ahogy a moszkovita elvtársak hazatértek negyvenötben: kiirtani utolsó írmagjáig minden vélt vagy valós ellenségüket, aztán totálisan rátelepedni a romhalmazra s újrakezdeni egyfajta pót- történelmet. Azon felül, hogy kép-telenség, ilyen módon *nem is lenne érdemes* „hazatérni.” Pláne ide, ebbe a...

– Mondd csak ki nyugodtan – lépett át barátom a pillanatnyi szüneten, mintegy kitalálva gondolatomat. – Kupleráj ez itt, vagy még annál is ócskább. Züllöttebb. Aprópó züllés: tudod-e, mi is az igazándiból?

– Nem tudom – válaszoltam fáradtan – de ha sejtésem nem csal, te majd megmondod.

– Nos, kérlek szépen – magyarázta Ágoston tanárosan, a szavaimba burkolt apró szarkazmust eleresztvén füle mellett – az igazi züllés nem bemenni egy kuplerájba, hanem sose jönni ki onnét. Azért azok a régi rómaiak tudtak valamit.

Nem néztünk egymásra, mivel egyikünk sem akarta, vagy merté, végiggondolni, még kevésbé szavakba foglalni, a *sententia antiqua a* mi jelenünkre s személy szerint miránk érvényes vonatkozásait.

– Én mindenesetre kimennék – mondtam, magam számára is váratlanul, s rögtön zavarba is jöttem. – Akarom mondani, mennem kell, anyámnak megígérttem, hogy még kimegyünk a temetőbe. Szólj, kérlek, a pincérnek, fizetni szeretnék.

Ágoston kifejezéstelen arccal jelt adott Móricnak, aztán kis (gúnyos?) mosollyal szája sarkában megrázta fejét.

– Nem úgy van az, idegenbe szakadt dollárpapa barátom. A pénzed itt ma fabatkát sem ér. *Your money is no good here*, jól mondom?

Áldóan keresztet vetett a vigyázzban álló Móricra.

– Írd, fiam, a cechet a többihez. Két Miatyánk, két Üdvözlégy, s ha teheted, ne vétkezz többé oly cudarul, mint tevéd azt a mai napon. Nem sül le képedről a ragyás bőr, hogy nem jutott nekünk kagyló? Gyehennára való fajzat vagy!

Ide-oda bólintva sasszézott végig az éttermen, de az ajtónál előre engedett. Kiléptünk a vasútállomás előtti térre, ahol kezét ráztunk, s ő búcsúzóul mondott (vagy énekelt?) még valamit, de éppen szerelvény tolatott be az első vágányra, úgyhogy szavából alig értettem valamit. Mintha azt dúdolta volna, *É-hés prü-hü-hűd az e-hember...*, de a többit elnyomta a vonatkerekek csikorgása.

ÖTÖDIK FEJEZET

Utazó meglátogatja legszeretettebb gyerek- s ifjúkori barátját családjá körében. Ebéd után utazó barátja megdöbbenő önvallomást tesz; annak leírása. Hosszú politikai vita után utazó nem kis megkönnyebbüléssel távozik volt barátjától.

És bizony eljutottam egykori drága barátom Fanyűvő otthonába is, ki ugyan nem erdei lakban lakozott, mint képzelte volt gyermek- s ifjúkorában, hanem négy szobás házban a Balaton parti városka egyik árnyas negyedében, sudár karcsú nála vagy tizenöt évvel ifjabb feleséggel s egy deli (fiú) ikerpárral körülvéve, megbecsülve-tisztelve-szeretve abban a munkakörben, amelyre elemista kora óta vágyott (*erdész vagy ha nem kertész leszek fát nevelek virágot ültetek ha nem is egész népemet fogom szépíteni de legalább egy faluét vagy kisközségét vagy városét, és íme*). Vasárnap volt, igazi nyári ebédrel vártak, a gazdag tyúkhúsleves rántott csirke követte petrezselymes krumplival, tejfölös uborkasaláta körettel, mondani sem kell, a baromfit Fanyűvő nevelte, a zöldséget maga termesztette, csak a remek túrós rétes került ki a búbájos Erna keze alól, valahonnét, pontosabban az egyik szomszédtól egy kis bor is került az asztalra, mert drága barátom nemcsak maga bornemissza volt, hanem a legvehemensebb antialkoholista, ki büszkén hirdette úton-útfélen, hogy szájába élte során Bacchus nedűje nem került és nem is fog, ki evégből mindennemű szeszes italt megvetett s házából

kitiltott, noha nem lévén autokrata természet, nejét nem hajtotta a teljes tilalom járma alá, hanem névnapkor, Szilveszter estéjén elnézte néki, ha egy-két korty hárslevelűt vagy szürkebarátot leenged gyenge garatján, egyébként látogatásomkor csupán a kedvemért, ismervén rossz szokásomat, tett kivételt, s csakis az „ökör iszik magában” jelszó hatására oldott szigorán s engedélyezte Ernának, hogy poharába rózsás kis nyelvvel belenyaljon, míg ő maga szódavízzel kocintott, a fiúk pedig málnaszörpöt kaptak, bár ahogy elnéztem őket, szívesebben lehajtottak volna, velem együtt, a pocsek félédes badacsonyi löre helyett egy jó korsó hideg sört, mint ahogy gondolom gyakorta meg is tették egyébként bálványozott apjuk háta megett.

S amikor ebéd végeztével, Erna biztatására, hogy csak menjünk, menjünk, annyi év után biztos van egy sereg megbeszélni valónk, ő majd a fiúkkal elvégzi a mosogatást, Fanyűvővel kettesben kísértáltunk a kertbe, szeretett barátom nem állhatta meg, hogy szóba ne hozza azt a bizonyos átkos szerzeményt, mely öl, butít s nyomorba dönt, bár talán nem ugyanebben a sorrendben. Jóllehet nem volt ínyemre a rég várt találkozás röpké perceit erre a témára pazarolni, mégis próbáltam megmagyarázni, hogy bárminemű híresztelés ellenére jómagam belátását s bizonyos ismert szimptomákat véve alapul én csak amolyan angolszász stílusú italfogyasztó lennék, mint azt közös barátunk, dr. prof. B. Ágoston meghatározta volt.

– Magyarán, részeges vagy – mondta barátom, miközben leültünk a kert végébe épített kies száletli padjára.

– Igen, azt mondják, hogy részeges vagyok – feleltem s a nóta dallamára folytattam – pedig

csak a whiskyt szeretem nagyon.

Barátom, noha nem találta viccesnek próbálkozásomat, hogy így elússem a kellemetlen témát, s főleg a kellemetlen hangulatot, amely miatta esetleg közénk férközhetett volna, láthatólag maga sem akarta továbbvinni a dolgot.

– Valójában nem igazán érdemes szóra az ügy, hiszen tudom jól, hogy több év, tán évtized szakadatlan ivászata mellett kórházi takarítóból egyetemi tanár lett belőled, még hozzá idegenben. A munkádban helyt állsz, fiad élnek, a drága Ilona, mindennemű csapodárságaid ellenére, már amelyekről korábban tudósítottál, melletted van. Még ha megrögzött alkoholista lennél is, ki üthetné bele az orrát, és kinek ártasz vele? Ha csak nem szegény májadnak...

Enyhe megindultsággal néztem rá.

– Így igaz, hű szeretett barátom. Igen, nem kertelek tovább, csakis tenéked megvallhatom: alkoholista vagyok. Nemcsak sokat és szünet nélkül iszom, hanem az évek során zugívó lettem. Ezt senki nem tudja, Ilona sem. Ugyanakkor nem hinném, hogy ilyenfajta titkokkal egyedül lennék. Szerintem mindenkinek

megvan a maga belső kudarca, ballépése, szenvedélye, vétke, talán bűne, amit elrejt a nyilvánosság elől s magával visz a sírba.

Barátomra néztem. Félig tréfának szánva mondtam:

– Nyilván neked is van egy kis elszámolni valód a te lutheránus Isteneddel.

Akkor vettem észre, hogy vallomásom alatt ő cipője orrát nézegetve, saját gondolataiba merülten ül mellettem. Csak hosszú szünet után szólalt meg.

– De még mennyire, hogy van. A te „bűnöd”-nél talán még elítélendőbb.

Felém fordult, s szemrebbenés nélkül viszonzotta riadt tekintetemet.

– Homoszexuális vagyok, barátom. Homokos. Buzi.

Elállt a lélegzetem.

– Na mi van? – kérdezte? – Megrendült alattad a föld? Hívassak orvost?

Lassacskán magamhoz tértem.

– De hát hogy, mi, mióta, mikor? És akkor itt a drága szép Erna, a srácok...

Hanyagul legyintett.

– Ez mind fal, édesapám. Hamuka. Porhintés, a látszat kedvéért.

Hitetlenül ingattam fejem.

– Ne haragudj, ez csak mind beképzelés lehet, olvastál valami marhaságot, amiből „magadra ismertél”, s azóta gyötör vagy legalábbis zavar... Mert hát ne haragudj, egy olyan nőt, mint a feleséged nem lehet vég nélkül etetni egy ilyen hamukával...

– Nem úgy van ez, barátom. – Fanyűvő megint rágyújtott. – Ha volna róla a leghalványabb dunsztod, mibe került ennek a két gyereknek az összehozása, még szerencse, hogy csak egyszer kellett végigmenni a kötélváncon, és tuti, hogy a Mindenható közrejátszott, mert egy dobásra kettő lett belőle... Különben is, Erna mindenről tud. Sőt többet tud, mint képzeled. Akarod, hogy elmondjam?

– Várj! Ha már belekeverjük a Mindenhatót – mondtam, – akkor áldásos közbenjárását netán már nem ott elkezdé, hogy neked adta a te Ernádát? Akire, hogy így mondjam kettőnk között vasiasan, a hóttember farka is égnek meredne?

Fanyűvő eltaposta a bagót. – A tiedé meg az összes élő és hóttemberé együttvéve. De az én récenyomorítóm nem szokott nőkre megmerevedni. Csak órá...

– Nem is volt az olyan récenyomorító, ha emlékezetem nem csal – feleltem.

– Amikor tíz-tizenkét évesen színházastit játszottunk, aminek a fináléja valami oknál fogva mindig valami meztelenkedéssel ért véget, rendes méretű farkad volt, sőt egy jókora bunkó is volt a végén, nagyobb, mint az enyémen. És állt mint a cövek.

Fanyűvő fanyar félmosollyal nézett rám.

– Igen, azok a meztelen játékok. Nincs kizárva, hogy ott kezdődött minden, ott ment félre, ahogy az egyik pszichiáterem konstatálta, a szexuális orientáltságom.

– Miféle orientáltság? – Kezdtém kissé ideges lenni. – Mire gondolsz? Miért nem lettem akkor én is buzeráns? Nem érted, ártatlan színjátszás volt az egész, mint valami tündérfiúk erdei tánca magömlés előtt. A nemiség első ébredése. Játszottunk és felizgultunk, de végig szüzek maradtunk. Egy újjal sem nyúltunk egymáshoz, vagy talán futólag, amikor egyszer te háremhölgy voltál, és a rab-szolgapiacon akartál magadnak venni egy fiatal fiút, akkor csak megfricskáztad az álló farkamat, és azt mondtad, na jó, ez megfelel.

– Hát ez az! – emelte fel hangját. – Miért játszottam mindig *én a* háremhölgyet, vagy a Karády Katalint, vagy az ávós kíznónót? Miért jutott mindig *énnekem* a női szerep? Miért sosem neked?!

Elgondolkodtam.

– Talán mert te egy picit, hogy is mondjam, lányos voltál...

– *Lányos???*

– Igen, mint ahogy húgod Krisztina fiús volt, és ha visszaemlékszel, ez így volt minden játékunkban, valami hallgatólagos megállapodás szerint, amikor mondjuk te voltál az elvárásolt hercegnő, Krisztina volt az apródod, én meg Fehérlófia, aki megvív érted a tizenkét fejű sárkánnyal.

– Hagyjuk a rohadt sárkányokat. – Fanyűvő szájából szokatlanul hangzott még a legenyhébb durva kifejezés is, de ebben a témakörben nem tartotta be szemérmes szóhasználatát. – Volt velük elég dolgom az egyetemen, és ha tudni akarod, féltém tőlük, mint a tűztől.

– A sárkányok alatt a nőket érted? Miért féltél tőlük? Mitől? Mijüktől?

– Nem tudom. Ami a lábuk között van, attól biztos.

– Na de mitől volt az olyan félelmetes?

– Mondom, nem tudom. Hogy az egy állítólagos nemi szerv, ami valójában nincs is. Csak ott van belül az a lyuk. Az a titokzatos barlang. Azzal a szaggal.

– Szaggal??

– Igen. Nem emlékszel, a gimiben? Volt, amikor reggel benyitottunk az osztályba, és a lányok bent voltak, megcsapott az a különös szag, emlékszem, még a Bagics Lali jegyezte meg, na végre eljött a te országod, ó lányszag.

– Helyes, ez általában akkor volt, amikor egyszerre többen menstruáltak.

– Látod, erről sem volt fogalmam, hogy akkor a lányok mások, meg minden.

– Na de álljon meg a menet. Barlang meg szag meg miegyéb, oké. De hol marad a női nemi élvezet forrása, a csikló?

– A micsoda?

– Jól hallottad. A csikló. A pöcök. A klitorisz.

Barátom lesütötte szemét. De nem szégyellősen, hanem mintha ajkán egy apró mosoly futott volna át.

– Tudom, mi az utóbbi. A klitorisz. – Hangja sejtelmes volt. – olvastam róla nem is egy könyvben.

Nem állhattam meg, hogy fel ne kiáltssak.

– *Könyvben???*

– Igen, könnyben, mert a valóságban sosem találkoztam vele, ugyanis a könyvek mind hazudnak. Egyetlen egyszer volt hozzá szerencsém. És ha nem lennék ennek a bizonyítéknak a birtokában, nem is hinném el, hogy létezik. Ha akarod, akkor most...

De nem figyeltem az utolsó ostobaságra, s nem is tudtam, mit szóljak. Arcomat a tenyerembe temettem.

– Na ugye, te is belátod, hogy nem olyan könnyű dolog ez – mondta. – Hosszú történet ez, barátom, és nem akarlak untatni. A lényeg az, hogy évekig nem volt nőm, iszonyodtam minden közeledéstől, és csak egyszer, valami csoda folytán, egy negyedéves házibulin felkért az Erna, és amikor egy lassú számra szorosán táncolni kezdtünk, éreztem, megkeményedik a... – barátom erőt vett magán, s kimondta – a farkam. Először, életemben, spontán, magától. Egy nőre! Nem kellett huzigálni, ráncigálni, veretni, szopatni, hogy aztán végül mégis olyan maradjon, mint egy rongybaba. Noha akkor már rég gyakorló buzi voltam, de a magam iránti utálat meg szégyen nem múlt el, és éreztem, ezt az alkalmat nem lehet elszalasztani, ez a nő fog megmenteni a buziságtól. Gondoltam én, a kis naiv.

– De ha nem voltál képes elfogadni azt, hogy homokos vagy – próbáltam érvelni –, akkor ez azt is jelenti, hogy nem voltál igazán *az*. A valódi buzi alig várja, hogy előbújhassék a kamorából. *Out of the closet*, ahogy az angol mondja. A te nem-buziságodat semmi sem igazolja jobban, mint hogy annyira felizogtál Ernára.

– Miért volna ez igazolás?

– Azért, mert a..., ne haragudj, de nevezzük nevén a dolgokat, a fasz szelektív szerszám, csak ő tudja, mit akar igazából, minden valószínűséggel ő tudta halál biztosan, hogy Erna volt az, akire vártál egész életedben, mint nőre, élettársra, szexuális partnerre, s ezt a tényt a libidód úgy tudatta veled, hogy nem engedte, hogy más nőkre begerjedjél. Mint Jung is megírta, élt benned egy *anima*-képzet, amire a valóságban Erna volt a válasz. A buzerálás csak időhúzás volt. Előké-szület, hogy megtudd, mit az, ami *nem kell*. Vártál az igazira és kész. Az egyik legnagyobb férfi macsó hazugság, hogy nincs rossz nő, csak rossz fasz van. Nyilván ez az állatság is összezavart. – Megtörültem a homlokom. – De visszatérve arra, amit az előbb mondtál: miért lennél mindennek ellenére naiv?

– Mert naiv *voltam* – mondta, s jelentőségteljesen rám nézett. – És Erna nem lett azonnal a mentőangyalom. Hihetetlenül belém szeretett, és polgári úrilány léte mindenben benne volt, csak hogy jó legyen köztünk a szex, és mégsem volt jó. Akkor meg mi tartott vissza? Hogy olyan szép? És olyan odaadó? Hogy nem érdelek meg, én, egy rohadt buzi, egy ilyen gyönyörű nőt? Úgy szopott, mint egy profi, én meg csak lankadoztam az ajkai között. Csak az ízét, na, kimondom, a pináját rejtette el előlem, mert tudta, hogy félek tőle, én meg nem nyúláltam a bugyijába. Meg közben azon járt az eszem, hogy a ligetben az a cigánygyerek belém nyomja a farkát és kúr vagy fél órán keresztül...

– Ezt nem mondhatod komolyan – mondtam, és nem érdekelt, hogy az undor kiérződhetett szavaimból. – Ilyenekről esetleg csak fantáziáltál, a valóságban pedig...

– A valóságban pedig – mondta nem kis öngúnnyal Fanyűvő –. Én az életben megtettem olyan dolgokat, amik neked eszedbe sem jutnának. Amikor az az öreg pasi átnyúlt a Palatinus zuhanyozójában és megfogta a farkamat. Akkor miért állt fel azonnal?

– Tudomiséén – vontam meg a vállam – Egy adott pillanatban talán az enyémmel felállt volna.

– Most ugratsz – legyintett. De barátom láthatólag felengedett, szóhasználata is egyre szabadabb lett. – Először a Király fürdőben dugott meg egy középkorú külföldi. Minden fürdőző buzeráns volt, kivétel nélkül. Csak úgy lebegett a sperma a víz felszínén. Elkezdtem odajárni. A végére csalogatott egy másik vén hajlott hátú és kinyalta a seggemet, közben a félkemény farka végén előbújt néhány csepp gecci. „Bekapod?” kérdezte egy göndör hajú fiatal zsidó vagy örmény. Haboztam. „Na akkor bekapom én a tiedet”, és nem hagyta abba, amíg ki nem szopta.

Most én legyintettem.

– Ez a szokás hatalma – mondtam. – Gondolom, tudod te is, hogy a börtönben egy idő után a normális, pardon, heteroszexuális fegyencek közül elég sokan buzi módra viselkednek, mert a nemi szükség parancsol, ami olyan, mint az éhség, és amikor igazán éhes vagy, mindent megeszel, rothadt krumplihéjat, füvet, madárszart, érted, amit mondok? Feláll a fasz, érted, te benyomod, vagy neked benyomják, édes mindegy, kell, mint a falat kenyér. A szexuális inger nemtől független. A lényeg az, hogy amikor ezek az ideiglenes buzik letöltik büntetésüket és visszatérnek a civil életbe, korábbi heteró viselkedésükhöz is visszatérnek.

– Hülyeség – mondta. – A börtönben is csak az lesz buzi, aki a rácson kívül is már látenszen eleve az volt. Ezt már Wulffen megírta. Olvastad? *Nemi abnormalitások és büntettek*. Ajánlom figyelmedbe.

– Köszönöm, ismerős a mű, még hozzá eredetiben. Te olvastad?

– Nos, az igazat megvallva, csak belenéztem, más valaki magyarázta el, mert nekem egy kicsit magasnak tűnt.

– Nem annyira magas. Egyébként éppen Wulffen állítja azt, hogy van velünk született és van egy úgy nevezett „álhomoszexualitás.” Az utóbbi okozója pedig nem más, mint a nőhiány. Ő is éppen a börtönöket és a fegyencek viselkedését veszi alapul. Nem ő, hanem a híres-hírhedt téveszme-gyáros Krafft-Ebing az, aki mindenben buziságot szimatol, és azt hiszi, a világ tele van velük.

– Őt nem ismerem, de nem nagyon jár távol az igazságtól, jobb, ha tőlem tudod. Az évfolyamtársaim között a kollégiumban tucatnyi homokos volt, egyébiránt szinte azonnal felismertük egymást, csak olyankor volt ciki, ha a KISZ-titkárnak megtetszett egy friss falusi gyerek, aki nem volt hajlandó kö-

télnék állni. De máskülönben folyt a geci, és mindenki kúrt, mint egy állat. És tudod mit? Engem nem érdekelt semmi addig, amíg csináltuk, csak utána furdalt a lelkiismeret. A seggbekúrás szerettem a legjobban, valami hatalmas durungot lassan benyomatni, hogy először felvisítottam, de a cigány, mert a cigányfasz a legjobb, a seggemre csapott néhányat, és csak fúrt tovább, addig, amíg a fájás alábbhagyott, és jött az élvezet. Na mármost, ha van valami igazság abban, amit az előbb mondtál, hogy a börtönben csak szükségből lesz buzi a nembuziból, azt a cigány bűnözők esete bizonyíthatja valamelyest, ezt a Csoli mesélte nekem, talán emlékszel rá, pattanásos képű izsákfai cigánygyerek volt, akivel a részeg lókupecsek télvíz idején járatták mezítláb a rókatáncot a Korona előtt, édes Istenem, na mindegy, a Csoli aztán megjárta néhány tömlőcöt Soprontól Szegedig, nos, ő mondta, hogy ők cigányok főleg azért dugtak seggbe a „sitten,” mivel a *segg magyar volt*, érted?, és mivel kint a nagyvilágban a magyarok őket kúrták agyba-főbe születéstől kezdve a sírgödörig, legalábbis képletesen, most visszafizethettek valamit, ahogy ők mondták, „a kurva magyarnak.” Mellesleg az én farkamat is szerették a srácok, főleg azok, akik nem bírták a nagy méretet, az enyém meg, hát tudod, olyan közepes, sose lett hosszabb tizenöt centinél, az egyik tanárom különösen komálta, mert igen szűk volt neki a lyuka, és folyton rimánkodott, költözzem hozzá, mindent megtesz értem, eléri, hogy kitűnőre államvizsgázom, hogy vörös diplomát kapok meg ösztöndíjat Ogyesszába, és egy éven belül egyetemi docens leszek, már hajlottam volna rá, hogy elfogadom az ajánlatot. De akkor megismerkedtem Ernával.

Mintegy varázsszóra, Erna lépett ki akkor a verandáról, könnyű pettyes nyári ruha volt rajta, a csodálatos nyaka és telt karjai meztelenek voltak. Közélebb jött, mosolygott.

– Nem akarok ám zavarni – mondta – csak talán megszomjaztak az urak a sok visszaemlékezés meg újraismerkedés alatt. Hozhatnék talán valami üdítőt?

– Én sem zavarnék egy percig sem, drága Erna – mondtam – de nagyon megtisztelne, ha kaphatnék egy kupica tömény akármit meg egy pohár hideg sört. Meleg is van, meg annyit jár a bagólesőm – Fanyűvőre pislantottam – hogy szinte kitikkadtam.

Erna összecsapta rózsaszín tenyerét s felkiáltott.

– Jaj elnézést! Az én uramnak eszébe sem jutna, mert ő nem él alkohollal. Máris jövök! – És ahogy hirtelen megfordult, vagy öt centire formás, hófehér combjai is kivillantak a szoknya alól. Utána nézve mondtam:

– Hát tudod, ha csak a fele igaz annak, amit előadtál, akkor meg nem értem az egész Erna-dolgot. Ha valami férfias, hogy mondjam, kemény arcélű, mély hangú, netán szőrös karú-mellű nő vett volna le a lábadról, akkor valahogy megértenélek, hogy éppen őrá ébredt fel benned a *hím*. De amikor a nejed maga a megtettesült nőiesség, hogy szinte minden porcikájából sugárzik a feminin báj, akkor nem értem, hogy hogyan gerjedtél be te mint főbuzi éppen őrá...

– Hát akkor most elmondom. Már korábban is elmondtam volna, de mindig közbevágta. Emlékszel, amit az imént mondtam a klitoriszról?

– Igen, halványan, hogy valami könyvben...

– Igen. Nem, nem azt. Hanem mert Ernának *van!*

– Mi az, hogy Ernának *van*? Most hülyének nézel, drága barátom? Csak nem azt akarod mondani, hogy nem tudod, hogy klitorisza *minden nőnek van?! Kivéve* annak a sok millió szerencsétlennek, akinek valami irtózatosszerű barbár muzulmán szokás szerint kislány korában ki nem vágták?!

Barátom enyhén lesajnáló mosollyal ingatta fejét.

– Valóban nem érted, miről van szó. Nem arról az orvosi könyvekben leírt elkorcsosult, rusnya kis rügyecskéről beszélek, amely ott bújik meg valahol a szeméremajkaknak csúfolt bűdös bőrredők mögött! Nem! Az igaziról! És én Ernában a találkozás pillanatában *ezt* éreztem meg, nem valami Jungot, meg animát, anyám kínját. És egy alkalommal abbahagyta a bugyi mögé rejtegetést, és megmutatta a klitoriszát. Az igazit!

Ahogy mondani szokás, megállt bennem az ütő.

– Elárulnád, milyen az *igazi* klitorisz?

– Örömmel! – mondta barátom, és csillogott a szeme. – Piros, vastag, és hosszú.

– Rendben, de mégis, milyen hosszú? – kérdeztem elhaló hangon.

– Van vagy hét centi. És félkemény.

– Mint egy fasz?

Barátom ingerülten rázta meg fejét.

– Nem, kérlek szépen, nem mint egy fasz. Mit képzelsz? Hogy az én Ernám valami hermafrodita lenne? Nem, neki klitorisza van, értsd már meg, és hiába gyanítanád, nincsenek heréi. Van egy kicsi szűk lyuka, amelyet mint az elején mondtam, csak sok-sok próbálkozás után tudtam a magam keménységével megtölteni, pedig nincs szaga, sőt valami gyenge fahéj illat árad belőle, de miután megvolt a sikeres nemzés, és úton voltak a srácok, nem kellett tovább erőlködnöm.

– Hogy-hogy nem kellett? Akkor milyen módon...?

– Milyen módon? – nevetett fel Fanyűvő. – Úgy, hogy az én édes Ernám kúr engem a csodás klitoriszával, amikor csak kívánom. Mert az mindig kemény annyira, hogy belém tudja tenni, a beléje tóduló vértől lesz vagy három centi vastag, az nekem éppen elég, és akkor mindketten szállunk a gyönyörök világába! Amikor rám jön az inger, én is vissza tudom dugni őt, mondanom sem kell, a lilásrózsaszín seggecskéjébe, akkor aztán ő jön újra, majd megint én, és így telik el sok bűvös éjszakánk. Amikor a srácok a nagyszülőknél nyaralnak, vagy felmennek látogatóba Krisztinához Budára, akkor sokszor az egész hétvégét végighancúrozzuk, csak a virágokat öntözöm meg, és a tyúkoknak szaladok ki enni adni.

Én kövé meredten ültem. Fanyűvő valami borzadály-féle kifejezést fedezhetett fel arcomon, mert megkérdezte:

– Mi a nagy helyzet? Csak nem elítélsz bennünket? Annyi év után, amit eltöltöttél a szexuálisan és állítólag minden szempontból felszabadult nyugaton? Megráztam fejem.

– Nem, nem, csak valahogy nagyon összekuszálódtak a dolgok, és én...

– Dehogyan kuszálódtak össze – nevetett fel Fanyűvő. – Csak, mint már említettem, a „dolgok” összetettek, és az ősrégi ellentétek elsimulóban vannak. Buzi vagyok, ami a társadalom szerint aberráció, és mégsem vagyok az, mert a külsőségek meg vannak őrizve, és senki sem tart annak. És ha Ernának igazi klitorisza van, s nem valami csünt maradvány? Kinek mi köze hozzá, ha minekünk éppen az adja meg a családi boldogságot?

– Jó-jó, értelek – feleltem. – De azt azért nem lehet megkerülni, hogy az, amit te családi boldogságnak nevezel, meglehetősen egyedi...

– Egyedi? Ugyan már! – Fanyűvő rágyújtott. – Talán inkább azt mondhatnánk, hogy a mi kapcsolatunk az egész itthoni rendszer kicsinyített mása. Kúrjuk egymást, oda és vissza. Én pártonkívüli vagyok és hívő evangélikus, miközben Erna párttitkár a szövőgyárban és meggyőződéses ateista. Tehát amikor a Párt azt hiszi, ő kúr engem, valójában én kúrom őt. És minálunk az ágyban a hívő és a hitetlen egyé válik. Ez a szocializmus és a vallás lényege, drága barátom. *Coincidentia oppositorum*. Régi, de máig érvényes bölcsesség. Nem tudom, honnét emlékszem, prédikációban vagy valamelyik szemináriumon hallhattam még az egyetemen. Luther mondása.

– Nem Luther mondása – ráztam meg a fejem csüggedten. Csak halkán tettem hozzá: – Egyébként valódi jelentése: fából vaskariká.

Fanyűvő nemigen figyelt rám, megkönnyebbültnek látszott, s nagy élvezettel fújta tovább a füstöt. – Mindegy, a lényeg az, hogy a mi valóságunkban valami hasonló történik. Az áldatlan viszályok kezdenek békévé oldódni. És hidd el, nem valami cinikusság mondatja velem, hogy: Ez van, ezt kell szeretni. Mert valóban, aki nincs ellenünk, velünk van.

Megcsóváltam a fejem.

– Ez mind nagyon szépen hangzik, és gratulálok nektek, de mintha a te Jézusod valami olyasmit mondott volna, hogy aki velem nincsen, ellenem van. Ami nem egészen ugyanaz, mint amit az imént idéztél a te Ernád s talán mindannyitok legújabb szocialista üdvöztőjétől...

– Még mindig nem érted a csíziót, drága barátom. Ami itt folyik, az nem skolasztika és párttörténet, hívő vagy nemhívő, buzi vagy nembuzi marakodása, azaz szörök hasogatása, hanem egyfajta pragmatizmus. Praxis, gyakorlat, tények, bizonyítás: ami működik, az a menő. Tudom, ez talán a te fülednek kissé hülyén hangzik, de Jézus nem kevésbé volt pragmatikus, mint Kádár János, ráadásul a Megváltónak szeretett szakmámról, a kertészetről is volt valami fogalma, mert Ő azt is mondta, hogy gyümölcseről ismerik meg a fát, tehát édes mindegy,

hogy a fa girbe-gurba vagy szálegyenes, fajtisza vagy hibrid, ha a gyümölcs, amit megettem, ízletes és élvezhető. És ez a mi kis családi és társadalmi valóságunk, ami jóval túlmegy a gulyáskommunizmus primitív beskatulyázásánál. Ebben mi most már a szocialista tábor, és talán egész Európa vagy mondhatnám a világ lelegején tartunk. Nem vagyok jó, de azt hiszem, a tőkés világrend is hozzánk fog majd igazodni és természeténél fogva felzárkózni, sőt bennünket túlszárnyalni. De ez már apró részletkérdés. A lényeg az, hogy az emberiség kőkorszaki felosztása, miszerint vannak – barátom kissé elpirult – a baszók, és vannak a megbaszottak, el fog tűnni, mint a dinoszauruszok. És ez így van rendjén. Nem igaz?

Továbbra is csak ráztam a fejem.

– Nem tudom. Nem tudok hinni ebben a... a te utópiádban.

Fanyűvő elnyomta cigarettáját, és felállt. Kinyújtózott.

– Ez nem utópia. És azért nem tudsz hinni, mert prűd vagy. Ezt nem elítélőleg mondom, édes barátom, csak egy számomra kissé meglepő tényt próbálok rögzíteni.

Vállat vontam, és én is felálltam. Órámra néztem.

– Sajnos, mennem kell, nemsokára indul a vonatom.

– Nem várod meg Ernát? Hiszen te kérted, hogy hozzon valami italt, bár nekem jó a kútvíz is, amikor megszomjazom. És hát igazából be sem fejeztük a beszélgetést, te alig mondtál magadról valamit.

Az volt az igazság, hogy *semmit sem* mondtam, mondhattam magamról, mivel az itteniek, mint azt már korábban is megtapasztaltam, nem kíváncsiak az idegenbe szakadt honfitársra, lett légyen az sarkkutató, texasi cowboy, vagy madám egy hamburgi bordélyházban. Sietve elbúcsúztam barátomtól, mondván, majd legközelebb tovább maradok, adja át nevének őszinte hódolatomat, s az illemszabályok megsértésével sem törődve kereket oldtam. Szerencsére Erna és az ikrek nem voltak sehol, így zavartalanul, kerülő úton, kisiettem a vasúthoz. Minél távolabb kerültem Fanyűvő házatól, annál inkább erőt vett rajtam valami nyomasztó érzés, hogy az imént hallott rémtörténetnek talán a fele sem igaz; ugyanakkor barátom jellemétől az is távol állt, hogy egy ilyen agyafűrt, előre kitalált otromba viccel a bolondját járassa velem. Az állomáson fizikai rosszullét környékezett; szerencsére még volt annyi időm az indulásig, hogy a restiben gyors egymásutánban megihattam két korsó aránylag hideg sört. Azonban azt a soha nem tapasztalt keserű ízt, amelyet a számban éreztem, nem sikerült leöblíteni.

HATODIK FEJEZET

Utazó hűga társaságában vonatra ül, hogy a fővárosban tiszteletét tegye az egyetlen szerkesztőnél, aki lapjában olykor közli utazó szövegeit. A szerkesztő kapcsolata a hatalommal; annak leírása. A szerkesztő először nyájasan fogadja, s kéri, olvasson fel a magával hozott újabb írásokból. A felolvasás szerencsétlen következményei. Utazó leforrázottan távozik a szerkesztőségéből. Hűgával megbédél, majd hamarosan bekövetkező elutazására gondol.

És igen, aztán végül egy reggelen, utolsó kéjutazás gyanánt, drága szeretett szép hűgommal felmentünk a fővárosba, nem szétnézni, uccu seggünk vásárt látni, múzeumba menni, hangversenyt hallgatni, hanem hogy találkozjam főszerkesztőmmel, a bölccsel és okossal, a nemzetben gondolkodó bannal, ki fittyet hányt a francia meg angol tisztecskéek által meghúzogatót és azután a trianoni palotában isteni kinyilatkoztatásnak vett térképekre, ki nem tett különbséget pesti és budai, soroksári és csáktornyai, kassai és londoni, újvidéki és kolozsvári, beregszászi és torontói illetőségű írók között, hanem kizárólag a minőségre fordította figyelmét, a kísérletező szellemre, a tabudöntögető kérlelhetetlen és kíméletlen igazságkeresésre, a magyar nyelvnek még a Mu-kontinensről származó kincstárát gazdagító szóhasználatra, beleértve a játékos, nemszalunképes kifejezéseket is, és nem volt érdekes, mindezt miért tette, hiszen, enyhén szólva, szerkesztői gyakorlata nem váltott ki osztatlan lelkesedést sem a KB-ben, sem a KISZ-ben, nem halmozták el kitüntetésekkel, sőt ellenkezőleg, egyre kevesebb pénzből kellett gazdálkodnia, rovatvezetői majdnem ingyen voltak kénytelenek dolgozni, a honoráriumok éppen csak csurrantak-cseppentek, és akkor még ott voltak a hivatalos megrovások, berendelések egy bizonyos korlátlan hatalmú miniszter szobájába, aki nem ültette le, pedig a főszerkesztő bottal járt. „Milyen az a bot, tessék mondani?” kérdezte egy alkalommal a miniszter, „úgy hírlík, s a néphagyomány is azt tartja, kis ember nagy bottal jár”, amire állítólag, illetve a feketével éppen belépő magas szőke titkárnő állítása szerint, melyet a hölgy természetesen csak bizalmas körökben terjesztett, ám a hír mégis szárnyra kelt és bejárta az összes többi irodalmi folyóirat, kávéházi törzsasztal zezzugát, a főszerkesztő botját áttette a bal kezébe, jobbkeze mutatóujját sliccére helyezte és azt felelte a miniszternek, kinek ajkán az ott játszadozó mosolyféle villámgyorsan lehervadt, „Ha meg akarod tudni, előveszem, és bekaphatod.” De még hónapokkal előtte is, amikor a főszerkesztő a zaklatások, intrikák, pénzhány, protekcióval nyakába varrt „belső munkatársak”, értsd beépített téglák miatt több aritmias éjszakát átszenvedvén szétröppentette szíve óhaját, hogy torkig van a főszerkesztői poszttal és elmenne akárhova akármikor akármit csinálni, csak többé ne ezt, akkor a miniszter megüzente neki a szokásos úton-módon, hogy szívesen elbeszélgetne vele, és amikor elérkezett az időpont és a főszerkesztő belépett a teremnyi miniszteri szobába, a miniszter, alighogy a főszerkesztő megállt vele szemben, megkérdezte, a szokott álszent álnyájas mosolyával,

„Igaz-e a bagolyszárnyakon szállongó hírlemény, hogy az elvtárs más stallumot szeretne?” s választ sem várva, felpattant íróasztala mögül, s görgőkön guruló igazi bársonyszékét kitolta a főszerkesztő elé és még mézesebb bülbülhangon szólt, „Csak nem eme fotójre vágyik esetleg?”, amire a főszerkesztő mindössze annyit mondott, „Nem, én dolgozni szeretnék,” és hát persze maradt a helyén, mert a miniszter mégiscsak az ő ízlésében bízott, ha máséban nem is, és hiába lévén teljhatalmú és a nálánál is hatalmasabb főtítkárr elvtárs kegyeltje, mégis kapott az utóbbtól elég fejmosást, mint például, „Mi az úristen redves farkát keres annak a kibaszott lapnak a harmadik oldalán az a bongyor sörényű, édes anyanyelvünket széjjelkúrogató grófi csemete, meg druszája, a híres kazánfűtő, valójában naplopó és csellengő, akiről az hírlik, annyit iszik, hogy több tucat gödényt is kenterbe verne, már a Bazarov elvtárs is átszólt a központból, azt mondja, 'Mi van nálatok, megint kuplerájt nyitottatok?', hát, mondom, s elöntött a szégyenpír, 'Jaj, dehogyis nyitottunk, Nyikoláj Vszejvolodovics, de amíg nincsenek ellenünk, addig velünk vannak, hát nem ebben lettünk megállapodva?' 'Egy nagy büdös lófaszt lettünk ebben megállapodva,' mondta a Bazarov elvtárs hangját vagy két decibellel fölemelve, és szinte láttam magam előtt, ahogy a szája habzani kezd, mint a múltkor is, emlékszel, amikor skót malátaviszki helyett fütyülős barackot adtunk föl neki a lazac előtt, na szóval azt mondja, 'a megállapodás arra ment ki, hogy az osztályharc éles marad, mint az államvédelmi hatóság kardja, csak a hüvelyt szabjuk bársonyból. Hát nem esik le a tantusz, hogy megint palira vagytok véve, és ugyanolyan aljas aknamunka folyik, mint azon az emlékezetes ötvenhatos nyáron? Vagy már teljesen ütődött lettél, azzal a kefebajszú segg haveroddal együtt?’, az utóbbi neked szólt, na mindegy, mondtam neki, persze, hogy mindent megteszünk, amire ő, hogy tessék tőkön rúgni de még tegnapi hatállyal azt a főszerkesztőt, hogy a lába se érje többé a Bajza utca követ!” A miniszter elvtárs hívelt-hámolt, tekergett-hajlongott, ízézett, hogy akkor kit a helyébe, mert hát csak egy picuri garnitúrácskánk lenne, talán hazahozassak valakit Karagandából? Novoszibirszkből? de a főnök többedik „Kuss!”-át füle mellett nem eleresztve vette kalapját s távozott.

Elég az hozzá, mint említettem, a főszerkesztő maradt a helyén, ki tudja miért, talán mert a miniszter valymi csalétket sejdített az elbocsátásra vonatkozó parancsolatban, talán maga a főnök vala eme kackiás redaktornak pátrónusa, vagy Bazarovék megkettőzött előretolt ügynöke-helyőrsége, ezek a mindennemű magot széjjelmorzsoló szovjeti malmok lassabban örölnek, mint istenéi, ráadásul hang nélkül, mindegy, én magam is levett svejcsipakámmal álltam egy darabkát főszerkesztőm ajtaja előtt, csak az erőteljes „Tessék belépni!” hallatára léptem át a küszöböt, rá a foszlott rongyszőnyegre, ósdi bagószagú kopott bőrfotelek és csőbútorok közé, melyeknek egyike, egy könyvektől-kéziratoktól rogyadozó íróasztal mögül felállt a főszerkesztő, félretette botját és kezet rázott velem.

– Na szóval isten hozott! Meddig maradsz? Ki is vagy te valójában? Pálóczi? Kemenes Arthur? Géfin Ubul? Már ne haragudj, a franc se ismeri ki magát

a sok álnév, fedőnév, rosseb tudja mi között. „Rosseb” – érted? Én zalai vagyok, Rada mellől, onnét származik eme kifejezés, nem a pestisre vonatkozik, mint sokan gondolnák, hanem a vérbajra. Volt neked valaha is nemi betegséged? Nekem csak egyszer, bekaptam egy jó májusi trippert, a Hűvösvölgybe vittem ki a pinát, akit az előző nap szedtem fel a Szabó Ervin Könyvtárban, olyan friss és üde volt, mint egy csokor gyöngyvirág, de rá pár napra nekem is kivirágzott a farkam, két hétig nyomták belém a penicillint, a spinét azóta se láttam, pedig el akartam kapni a grabancát, hogy szétvágjam az agyát, na szóval *sic transit gloria*, nem Glória, hanem ha jól emlékszem Goldika volt a repedsarkú neve, valahonnét a Dob utcából, mindegy, fő az, hogy megúsztam, pedig a valódi rossebet is elkaphattam volna a cafkától, s akkor jöhetett volna a huszárszír, arról meg tudjuk, mennyit ér. Apropos huszárszír, ebédeztél? Lemehetünk a Deákba, de most éppen ott lebzsel néhány idegenbe szakadt kollégád, az előbb tette tiszteletét az a na hogy hívják, Hevesi vagy Nógrádi vagy micsoda, és felsőbb ajánlásra, mert hát igazhitű az istenadta, remegve a kezembe nyomott egy kötegni lószart, nem tudom, te hogy vagy vele, annyi költői talentum nincs a paliban, mint körmöm alatt a pizok, pedig naponta súrolom gyökérkefével. Meg még az egyik főszer a párizsi vizionáló csapatból is ott osztja az ígét, az az égő szemű, most nem kattan be a neve, egyszerűen nehéz na, mikor látogat már haza egy olyan igazán jó fej, mint a Bakucz Jóska, meg az a Vitéz, a Kormos Pista szerint az a kettő a legtehetségesebb a nyugati disszidens költők között, már ne haragudj, hogy téged kifelejtett, de van ilyen, én speciel bírom a dolgaidat, hoztál te is valamit?

A főszerkesztő rágyújtott egy szál *Munkás*-ra, amely művelet elég körülményesre sikeredett, mivel előbb a hüvelyből ki kellett ráznia néhány fináncját, én pedig, kihasználva a pillanatnyi pauzát, s ha nem is remegve, elébe tettem egy néhány oldalas gépiratot.

A főszerkesztő, szájában a füstölgő cigarettával, kezébe vette, belelapozott.

– Mi akar ez lenni, ha meg nem sértelek?

– Hát kérlek, ez a *Fehérlófia* harmadik könyvének első fejezete...

– Jó, persze, értem, voltál szíves egy példányt küldeni a második könyvből a Sipos Pali, vagy Albert Gyuszi közvetítésével, már elnézést, mit baszkolódtok annyit a nevetekkel odakint, ha jól vagytok értesülve, akkor az az András Sándor is – itt a főszerkesztő kissé lehalkította hangját – aki azt a remekművet írta Nagy Imréről, tudod, amelyikben a kivégzéskor leesik a szemüvege és megreped az üveg, „nézz a repedt világba,” tök jó, nem? na szóval ő is valójában Sándor András, meg aztán az a Vitéz se Vitéz, hanem valami Tóth, vagy Németh, vagy Horváth, nem, Horváth nem, mert a Horváth mögött egy valóban töktehetségtelen grafomán kollégátok bujkál, szinte nincs hét, hogy el ne árasztana kétes klasszikus tudását fitogtató, beteges hiúságtól átitatott s ráadásul magyartalanságok tömegétől hemzsegő firkálmányaival, már bocsáss meg, ha netán a haverod...

– Nem a haverom. Ellenkezőleg... – vágtam közbe enyhén elvörösödve, de a főszerkesztő mintha meg sem hallotta volna, ismét a kéziratot kezdte forgatni.

– Szóval a harmadik könyv. Ki hitte volna? Még a végén megírod az egész utóeposzt, mind a 144 részt, mielőtt bekapálnak. Úgy értem, mielőtt bekapálnak *téged* – nevetett –, nem engem, és csak azért nem engem, hogy én még örven-dezhessek posztumusz hírnevednek.

Kezembe nyomta a kéziratot.

– Tudod, mit? Ahelyett, hogy én itt most a rossz szememmel silabizálgatnám a te bolhabetűidet, nem tudsz nagyobb fontot rásrófolni a masinádra? inkább olvass fel valamit, amitől kapok egy igazi slukkot a szövegből. – Nagyot szívott cigarettájából, orrán-száján áradt kifelé a kapadohány füstje. – Nyomj valami jó rázósat! Érted, amit mondok?

Bólintottam.

– Ahogy parancsolod. Ez itt a XXV. rész, W. Botond monológja...

A főszerkesztő megcsóválta fejét.

– Már megint ezek a nevek. W. Botond, K. Hunor, Ó. Bulcsu. Tuti, hogy jön majd P. Árpád is, akinek *pö* betűje mögött gondolom a „Párducos” *epitheton ornans* akarna elrejtőzni, hogy hát ugye meglegyen az epikus allúzió. Ja nem, a P. már foglalt, ha jól emlékszem. Pálóczi, igen. Miért Pálóczi, miért nem Pulitzer vagy Pischinger, amikor voltaképpen Géfin? Emlékszel a Pischinger-szeletre? Hol van az már? Most meg még azt a szar Tibit sem tudom megvenni a kislányomnak, mert többször hiánycikk, mint nem. Mindegy, bocsánat, folytasd, illetve indíts –. Órájára pillantott. – De mivel még vár rám két értekezés, megkérnélek, hogy egy virtikli nem-költőcske Mihályt idézzek, „Rövidre fogd beszéded véres gyeplejét.”

– Igen, *Laodameia*, mindjárt az elején – mondtam csendesen, amire a főszerkesztő elismerőleg bólintott. – De mintha volna valahol a lap alján két másik Mihály is, *vö*-betűsek mindketten, kik sokkal kevésbé volnának a költőcskéké közé sorolhatók, mint a fentebbi, a hosszú mellőzés után a ló másik oldalára átlendült divatcsinálók pajzsára emelvényezett esztergomi primás, illetve fejedelem.

– Jelen pillanat nem alkalmas tudori bicskád villogtatására – vágta el mondanódmat a főszerkesztő –, meg ha most az ő szent árnyát ideidézzük, tán kedvem sem marad a te *lovas* irományodat végighallgatni. Indulás, csak mondom, rövidre fogd.

Néhány apró torokköszörülés után elkezdtem olvasni.

Fölkelek, nyújtózom, kinézek az ablakon, erős hajnal, kolbászos felhők, rozsdás vasdarab az ég alján...

– Király! – vágott közbe a főszerkesztő. – „Kolbászos felhők,” azaz a palit már kora reggel dobálja a flamó és az égre vetíti étvágyát, de egyben a szarásinger szintén átfut az agyán, érted, kolbász, hurka, ráadásul a „rozsdás vasdarab” álló farkára is utal. Aztán a név, „W” azaz Wasgyúró! Szuper! Csak így tovább!

Felbátorodva folytattam.

Vissza az ágyba, keltegetem Katalint, ébred, kinyújtózik, hátára fordul, melléről lecsúszik a takaró, hüvelyk- és mutatóujjammal, a körömmel, beleszípek pinabelsőség-korallszínű mellbimbójába, így szoktam kezdeni...

A főszerkesztő felemelte kezét.

– Hó, te, Ráró! Nem rossz, de ha a krapek így szokta kezdeni, akkor hullakonvencionális a kezdet, ahogy azt annó doktor Van de Velde is már megírta volt: macizással melegítünk, pöcökcirógatással megpúpozzuk, egy rövidet nyalintunk is, aztán durr bele, felülről, mint a hittérítők. Meg az a belsőség-micsoda kissé zavaros, a pina enteriőrje színéhez reflektor kellene, vagy élveboncolás, a korall csak amolyan alkalmi segédeszköz arra, hogy lássuk a láthatatlant. Egyébiránt a köröm-dolog ügyes, csak túl visszafogott. Belemarni, hogy vérezzen az a kibaszott bimbó! Arra való, érted, amit mondom? De maga a „belsőség” szó szövegkörnyezetileg pontos, hiszen ha jól emlékszem, az alak valami hentes és mészáros.

Bólintottam.

– Na mehetünk! – mondta a főszerkesztő és ismét rágyújtott. Kissé szárnyaszegetten ugyan, de folytattam.

...így szoktam kezdeni, rekedten még álomittasan dorombolni kezd, köldökéhez hajolok, belenyalok, kiszopom belőle a bolyhos zsiradékot, ekkor már nyöszörög. – Te állat, te varacsos disznó...

A főszerkesztő rekedten köhintett, s amikor felnéztem, láttam, hogy szájában a cigarettával, kipirultan, két kézzel vezényli olvasásomat, mint egy karmester.

– „Bolyhos zsiradék!” Csúcs! Meg ne állj, baszd! – parancsolta. – Csak így tovább! Crescendo!

Még lelkesebben olvastam tovább.

...pinaszőrébe ritka vörös bolyhába túrom az orrom, még kissé ragacos, érzem a tegnapi geci szagát, pöckét fogam közé kapom, nagy és duzzadt, nyelvemmel kilököm, megint beszopom, szürcsölöm nyelvezem míg elélvez egyszer, kétszer...

– Minden szép, minden jó – vágott közbe főszerkesztőm, s elnyomta csikkjét. – Csak fölöttébb zavaró a te Botondod túlbuzgó igyekezete, hogy ugyebár ő addig nyalja-falja a naccságát, míg annak többedszer is elsül a picsája. Mire való egy asszonyi állat ilyenén szolgálai elkényeztetése? Se egy-két tasli, marcang, seggrepaci, hogy csak úgy fusson alá a vér, se valami tisztességes hajcibálás, harapás, hanem csak ez a vég nélküli ajnározás, szóval nem értem. Még csak az hiányzik, hogy a seggét is kinyalja...

Kicsit elpirultam, mert a szövegben bizony éppen ez volt soron, illetve előbb még Botond megissza Katalin pisijét, de ezt a részt jobbnak láttam átugrani.

– Tulajdonképpen... – dadogtam – inkább... hogy mondjam... análishan teszi be...

– Seggbekúrja? – rikkantott a főszerkesztő. – Ez már döfi, he-he. Na csak hadd halljam, kíváncsi vagyok, megkapja-e a hentes felesége azt, amit Zalában a süldőknek oszt ki a kanászlegény.

Nem volt világos a néprajzi betét jelentése, de azért vittem tovább.

– ... neki már ujjá hegyén a vazelin, egy pötty vasderes farkamra, egy kenés seggébe és már...

– Kár neki az a kenőcs a seggébe – rázta meg fejét a főszerkesztő úr –, mi a túró továbbra is ez a kesztyűs kézzel való bánásmód, amikor a spiné kesztyűbe dudáltatása volna a cél. Na jó, menjünk tovább, múlik az idő...

...és már nyomom, benyomom, lassan, ízletesen, lassan, tövig. Kúrom finoman, erősen, pöckét gyurmolom, ő sikongat. – Nem bírom tovább, te vad, tömd, jaj basszszál, basszszál, be a szívemig, te oroszlán, te, verd bele, jaj ne...

– Ez így már jobb valamivel – mondja kissé kedvetlenül a főszerkesztő – de még mindig a picca élvezkedésén van a hangsúly, ő irányítja a dolgok menetét, holott tudjuk, ez a valóságban nem így működik, mert a dákó parancsol, dönt, és határoz. Emlékezz Löwy Árpád halhatatlan soraira, csak a hatökrös gazda *baszik* a világon egyedül, mindenki más, és ezek közé kell sajna sorolnom Botond álhősödet, csak kamatyor, bekólint, mityolgat, szerencsétlenkedik, mert a picca kielégítését tartja szem előtt.

Nem kívántam vitát kezdeményezni, csak szerényen megjegyeztem:

– Botond azért magára is gondol, mint a későbbi *bugyi-szüret* leírásából kiderül...

– *Bugyi-szüret?* – kiáltott fel a főszerkesztő. – Ez is *bugyizgat*, mint Löwy mester molnára? Avagy csak nem arra vetemedik a fickó, hogy akár hetekig is nem enged a bőrnek bugyit cserélni, hanem mondjuk négy vagy hat hetente egyszer, aminek következtében minden pisálás, szarás, sőt a havi piroska rozsdás-rőt nyomai is megőriztetnek a rongydarabon, s ő aztán azt nyalja-szívja-szagolja napestig, amíg mindent ki nem szortyintgatott belőle? És közben arra veri a faszát, mint egy dilinós?

Elvörösödve nyögtem ki egy „igen”-félét, s zavarba jöttem, mivel nem fért a fejembe, szerkesztőm mily módon érezhetett rá éppen arra a részletre, melyről azt hittem ezidáig, hogy legeredetibb saját invencióm. Amerikai-kanadai elvrokon s bajtársaimon kívül még hitvesem előtt volt csak eme frissen keletkezett mű léte felfedve, kiknek semminemű érdeke nem származhatott volna abból, hogy a bugyiszüretet világgá kürtöljék. Szorult helyzetemben azonban maga a főszerkesztő jött segítségemre.

– Hallgass csak ide. – Szúrós szemét rám szegezte s szája sarkába illesztett egy újabb cigarettát. – Birizgál bennem valymi apró gyanúper, merthogy mintha az imént kihagytál volna egy kisedd szövegrészt. Igazam van-e vagy sem?

Félretéve a bennem is ébredő sejtelmet, hogy netán gondolatolvasó lenne az én minden hájjal megkent szerkesztőm, kaptam az alkalmon, hogy a letarolt bugyiszüret helyébe talán kelendőbb portékát állíthatok s kicsit feltüzelődve olvastam:

– „Most egy fél decit a négyputtonyosból” mondom, finoman széthúzza szeméremajkait, és a gumilepedőre egy kispohárnyi hugyot buggyant, azon melegében felhörpölöm...

– Még hogy mit csinál? – Főszerkesztőm teljesen kijött a béketűrésből. – Megissza a spiné hugyát? Ugyan kérem! Ez elképesztő --, dohogta, s idegesen veregette le cigarettájáról a hamut –, ez égbekiáltó! Édesapám, baszd meg, mindent elrontottál! Mint már korábban is gyanítottam, a te seggfej Botondod *lelkesedik*, hogy a rosseb ette volna meg! *Lelkesedik*, érted, amit mondok? Ahelyett, hogy jéghidegen és zordul és szenvtelenül baszná-rágná rapittyára a picsát, mit tálalsz te ide nekünk? Egy pisakortyoló hősszerelme! Mert ide a rozsdás bököt, ez a balfácán *szerelmes*, mint egy provánszi trubadúr! Megáll az ész! Mi a túró esett ott belétek a nagy jó dolgokban? Belehülyítették abba a híres vadnyugati szexuális tobzódásba, és most takarodót fújtok? Megszállt benneteket a prüdéria? Én édes istenkém – a főszerkesztő a padlóra dobta csikkjét, és botja végével szétnyomkodta, hogy csak úgy röpködtek a szikrák – és mi szegény szerencsétlen karámba szorított etelközi szürkemarhák még *ex occidente* várunk valami kis écát, szabad szót, fétist, torokbilincset, mellbimbócsipeszt, rézszögekkel kivert, csődörgecibe áztatott bikacsököt! Hogy a pina nehogy vérszemet kapjon és szétrakott láb helyett migrénre panaszkodó emancipált nénikék hadserege lepje el amúgy is szétbaszott hazánkat Lajtától Latorcáig?!

A főszerkesztő megtörölte homlokát. Kissé lehiggadt, és már majdnem helyet foglalt rozoga karosszékében, amikor elkapta tőlem a köteg papírt.

Én megsemmisülten, sóbálvánnyá meredve álltam előtte.

– Sajnálom, kedves barátom – szólalt meg kis szünet után – de magad is láthatod, közlésről ez esetben nem lehet szó. Értem, persze, hogy valami tabukat döntögetnél meg miegyéb, de ilyen közepesen sikamlós kis sztorit tucatnyi hazai firkász is letermel, csak fifikásabban, ártatlan köntösbe bújtatva a tiedénél magvasabb eszmei mondanivalót. De egyébként is – és itt rebbenés nélkül nézett a szemembe, miközben hangját lehalkította – ha szabad teljesen őszintének lennem, a mai körülmények ismeretében infantilis ez a szexen lovaglás, amikor hazánk színe-java elvérzik, Erdély és a Felvidék magyarsága végveszélyben van, dicső múltunk mint például a Második Magyar Hadsereg hőstettei feledésbe merülnek, mivel – és itt már csak suttogott – az *igazhitűek* vannak uralmon. Mondanom sem kell, én meg az ő szemükben *fasiszta* vagyok, mit szólsz hozzá?!

A kérdés nyilvánvalóan szónoki volt, de én akkor összekotortam az eladdig inamba szállt bátorságot.

– Csak annyit szólnék – mondtam, én is halkán – hogy egy ilyen állítás merőben valótlan. Ugyanakkor...

Elhallgattam, mert a főszerkesztő nem figyelt rám, máshol járhatott az esze, pedig még azt szerettem volna elmondani, hogy ugyanakkor azt sem hinném, hogy az „igazhitűek” lennének uralmon, és nem is a kommunisták, hanem ha

valaki vagy valakik uralmon vannak, akkor az a csőcselék, a képmutató, álszent, alamuszi, elkényelmesedett *alja-nép*, mert az tartja fönn és el a Pártot is... *és bizony téged is az tart el és fönn, drága szerkesztőm...* de ezt már végiggondolni sem merészeltem.

Újra szólásra nyitottam számat, de mondandómat végül is nem fejezhettem be, mert főszerkesztőm visszatért gondolataiból.

– Igen, hogy is mondod? Merőben valótlan, igen, persze... Nem igazán érdekes.

Korábbi felindultsága mintha elpárolgott volna. Kezembe nyomta szegény kéziratomat.

– Na isten áldjon és sok szerencsét. Ha akarod, átszólok a Réz Palinak vagy a Jovánovics Miklósnak, de rám még vár az a két értekezés, plusz még ma fel kell vennem egy új prózarovat-szerkesztőt, a központ, értsd a *miniszter elvtárs*, rám akar sózni valami hólyagot, állítólag az Ilia Miska tanítványa, de az sem mindig jó ajánlólevél.

A főszerkesztő az előtte lévő iratcsomók egyike fölé hajolt, mintha egyedül lenne asztalánál, én pedig egy halk „Alászolgája” után szó szerint kikotródtam a szobából, s letámolyogtam a lépcsőn. Drága húgom lent várt már a kapuban, rám pillantott, de nem is kérdezte, hogyan sikerült a találkozás, hiszen érzékeny rokonlélek lévén, azonnal látta, hogy milyen lelkiállapotban vagyok.

Az utcán belém karolt.

– Ne búsulj, édes bátyám – mondta vigasztalóan –, találunk másik kiadót, aki pozitívabban áll majd hozzá a te dolgaidhoz. Persze – tette hozzá szokásos ellenkező módján –, ha kicsit moderálnád magad, ahogy szegény anyánk is mondja, és nem írnád össze azt a nem is tudom milyen sok malacságot, akkor biztos több szerencsével járnál. – Akaratlanul is elmosolyodtam, hiszen húgom csupán néhány sort olvasott el írásaimból, és azt sem kérdezte meg soha, anyánk vajon miért ragasztotta össze köteteimben azokat a bizonyos oldalakat. Most övele vitatkozzam? Akinek ugyan nem sok hajszála hullt ki az irodalomért, de aki mindazonáltal egyetlen vértestvérem, és sokkal fontosabb, mint egy egész ország írástudói együttvéve. Miközben ezen utóbbiaknak is úgy kellene az én szegény szövegeim, mint hátukra a púp. Ugyan kérem, mondtam magamban, minek zavarjunk álló vizet?

Ő sem igen várhatott választ, mert vidám hangon folytatta. – Na mindegy, gyere, beülünk valami rendes helyre, megebédezzünk, meglátod, mindjárt jobb lesz a kedved...

Így is lett. A Népköztársaság útján felszálltunk a kisföldalattira, a November 7-ike tértől a Bajcsy felé menve betértünk az Ádám sörözőbe, ahol én rendeltem egy pacalpörköltet, húgom egy brassói aprópecsenyét; mondanom sem kell, mindkét étel kiváló volt. Én megittam egy korsó Kőbányait, ő pedig két deci debrői hárslevelűt, és valóban, kezdtem magam jobban érezni. Ugyanakkor rosszabbul is, mert akkor tudatosodott bennem igazán, hogy sem én, sem szö-

vegeim nem tartoznak – mert nem valók – ebbe az irodalomba, ebbe az irodalmi tudatba, ebbe az egész kibaszott országba, a családot és barátokat is beleértve. De erről persze, a korábbi meggondolás alapján, egy szót sem szóltam drága húgomnak; inkább rendeltem még egy korsó sört, meg fél deci Unicumot (ő csak egy feketét kért), és az italok kortyolgatása alatt azon járt az eszem, mennyi időm van még hátra a visszautazásig. Igen, még két nap *ott*, anyámmal és húgommal, aztán pakolás, és irány a vasútállomás. Alig vártam már a pillanatot, hogy amikor a vonat a határ túlsó oldalán szabad földön zakatol, úgy istenigazából fellélegezhessek.

Budapest – Groningen, 2006. június – 2007. október

FARKAS GÁBOR

Hiányalakzatok

*„Írtam, mit is tehetnék? A költő ír, a macska
miákol és az eb vonít”*

(Radnóti Miklós)

- Régen jártál erre, miért most jössz ide, költő?
- Tudjuk, test a kenyér, de üres lelkünkben a létvágy,
és haragunkban a semmire úgy aggatjuk a mindent,
mint akinek mindegy, van-e megváltás a porondon.
Nincs meg az égre feszített sátor, a vén idomárt is
már elküldték, és a bohóc sem a régi...
- de nézd csak,
cirkusz azért van, bár haloványabb lett mosolyunk már.
- Nézzük a tükröt, mégsem akarjuk látni az arcunk.
Bort, kenyeret, ritkábban cirkuszt is kap a lélek,
ám mindez nem elég: így is keveselljük a létet.
- Ezt értem, de miért jöttél most? – kérdezem újra.
Fáradt disztichonokkal akarsz építeni Mennyet?
- Néha igen. De a versem köd-panoráma a térben...
- Írd a hiányt, költő. Ha a fákat a csend koszorúzza,
akkor légy te a hangja a dermedt hajnali ködnek.

Fák és vihar között

KLÍMASZORONGÁS - VARIÁCIÓK

A hegyoldalban bükk-szürke mélységek,
a lomb és a törzs – ahogy sötétedik –
viszonyulás és távolság. Némelyik
bontja és építi a sötétséget.

Az ösvényen magányát őrző ember
vonszolja a tájba olvadó teret.
Nem sürgetik megalkuvó kényszerek,
léptein ágat bont az erdő. Egy jel

egész teste. Forrásnyi önkívület
benne a mulandóság és az éhség,
ahogy koldusruhát ad rá a mélység,

a tágas lombkoronájú szürkület.
A fák sovány törzsén medárd-zöld mohák
takarják nagypéntek-magányú nyomát.

*

Tanulni kell a mindent –
az élő párát, a földtan szobrait
és a ruhaujnyai lobbanásokat
a fák és a vihar között.
Mert a látvány kontúrján kívül
nincs semmi.

A pulton otthagzott üveg pia
is csak kesernyés transzcendencia.

*

Vaskos fák közt ballag az ősz le a mélybe a hegyről,
hajnala ködfolt, rozsdás színei fájdalom-ódák.
Mázsás gyöngy-lakatokkal zárja a harmat a tájat,
tarka viharfelhő nyújtózik az égen. A dermedt
őszi homályban teste fakó villámokat érlel.

ZENTAI ADÉL

Daráló Unikornis

FEJEZET A REGÉNYBŐL

– Száz méter múlva az útelágazódásnál forduljon balra – csilingel vidám sztyuárdesz hangján a navi, mire én teljes lelki nyugalommal jobbra fordulok. Balkezességem az életem egyik első traumája (a születéskori, kishíján fekáliába való fulladásom mellett), tekintve, hogy a föld nevű bolygót az emberi népesség kilencven százalékát kitevő jobbkezesekre szabták. Az a gyanúm, hogy az ezen feltételezésemet igazoló tényleges instanciák (mint például az óvodai papírvágó olló, a dugóhúzó, a krumplihámozó és egyéb szűrő-vágó szerszámok használatára való relatív képtelenségem) csak a jéghegy csúcsát birizgálják és a mindennapi életet észrevétlenül és orvul hálózzák be a dédnagyanyám által ráadásul még csúnya kezeseknek is titulált egyedekre leselkedő veszélyek és nyilvános röhejkeltő helyzeteket indukáló nehézségek, jelenleg kiváltképpen az, hogy még a húszas éveim elejére sem sikerült egyértelműen eldöntenem azt, hogy melyik a jobb és melyik a bal kezem. Egy idő után persze feltűnik a mostani tévedésem, szerencsére csak röpke százötven kilométert kell kerülnöm és már vissza is térhetek az autópálya helyes útszakaszára, de mit nekem ez a kis adminisztratív viszontagság, amikor útban vagyok Benjámin felé.

– Ön túllépte a sebességhatárt – figyelmeztet a navi, amikor az elkerülőút valamiféle emberlakta településre visz. Nem mintha a friss jogsimmal és a szüleimtől kölcsönkért autóval feltétlenül száguldozni szerettem volna, de az sem túlzottan a kedvemre való, hogy a pár düledező házzal szegélyezett, egyetlen utcából álló porfészekben szemmel láthatólag a hókotrás művészetét még hobbi szinten sem műveli senki, így az egyébként fél perc alatt megtehető útszakaszon előreláthatólag több mint valószínű, hogy órákat fogok araszolni. És még szerencsésnek is mondhatom magam, hogy sikerült időben lefékezniem, mielőtt hátulról beléapplikálódtna az előttem haladó, „FRICI KING 001” rendszámú luxusterepjáróba, amelyet (legalábbis amennyire azt az iménti dudálva és villogva előzése során megfigyelhettem) egy kopasz, gumiarcú, csöppet sem bizalomgerjesztő figura vezet, akiről feltételezem, hogy rázós közlekedési helyzetekben nemcsak az orra alatt vagy a letekert ablakon át anyázik, de ki is száll és akkor nekem lóttek.

Így, miközben az ezerhatszáz köbcentis motorban megbúvó mintegy száztíz szilaj, de a jelenlegi araszolás közepette leginkább ijedősen reszkető telivér fölött ücsörgök a bakon és az út kétoldalán magasodó hófalakat nézem, csak arra tudok gondolni, hogy a világ egyik, de talán a legszebb dolga télen szerelmesnek lenni. Olyan, mintha csak tegnap lett volna az a füllelt nyári nap,

amikor Benjámint a megvadult hullámok tetején suhanva, halált megvető bátorsággal mentett meg a vízbefúlás és / vagy a különböző víziszörnyek általi felfalolás okozta kínhaláltól (legalábbis abban a pillanatban ez mindenképp így tűnt fel) és lám, most már eddigi életem folyamán huszadszorra, az ízlésemnek némiképp korán, de megérkezett a tél és megint olyan, mintha most találkoznánk először, mintha a fehér szőrmebundámból (amelyre tavaly karácsonykor sunyi módon ráélvezett egy bokorból kipattanó hajléktalan a parkban) kipárolgó lágy parfümillat nem a tavalyi önmagamtól származna és mintha még soha nem láttam volna a világot vidáman sisteregni a mínusz öt fokos levegő és a hirtelen fellelt paraszthajszálon függeszkedő lélek forróságának összecsapása nyomán feltörő göndör párában ...

– Mocskos geci parasztok, hogy csapkodná ki a szívüket a véreses istenfazsa! – kiáltja pusztába „FRICI KING 001” panaszosan a lehúzott ablakon keresztül nem teljesen alaptalan frusztrációját (amely tevékenységet őszintén remélem, hogy kiszállás semmiképpen nem fog követni), ezzel félbeszakítva töprengéseimet. De már amúgy sem lenne sokkal több időm a havon, az életem, a szerelmen és ezek konstellációján elmélkedni, mivel csodával határos módon megindul a kocsisor, „FRICI KING 001” motorjában több tucat ménesnyi, vörös szemű, habzó szájú csatalóval, míg az enyémben hozzá képest maroknyi, de keccses, fekete csikóval.

– Száz méter múlva az útelágazódásnál forduljon jobbra – adja tudtomra a naviban székelő sztyuárdesz, én pedig megkönnyebbülve indexelek abba az irányban, amelyik kezem csuklójára az imént egy hajgumit húztam jelzésül és ezúttal végre tényleg rátérek a helyes útra. Időközben a jókora, bíborrózsaszín napkorong, pont, mint a népszerű oroszlanos rajzfilm nyitójelenetében, félig már a sárgásan izzó horizont alá bukik, kísérteties ragyogásba burkolva a büszke birtokot. Az autómagnóban felhangzik egy igazán különleges, nincs-miért-aggódnikispofa-ügyis-minden-mindegy típusú szám és én hirtelen ötlettől vezérelve tövig nyomom a gázt. Miközben felzúg a motor, örült szélkakasként pörög a fordulatszám mérő és az autópálya mellett elszórtan kókadózó egy-két fa sziluettje, akár egy impresszionista festményen, elmosódva süvít el mellettem, egyszer csak az ölemben kezdem érezni az alattam vágató lovak emberfeletti erejét. Felhevült bőrük szénával keveredett, édes illata az orromba tolul, látom magam előtt, ahogyan fiatal testükben valamennyi izom megfeszül, izzadságtól csatakos nyakukon kidagadnak az inak, fényes fekete szőrük összeborzolódik, szívük, mintha ragyogó szemükben verne egyre hevesebben és hevesebben ... és eszembe jut Benjámint hollószárny tekintete és haja, a titokzatos fekete erdő, amelynek mélyén ki tudja, hányszor bolyongtam már, és amelyet most egyszerre markolok és járok be, miközben alattam száztíz fekete ló dübörög öles, királyi lépteikkel kaszabolva a távolságot attól ... a ... ponttól ... ahová ... mindjárt ... el ... is ... juu...t...oook ééééééss....

– Ön kritikusan túllépte a sebességhatárt – tudósít a navi a helyzethez képest meglehetősen szárazon, pont, amikor a kilométeróra eléri a kétszázat, amely bejelentés engem vajmi kevésbé érdekel, ugyanis épp ekkor válok eggyé a lovakkal, Benjáminnal és az ölemben ütemesen lüktető, időközben ugyancsak feketébe csavarodott világgal, miközben az éjszaka puha köpenye beburkol és már komótosan el is indulnék kifelé a titokzatos erdőből, amikor... egy bőhőmnagy teherautó halad el mellettem, talán egy milliméter sincs a két jármű oldala között... és ekkor észreveszem, hogy egészen eddig teljesen kivilágítatlanul, a többi autó számára tökéletesen láthatatlanul közlekedtem a pályán. Bár a testem immár az utólagos halálfélelemtől reszket tovább, mégiscsak megkönnyebbülök, hiszen, legalábbis ezúttal, megúsztam, hogy én legyek az, aki, élesben teszti Olgika elméletét, amely szerint, ha a gyönyör a kis halál, akkor a tényleges vég az maga a fantasztikus, orgazmikus csúcstűzijáték.

– Heló – hallatsz egy enervált hang az autó kihangosítójából. A tény, hogy felhívott nyolcszáz-tizenhármast, aki a telefonálástól talán még az embereknél is egy fokkal jobban undorodik, még jobban megrémít, mint az iménti incidens.

– Beszárás... a lufiember haldoklik – mondja tettetett közönnyel, amelyben nyomban felismerni vélem a palástolni igyekezett irigységet. A lufiember egyébiránt egyik évfolyamtársunk, akinek saját bevallása szerint abban merül ki élete egyetlen és legnagyobb tragédiája, hogy galád embertársai minduntalan, akár egy héliummal telt luftballont, lerángatják az égből, ráadásul pitiáner szarságok ürügyén (és számára minden annak minősül, ami nem közvetlenül a létezés ontológiai értelemben vett céljára vonatkozik és / vagy nem mutat azzal direkt összefüggést), ahelyett, hogy hagynák végleg távozni a sztratoszférába.

– Nos, úgy döntött, hogy a kezébe veszi az irányítást – válaszolja nyolcszáz-tizenhármast a kérdésemre.

– Csak hát a szaros sztratoszféra nem a magasföldszinti lakása előtti aszfalton található, így csak jól összetörte magát az idióta... – teszi hozzá kárörvendően.

– Egyébként jól vagy? – próbálom a beszélgetést rövidre zárni, mert én jelen pillanatban még nem kívánok a sztratoszférába távozni és az iméntiek rávilágítottak arra a szomorú tényre, hogy a jogsim kiváltása óta eltelt időnél már csak a vezetési tapasztalatom kevesebb. – Tervezel valamit ma estére?

– Nem – feleli nyolcszáz-tizenhármast kurtán.

– Akkor kirándulj egyet holnap – vetem fel invenciózusan, de már a mondat közepén megbánom.

– Nagy szart! – üvölti a maga kecses stílusában. – Házak, fák, tó, hegy, templom, bla-bla... szaros tereptárgyak, mindenhol ugyanúgy vannak és ezerszer láttam már mindet.

– Jól van, akkor jó... semmit sem csinálást.

– Kösz! – válaszolja hálásan. – Aztán csak szard le az úszómestert, azt a szaros Bendegúzt – teszi még hozzá egykedvűen, mielőtt bontja a vonalat.

– Úticélja ötszáz méter múlva balra található – csilingeli, velem ellentétben még így az éjszaka közepén is frissen és üdén a sztyui, miután már a tizedik isten háta mögötti hegyi falut csodálhattam meg a hozzá tartozó, négyzetmilliméterre pontosan megegyező templommal és az odavezető körforgalommal együtt (darabonként kétszer, oda-vissza, mivel időközben újból sikerült eltévednem). Ekkorra már a belső szerveim vadul lifteznek, egyszer a torkomban, másszor az altestemben érzem csöppet sem visszafogott zakatolásukat. Mielőtt behajtanék a célobjektum parkolójába, kiállok egy buszmegállóba és a gyér plafonvilágítás mellett ellenőrzöm az autótükörben, hogy nincs-e emigrációba vonult szemöldökszálam, nem kenődött-e el a sminkem (a horrorfilmes pandaszemeket kiváltképp szeretném elkerülni), nem rúzsos-e a fogam, megfelelők-e az arckontúrjaim, a lakk megtartotta-e a frizurámat és amikor a gyakorlatsor elfogadható eredménnyel zárul, felteszek a fülem mögé, a csuklómra és a hajamra némi parfümöt, mentolos sprét fújok a számba, kipiszkálom a körömöm alól a koszt, megigazítom a fülbevalómat, bekenem extra szűz olívaolajat tartalmazó krémmel a kezem, majd abban a boldog tudatban, hogy ha ezeregy módon lehet elcseszni egy ígéretesen induló kapcsolatot, én legalább már csak ezret követhetek el, elhajtok a luxushotel irányába.

– Úticélja pont Ön előtt helyezkedik el – hangzik fel a várva várt mondat és ekkor megpillantom a hotel előtt sorakozó lámpák fényében az arcot, amelynél még soha nem láttam és el sem tudnék képzelni varázslatosabbat. Akár a filmekben, először csak az egyik, szűk farmerbe és combszimbába bújtatott lábammal lépek ki az autóból, majd egyetlen kecsesnek szánt mozdulattal egészen kiemelkedem, miközben (legalábbis egy valamire való film noir stílusú filmben így kellene, hogy történjék) az imbolygó lámpafényben felsejlik szikrázó fehér szőrmebundám és a sápadt arcomból kivilágló, vörösre rúzsosított szám. Benjámint enyhén felborzolt, dús, fekete hajával, tökéletesen szabott kabátjában és ... kinyúlt, fosszínú melegítőnadrágjában (ez utóbbin nyilván megütődnek, ha nem tudnám, hogy egy igazi sportemberrel van dolgom) megindul felém.

– Nem azt mondtad, hogy tudsz vezetni? – mondja szemrehányón, miközben az óráját kocogtatja. Igaz, hogy kerek öt órát késtem a megbeszélte időponthoz képest, de ennél romantikusabb nyitómondatot is el tudtam volna képzelni, ami azt illeti, mégis, aggodalomra semmi ok, hiszen...

– Csodálkozom, hogy ennyi madárfos alól egyáltalán kiláttál a szélvédőn... – tetézi a helyzetet.

Végignézek az autón és valamiféle rejtélyes okból kifolyólag valóban meglehetősen zavarbaejtő mennyiségű, feltételezhetően különféle szárnyas fenevadaktól származó exkrementum borítja a karosszériát (és főként az ablaküveget), de én ezt teljességgel figyelmen kívül hagytam, hiszen számomra a szélvédő mindeddig kizárólag arra szolgált, hogy azon keresztül követhessem nyomon, amint viszontagságoktól egyáltalán nem mentes utam során, ugyan a tervezettnél lassabban, de mégis egyre feltartóztathatatlansággal csökkent a Benjámint

és köztem elterülő távolság (amelyhez viszonyítva ugyanakkor exponenciálisan nőtt a gyomromban székelő, kezdetben idillien szelíd majd az idő előrehaladtával leginkább repülő tasmán ördögökké transzformálódó pillangók szárnycspásainak intenzitása). És ebben a pillanatban eszembe jut a többi galádság is, minthogy elfelejtettem letörölni a rendszerfal kamufém felületéről az ujjlenyomatokat, a pohártartóban a pár hete kiömlött karamellás tejital odaszáradt nyomai éktelenkednek, sőt, az autós szemetest sem ürítettem ki, mielőtt elindultam, nem beszélve a csomagtartóról, amiben a bőröndjeim és a különféle egzotikus holmik (köztük a piros, féltangás bikinit) tartalmazó, random módon egymásra hányt szatyrok valamiféle modern művészeti installációt képeznek. De nem értem, miért kellene efféle földi hívságokkal foglalkoznom, amikor szerelmes vagyok, ráadásul télen. Még az is meglehet, hogy távoli rokonságban állok a lufiemberrel...

– Bébi, egy dolog nem változik... – méreget kendőzetlenül Benjámint, a megszokott hollók helyett ezúttal leginkább keselyűszárnyak módjára verdeső, de továbbra is földig érő pillákkal, amikor a hotel recepció pultjánál leveszem a kabátom – ez az örületes hátsó – súgja a fülembé, majd nyomban a tettek mezejére lép (már amennyire a recepció melletti bárban ücsörgő nyuggerék jelenléte ezt megengedi) – és ezzel helyre is áll a világ rendje.

– Köszönöm, hogy ilyen figyelmes vagy, de elmegyek majd a lakosztályban, nem szükséges miattam külön beugrani a mosdóba – mondom előzékenyen, de azért némiképp mégis gyanakodva, amikor a jókora, „S” alakú bársonykanapékkal berendezett és a plafonról mélyen lecsüngő, megannyi rózsaarany gömblámpa selymes fényébe burkolt, puccos lobbint keresztülvágva egy meglehetősen lepukkant folyosón találjuk magunkat.

– Pszt! Még felébreszted őket!

– Kiket?

– A többieket. Nem mindenki olyan szerencsés, mint én, hogy holnap nem kell dolgoznia.

– Mégis... – kérdezem zavartan – miért kellene holnap dolgoznia a luxushotel többi vendégének?

– Bébi... – vigyorog idétlenül, miközben a tarkóját vakargatja, majd rövid hatásszünet után kinyögi, hogy a „wellness hotel lakosztályának elfoglalása” alatt igazából azt kellene értenem, hogy két éjszakára meghúzódhatok a fapados szobából és még annál is sokkal fapadosabb fürdőszobából álló, félszemélyes ágygal felszerelt, a hotel személyzetének fenntartott szárnyban elhelyezkedő szolgálati apartmanjában. Benjámint ugyanis telente, amikor nincs szükség arra, hogy a vízimentő szolgálat áldozatos munkatársai a hazai vizek biztonsága felett őrködjenek, különböző isten háta mögötti hegyi falvakban haknizgat, mint fedett uszodai szakértő (amely természetesen semmi szín alatt sem összekeverendő a közönséges úszómesteri minőséggel).

– Foglalj helyet, bébi – mutat a félszemélyes ágyat leszámítva a szoba egyetlen berendezési tárgyát képező, a sarokban elhelyezkedő műanyag kerti székre és a kezembe nyom egy kólát nyomokban, de vodkát annál nagyobb mennyiségben tartalmazó poharat. – Húzóra! – teszi hozzá, inkább magának címezve az utasítást, ugyanis, amint, körülbelül tíz másodperc alatt eltünteti a saját poharának tartalmát, kitépi a kezemből az enyémet is (amelyből mindeddig egy kortyot sikerült csak elfogyasztanom) és kimagasló fizikai erőnlétről tanúságot téve az ágy felé taszigál. – Bébi, brutális vagy, azt hittem lerohad a tököm a várakozásban!

– *Rohadt volna le az egész emberiség érdekében!* – szólal meg bennem egy némiképp neurotikus hang.

Egy ideje azt figyeltem meg, hogy akár az alkotmánybíróság döntéseihez, az én gondolataimhoz is (vagy leginkább azok hiányához) különvélemények és / vagy párhuzamos indoklások kapcsolódnak. Mivel nyolcszáztizenhárom szerint teljességgel normális dolog az, ha az ember konferencia-beszélgést folytat saját magával, nem nyugtalankodom túl sokat az új fenoménon, annak ellenére, hogy úgy vélem, egy konferencián a vendégek kizárólag meghívásos úton vesznek részt, míg az én képzeletbeli ismerősöm a legrandomabb pillanatokban tudatja velem a véleményét és rendszerint a legkevésbé szalonképes formában.

– Nekem is örülten hiányoztál – válaszolom végül Benjáminnak – akinek sikerült fél percen belül minden ruhadarabot eltávolítani rólam és jelenleg éppen egy flakon síkosítóval hadonászik.

– *Neked kellene élni, Rómeó, hogy csúszszanak a dolgok, hallottál már, bazmeg a csókolózásról?* – nyilatkoztatja ki a hang kevésbé rezignált stílusban.

Mivel Benjámint volt az életemben az első fiú, akinek csókja türkizkék volt és egyáltalán nem ajkak, nyelvek és nyál találkozásának érződött, hanem a kommunikáció minden erőfeszítést nélkülöző, magától értetődő formájának, nem bántam volna, ha az akciót megelőzendő, beiktatunk némi nyelvtornát is. De a sietséget ezúttal betudom a vízibiciklis első találkozásunk óta eltelt három hétnek és mivel a síkosító is teszi rendben a dolgát, elfeledkezem arról, hogy egyébként mennyire nem bízom azokban a férfiakban, akiknek egyenesági felmenői között sejteni vélek az eldugult vécékre specializálódott vízvezeték-szerelőt. Egyébként is, az a határozott meggyőződés, hogy amíg Benjámint karjai között vagyok (amelyeken a hasához hasonlóan diszkrétnek semmi esetre sem mondható módon dagadnak az izmok) és szabad kezem fekete-erdő hajába túr, felőlem akár amóbázhatunk vagy kinevetavégénezhethetünk is, én akkor is a földkerekség legszerencsésebb teremtményének érzem magam, természetesen a nőstény disznók mellett, amelyek állítólag akár húsz percig tartó orgazmust is képesek produkálni.

– ...Hát bébi, el kell, hogy mondjam neked... – terül el keresztben az ágyon kiláptított béka pózban pár perces előlnézeti majd rövid hátulnézeti ténykedést

végül záróakkordként egy kettőhúsba nyúlást rendkívül élethűen imitáló rán-gógörcsöt követően...

– ...*hogy egy nárcisztikus gennyláda vagy... – mondja a hang... – és, ha belém lenne építve egy gyorskereső, most azonnal prezentálnám is a világtörténelem legnagyobb gecijeinek listáját, amin bérelt helyed lenne, buzikám ...*

– ...Bébi, énis... – suttogom, de Benjámint úgy tűnik a saját mondata közepén elaludt és már édesdeden horkol, így több, mint valószínű, hogy ma már nem lesz alkalmam a nőstény disznókkal versenyre kelni ...

– ...jóég ... *helló szekunder szégyenérzet ...*

– ...szeretlek ... – mondom már hangtalanul, inkább csak a nyelvemmel imi-tálva a szájpaddásomon a szó megképzését, mintha attól kevésbé lenne félel-metes, miközben hálórúha gyanánt felveszek egy kivágásokkal gazdagon dí-szített, igencsak szemrevaló, de kényelmes emberi viselésre teljességgel alkalmatlan csipke body-t (ha esetleg az éjszaka folyamán még további felvo-nások következnenek) és bekuporodom arra a pár négyzetcentiméternyi pap-lanfelületre, ami Benjámint srégen széttárt karjai között megmaradt számomra az ágyon. Nagyon finoman, hogy fel ne ébredjen, a tenyeremre fektetem a csuk-lóját, amelyen a bőr a teste, itt-ott törzsi jeleket ábrázoló tetoválásokkal borított többi részétől eltérően nem ruganyos és selyemfényű, hanem leheletvékony és átlátszó, alatta pedig, akárcsak egy fantáziaváros térképén az utak, pulzáva rajzolódnak ki az erek. És ahogy a hüvelykujjpárnája alatt megképződött há-romszög alakú mélyedésben kitapintom az ütőerét, miközben lopva gyönyör-ködöm a hollószárnypillákkal takart álomban fürdőző arcában, ösztönösen ér-zem, hogy számomra mostantól, ha tetszik, ha nem, ez a térkép jelöli majd ki a teret és ez a szívverés az időt...

Mivel nem érkezik a helyzet kapcsán sem külön vélemény, sem párhuzamos indoklás (amely gyanítom, hogy leginkább a teljes kiegészítés, mintsem a buzgó egyetértés jele a képzeletbeli barátom részéről), lehajtom a fejem az ágyra (az egyetlen párna már sajnos foglalt) és miközben továbbra is Benjámint szívverését hallgatom, figyelem, ahogyan a bejárati ajtó alatti résen először becsorog, majd feltartóztatathatatlanul hömpölyögni kezd valami színes, édes és ragadós, hogy kisvártatva már beborítsa a szoba padlóját, a függönytelen ablakokat, a műanyag kerti széket és végül az ágyat, benne minket is...

A wellness „lakosztályban” való tartózkodásom másnapjának reggelén arra ébredek, hogy Benjámint egy mérgező rovarokra szakosodott entomológus és egy harcikutya keverékének ábrázatával fölém meredve ácsorog úszónadrágban, sapkában és szemüvegben. Mint kiderült, végighorkoltam az éjszakát (*éjszaka mi a szarnak nem alszik ez a fasz? – így a hang*), ezért Benjámint álmosan lesz kénytelen abszolválni a napi edzését (*háromra egyperces néma csönd!*), sőt, reg-gelizni is egyedül kellett lemennie és elfogyasztania a töméntelen mennyiségű libamáját, amitől megfájdult a hasa (*fordult volna fel!*).

– Akkor most jössz vagy mi? – csapkodja ököllel rendkívüli türelemről és önuralomról tanúságot téve a fürdőszoba ajtaját Benjámín, amely mögött már kemény harminc másodperce merészelek öltözködni.

– Brutális vagy, bébi – változik meg a hangja egycsapásra, amikor kijövök és keze olyan sebességgel landol a piros féltangás bikinialsó által szabadon hagyott bal farpofámon, akárcsak a televíziós műveltségi vetélkedőkben a tizenötmillió fődíjért versengő, énekből és testnevelésből felmentett bölcsészeké a válaszádsi szándékot jelző nyomógombon (azzal, hogy Benjámín esetében ez a párhuzam persze teljesen elvi jellegű). Miután további egy percet töltünk a fürdőszobában (én többnyire égnek álló lábakkal), kézenfogva, akárcsak egy igazi szerelmespár, megindulunk a wellness részleg felé, miközben fürdőköpenyünk aljának szegélye idillien libben a szszínű szállodai padlószőnyeg felett, gumipapucsunk klaffogása pedig derűsen visszhangzik a kihalt folyosókon.

– Hova-hova, bébi? – kiált utánam, amikor a kacsászutatót elhagyva tovább sétálok. Kiderül, hogy a kizárólag kőgazdag nyugdíjasok által látogatott komplexumban ez az egyetlen hatvan celziusz fok alatti hőmérsékletű vízzel rendelkező facilitás (medencének ugyanis még jóindulattal sem nevezhető). Benjámín mégis egész délelőtt olyan megilletődött fejjel rója a hosszakat (amelyek inkább nevezhetők rövideknek, ugyanis körülbelül három karcsapás után kényszerfordulóra kerül a sor) mintha legalábbis valamely világárosban megrendezett olimpián versenyezne ezeröttszáz méteres férfi vegyesen az aranyéremért.

– El kell mennem vécére – mondom elhaló hangon, mikor úgy tűnik végzett a maratoni edzéssel és már egyébként is úgy érzem, hogy úszóhártya nőtt az ujjaim között.

– Nem mész te sehova – simul a hátam mögé, becsúsztatva az ujját a combjaim közé. – Nyugodtan belepisilhetsz a medencébe is, mit gondolsz a profi úszók nem így tolják? Szakmai ártalom – röhögi el magát, mikor érzi, hogy megmerevedik a testem – melleleg én is pont ezt csinálom most.

Azzal, miután telibe hugyozott, még belém is nyomja magát mindenféle átmenet nélkül (bébi, most tegyünk úgy, mintha mindketten a papucsokat bámulnánk, alul úgysem látszik semmi), teljesen figyelmen kívül hagyva a tény, hogy a víz tökéletesen hatékonyan funkcionál anti-síkosítóként. És bár képzeletbeli barátom hangja metálénekéseket megszegyenítő módon hörög bennem, valamint a mozdulatsor hatására lelki szemeim előtt önkéntelenül is annak a kamionnak a kipufogócsöve lebeg, amibe egyszer egy sündiszno beleerőszkolta magát (a kimenekítése több órába és egy kisebb szűrtseb kollekcióba került), mégis hajlamos vagyok Benjámín még eme gesztusát is a túlradó férfierő valamiféle különös megnyilvánulásaként értékelni, és mivel úgyszincs csodálatosabb, mint télen szerelmesnek lenni, megadom magam a helyzetnek, így miközben a nyakamat harapdálva csapkodja a csípőmet ütemesen a kőfalnak, ábrándosan figyelem, ahogy a közeli, nyuggerekkel telt medencékből, akár egy lehetetből szótt, méregdrága luxussal, fel-felkunkordik a pára az ég felé.

A megerőltető sport és egyéb tevékenységeket követően ismét idilli szerelmespárként hűsülünk a hotel wellnessrészlegének kamupálmái alatt kialakított oázis napozóágyain. Benjámint szétvetett tagokkal, elfolyva, én pedig a legmenőbb influenzazórákat is megszégyenítő fotópózban, behúzott hassal, a féltangás, piros bikini felsőrészből még éppen izléselesen kibuggyanó mellekkel, lábaimat diszkrétén, akár az uralkodó családok hölgytagjai, srégen egymás mellé fektetve. Közben persze a szemem, akár a sárkányölő griffmadaré, kíméletlenül pásztázza a terepet, hogy az esetlegesen kikandikáló szőrszálakat, beszakadt körömágyat, bőrkeményedést vagy egyéb rusnyaságokat még azelőtt kiszűrhessem, mielőtt Benjámint észreveszi. És épp, mikor győzedelmesen konstátálom, hogy a bal lábfejem középső ujján egy fél négyzetmilliméteres felületen lepattogzott a körömlakk, észreveszem, hogy Benjámint tekintete egészen másfelé kalandozik. Követem a pillantását és hirtelen eláll a lélegzetem, úgy, hogy kilapított sörösdobozzá préselődő mellemben, akár egy elborult horrorfantáziára hangszerelt metronóm, örült ritmusban kezd kalapálni a szívem...

– Mi van bébi, rángógörccshöz készülődsz? – kérdezi meglehetősen empátiakusan Benjámint.

– *Ha már tőled nem remegek meg, baszod...* – morogja a hang.

Én pedig, visszanyerve az eszméletemet, pont elkapom, ahogyan a srégen szemben elhelyezkedő napozóágyon fekvő, tökéletesen szabott, minden kényes testrésznél kiadósan dekoltált úszódresszt és ránézésre öt és fél centis talpú strandszandált viselő lány, hideg, szinte feketébe hajló hajzatát, akár a samponeklámok lassított felvételein, visszafordultában vízesésszerűen hátraveti. És már várom, hogy a csaj szabályos, kerek arcával, apró orrával, valamint a tekintetében egy pillanatra felvillanó kegyetlenséggel rám mosolyogjon, de ehelyett egy random, tepsiidomú női arcot látok buta, de kétségkívül szemrevaló vonásokkal, amint éppen Benjámint villantja mind az ezer (nálam sokkalta fehérebb) fogát.

– A vízimentő váltótársam – jelenti be Benjámint olyan ünnepélyes arckifejezéssel, mintha legalábbis együtt találták volna fel a maghasadást, majd nemes egyszerűséggel odasétál a csajhoz.

– *Naná, hogy dugod az egyetlen hetven év alattit, te nyuggerszomorító...*

Én pedig abbéli megkönnyebbülésemben, hogy legalább észrevétlenül kiomonhatok a mosdóba és a lelepleződés veszélye nélkül korrigálhatom a lepattogzott körömlakkot, nem veszek tudomást sem arról a meglehetősen intim mozdulatról, amellyel a csaj Benjámint vállára a teszi a kezét beszéd közben, sem arról a tényről, hogy a barna hajú nők iránt érzett, irigységgel vegyes bizalmatlanságom immár szintet lépve bizarr főbiává alakult.

– Hát ez rendkívül izgalmas, aranyom – mormogja Olgika egykedvűen, szétcigizett bárénekesnő baritonján, leginkább magának, mintsem nekem, fel sem nézve az előtte tornyosuló papírhalomból, amelynek fedőlapján a „Puncelláris sötét titkai” felirat olvasható, majd hosszút szív a hüvelyk és mutatóujja

között billegő, füstszűrő nélküli cigarettából. Tekintve, hogy Olgika számára a vodka és a nyugtató kombinációja, szigorúan füstszűrő nélküli cigaretta kíséretében még a testi örömnél is nagyobb élvezeti faktort képvisel, mielőtt folytatom a Benjáminnal töltött hosszú hétvégéről szóló, illetően örömekre vonatkozó leírásokkal igencsak gazdagon tarkított élménybeszámolómat, hagyom, hogy leöblítse a slukkot egy korty itallal (az pedig csak idő kérdése, hogy az asztalon fekvő, nagyhasú üvegcséből mikor halássza ki remegő ujjaival az első nyugtatót). Olgika egyébiránt a pszichiáterem.

Gyors fejszámolást követően rá kell, hogy jöjjenek a szomorú igazságra, mégpedig, hogy a húszas éveim elejére kis túlzással több pszichiátert fogyasztottam el, mint pasit. Közös munkánk során a dokik a legkülönfélébb képtelenségekkel rukkoltak elő életem traumáját magyarázandó, például, hogy szerelmes vagyok anyámba, apámba, nagyanyámba, az útépítő munkásba (ez utóbbiban történetesen még némi igazság is volt), de akadt olyan is, akinek rögeszméjévé vált, hogy az élet kiválasztott a szenvedésre és a jelet a homlokomról csak a mielőbbi halál tüntetheti el. Olgikára egy női magazinban bukkantam rá egy vele készült interjú hasábjain („pszichiáternek lenni olyan, mint kézimunkázni, tudni kell, mit és milyen erővel csavargassunk, hogy jó legyen...”). Noha rövid konzultációs időért cserébe aránytalanul sok pénzt kér el, mégis valami furcsa oknál fogva működik a párosunk, de az is lehet, csak feladtam a reményt, hogy a lélekbúvár ülések alkalmával valaha is elhangzik annál hasznosabb mondat, minthogy „hatvan milligrammos szerotonin lágykapszula napi egyszer”.

– És a beszélgetés, aranyom? – kérdezi Olgika továbbra is elmélyülten tanulmányozva az előtte elfekvőben lévő papírcsomót. A „Puncelláris sötét titkai” munkacímmel ellátott kéziratban állítása szerint már egy évtizede dolgozik, de tekintve a téma komplexitását, véleménye szerint még minimum további ugyanannyit fog igénybe venni a véglegesítés (amely elegendő indokot szolgáltat neki arra, hogy az üléseink alatt konstans jelleggel és teljes mértékben ignoráljon).

– *A beszélgetéshez rohadtul nem ártana, ha a partner ismerné a szó jelentését* ... – morogja a hang és van egy olyan sejtésem, hogy a komment nem csupán az idő egyetlen síkja tekintetében értelmezendő.

– Pompásan alakult – válaszolom és visszagondolok a Benjáminnal közös kényeztetésünk utolsó napján elköltött vacsorára, amikor is az első fél óra azzal telt, hogy egymás rágási, nyelési, ízlelési, emésztési és egyéb táplálkozásból eredő és/vagy azzal összefüggő, változatos audiovizuális kinyilatkoztatásait élvezhettük (illetve Benjámint mindeközben szemmel láthatólag a fekete lakk ceruzaszoknyámhoz passzintott lazacszínű blúzom kivágását is). Ezt egy rövid, körülbelül húsz másodperces, jobb kifejezés híján verbális interakció megvalósítására vonatkozó kísérlet követte a részemről:

„– *Bébi, megszoktad már itt? Vannak barátaid?*”

– *Mi vagy te, pszichomókus, hogy lelkizel nekem vacsora közben? Egyébként is, rühellem a kérdéseket.*

És mivel Benjámín nemcsak a kérdésekkel, de a kijelentésekkel sem ápol túl közeli barátságot (kivéve a „Bébi, brutális a segged” örökérvényű mondását), a vacsora további huszonkilenc perce is az első etaphoz kísértetiesen hasonló, meglehetősen interaktív módon, de csukott (illetve bizonyos rágósabb fogások esetében félig nyitott) szájú üzemmódban telt el.

– És a búcsú legalább könnyes volt? – kérdezi Olgika egykedvűen kornyadt, ondolált loknikkal gyéren fedett fejét ide-oda billegetve.

– *Még egy ilyen kérdés és neked lesz könnyes...* – méltatlankodik a hang.

Nekem pedig eszembe jut egy versrészlet, amit még a közutálatnak örvendő gimis irodalomtanárnőm olvasott fel valamikor a letűnt aranykorban és nekem valamilyen furcsa oknál fogva a mai napig (más sokkal lényegesebb dolgokat hatékonyan kiszorítva) megragadt az emlékezetemben,

*„Ünnepelt vándormutatványosok,
mindketten tudjuk kezdettől fogva,
mert egyszer vége van, a karnevál
azért oly káprázatos, s otromba,
protokollölés, elindulok,
visszanézni felesleges lenne,
kezemen hű szárnysegéd, kofferem,
valaki szíve mégis megszakad bennem”*

és amely szöveg, tartok tőle, nálam ékesszólóbban prezentálja a történetet. Az elutazásom napján szervírozott utolsó reggelimet ugyanis a kínálóhelyiség egyik sarkában elhelyezett, magasteljesítményű gofrisütő berendezés mögött bujkálva, könnyek között töltöttem el, lopva gyönyörködve az átellenes étkezőteremben már a második kiló libamáját pusztá kézzel magába gyömöszölő Benjámínban, akinek aranyseplős arcát ezúttal sem árnyékolta be semmilyen, a maga kellemetlen keresetlenségével orvul támadó gondolat. Ehhez képest Benjámínról nem mondható el, hogy túlszofisztikálta volna a búcsúzást (azért remélem, bébi, nem murdálsz meg a visszaúton), sőt, meg mernék rá esküdni, hogy mielőtt kikanyarodtam volna a hotel parkolójából és a sarki trágyadomb mellett végleg szem elől veszítettem volna a létesítményt, az előző nap megismert (ezúttal mindenütt dekoltált úszódressz helyett mindenütt dekoltált nappali dresszben feszítő) vízimentő csajt láttam kilépni a lobbiajtón amint a kezét Benjámín vállára teszi (*persze, persze csak vigasztalta én meg a ferdefaszú kecskedémon vagyok...*).

– Milyen megható... – köhint Olgika diszkrét, hurutos stílusban – és mi a gólarány?

– Háááát – nyökögök – mert bár Olgikát ismerve ez a kérdés várható volt, most, amikor valóban nekem szegezi, annyira megilletődöm, hogy őszintén válaszolok és elmesélem, hogy a báros, erkélyes, zuhanyzós, szaunás (finn és

infra), törökfürdős, medencés (kültéri és beltéri), öltözős, mosdós (férfi és női), éttermes (asztal alatti és függöny mögötti), folyosói, liftes és egyéb egzotikus vagy kevésbé egzotikus helyszíneken megejtett quickie-k során nekem csak egyszer volt módomban a nösténydisznók élvezetével összemérni az enyémet és meg kell, hogy mondjam, csúfosan alulmaradtam.

– Áhhh! – csapja össze Olgika a kezét lelkendezve és gúvadt-táskás szemével egyenesen az enyémbé néz. És mint már annyiszor, megállapítom, hogy bár a felületes szemlélő azt hihetné, hogy a föld nevű bolygó Olgikánál kevesebb visszataszítóbb küllemű teremtményt hordoz a hátán, ezekben a szemekben mégis van valami olyasmi (*netán a teljes szétcúsúsottság vagy a szétpiált/cigizett/drogzott évtizedek diszkrét bája?...*), amelyet látva bárki megértheti, miért adják egymásnak az alulöltözött ifjú titánok Olgika rendelőjének kilincset... a hálószobából kifelé jöhet, leginkább akkor, amikor éppen valami különösképpen inkriminálót mondok magamról az épp aktuális terápiás ülésünk közben.

– Egy infantilis, nárcisztikus, megalomán szociopata! – hadonászik Olgika elragadtatottan. – Pont a zsánerem! Lennék csak húsz évvel fiatalabb ...

– *Van az hatvan is...*

– Kétségkívül fenomenális választás, aranyom... – folytatja, miután kissé lecsillapodott – ...mindaddig legalábbis, amíg a lábaid valahol a fejed fölött kalimpálnak. Egyébként egy megtermett lapátot érdemelne...

– *Na végre, hogy van vér az öreglány szikkadt pucájában...*

– De én szeretem – válaszolom eltökélten, összeharapott ajkakkal, pont úgy, ahogyan a kosztümös romantikus filmekben szokták a mindenre elszánt hősnők.

– Szeeeeelem?!!!! – csapja össze a kezét Olgika és remegő ujaival kihalássza az első rózsaszín pirulát az asztalon fekvő nagyhasú üvegből. – De ééédes!

– *Legszebb öröm a káröröm...*

– Elmondjam neked mi is az a szerelem?

– *Á, dehogy, ne fáradj, végül is azért fizetem a konzultációs díjat, hogy a gigantikus műbrokiról készült portrét nézegessem a mögötted lévő falon...*

– Cénegyvenhárom Háthatvanhat Entizenkettő Ótizenkettő Eskettő... – darálja, majd hosszút kortyol jókora kamuvizespoharából.

– *Ó, hát persze, mégsem hülyén halok meg!*

– Jójó, legnagyobb részben oxitocin, de van ott még dopamin, egy nagy adag endorfin, adrenalin és némi fenil-etil-amin is... – és egy slukk következik a füstszűrő nélküli cigiből.

– *Gyerünk öreglány, ne fogd vissza magad!*

– De én... – nyökögöm, miközben valóban a szemközti falon lévő gigantikus műbrokiról készült portrét tanulmányozom.

– Semmi de, a szerelem egy szmótyi és kész. Nincs tovább.

– Én még soha nem szerettem és nem is fogok mást így szeretni – válaszolom dacosan, egy pillanatra sem kiesve díjvárományos filmszerepemből.

– Ó, aranyom...

– Ó istenem...

– Ráérsz te még megállapodni. Hidd el nekem, minden virág akkor a legilatosabb, amikor már egy kicsit rothadásnak indult ...

– Akárcsak te a múlt század elején?

– Miért, aztán mi következik? – kérdezem őszinte érdeklődéssel.

– Hát, aranyom, én azt még szerencsére nem tudhatom... – pirul el kamaszosan Olgika – ... de úgy szól a fáma, hogy bár nem kellemes egy fonnyadt almába beleharapni, hétszentség, hogy abból lehet a legjobb pálinkát főzni! – kacsint rám, és nem tudom láttam-e már valaha valamit, ami ugyanabban a pillanatban ennyire visszataszító és imádnivaló lett volna.

– Na jó, touché...

És bár sem az almát, sem a pálinkát nem kedvelem túlzottan (igazából a sör mellett nehéz is labdába rúgni, kiváltképp, ha az a BBB, azaz belga-barna-búza sörszentháromsághoz tartozik), még mindig szívesebben értekeznek ezekről, mintsem, hogy felvegyem a telefont, amelynek másik végén, a képernyő tanúsága szerint a végbeles forma tanyázik, de pechemre rányomok a „hívás fogadása” és „kihangosítás” funkciókat egyszerre aktiváló gombra.

– Megszakítok veled minden kapcsolatot, mint perforált vakbél a bélrendszer többi traktusával – kántálja ünnepélyesen a végbeles forma a legnagyobb teljesítményű megafonokat is megszegyenítő hangerővel (ezek szerint rohamosan súlyosodó halláskárosodásában semmiféle javulás nem következett be), egészen úgy, mintha eddig nem ez lett volna a helyzet. – Megismertem egy urológus medikát ... – sóhajt ábrándosan – ... akivel igazán sok közös van bennünk – és szerencsére ezen a ponton bontja is a vonalat, megkímélve az igazán gyomorforgató részletektől (*Béltükrözés reggeli kávé mellett? A széklet állagáról szóló többórás beszélgetések az ágyban? Esetleg rövid értekezés a végbélpolipokról ebéd-szünetben?*).

– És mi lesz, ha nem talállok mást? – teszem fel határozottan az (iméntieket is figyelembe véve) igencsak realiztikus kérdést, átnyergelve a kórista kékharisnyák magánéletéről szóló filmek hősnőinek szerepkörébe, mielőtt Olgika, aki nem tudni, hogy köhögő vagy röhögő görcsöt kapott időközben, kommentálhatná a hallottakat.

– Szerencséd?!

– Aranyom! – kotorászik remegő ujjával az asztalon, majd felmarkolja az öngyújtót. – Nyolcmilliárd ember él a bolygón (és egy csomó állat is, de ebbe most inkább ne menjünk bele) – kattintja fel a lángot – ... oké, ennek a fele nő... – gyújt rá a ki tudja hányadik cigarettára – ... de azért őket se írjuk le – jelenti ki, miközben rámfúj egy kisebb kemencényi füstöt. – A tizennyolc ...na jó, tizenkét év alattiak nem játszanak – köhög sípoló tüdővel. – Felfelé meg nincs korlát, egy pasinak még végelgyengülés közben is áll a farka. Amúgy pedig, aranyom – néz rám jelentőségteljesen – nincs az az ótvar bűdös szar,

amire ne gyülnének a legyek... – és akár egy zenekari darab záró tételét vezénylő karmester, egyik kezében a cigarettával, a másikban a kamuvizespohárral (amelynek tartalmát az imént húzóra küldte le) diadalittasan hadonászik, a háttérben a műbrokit ábrázoló festménnyel.

– *Hát, az egyszer biztos, hogy nincs is nálad autentikusabb szakértője ennek a tárgykörnek...*

– Öhm... igyekszem megfogadni a remek tanácsot – makogok ... de van itt még valami más is – és szemlesütve Olgika kezébe nyomom a nőgyógyászati leletemet, amit az ülés kezdete óta markolásztam, így az mostanra már egyszerre izzadt és gyűrött. Ennek ellenére Olgika minden létező irányba fittyedő arca úgy ragyog fel az olvasottak nyomán, mintha legalábbis valami ritka díjat nyertem volna el és nem húsz különböző nemibetegséget.

– Tizenkét férfitől származó óndóállomány! – csapja össze a kezét és remegő ujjaival kihalássza a második rózsaszín pirulát is az asztalon fekvő, nagyhasú üvegből, kísérőnek egy nagyot kortyolva a kamuvizespohárból. – Volt már pár páciensem, akivel kapcsolatban elmondható, hogy a közös munkánk szépen meghozta az eredményét, na de ehhez semmi sem fogható – lobogtatja lelken-dezve a szégyenteljes iratot...

– Dehát fogalmam sincs kik ezek... – mentegetőzöm.

– Annál jobb! – rikkantja elragadtatva.

– *Szerintem itt adjuk fel...*

Én pedig a képzeletbeli barátom tanácsát megfogadva témát váltok és mielőtt még Olgika az izgalomtól sztrókot kaphatna, elmesélem, hogy egy ideje különösen érzékenyen reagálok a hosszú, sötétbarna hajú lányok látványára (amely hírt Olgika cinkos félmosollyal fogad), valamint, hogy pár hete kéretlen hangokat hallok (amely hír hallatán a képzeletbeli barátom olyan ciradás monológot prezentál, amelyet bármely jó, vagy akár kevésbé jó érzésű televíziós csatorna is egy az egyben kisípolna még az éjszakai műsorsávban is).

– Nos, aranyom – gyújt rá Olgika egy újabb cigarettára – szerintem ezek a dolgok összefüggenek...

– *Nem mondom?!!!*

– ...de sajnos lejárt az időnk, így attól tartok, erről legközelebb értekezünk majd – és megkönnyebbült sóhajtás, valamint tíz-tizenöt slukk kíséretében hátradől viharvert, rózsaszín plüss karosszékében, ami félreérthetetlen jelzése annak, hogy már az sem érdekelné, ha maga az ördög költözött volna belém.

– Édeskéim, valaki kihozná a receptes tömbömet? – kurjantja el magát diszkrét bárénekesnő baritonján.

– Persze mami – masírozik ki a hálósobából egy alulöltözött fiú, akinél dögösebbet még nem láttam (legalábbis a gimi felső tagozatán semmiképp sem) és átnyújta Olgikának a receptkönyvét (ezzel nyomban beindítva a pavlovi reflexem). Majd pár másodperc múlva megérkezik egy másik, az elsőre megszólalásig hasonló félisten is.

– Nincs mit csodálkozni aranyom – heherészik Olgika, amikor észreveszi, hogy a padlót karcolja az állam – én már öreg vagyok ahhoz, hogy megtanuljam hogyan kell a receptet feltölteni abba a fellegbe vagy mibe.

– Felhő...

– Mutatkozzatok be szépen Izabella néninek! – gügyögi, gúvadt-táskás szemeit ellágyulva a fiúkra meresztve.

– Sziasztok – rebegem levegő után kapkodva, miután a két adonisz, Szentpikulai Ivó és Iván, diszkrétan kezetcsókolnak (*na te sem használod a szappant egy hónapig*).

– A napokban fogadtam őket örökbe – csilingeli Olgika – két tizenkilenc évessel, tudod aranyom, már csak a móka van, nem igaz, édeském? – kacsint, édeskék pedig böszén bólogatnak.

– *Nem tudom, de inkább nem is akarom elképzelni...*

– Ezt pedig el ne felejtjük... és egyik reszketeg kezével maga elé veszi a recepttömböt, a másikkal pedig felmarkol egy tollat (ami az ő esetében igencsak ritkán látott mozdulatsor, ugyanis ilyenkor le kell tennie mind a cigarettát mind a kamuvizespoharat).

– ...na lássuk csak... szóval... hatvan milligrammos szerotonin lágykapszula napi. hát... öhm... háromszor!

Magam mennék, mondta a szomszédasszony, de a kialakult helyzetre való tekintettel, ez teljességgel lehetetlen. És tisztában vagyok azzal is, folytatta, hogy ezt a szívességet sehogyan se leszek képes meghálálni, pedig a szándék, higgye el, mindennél erősebb, de egyelőre úgy tűnik, az őszinte és mélyről fakadó köszönömön kívül mást nem tudok fölajánlani. S persze bízom abban is, tette hozzá a szomszédasszony, semmiféle kellemetlenséget nem okozom ezzel az aprócska – bár mások szemében hatalmasnak tűnhet – kéréssel, fiatalember.

Sarkadi erre megköszöri a torkát, és újra elismételte, amit már korábban is: „Nem tesz semmit. Nem nagy dolog. Szívesen segíték.”

Hosszú hónapokkal később is emlékezett rá, a hangjában nem volt semmi, de hogy mégis határozottabbnak tűnjön, az átvett borítékot kétrét hajtotta és barátságos biccentés kíséretében nadrágja zsebébe csúsztatta.

Aztán lefelé a lépcsőn, majd a szeméttároló ajtaja mellé helyezett leanderek mellett elhaladva, eszébe jutott: „Annak ellenére, hogy a szívem olyan, mint az ökörnyál, jó ember vagyok, jó keresztény – jelentsen bármit is ez a jelzős szerkezet –, ott segíték, ahol csak tudok. A földön fekvőnek van épp elegendő baja, minek tetézni azzal, hogy belérúgnak?”

Öltözködés közben a felesége azt kérte, vigyázzon magára. Mielőtt a durvaszövésű maszkot az arcára húzta volna, megnyugtatta V.-t: „Megveszem, ami kell és jövök. Az embereket elkerülöm, amennyire csak lehetséges, és nem hagyom, hogy leköhögjenek, esetleg rám tüszentsenek.”

A szomszédasszony bio sárgarépat és kovászos cipót kért, a felesége listáján pedig ásványvíz, vaj, főlvágott, tej és papírzsebkendő szerepelt. A sorok között bóklászva Sarkadi igyekezett célirányosan közlekedni.

„Gyors leszek, nem fogok fölöslegesen bámészkodni.”

Persze önkéntelenül is megállt a borosüvegek előtt, és némi tanakodást követően csendesesen megállapított, alig emelkedett az italok ára, amióta kilenc hónapja egy korty alkoholt sem ivott.

„Abba kellett hagynom; nem tudtam, mi a mérték.”

A felesége azonban kijelentette, nem kell teljesen lemondania az alkoholoról: könnyű ebéd vagy kiadós vacsora után igenis igyon meg egy üveg sört vagy egy pohár bort, jótékony hatással lesz a szervezetére, nincs szükség arra, hogy holmi tartózkodással megjártssa magát. Hiszen nem a szeszes italok fogyasztásával van probléma, nem azzal van a gond, hogy néha-néha megiszik ezt-azt, hanem a mértéktelen, gödényszerűivel. Sarkadi tisztában volt helyzetével: nincs megalkuvás, nincsenek kiskapuk. Vagy a teljes föladás, vagy semmi. Könnyedén

visszaeshet, annak esélyét pedig a nullával kell egyenlővé tennie. Ezt megerősítvén a bevásárlókocsiba helyeztetett kettő darab dobozos, a kénes gyógyfürdők illatát őrző, alkoholmentes sör.

„Végtére is szabad ember vagyok, de szabadságomnak sajnos súlyos árat szabtak odafönn.”

Aztán – látszólag minden előzmény nélkül – eszébe jutott a közeli park, ahol V.-vel annyit lesték a tulipánokat meg a bánatos Krleža-szobrot, és ahol egyszer egy szeretkező kutyapárra lettek figyelmesek. Volt valami tisztán esetlen abban, ahogyan a kutyák egymásnak estek, persze a boldogságuk nem tartott sokáig, egy hőbörgő hajléktalan rontott rájuk a semmiből, az egyik kezében méretes faág, a másikban vászonzsák, és csak kiabált és csapkodott, mint egy eszelős, hogy neki nyugalomra van szüksége, ezt az üzekedést nem tűrheti. A kutyák persze azonnal szétrebbentek, azaz csak rebbentek volna, mert a kapkodás, a görcs, az izgalom és a rettegés okozta szorítás mindennél erősebbnek bizonyult. Az összetapadt testek küzdelme szánalmasnak tetszett, végül megszabadultak egymástól, ők pedig V.-vel mélyről fakadó büntudatot éreztek, de abban nem voltak biztosak (sem akkor, sem később) miért és ki helyett is érezték.

„Ezzel már nem lehet mit kezdeni.”

Sarkadi minden porcikájával érezte, hogy csapongó lelkét az új játékszabályokhoz kell igazítania; hiába a park közelsége, nem fognak a feleségével az elkövetkezendő időszakban arrafelé kirándulni, és legnagyobb bánatára ugyanígy búcsút kell intenie a horgászatnak is. Pedig év elején, a nagyobbik orsó csévélése közben, látta is maga előtt a jelenetet, amint nyáron a hosszabbik bot rezgőspiccét karikába húzza egy izgága márna vagy éppen egy természetes keszeg.

(Ekkor még nem sejtette, hogy a horgászatra késő tavasszal igenis sor kerül, de minden halfogásra tett kísérletét balszerencse követi: beszakadó szelvények, összegubancolódo damilok, s persze a legsúlyosabb: semmi kapás. Mindez úgy földegesíti majd, hogy nap végére a szánalmas összeomlás szélére sodródik, de mégse teheti meg, hogy a csalánnal és gazzal fölvert folyóparton elsírja magát, mert ha ez megtörténne, akkor ég és föld között sose mosná le magáról a szégyent.)

Sorban álláskor ismét átfutotta a feleségétől kapott listát. Úgy tűnt, minden megvan, semmi sem hiányzik. Ez valódi megkönnyebbülést jelentett Sarkadi számára, hiszen hányszor kapta meg kétbalkezessége miatt, mennyire alkalmatlan a rábízott feladatok elvégzésére? Talán nem ő volt az, aki évekkal ezelőtt leverte és összetörte a mennyezeti lámpa búróját, mert V. megkérte, törölje le egy nedves ronggyal, és azóta sem pótolta, így csupasz az izzó? És amikor a mosógép szűrőjét kellett volna kicserélni, de hosszú percek után sem tudta, hol keresse a megfelelő szelepet, ezért V.-nek kellett a csempén térdelve megoldania a problémát? De nem kell ilyen messzire menni, elég csak a beágyazásra gondolni. Egyáltalában nem mindegy, húzta alá többször is a felesége, hogy

a takaró melyik oldala néz a mennyezet felé, a virágmintás vagy a sima. Évek hosszú tapasztalatait figyelembe véve, joggal jelenthette ki nemrégiben V. Sarkadinak: „többet ártasz, mint használsz.” Erről persze óhatatlanul is eszébe jutott a régi, elkoptatott közhely: ne tégy másnak olyat, ami fájdalmat okozna, ha veled tennék. Önkéntelenül is elmosolyodott, s hogy pillanatnyi szorongását csillapítsa, a kasszaszalag fölötti polcra pakolt cukorkákra, bonbonokra tévedt a tekintete. Hiába akart ő jót, segítőszándékához árnyékként tapadt ügyefogyottsága. S most itt ez a bevásárlás, pár tételről van szó, csak remélheti, nem fog hibázni. Nem okoz majd csalódást, sem a feleségének, sem a szomszédasszonynak.

„Igen, jócselekedeteim egyszer majd nyomni fognak valamit a latban, lesz valahol tételes elszámolás vagy részletes kimutatás, és milyen ironikus: a pénztártól való távozás után reklamációnak nem lesz helye.”

Ahogy ezeket pörgette a fejében, egyszer csak a mögötte toporgó, nyugtalan úr a veséjébe könyökölt. Sarkadi ingerülten kapta hátra a fejét, mire a „tettes” sűrű bocsánatkérések közepette hátrébb lépett kettőt, és jóval visszafogottabban folytatta áruinak a kasszaszalagra történő kipakolását.

„Mi van, baszd meg, sokalold a másfél métert?”

Sarkadi persze tudta, nincs értelme ennek a kérdésnek. Sem ebben, sem másmilyen formában.

Míg a szomszédasszony borítékjával bajlódott – valahogy beleakadt a pulóverének az aljába, ahogyan megpróbálta kihúzni nadrágja hátsó zsebéből –, eszébe jutott: elítélendő, amire éppen készül: készpénzzel fog fizetni, és ez szembemegy minden egészségügyi ajánlással. Hiszen úton-útfélen a kártyás fizetést szorgalmazzák, emlékeztette magát Sarkadi; ebben a vészterhes időben akkor cselekszünk helyesen, ha nem magunkra, hanem másokra gondolunk.

„De én kiszámolt pénzt kaptam, nem tehetek róla.”

Kezébe vette a gyűrött, meglehetősen színét vesztett ezrest, aztán eszébe jutott, nincs miért aggódnia.

„A miénket, az egészségügyi ajánlásokat tiszteletben tartva, kártyával fizetem. Egyetlen érintés, még a PIN-kódot sem kell megadnom.”

De öröme nem tartott sokáig. Ismét elé tolakodott a fölismerés, ami egész úton ott fészkelődött tudatának egy kevésbé hangsúlyos pontján.

„Moshattam volna fogat indulás előtt.”

Gondolatban meg is veregette a vállait, amiért az extramentolos rágógumit elfelejtette a szalagra tenni.

„Jó lesz ezt hazáig szagolnom.”

Hogy megnyugodjék, s figyelmét elterelje a maszkban megrekedt, áporodott szájszagról, gondolatban már a szomszédasszony ajtaja előtt állt. Tudta, I... néni hálálkodni fog majd, amikor a szatyrot átveszi, és azt mondja majd, nem kellett volna ennyire törnie magát fiatalember, ő pedig torkát megköszörülve azt feleli: „Szó sincs itt semmiféle törésről, ez természetes, és ha legközelebb is

szüksége lenne bármire – élesztő, olaj, tojás, esetleg egy üveg kékfrankos – szóljon bátran, ne habozzon, azonnal intézkedem. Hiszen szívesen segíték.”

Majd elmúlik

Aszfaltra tapadt, nyálkás falevelek közt araszolgatsz egy kihalt, tömjénszagú utcán. Nem vagy benne biztos, de lélegző sejtjeiddel érzed, ez az egyedüllét most valami ismeretlen kegy. A tarkódra hűvösséget terít a könnyű, nyárvégi szellő; talpad alatt a falevelek csöndes sóhaja. Aki hisz abban, hogy a megváltás egy pillanat műve, az téved, de szerencséire te nem tartozol ehhez a sokasághoz, még megmaradt benned az a tartás, aminek eredetéről soha nem tudtál, és soha nem is fogsz.

Ha van valami, ami örömteli számodra ebben a percben, az maga a bizonytalan mozgássor, amit ösztönöktől fűtött elméd szuggerál hajlott tagjaidnak. Bal lábad előre csusszan, a súlypont ából bébe, a csípőd követi a mozdulást, a bal lábad az aszfaltra tapad, már húzod is a jobbot, előre csusszan, a súlypont ából bébe, a csípőd követi a mozdulást, a jobb lábad az aszfaltra tapad, már húzod is a balt, előre csusszan, a súlypont ából bébe, a csípőd követi a mozdulást, a kihalt, tömjénszagú utcán nincs senki, aki a lépteid zavarná, a bal lábad az aszfaltra tapad, már húzod is a jobbot, előre csusszan, a súlypont ából bébe, csípőd követi a mozdulást, a jobb lábad az aszfaltra tapad, már húzod is a balt, előre csusszan, a súlypont ából bébe, a csípőd követi a mozdulást, így haladsz előre ebben a nem is olyan különös bizonytalanságban.

Pulzáló jelenléted nem érdem, csupán állapot. Majd elmúlik. A tóba hajított kavics keltette hullámváz sem tart örökké. Miért is kellene másban reménykedned? Nem leszel soha senki tenyerén sárgafejű királyka, sem asztallábat asztallaphoz rögzítő csavar testén menet, sem fáradság kabócák szárnyain, de még válltáska csatján rozsdafolt sem.

Végül arcodra simul – lám veled is megtörténik, aggódni kár – a kényszerezett mosoly, egy pillanattal tart csupán; elegendő ahhoz, hogy ismét eszedbe jusson, amit hajdanában dúdolgattál: „Szeretném a homokórát *elállítani*.” Nem kell hozzá nagy szél, az akácok és nyárfák leveleit az aszfaltra sodorja, a járda-szegély mentén kavarnak, mígnem elered az eső, lassú, kövér cseppekben hullani kezd. Odafönről szemlélve egészen más lehet az idelent, a cseppek komótosága tüntető zivatarba csap át, a levelek idétlen tánca szűnőben, odata-padnak, ahová sodorja őket a szél.

Hallod a suttogást: az árnyéknál nem lehetsz több. De akarsz-e több lenni; akartál-e valaha is túllépni az árnyékodon, vagy minden úgy volt jó, ahogyan éléd tétetett? Meghunyháskodsz, mint egy kiveret kutya. Ma is azt hiszed,

elrejtőzhetsz a közelgő elől. Pedig tudhatnád, innen nézve az mindig a túlpárt lesz, onnan pedig ez lesz az, ahová meg lehet érkezni.

Szobádban még a csönd se csönd. Ha fülelsz, hallhatod a lüktetést, ahogyan a véred örvénylik odabent, a hullámok fölcsapnak egészen, a sodrásban semmi sem marad moccanatlan, az ár munkálkodik, ebben a nagy zajlásban is érezd, minden mulandó, mint a harmatcsepp vagy a villám. A tiszta csönd illúzió csupán, egy hamis képzet; saját sorsod minek csavarnád kék kimonóba, mikor mezítelen is rohanhatnál a cédrusliget fái között?

Hiszen már az elejétől fogva tudod, mivel lesz vége: nem enged csobbanni tekintetének tükörsima tengerébe.

(És kintartásod sem hoz gyümölcsöt. Ugyanaz a szonáta, elejétől végéig. Bal lábad előre csusszan, a súlypont ából bébe, a csípőd követi a mozgulást, a bal lábad az aszfaltra tapad, már húzod is a jobbot, előre csusszan, a súlypont ából bébe, a csípőd követi a mozgulást, a jobb lábad az aszfaltra tapad, már húzod is a balt, előre csusszan, a súlypont ából bébe, a csípőd követi a mozgulást, a jobb lábad az aszfaltra tapad, már húzod is a balt.)

Csobbanni vágysz, de semmivel se vagy több egy távolodó testnél: lassan, de biztosan ponttá zsugorodsz; te írod és olvasod azt a levelet, ami rólad szól, aminek öröktől fogva te vagy a tárgya, és amit magadnak adtál föl, hogy végre választ kapj arra az egyetlen kérdésre, amit alfaként tettél föl, de még ómegaként sem érkezett rá felelet.

Ha zöld üveg lenne szemed helyén, úgy kellene ítélned, hogy a tárgyak, amelyeket ezen át megpillantasz, *valóban* zöldek – és soha nem tudnád eldönteni, hogy a szemed olyannak mutatja-e a dolgokat, amilyenek, vagy esetleg nem tesz-e hozzájuk valamit, ami nem hozzájuk, hanem a szemhez tartozik. Így van ez az értelemmel is. Nem tudod eldönteni, hogy amit igazságnak nevezel, az igazán az igazság-e, vagy csak annak látszik előtted. Ha ez utóbbiról van szó, akkor az igazság, amit e földön begyűjtesz, a halál után többé nem az – és minden igyekezeted, hogy olyasmire tegyél szert, ami a sírba is követ téged, hiábavaló –

Terhelt gyönyörűség

Ülünk egymással szemben a földön, neki a szőnyeg jutott, nekem meg a parketta, és a fél-lótuszom kényelme sem az igazi, de most arra kell koncentrálnom, hogy amit gondolok, amit a lehunytt szemem mögötti sötétben elképzelek és meglátok, az az ő fejében is ugyanúgy föl villanjon. Tudom, nehéz, de nemes a cél: ő is ugyanazt érzékeli, amit én. Néhány perce M. olyan liliumra gondolt, amelynek szirmain kabócák kezdtek arpeggióba, nos, ezt kellett volna nekem is látnom, aprócska, izgó-mozgó rovarakát, de nem láttam és nem is hallottam semmit,

csak az járt a fejemben, hogy hamarosan zsibbadni fog mindenem, és odalesz a varázslat, mindaz, amiért nekünk itt és most együtt kell lennünk.

Néhány napja még a függönyöket is behúztuk, hogy tökéletes legyen a sötét, s akkor, a beálló csöndben, a tudatom mélyén hallgatni kezdtem Beethoven 1. zongoraversenyének második tételét, hűen ragaszkodva a kotta jelöléséhez, és abban bíztam, M. is hallani fogja ugyanazt, amit én, erősen koncentráltam, és tudom, ő se másképp – talán még erősebben is, mint én –, de csak nem akart összejönni ez a spirituális kapcsolódás. Pedig abban a pillanatban emelkedettebb zenét el se tudtam volna képzelni, és még a fejem se fájt, ami igen ritka, nincs olyan nap, hogy ne hasogatna azóta, hogy a szüleim ki akarták belőlem nevelni a dadogást.

Ülünk egymással szemben a földön, neki a szőnyeg jutott, nekem meg a par-ketta, még egy tenyérnyi gyékény sincsen alattam, és a fél-lótszom kényelme sem az igazi. A lehunyt szemem mögötti sötétben pulzáló formát látok, egy vibráló fénykört, remegő széllel, és ez a táguló hullámvás csak jön felém, aztán visszatáncol, összeszűkül egyetlen feszes ponttá, hogy pillanatnyi megállapo-dottsága után ismételten neki kezdjen a tágulásnak, jön felém ez a pulzáló forma, szelíd változékonysága megnyugtat, pedig tudom, a világban semmi sem változik és semmi sem állandó, de nyugodt vagyok, és szeretném, hogy M. is ugyanezt a vibráló fénykört látná lehunyt szemei mögött. Azt hiszem, nagyon nagy szükségünk van valami olyasmire, ami összeköt bennünket, amibe igazán bele tudunk kapaszkodni, és nekünk M.-mel (az itt és mostban) csak ez jutott; hogy adjunk egymásnak valamit a mélységesen mély sötétből, ahová alászállni sose kín, csupán terhelt gyönyörűség. És nincs az az ölelés, ami ebben a pilla-natban többet adhatna kettőnk különös kísérleténél.

Ülünk egymással szemben, és – mielőtt az italába kortyolna – azt mondja, nincs közünk egymáshoz. Mert az ő meg én, az két külön világ, és ami két külön világ, az ritkán lehet eggyé, és ha ezt hajlandó vagyok elfogadni – mi több: beismerni –, csomó fölösleges harctól kíméljük meg egymást.

Igen, igazad van, hazudom, mert szerintem nincs igaza, de tudom, M. ezt szeretné hallani, és hát szeretem annyira, hogy most, amikor az igazat kellene mondanom, inkább befalsulok, és az érdekeit kezdem nézni a sajátjaim helyett.

Aztán persze elvesztem a fonalat, és újra eszembe jut a múlt heti álom: a konyhában cigarettázom, hajnali kettő lehet, nem tudom, a serpenyőforma órán a mutatók visszafele járnak, és akkor egy pukkanás-szerű, sötétlila hang az egyik fiókos szekrény felől, ott tartom a tálakat meg a *tepsziket* (M. így mondja), szóval jön ez a furcsa pukkanás, olyasféle, mint amikor a pezsgődugót nem a szabadba lövi ki az ember, hanem az egész lefojtja valami ronggyal vagy ruhával. De nem igazán izgat a hang, meredten bámulom az órát, és érzem, hogy születésemtől fogva gyűlölöm az összes mutatóját meg a rápingált számait, pedig tudom, szeretettel kellene kibélelnem a szívemet.

Végül valami öntudatlan erő arra kényszerít, hogy az utolsó slukkot követően elnyomjam a cigarettát, fölálljak, és odasétáljak a fiókos szekrényhez. Kinyitom az ajtót, és akkor – mint valami magatehetetlen és szálnalmas labda – a lábam elég gurul Misima Jukió levágott feje, aprócska vértócsát hagyva a fekete-fehér konyhakövemen. Kacagni kezdek s hangtalan rázkódom Misima békéje láttán: csukott szem, összezárt száj, aztán a homloka köré csavart hacsimaki, rajta – jobbról balra olvasva – az ismerős felirat a piros napkoronggal: 七生報国, hét életen át szolgálj a nemzetet. Érzem a késztetést, hogy lehajoljak és fölvegyem, és bevigym a nappaliba a dohányzóasztal tetejére a kéthetes tévéújság és a fahéjillatú füstölők mellé, de nem tudok mozdulni, semerre sem, béna vagyok, pont mint azokban az álmokban, amikor rettenetes gyorsasággal el kellene rohannom a rám támadni készülő veszedelem elől. Csak nézem a halott Misima leghalottabb fejét, és tudom, hogy a vértócsát nekem kell majd föltörölnöm, persze örülök, hála Istennek, nem a szőnyeget kente össze, csak a követ, arra meg már amúgy is ráférne egy alaposabb suvicolás.

M. persze újra kezdi (vagy onnan folytatja, ahol abbahagyta?), mi sosem illettünk össze igazán, két külön világ, és egyéb elérhetetlen messzeségek, aztán nem tudom, honnan és hogy, de kibukkan belőlem: gyere, menjünk föl hozzám, és felejsük el ezt az egészet pár pillanatra, de persze itt fönnt nálam minden kezdődik előlről, úgy ahogyan eddig is, a mi hontalan történetünk. Abban maradunk, nincs értelme tovább folytatni, sem a hunyt szemek mögé képzelt látomásokkal való bohóckodást, sem azt, ami kettőnk között van, nevezzük bárhogyan is.

Előbb föl pattan, mint én, és már megy ki a konyhába fölteni egy kávé, olyan halkán mozdul, mint egy macska, olyan nesztelen, hogy arra már hasonlatot sem találok abból az elkoptatott millióból, ami itt savanyodik a fejemben; szóval molyolni kezd odakünn a kávéval, és ha most valamelyik fiókból a lába elé gurulna egy levágott fej, hát lenne sikongatás és jajveszély, de olyan, amelyet még nem hallott-látott ez a boldogságra szomjazó világ.

Maradok ülve a parkettán, a szemeim nyitva, már régen alább hagyott a pulzálás, és tudom, ha sikerült volna átadnom, az bizonyosság lett volna arról, hogy mégsem vagyunk menthetetlen lelkek, csupán sötét falú akváriumban úszkáló halak, kik folyton elkerülik egymást. A combomban persze tanyát vert a zsidadás, egyetlen sugárzó ponttá zsugorodott a fájdalom, a parketta cseppet sem ismeri az irgalmat, és ahogyan koccan egymásnak kint a konyhában a kiskanál meg a csészeszél, egészen elszomorodom.

Nem merek fölkelni, de ülve sem maradhatok. Nincs mögöttem Bódhifa, és előttem is csak a könyvespolc, és az el nem olvasott könyvek vádló gerincei. Így lesz életünkből finomra hangolt kóda, csak azt nem tudja egyikünk se, milyen hangnemben írták meg mindezt –

MOLNÁR MIKLÓS

Mátészalka gyászban van

Fölébredt benne a szokványos férfiúi érdeklődés, ami az érzéki férfiakat meglepi excentrikus nők: írónők, állatszeliidítők, kötéltáncosnők közelében. – Krúdy Gyula: Simli Mariska, a reverendás írónő

Az emberi sorsban nincs gyötrelmesebb csapás, mint ha a föld hatalmasai egyúttal nem a legelső emberek is. Ilyenkor minden hamissá, kuszává és undorítóvá válik. – Friedrich Nietzsche

Mais où sont les neiges d'Anton Tchekhov?

Majális októberben: egy csütörtöki napon, délelőtt ½ 12 tájban, egy Szibériától nyugatra, Párizstól keletre eső városban, a Hány János sétány és a Matuska Szilveszter síkator kereszteződésében a vegyi csikokkal elocsmányított égből lesújt a végzet egy viharvert öreg csavargóra, a 21. századba tévedt kóbor lovagra, vagy inkább dervisre: horgára akad egy isteni nősténynek. Ontológiai léhűtőnek, kapakaszakerülő naplopónak született ugyan, hányódások és ténfergések, fenékre és arcra huppanások, hajótörések és kisiklások, a minden irányból özönlő trágya előli menekülési kísérletek árán mégis sikerült a férfisorssal együtt járó élettevékenységek fokozatain – tanuló, családapa, remete, aszkéta – úgy-ahogy túljutnia, s azon mélézik éppen, hogy ebben a taccsra vágott világban akad-e valahol egy szelektől védett öböl, ahol lehorgonyozhatna, és visszatérhetne a faragatlan tönk kegyelmi állapotába. Amde egy váratlanul semmiképp sem mondható találkozás során betyárosan belehabarodik a meseregényeket író Böllér Dulcinea, akinek, mint később kiderül, Szellőország hercegnő a titkos neve. A kóbor lovagot, vagy inkább anarchista merénylőt régóta eszi a fene ezért a nőért, de tudja róla, hogy férjnél van, gyerekei vannak és írónő, s mindez, kivált, e nembéli tapasztalatainak tanulságait leszűrve, az írónősege, gátakat emel a becserkészése elé. A kezdeményezés ezúttal sem a lovagtól, hanem a nőtől ered: a törvényszékről hazafelé kerekelve utoléri a férfit, és bringájáról lepattanva, a háta mögé lebben, és megszólítja. A lovag üstöллést megvallja tizenvalahány éve lappangó, vulkanikus erővel előtörő szerelmét. Az idő meglepően jártasnak mutatkozik a költészetben: a szellőzködő, lágy melegben tapsikolnak a jázminok, ámbár a mindenség működésében talán az sem okozna különösebb fennakadást, ha történetesen nem tapsikolnak. A jázmin nem ismer miérttet: virágzik, mert virágzik, tapsikol, mert tapsikol, boldogra-boldogtalanra árasztja erotikus illatát. Böllér Dulcinea, ahogy mondani szokták, viszsonozza a lovag érzelmeit, hercegét ismeri föl benne, és elhalmozza szerelmének poétikusan gyermektegyeleivel.

Csehov hava, szerelemcsütörtök, zabszerda. Közünk lett egymáshoz, holtomiglan-holtáiglan. Az erők, melyeket elszabadítottunk, körkörösén gyűrűznek Pápua-Új-Guineáig. Ha velem jönne, vele mennék. Mindig hinnék, mindig remélnék, mindent eltűrnék, mindent megbocsátanék.

Átértelmeződik a város: jelentésekkel telítődnek találkozások és elválások helyszínei. Nemtelen helyeket nemesítünk meg, mirigyeink szerelem fedőnevű zürzavarának titkos jeleit rójuk rájuk: kis rőzsetüzek, csak mi ketten látjuk őket. Egyszer majd csak egyikünk, aztán egyikünk sem, és soha többé senki.

Ismerem a hintalovat és a helikoptert, a verőfényt és a félhomályt, a várakat és a kőhalmokat, Firenzét és Alsómocsoládót, a bankárt és a rabszolgát, a döglegyet és a királysast, Tupac Amaru fölnégyelését, szörnyű testamentumokat; ismerek mindent, csak magamat nem. Kóbor lovag vagyok vagy dervis, anarchista merénylő vagy csavargó, esztergályos vagy kötélverő, mészégető vagy tengeri kalóz, kefekötő vagy kasszafúró, ostyasütő vagy bujdosó kuruc? Az vagyok, aki szeret, az vagyok, akit szeretnek, nincs több tudnivaló.

Káprázatos személyiségét, mint szinte mindenki másét, illúziók és léthazugságok tartják egyben. Almafa-lombok közül ha fúj, a legkisebb szellő is szétzilálhatja. Forgószél támad, lesodorja a lábáról. Forgószélként érkezem az életébe, hogy megszeressem és újraértelmezem, kioldozzam kötelékeiből, előcsalogassam, ami benne lakozik, a szabadsága legyenek. „Légy azzá, ami vagy!”

Szabadság? Miféle szabadság? Hogy szabad gürcölnöd, mint a szánhúzó kutya, hogy fenntarthatod a lakóketrecedet? Hogy hétvégeken elhúzhatod a csíkot olyan helyekre, ahol ugyanolyan mérgező környezet vesz körül, mint ami elől elmenekülsz? Hogy pavlovi reflex gyanánt kedvelheted, amit előírnak neked, hogy kedveld? Hogy tömegfogyasztásra gyártott elidegenedésben élhatsz? Hogy alulfizetett munkahelyekre járhatasz negyven éven át, megházasodhatsz, rabszolga-utánpótlásra rendeltetett gyerekeket csinálhatsz, adózhatasz, kölcsönöket vehetsz föl, részletre vásárolhatsz, befizetheted a számláidat, médiamoslékot habzsolhatsz, visszakérődzheted a szádba rágott tévhiteket és balvélekedéseket, követheted a divatot, engedelmeskedhetsz a törvényeknek, fogyaszthatsz, szavazhatsz, kiszolgáltatódhatsz a betegségiparnak, mérgeket ehetsz, ihatsz, lélegezhetsz be, oltathatsz magdba – és jámboran bégetheted: SZABAD VAGYOK?

Pedofil érzékenységetet fölajzó gyereknő; Dulcinea Infantilissima. Ötvennyolc éves: nem sumákol, nem tagad le belőle; harmincnek sem látszik. Föltette magában, hogy megmarad gyereklánynak, holta napjáig megőrzi éretlenségét, ha török, ha szakad. „Felnőttek: pfuj, okádat! Felnőni ezek közé?” Csak serdületlen kisfiúkról és serdületlen öregasszonyokról tud hitelesen írni. Meseregényeihez a gyerekeit használja modellként, még a nevüket sem változtatja meg.

A teremtés páratlan remeke; nem ismerek hozzá foghatót. Olyan gyönyörű, hogy elolvad tőle a jég. Nem hagyta rajta karmainak bélyegét se az idő, se a szerelem. A szeme alatti néhány szarkalábtól csak még szebb az arca. Nyílt, tiszta és ártatlan. Az éppen-ilyenség lehengerlő igaza, csodája, cáfolhatatlansága, kikezdehetlensége. Akkora az érzéki sugárzása, hogy ha villamossággá tudnám transzformálni, megvilágíthatnám vele Jászkarajenőt. A termete pálmafa, a haja hollófekete, a szemei galambok, a nyaka gyöngyfűzér, az ajka karmazsinszalag, a lehelete narancsvirág-illatú, a szava patakcsobogás, a két melle két gazella, a hasa liliomok övezte búzaasztag, a köldöke kerekded csésze, csípőjének hajlása művészkezek alkotta kösönnyű, a lábai, kivált a combjai, sudár márványoszlopok. (Ez a másodlagos frissességű, többszörösen újrahasznosított bókhalmaz az *Énekek énekéből* merítődött, miként a vájtszeműek nyilván észrevették íziben.)

Kereken két hétig, vagy talán háromig a hercegnőm: egy másik világból idecsöppent, valószínűtlenül ártatlan üvegházi fénylény, hazaútját nem lelő boldogtalan kislány, akit kint felejtettek az esőn; finomkodó, illedelmes zárda-szűz, tömjénezésre áhítózó énjébe ájult kékharisnya, a szerelem lúdtalpas analfabétája, eleven kislexikonja gubancoknak és megoldatlanságoknak („megszepten kislány vagyok, nem akarok kikapni”), betűfaló és betűszaporító, tündérregéket költő széplélek, maga is tündérrege, lepkéket kergető fantasztá, tudhatatlan tudások letéteményese: a belső indiánja csuda dolgokat sug neki; fölvergött nyelvű prókátornő, betöretlen kanca, élemedett csinibaba, az ifjan maradás és a természetes viselkedés csodája, dinamittal töltött sellő, sugárzó veszedelem, a szív segédigéivel Rocinante márkájú versenybringán száguldozó Doña Quijota, a szél sem ér a nyomába. Hercege lettem, fölhangunk a létezés legmagasabb ormaira, révületesen boldogok vagyunk, ujjong minden porcikánk, kánkánt ropnak a belső elválasztású mirigyek, fénykör övez bennünket, szerelmes ezüstpillantással nézünk egymásra: – Oly szép vagy, maradj, ne menj! –, bármerre járunk, azt hiszik az emberek, közeleg a végítélet.

Forró csókok, mámoros ölekezés, testiség, közösülés, orgazmus: üresen kongó barbár szavak, az édenkertben nincs keletjük.

Írásbeli nők szavakban és szavakból élnek, papíron szeretkeznek. Csak meg ne sebezzen, ki ne derüljön, hogy golyóstolltinta folyik az ereiben. Úgy szeretkezik velem, vagy inkább saját magával, hogy széljegyzetekkel folyondározza körbe hevült agyam hiú koholmányait. Kéjnyögdécselése a harmadik határba is elhallatszana, ha a verbális orgazmusok nem volnának némák. A hetedik határban is hallom: hallom, ahogy lélegzik, hallom, ahogy dobog a szíve, hallom, amint él; hallom és érzem és látom, ébren és álmomban, a napnak mind a huszonnégy órájában. „A bal mellem nagyobb, mint a jobb, erősebben meg is van ereszkedve, akárcsak a fenekem, a hasamon egyáltalán nem feszes a bőr, különben is elcsúfítja a vakbélműtétem sebhelye.”

Simli Mariska, eljött a te országod. Az ibafai pap lyukakat rúg az öles kondérba, amiben a halál babot főz Rózsa Sándor zápfogáért. Akik mindent elhisznek, szamarabbak a lónál. Ha kifújják az orrukat, lángra lobban a zsebkendőjük. Akármit esznek vagy isznak, iszappá válik a szájukban. Alattuk semmi, fölöttük semmi, bennük semmi, a kezükben okostelefon.

Szerettem cigány lányt, parasztlányt, zsidó lányt: mindegyiket übereli. Flúgosabb is mindegyiknél, pont amennyire én, de mert nem hagyta magát besajtolni a rendszer préshengerei közé, nem hódolt és nem hódított, nem csatlakozott a hadhoz, keze-lába sokkal épebb, mint az állítólag keresztény középosztályból származó nők többségének. Műemberek milliói között egy haláli vagány csaj. Képtelen és hihetetlen. Törvények megkerülésére, kijátszására, fullánkös nyelvű csúrására-csavarására szakosodott céh tagjaként tyúkperekben vágja ki a rezet, alkalmanként – a bíróban, az ügyészben vagy mindkettőben – a biztosítékot. Orvoshoz nem jár, patikaszert nem szed, beoltani nem hagyja magát, egészséges, mint a makk. Csitt-csatt!

Nála is gyermekdedebb férjén kívül aligha volt dolga férfival. Úgy istenigazából soha nem szerette még senki. Egy szeplős, szemüveges srác, aki aztán nemsokára meghalt, egy osztálykiránduláson meglejtette neki, mit kattognak az úttörővasút kerekai: „Napjaimba, álmaimba te ragyogsz be, Dulcinea”. Egyszer meg egy sámánnal aludt egy sátorban a Bakony mélyén; tőle meg ezt tanulta: „Aki szeret, istenek szemével lát”. Ezek voltak életének legnagyobb kalandjai.

Pillanatok alatt hozzágyerekesedtem. Nekem sem nőtt be a fejem lágya, én is szavakban és szavakból élek. Lélektestvérek vagyunk, azonos a hullámhosszszunk, egy töről szakasztottak bennünket.

Forró csokoládét szürcsölünk a Kutyakaparó csárdában. Szívem mágnese a meseregényeiről áradozik, én meg franciakrémest gyömöszölök a bal orrlyukamba. Az motoszkál a fejemben: vajon ölelt-e férfit, vagy akár nőt szenvedélyes szerelemmel? Ugyan volt-e része valaha is istennőtiszteletben, ecseteltek-e márdártollal, gyöngéden, finoman, forró csokoládét mandula illatától, pálpusztai sajt, avas zsír és romló hal szagától fűszeres muffjára, hogy vallásos áhítattal, *dolcemente espresso* föllefetyeljék?

Legmélyebb vágyai buzognak föl belőle. Gyönyörű, mint még soha senki. Szikrázik az élettől és a szenvedélytől; börtönéből szabadult sasként szárnyal magasba. Szavaiból susterreg a mondatás szabadságának öröme: romlatlanság, hit, tehetség, életerő. Élőszóban, levelekben, cédulákon mindhalálíg tartó törődést, szeretetet, elköteleződést fogad. Hitelt adok minden szavának, belelovalódom egy örült szerelembe. Sodor magával félelmetesen, hatalmasan, megállíthatatlanul. Szél volnék, suhognék, madár volnék, röppennék, víg szívemben, víg lelkemben füttyül a rigó.

*Kötöttem lovamat piros almafához,
kötöttem szívemet az ágacs-kájához –
lovamat eloldom, amikor a hold kel,
tetőled, ágacska, csak a halál old el.*

Kitörölhetetlenül beléje vésődnek krözzusságom nyomai. Dulcinea Dulcinissimává avatom, leggyönyörűbb hölgygé, Szellőrózsa hercegnővé, királynőmmé, életajándékkommá, vezérlő csillagommá. Csodás ráfogásaimat nyeli, mint kacsa a nokedlit, kigömbölyödik az excentrikus egója. „Tükröm, tükröm, mondd meg nékem, ki a legszebb, legokosabb, legtehetségesebb író a Kutyakaparó csárdában?”

Ha esküdzik, hogy hű és igaz, hiszek neki, még ha élek is a gyanúperrel, hogy az ilyen fogadkozások szavatossága a remélnél jóval korábban lejár. Tartson csak naiv kölyöknek, aki nem sejtí az élet és a világ csalafinta cirkalmait. Ha nem tudom, hogy felnőtt gyerekei vannak, azt hihetném, hogy éretlen szűzlány; hogy most jött le a falvédőről. Nincs ínyére a nemiségről írni, olvasni, hallani, beszélni. A gyerekeit nem herezacskóban termelődött spermából, hanem szellők szárnyán érkezett mennyei virágporból, nem a hüvelyén, hanem a fülén át foganta, és a hónaljából szülte. Meg van szeppenve a testiségtől, nem tud zöld ágra vergődni a holtakkal: életgubancaikból kigabalyodni képtelen őseitől rátestálódott örökség. Lucskos álmait egymást marcangoló testekről, vad hentergésekről titkolja és szégyelli.

Leltár a szerelmi zálogokról, amiket kapok tőle: vadgesztenyék, gombok, findzsa, ruhacsipeszek, pántlika, cserépfütyülő, szappanbuborék-fújó, gyűszű, matchbox, színes ceruzák, csigák, kagylók, falevelek, madártollak, préselt virágok, pörgettyű, nyakba akasztható amulett + öt könyv: *A kis herceg*; kettőt ő írt: *Babaházi huzavona* – ezt a belső indiánja súgta neki; *Lepkefőzelék pápua módra* – ezt meg abból az ujjából szopta, amelyik könyvtárnyi irodalommal van csordultig, akárcsak az én bütykös nagy lábujjam (onnan szopom, ami itt írva áll); azúrlepkék szárnyán lebegő két meseregény szűzlányoknak és szűzfűknak, holdkórosoknak és kóbor apácáknak, faunoknak, najádoknak, sziréneknak, nimfáknak, kentauroknak, koboldoknak; a negyediket egy üzég, az ötödiket egy szingaléz.

Kiteljesedett szexualitás, gyöngéd szeretkezések és/vagy viharos üzekedések híján negyvenéves kora tájé-kán meseregények irkálására fanyalodott. Ha nem írhatna, talán végezne magával, vagy az utcán rohángálna, hogy kézigránátot hajigáljon az emberek képébe.

Meseregények: meddő intellektualitás, csökön-yösen gyermek-teg spiritualitás, minimalis realitás, örületes aszexualitás, émelyítő sterilitás. Rózsaszín ruhás angyalok gyalogszerrel úszkálnak száraz tónak nedves partján. Az alakoknak nincs nemük, nincsenek ösztöneik. Rojtosra eszményített tündérek. Megrokkantak a prudériai

szorosban, hiányoznak belőlük a köldökük és a térdük közti testrészek. Nincsenek emésztésre, ürítkezésre, közöszülésre szolgáló szerveik.

Nemigen merem elárulni neki, hogy őerte ugyan meg vagyok veszve, de az írásaitól nem hidalok le: kitérnek a valóság elől, hemzseg bennük a vargabetű, öntetszelgő idillekbe torkollnak. Elkendőzik a majomszabású kétlábúak gonoszságát és ostobaságát, a kor gúnycsapásait, a létezés egyetemes elkáposztásítottalanítottságát. Esztergályosoknak, kötélverőknek, mészégetőknek, tengeri kalózkodóknak nem fűlik a foguk iparszerűen evazív, a spirituális laposságokkal kereskedő Paolo Coelho csámpás lábnyomaitól csatakos fogalmazványokhoz.

Sumákolok inkább, vagy pedálozok ezerrel: fényezem a nárcisztikus egóját. „A magyar irodalmat jelentősen gazdagító, tízévestől százhusz évesig mindenkinek szóló könyvek. Tündérszárnyakon lebegnek, tele vannak finom sziporkákkal, talpraesett megfigyelésekkel. És erő van bennük: a szerző biztosan birtokolja anyagát és önmagát. Tiszta, álnokság nélküli, igaz ember művei. Férfi így nem tudhat írni, ilyen anyaöl-melegséggel. Gyermek vagyok, gyermek lettem újra. Csukott szemmel megyek a szerző után. A magamfajta nyelvi ínycenc határtalanul élvezi azt a pimasz magabiztosságot, ahogy bánik a nyelvvvel, ahogy (b)omlasztja, ahogy időnként úgy odacsördít neki, hogy belereng.”

Mikor meg találom pendíteni, hogy az infantilizmus végső titkaiba beavató spirituális lepkefingjai talán mégsem *fenékig* remekművek, belereng ég és föld, akkora ribilliót csap. „Csak hódolat illethet, nem bírálat”, mint az úristent Madáchnál. Betömheteretlen lék támad szerelmünk papírhajóján.

Lázás szavakba öntött ígéretei fedezet nélküli stílusgyakorlatoknak bizonyulnak. Elköveti a legsúlyosabbat, a legnagyobb áruást: *megfutamodik*. Férfiasabb korok hercegei efféle áruásokért megölték a nőket. Zökkenő támad a mindenség működésében. A jázminok abbahagyják a tapsikolást, csökken a fény sebessége, másfélszeresére nő a gravitációs állandó, elektromágneses sugarakkal és mérgező nanorészecskékkal való fertőzöttségünk hirtelen megkét-szereződik. Hunnia lecsupaszodik, és csökken a tengerszint fölötti magassága: az északkeleti szél öt-hat centiméternyit leválaszt az ország felszínéről, és átfújja Ausztriába. Lovászpatoná határában az apokaliptikus szélvész nyomán láthatóvá válik az a sírhalom, ami alól előkerül István király Szent Balkeze.

Megrettenve a szerelem fölforgató hatalmától, visszakunkorodik fészekőrző tyúkanyóvá, Szipák Szvetozárné, kispolgárrá, bér munkássá. Visszatapad a babaházi légyapírra, berendezkedik az életfogytiglani öncsalásban: fortélyos félelmek igazgatta házasságát boszorkányos leleménnyel hazudni elviselhetővé. Visszafekszik a béka mellé; Szipák Szvetozár valaha királyfi volt, ahogy múltak az évek, békává változott.

Megfészkel a taposómalom-létben, a másodkézből való életben. Visszahőkölve a megízlelt szabadság kísértésétől és távlataitól, magára ölti a szabadsághány kényszerzubbonyát. Igába hajtja szellemét, megnyirbálja vágyait, szőnyeg

alá söpri képzeléseit meg nem ismert ölelések mélységeiről és magasságairól. „Nem tehettem másként. Így volt rendelve.”

Élni, szeretni, vagy éppen írni csak a kivívott szabadság pozíciójából lehet. Szabadsághiányos lények élete, szerelme, vagy éppen írása csonka, csonkító és hazug. Egyetlen alakot sem tudnak megteremteni a maga eleven társadalmi kontextusában.

Egy hónapig sem tart a síríg tartónak ígért törődés, szeretet, elköteleződés. Löttek a lét elviselhetetlen könnyűségének, az egymással ismerkedés költészetének és játékoságának. Szabadon fejlődő történetünkbe, a lelkünk mélyéről fakadó epifániába belescap az istennyila. Fantomkergető pojáca lesz belőlem. Meghábórodom miatta, iszom a levét, hogy élek. Szeretnem muszáj a visszakushadását is. Kalitkában született, rácsok mögött cseperedett rabmadarat ritkán sikerül szabadon szárnyalásra kapatni.

Maga tépi le homlokáról a babért. Életének legigazabb történetét hidegre teszi. Öncsonkítás árán menti meg a házasságát: megfosztódik a lehetőségtől, hogy istenek szemével lásson. A „Szeressük egymást, gyerekek!”-sziruppal nyakon lötytyintett, hepiendes meseregényeinek meginga a hitelük. Pernyévé égnek a valóság tűzpróbáján. Hűtlenné válik önmagához, elvetéli a szerelmünket. Az esze erőszakot tesz a szíven. Kitér a költészet elől, eldobja az önismeret kulcsát, kihunynak szemében a csillagok. Nem eszmélhet rá, miért találoztunk ott és akkor – egy holdkóros hercegnő meg egy kóbor lovag, vagy talán kefekötő, de az is lehet, hogy kasszafúró –, ahol és amikor találoztunk, egyáltalán nem véletlenül. Kitépkedi szótárából és leúsztatja az értől az óceánig azokat a lapokat, amelyeken a szerinte legtrágárabb szavak meghatározása olvasható: bátorság, kaland, önismeret, szabadság, szenvedély, szerelem, vágy, vakmerőség, valóság.

A szó semmi, a szív minden; a szív és az ágyék. Tudván tudom, és csak én tudom, hogy titkon és igazából mégiscsak hercegnő: csókra, ölelésre, játékra, táncra, szabadon szárnyalásra hivatott. Nem kotlóstyúknak született, én sem eszelős pojácának, hanem hozzá méltó hercegnek. Százezer éve várom, hogy randevúzzunk a létezés ormain, egy másik univerzumban, ahol ő az én asszonyom, ahol szóló szőlő, csengő barack és mosolygó alma terem. Tengerparton élünk, a parton lovak, a vízben delfinek, indiánsátorban lakunk, napestig meztelenkedünk. Edzettek vagyunk, úszkálunk a tengerben, lovagolunk, nem írunk se verseket, se regényeket, nem is olvasunk: nincs írásbeliség, nincs civilizáció. Szerelmeskedünk, gyerekeket csinálunk, főként lányokat; van benne némi jár-tasságom, kazalnyi leánygyerekeknek vagyok nemzőapja.

Megkísértett az ártatlansága. Írmagja sincs benne kacérságnak; nincs végzetesebb csábítás. Megmérgezett a fényességes, megmérgezett a gyönyörű. Ereimben láva izzik, lángoló sivatag a testem. Eszelőssé lettem, földönfutóvá; nap-

jaim nyargalva enyésznek. Kínjaimra nincsen ír, életemnek se miértje, se iránya. Megöl a szépsége. Nem ölöm meg, nem is átkozom. Ha rá ajkam átkot szórna, soha nem szerettem volna.

Szépítenék a valóságon, ha azt mondanám, hogy írmagja sincs benne álnokságnak. Prókátorokat nem kell megnyúznod, hogy megled bennük a rókát. A fiskálisiskolán arra képződnek ki, hogy kötélrancosként egyensúlyozzanak jogszerűség, tényekhez való hűség és a perek megnyerésének egymásnak feszülő kívánalmi között. Az igazságnak ritkán osztanak lapot, elmehet az anyja kínjába.

Amit velem tesz, magával teszi, magával és a mindenséggel, Pápua-Új-Guineában is megsínylik: földomlás öl meg több száz pápuát. Nálam is jobban szenvedhet, mert szenvedtetnie kell; mert immár kész a leltár: nem léphet át az életéből egy zúgva-bögre gátakat törő folyóba.

Római katolikus hajadon megismerkedne leinformálhatóan impotens férfival, tartós kapcsolatra. Jelige: „Plátói szerelem, éteri kapcsolat”.

Kiüresedik az élet, egybeáll a balsors. Eltorzítottak bennünket a világ csalafinta cirkalmi. Eltorzult magyar alkatunk a kollektív sötétség zsákutcájába juttatja kettőnk történetét. Áldozatok vagyunk és cinkosok, áldozattá válásunk cinkosai. Történeteink alakító alanyainak hisszük magunkat, miközben a történeteink alakítanak bennünket.

Eleinte – „kezdetben volt az ige” – szaporán jönnek-mennek köztünk az elektronikus levelek, naponta több is. Teljes lényünkkel belevetjük magunkat a dialógusba, önfeladten, fölszabadultan, szenvedélyesen, lélektestvérek egymásra találásának örömeivel. Levélváltogatásunknak goromba hirtelenséggel kell berekesztődnie. Úgy van berendezve a házassága, hogy a családi nyilvánosság térszűrőjén se kifelé, se befelé nem mehet át ellenőrizetlenül se üzenet, se levél, se telefonhívás. Minden telefonhívásról, postaszekrénybe érkező összes leveléről számot kell adnia. A laptop, amin a leveleit írja és a neki szóló üzeneteket elolvassa, túros hátú családi laptop, akármikor belekukkolhatnak az e-mailjeibe. Mikor kipattan kettőnk egybehangelődése, a férje válással fenyegetőzik. Nagy csengés-bongással leesik benne a húszfilléres: a férje birtokolja őt, úgy viselkedik, mintha bérlete volna az ő testéhez és lelkéhez, az életidejéhez, a gondolataihoz, az álmiaihoz. Sarokba szorítva, kislányos zavarodottságában új játékszabályokat fogad el, kényszerít magára és rám. Nem szabad találkoznia velem, sem pedig írnia nekem, én sem írhatok, nem is telefonálhatok neki. Csak telepatikusan maradhatunk kapcsolatban. Nem érezte szükségét házasságának évtizedei alatt, hogy önállósodjon, leváljon az egymás hegyén-hátán élés ragacsáról, és magánszférát kerítsen maga köré. A következmények elevenbe vágóak, akár a guillotine. Ha mindjárt az elején megneszelem, hogy pokolgép

ketyeg a házassága alatt, kitértem volna az útjából, akárhány éve esz is érte a fene. Mire mindez kiderül, addigra már beleestem, mint ló a gödörbe.

Se szabadság, se szerelem. Földradozza mind a kettőt, Petőfi meg froghat a sírjában, akárhol van is eltemetve. Kegyelmes urától engedélyt kér meghunyászkodásra. Boldogok a férjük gyámkodása alatt élő, Stockholm-szindrómás feleségek, a mennyek országában övék a sárgarépa a vasárnapi húslevesből. Nem akar kikapni, meg kell fogadnia, hogy szakít velem. Kijelöl és töröl, mintha félresikerült bekezdés volnék. Közönyt és elutasítást színlel. Börtönrácsai mögött, titokban, némán, elfojtottan, mégis szeret? Takaréklágon pislákol a szíve. Megérdemelné, hogy elfenekeljem. Talán nem is venné zokon.

Elbújhat a földlakók egymásért viselendő felelőssége elől, ha bedugja a gyönyörű fejét a gyönyörű seggébe? Azt hiszi a lököttje, hogy amit visszatart – jelenlét, figyelem, kedvesség, törődés –, attól gazdagabb lesz ő vagy bárki más? Örömet leli benne? Ha torkomra forrasztja a szót, ő is belenémul.

Kodácsolhat, mint a kotlóstyúk, csattoghat, mint a cintányér, penghet, mint a cimbalom: hasztalan erőlködik, muszáj a fehér elefántra gondolnia. Álmaiba beszűrődik szibériai farkasok üvöltése: az én fájdalmamat üvöltik, a hiánya keltette sajnását.

Régóta vágyom elüldögélni egy almafa alatt, aminek fölém hajlik az ága. Köszöntém a fűszálakat, kalapot emelnék a csigák előtt, integetnék az erdőszéli fáknak, pillangókat ringatnék a tenyereimen. Szállj le, pille, tejet adok, ha megiszod, majd még adok.

Régóta vágyom a vállára borulni és sírni. Emésztődöm miatta szakadatlan. Üdvöztető elhitetések, irgalom nélküli visszavonások. Felőröl a hallgatása; gyehennányi gyötrellem. Nyüszítenék, bömbölnék, vonítanék, üvöltenék; megértenék és megköszönnék mindent.

A seb, amit rajtam ütött, soha nem gyógyul be. Tudhatatlan dolgok tudása ott szivárog belém. Ami a szívnek veszteség, a szellemnek nyereség.

És ha szeretem: mi köze hozzá? Ha egy napon ez a tonnányi súllyal rám nehezéd szerelem szétpattanna, mint a szappanbuborék, gyászba borulna-e Mátészalka, vagy örömtánra perdülnének, mielőtt holtan hullnak a porba, a világ lepkéi, kivált az azúrlépkék, az éjszakai pillangók viszont, akik konokul hisznek az örökké tartó szerelemben, sírva fakadnának?

Gyanakvás, rosszindulat, mimózaság, rágalmak, csikorgóan rossz mondatok; tagadás, tiltás, csonkolás, elzárkózás; a szív trónfosztása – már csak ezt sikerül előcsalogatnom belőle. Hervadása nem liliomhullás; befellegzett az ártatlanságának. Románcunkat berekesztő végzetes megfutamodását nem éri föl ésszel; nem tudja se kiheverni, se megírni. Emigrált a *mostból* a *sohába* és a *semmibe*. Száműzte a belső indiánját.

Szellőrózsa hercegnő éppen-ilyenségének, lehengető igazának, csodájának, cáfolhatatlanságának, kikezdetlenségének bottal üthetem a nyomát, Szipák Szvetozárné cáfolható, kikezdető, távlattalan, banális szürkesége tolu a helyére.

Íróként már csak giccsbe hajló, steril szövegek telnek tőle. Csattanós válasz E. I. kérdésére: „Jellemhiba-e, ha valaki rossz könyvet ír?” Ha nem tör ki üveg-házi elszigeteltségéből, lehúzhatja a rolót; aligha lesz belőle tananyag. *Mais elle vivra dans mes griffonnages.*

Arra ítéli magát, hogy leválik rólam. Orrom tőle fokhagymás. Nem jön velem, nem megyek vele. Befalazza magát, a finom tagjait, a gyöngye csontjait, a nyughatatlan lelkét magos Déva várba, Déva vár falába. Szellőrózsa hercegnőnek kampec. Átkozott legyen magos Déva vára; a szívem meghasad, a föld is alattam.

Ebsorsot szán magának, alázatos kushadást a gazdi lábainál. Százszor jobbat érdemelne. Leljen gyógyírt a veleszületett jóságban. Imájába legyenek foglalva a bűneim. A végső szó a szívből és az öléből fakadjon, ne a fejből. Ha száz életem volna, örte mind odaadnám. Teljes lehet-e az élete, ha senki sem szólítja Szellőrózsa hercegnőnek?

A női szívek és ölek abszolút zérus foka –273 Celsius. Ha földobom, veleszületett jóság, ha leesik, eredendő gonoszság. Kelekötya zárványlány, akárcsak én, egy bordában szőttek bennünket.

Ha a szar be talál csapódni a ventilátorba (bolsevik ösbunkóság, posztbolsevik újtahóság 'ventilátort' egy *l*-lel, 'konkurrenciát' egy *r*-rel írni), és összemolnának a globális elektronikus gulág rendszertákolmányai, megsütheti a tudományát. Olvasottságának, fogalmazási készségének, a perrendtartás ismeretének édeskevés hasznát vehetné. Gyűjtősnek használhatná a meseregényeit. Tud-e kenyeret sütni, tehenet vagy kecskét fejni, sajtot készíteni, vajjat köpülni, káposztát savanyítani, fűszerpaprikát szárítani, húst füstölni, nyulat nyúzni, birkát vágni, szabad tűzön ételt főzni, tyúkot ültetni, méhcsaládot teletetni, vályogot vetni, kemencét építeni, vásznat szőni, szőlőt és gyümölcsfát metszeni, kutat ásni, tetőt cserepezni? Gyors pusztulásra lenne ítélve elszigetelten élő családjával egyetemben. Nincsenek se készleteik, se eszközeik, se tudásuk az életben maradáshoz. Nincsenek beleszövődve megtartó, túlélésre szövetkezett közösségekbe. Szellőrózsa hercegnő megszeretett, Szipák Szvetozárné leamputál magáról. Ha integrált volna az életébe – eszem ágában sincs leválasztani a családjáról, elfogadom és szeretem mindenestül, és semmit sem kérek cserébe –, együtt talán lennének esélyeink, például a lepkefőzelékes mesketéjében megpedzett alsómocsoládi modell szerint.

Ha nem akarsz megörrülni, eszedbe ne jusson, hogy a női lélek összes ajtaján benyiss. Ha elsőáldozó kislányok érzelmi szintjén megrekedt írónő kezd ki veled, szedd a lábad a nyakadba, és iszkolj, amerre látsz.

E csütörtököt mondott, nevetséges szerelem történetét Milan Kundera is megírhatta volna: „Az az ember, aki születésétől haláláig csak egyetlenegy életet él, végzetesen erre az egyetlen tapasztalatra van ítélve. Sohasem fogja megtudni,

hogy jó ember volt-e vagy rossz; hogy szeretett-e valakit, vagy csak abban az illúzióban élt, hogy szeret. Egyre öregebb lesz, az élet minden új pillanatát egyforma ártatlansággal fogadja, és egyszer csak megöregszik anélkül, hogy tudná, egyáltalán mi is az öregség. Neki az öregkor is csupán egy újabb tapasztalat, és épp olyan bután lép bele, ahogyan világra jött. *Einmal ist keinmal*, egyszer, az sehányszor...”

Ha hírét venné, hogy földobtam a talpam, jusson eszébe, mennyire rászédett: lépre csalt, és cserben – *electric chair*ben – hagyott. Mégis boldogan halnék meg, mert szerethettem, tébolyultan, semmiért egészen.

A vesztemet várja; tán még örülne is, ha kipurcannék. Véremet vérével egy patak mossa el, testemet testével egy sírba temessék. Ő volt az életem legnagyobb ajándéka. Nem volt nála szebb, nem volt nála üdébb, nem volt nála tisztább, nem volt nála különb, nem volt nála igazibb. Titokzatos, izgató, egyetlen, hasonlíthatatlan. Milliő asszony között sem akad párja; illesse az isteneket százszor is köszönet.

Elbocsátó üzenetnek megjárja; igaz is, meg nem is. Eszembe jut egy másik hercegnő: Lola, a börtönviselt céda, akinek nem küldtem képeslapot. Különb volt és igazabb: nem tett lóvá, nekem adta mindenét, föltételek nélkül, nem várva viszonzást, és őrizkedett nem fenéig remek meseregények irkálásától. Hozzá képest Szellőrózsa hercegnő, J. A. mércéjével mérve, csak egy szeretni gyáva rongy, bogár lépjen nyitott szemére, langyos eső verje meg, húsvét harmata, pünkösöd zápora.

Nem mer a szemem elé kerülni, mint aki ellopta a léniámat. Majrézik a találkozástól. Fölizzana a hamu alatt a parázs, vagy lehullna szememről a kontakthályog: uramisten, mit ettem én ezen a félelmek béklyózta, házasságában fogva tartott, fondor lelkületű prókátornőn, akinek az igazság kiforgatása, pörök megnyerése a kenyere; egy molylepkében is több az empátia. Ez az a fehérnép, akiért ezer hajó indulna, és lángolnának Trója tornyai, ez az a fehérnép, akiért Colleoni leszállna a lováról, ez az a fehérnép, aki reméli, hogy tiszteletbeli pápuává fogadják? Tűnt időknék e csitriként konzerválódott szépasszonya miatt lenne elege a szüzességéből két pápai prelátusnak meg egy megyéspüspöknek? Miatta állna meg nyílt pályán a transzszibériai expressz?

Az álnokság, a hazugság, az áruulás, amit elkövetett, álnokság, hazugság és áruulás, a gyilkosság, amit elkövetett, gyilkosság, nincs mese (regény). Föloldozhatom-e a felelőssége alól? Megbocsáthatom-e hercegnőhöz méltatlan gyáva-ságát, meglapulását, betokozódását, önfeladását? Boldogok-e, akik nem háborodnak bele író nőkbe, állatszélidítő nőkbe, kötél-táncosnőkbe?

Olvasóinak száma erősen megcsappan: rám többé nem igen számíthat. Pizkos Fred unokája vagyok, népért síró, bús, bocskoros kalózkapitány. A késért, amit a hátamban hagyott, remélem, visszajön. Nem is az övé: Fülíg Jimmytől kapta kölcsön.

– Ezt a bunkót! – fortyan föl a légy, mikor telibe fossa egy tehén. – Pont bele a szembe!

Meglakolok bűneimért és ártatlanságomért, a minden porcikámban érzett hiányért. Köd előttem, köd utánam: a Doppler-effektus helyet cserél az Eiffeltoronnyal. Én eltűnök, Szipákné láthatóvá válik. A csontvázam mindennap ki zuhan a szekrényéből. A maga alá gyűjtött karma ekrazitrúdjának gyűjtősinórja félig elégett már. Nem üldöztem: magának ásta a vermet.

Zavartalanul folyik a létfontás. *Business as usual*. Exponenciális gyorsasággal pusztul az élővilág, exponenciális gyorsasággal pusztulunk. Ráncosodik a bőr, csúnyul az arc, nyavalyásodik a test, zápul az agy. Mit nekünk pusztulás: dagonyázunk tyúkszaros egóink bűzös posványában, babaruhákon marakodunk. Ki szán meg bennünket, fontoskodó emberhangyákat? Ha velem jönne, vele mennék-e, hinnék-e neki, remélnék-e, túrnék-e, megbocsátanék-e? Várjak-e rá újabb százezer évet?

Műljék el tőlem ez az ABC-leves: elmegyek Kukutyinba zabot hegyezni, megkeresem a *Nautilust*, emigrálok Nimolitániába, fölhajtok egy állatszélidítő nőt vagy egy kötél táncosnőt. Írónök kíméljenek!

*Ekete, pekete, cukota pé,
ábel, bábel, dominé,
csiszi á, csiszi bé,
csiszi-csuszi, kompodé.*

Történt, ami történt („ne hidd, szívem, hogy ez hiába volt”): megismertem, megszerettem, föltártam, szálakra bontottam, vád alá helyeztem, megérttettem, fölmenttettem, amnesztiára érdemesnek találtam. Ma született hiénát sem moshatnék ártatlanabbra. Nincs nyüsztítés, bömbölés, vonítás, üvöltés. Elengedem a múltat, a részleteket elfelejtem. Megbocsátom neki, hogy majmot csinált belőlem, sőt meg is köszönöm. Ritka kegye a sorsnak, ha a lélektestvérünk csinál majmot belőlünk. Csak jót gondolok felőle, a titkait nem firtatom. Részesüljön hercegi áldásomban, a karmáját meg vigye mosodába. Ha teljes megbocsátásra vágyik, folyamodjon istenéhez. Ha istene netán füttyül az emberhangyák nyavalygásaira, vagy éppen azt játssza, hogy nincs, az én megbocsátásomra szorul, ami ha megfeszülök, sem lehet teljes.

Lámpavasra az arisztokratákat: éljenek a tyúkanyók, ők a lét pásztorai.

Efféléket dünnög egy borongós téli napon egy 21. századba tévedt kóbor lovag, vagy inkább zugírászatért körözött ostyasütő, elharapózó önsajnálátában már már arra vetemedve, hogy beáll a kasztráló nők áldozatainak sír felé tartó végeláthatatlan menetébe, önmiskárolt tökeit ezüst tálcán cipelve maga előtt. Ehelyett se szó, se beszéd, harsány olimposzi hahotára fakad, és megvilágosodásszerűen rá-

*ocsúdik: mekkora ajándék az élettől, mekkora móka, tanulási és fejlődési alkalom, beavatódás a világ csalafinta cirkalmaiba, ha egyre újabb, dicsőséges vagy esztelen tévedéseket követhet el az ember gyereke. De vajon teljes lehet-e az élete, ha senkit sem szólíthat hercegnőnek, nem hívhat élete vezérlő csillagának, nem fogadhat neki hűséget és szeretetet, nem lelhet otthonra a szívében és az ágyékában, nincs szellőzködő, lágy meleg, és sohasem tapsikolnak a jázminok?
Írni csak akkor érdemes, ha*

- Mennél, ha hívna?
- Mint a szélvész. Árkon-bokron át.

B. TÓTH KLÁRA

Fölfelé

Tiszta szívet teremts bennem, oh Isten,
és az erős lelket újítsd meg bennem.

51 Zsoltár12.

Félig még emberi arc, félig már odaát,
vonásai istenülőfélben – a tarkó, járomcsont,
fül már átlényegült, anyagtalanba foszlott,
csak a tekintet él, fölfelé néz, ahonnan jött,
ahová megy, a transzcendens vonzása
egyre erősödik, épp most változik át...

Bőrén mélyszántást végeztek a kontinensek,
nyomai lassan múlnak, mint a fájdalommal
terhelt idő. Nincs már lenti kötődése.
–Megtettem, amit kértél, amit vállaltam.
Anyám biztos kezekben. Elvégeztetett. –

Már készülnének az elemek válaszolni
a halál feletti győzelemre, nyílna a föld,
hasadnának a kárpitok, de még ne!
Valami visszahúzza, valaki felé fordítja
meggyötört arcát, nem csak a seblázban
vonagló izmok utolsó erejével:
a lélek fordul most át... A láthatatlan szál
megfeszül, elmenőben még fellobban egy
utolsó sóhaj, a bűnöző minden idegszálával
figyel, tekintetét belefúrja az elkínzott arc
megistenülni készülő vonásaiba, a halál
küszöbén utolsó lehetőség, bekapaszkodni
maradék erejével, mert Ő az út, az igazi
távlat. Halálhörgéssel szakad ki a kiáltás:
–Uram, emlékezzél meg rólam! –

Jézus teste már maga a keresztfa, a latoré
belesimul, bűn-ruhája lefoszlóban, lába
eloldódik a bitófától, teste emelkedik, fölfelé
menekül, fölfelé, az irány eltéveszthetetlen.

Oltár mélyéből

Retus közben, ahogy épül vissza
a felület, lassan kitelnek a hiányok,
kibontja magát a márvány erezet,
glettálcát levedli az átfestések
alól előbukkanó fényaranyozás,
egyszer csak kibomlik a barokk.
A faragvány megtelik étellel, és
három évszázad távlatából – mint
megelevenedő árny – előlép a mester.

Figyelem rutinos keze megtorpanását,
tépelődéseit, ahogy a kiálló facsapra
csuklóból ráfesti az erezet csíkját -
játékos figyelemelterelés, ha már nem
tudta eltüntetni. Ahogy rányomja az
ecsetet, majd elhúzza, elvékonyodik
a vonal, látom egy kiálló szál vékony
csíkját – a friss, lendületes gesztusokat
máshol tétova pacsmagolás váltja fel,
éjszaka lehetett, imbolygó gyertyafény.

Máshol összecsapta, takarja a menza,
ráfed az oltárkép díszkerete.
Látom az idegen kéz munkáját, ahol
segítséget kért, talán őt is szorította
a határidő – látom a lecseppenő festék
nyomait, ahogy átalakította erezetté,
érezem a közelségét, ahogy rutinos
mozdulattal, három színnel végigviszi
a márványerek játékát a felületen.
Döntései mögött meglátom
a kortársat, a töprengő embert.

Ahogy a bólusvörös átizzik a kopottra
polírozott aranyfüstön, a festett papír-
baldachin alól kíváncsi puttók
gyűrűjében az Atyaisten lép ki
méltósággal az arany sugárkévék közül.
Faragott vázák lángcsóvái lobbannak

az égig, a hajdani mester hitéből
csapnak fel a lángok, az oltár mélyéből
előlép a feltámadt Krisztus.

Tekintet

Mottó:

Uram, te voltál nekünk hajlékunk nemzedékről nemzedékre!
Minekelőtte hegyek lettek és föld és világ formáltaték,
öröktől fogva mindörökké te vagy Isten.

90. Zsolt 1, 2

A ködből kibontakozó
Krisztus
a transzcendensből hajlik
a Föld felé –
ahogy realizálódik
testté a Lélek –
arca egyszerre
földi és égi
amint átdereng
a grízes felületen
járomcsontjára simuló
bőre alatt érzékenyen
vonagló izmok az isteni
szenzibilitás jelei –
előrehajló mozdulatában
önfeladó szeretet
ahogy láthatatlan szállal
kötözi magát
a torony keresztjéhez
mintegy elköteleződve
a választott sorsra
előrevetítve
a keresztáldozatot
felemeltetésünk
isteni kísérlétét

Mielőtt álomra hajtottam a fejemet, Dobai Péter egyik gondolatán meditáltam: *„Az emlék a fegyverünk, amellyel szembenézhetünk a halállal. Emlékek nélkül nem létezne jelen és jövő, s már életünkben halottak lennénk. A gondolkodás a gondolat megszületése pillanatában emlékezéssé válik, s így megkettőzi önmagát. Az emlék ezért fájdalom is egyben, hiszen megjelenik benne az idő múlása. Ugyanakkor az ember legnagyobb szerencséje, hogy nem felejt el a tegnapi napot, egy lány arcát, vagy egy barát arcát, aki már nincs velünk. Az emlékezés védelem.”*

Az álom és az ébrenlét küszöbén tudatlanul átlépve, az elalvást megelőző jelenlétet elhagyva, időtlen filmszakadás nyomán lényegültem újra a Gellért fürdőben. Onnét tudtam, hogy a hatvanas években járok, még hozzá akkortájt, amikor még meg sem születtem, mi több, apám talán még meg sem ismerte anyámat, hogy az egyik napozóágyon észrevettem egy otthagyt Esti Hírlap címlapját, a fejléc alatt a dátummal. 1963. szeptember közepén még javában tartott az indián nyár.

Hazudnék, ha azt mondanám, hogy ez volt az álombeli első tudatos pillantásom, mert előtte már feltűnt a szomszédos napágyon hanyatt fekvő lány, akinek alakja, bikinije, napszemüvege és frizurája Brigitte Bardot-éra emlékeztetett. Közeliében kézen álló artisták és pár pózoló bodybuilder. Felváltva gyakoroltak, és pihenésképpen az edzéseikről beszéltek, de félhangon, mint akik attól tartanak, hogy arra méltatlanok kihallgatják a módszereiket. Úsztam néhány hosszt keresztbe a hullámedencében, és aztán sokáig álltam a vízköpő oroszlánfej langyos vízszugara alatt. Néha-néha még odanéztam, hátha időközben másik testhelyzetbe fordult a napozó lány, merthogy emlékszem, mennyire kíváncsi voltam a fenekére. Aztán a mély vízbe tökéletes fejest ugró – az artistáknál és bodybuildereknél szálkásabb, arányosabb – fiatalember és a rögvést a levegőbe hasító úszómesteri sípszó zökkentett ki az eseménytelen monotóniából. Gyorsúszásban tartott felém, azután lassított, néhányat tempózott mellen a víz alatt, majd kiegyenesedve lépkedett tovább, míg helyet nem foglalt a lépcsőn, s intett, hogy üljek mellé.

A homlokába fésült hajú Barth sokkal inkább emlékeztetett egy tógáját levett római szenátorra, mint nyelvésznek készülő srácre, aki az érettségi vizsgája óta tengeri hajókon dolgozik matrózként, mert hite szerint a végtelennek látszó óceánok időtlenek, így az óceánon maradó ember is időtlenül élhet, amíg élni akar.

- Ciao, Otszenás! – üdvözölt. – Már megint itt vagy?
- Hónapok óta nem láttalak.
- A kabinosok mondták, hogy szoktál érdeklődni felőlem.

– A Közraktár utcában hiába kerestelek – hánytam a szemére. – Az új verseidet megkaptam. Csak azt felejtetted el megírni, hol laksz most.

– Még a hajón. Csepelen, a Szabadkikötőben. Délután nézek albérleteket.

– A Ferencvárosban?

– Egyelőre nem. Gyermekkoromban a nagyszüleimnél laktam, a Kisfaludy utcában, így gyakran mentünk keresztül a Harminckettesek terén. Főként a nagyanyámmal sétáltam arra, amikor a Rákóczi téri csarnokba jártunk bevásárolni. Akkoriban még lehetett friss virágot és zöld babérkoszorút látni a szobor talapzatán.

– Az anyai nagyapád volt harminckettes, ugye?

– Nem harminckettes volt, nem a Mária Terézia-háziezredben, hanem a 13. roham gyalogezred 8. századában szolgált géppuskásként az első világháborúban. Sokat mesélt a fákön megbúvó olasz mesterlövészek tüpontos lövéseiről, akik háromszáz méterről azonnal kiszúrták azt, aki sötétedés után óvatlanul rágyújtott. Nagyapám egyszer rászólt valamelyik társára, hogy ne dőljön neki. Kiderült, hogy nem önszántából nehezedett rá. Meghalt. Sokat éhezhetett a nagyapám. Károly-csapatkeresztet és Sebesültek érme kitüntetését kapott. Hogy a kondícióját érzékeltessem, elmondom, amikor átpozícionálták őket, a géppuska lövő részét egymaga képes volt vinni. Kamasz voltam, amikor fehérvérűségben meghalt.

– Meg fogod írni ezt is?

Barth figyelmét magára vonta a vízben álló egyik lány alakja. Egyrészes kék fürdődresszt viselt. A fején széles karimájú szalmakalap volt. Szerintem Barth csak azért nézte, hogy felhagyjon a múltba révedéssel, inkább a jelenben akart időzni. A lány mellett a víz alól felbukkant az egyik bodybuilder. A lány elindult a mély vízbe, mint aki sejti, hogy a fiú úszni tudása nem annyira magabiztos, mint a pózoktól terhes tetszélge.

– Sok minden foglalkoztat, Otcsenás. Tudod, mi az, hogy udvaros?

– A barátom nagyapja katonatiszt volt a második világháborúban, hazajött a frontról, nyugdíjazásáig az udvart takarította az óbudai gázgyárban.

– Hallottam egy udvaros fiúról, nyolc általánost végzett, de jobban ismeri az antik római bölcselőket vagy az egzisztencializmust, mint én.

– Van ilyen...

– Mit gondolsz, hogy néz ki?

– Szemüveges, kehes és vasággal együtt legfeljebb ötven kiló.

Barth a kézen álló artisták csoportjára pillantott.

– Erősebb, mint ők együtt. Pirkadattól napnyugtáig olvas, súlyozzik, és sepri az udvart. Két lábon járó archaikus torzó.

– Talán inkább két kézen járó, nem?

– Olvastad a verseimet, Otcsenás? – váltott témát Barth.

– A te alapállásod az elmúláshoz való viszony. Az emlékek néma kerengőin léptető őszi lovas vagy. Emlékmolnár.

– A múltkor a Gellértben öttusázókkal ültem a gőzben, hívtak a Tattersallba, talán megtanulok lovagolni.

– Meg nem mondanám, mi vagy te önvalód szerint, Barth. Emlékeztetsz Pasolinire, aki a nyelv- és irodalomtudományok doktora, regényíró, költő, forgatókönyvíró, filmrendező, nyelvészeti, irodalmi, politikai-ideológiai tanulmányok szerzője.

– Honnét tudsz ennyit a dolgairól?

– Mialatt a tengeren hajóztál, láttam a Mamma Rómát az olasz követség klubjában, utána beszéltek róla.

– Azt hittem, te még kicsi vagy az ilyesmihez.

– Mit számít az a néhány év, amennyivel fiatalabb vagyok nálad? Nem csak a nehézatlétikához való viszonyunk hasonló. Az egyik legnagyobb ajándéka a találkozásunknak, hogy beláttam, az emlékezés teszi lehetővé az élet folytatását.

– Szerinted működik egyszerre az elengedés és az emlékezés?

– Az egyik nem zárja ki a másikat. Az el nem engedés, az egy makacs, görcsös, szívós ragaszkodás, ahol tulajdonképpen az ego bilincseli magát valamihez. Az emlékezés másmilyen. Az megtermékenyít.

– Intuíció?

– Az.

– Miért akarsz te sportújságíró lenni, Otcsenás?

– Mert ha annak nem válok be, még elmehetek a Pipa utcába kocsmafilozófusnak vagy a gyárba udvarosnak az archaikus torzód mellé, ne adj isten a Honvédba szorítósegédnek.

A terasz fák övezte, sötét szegletében két artista árnyékbokszolt, csupasz ököllel szurkálta a levegőt, elhajolt, ellépett a képzeletbeli ellenfél egyenesei, horgai, felütései elől.

– Mit szólna az új nehézsúlyú világbajnokhoz, Sonny Listonhoz? – kérdezte.

– Nekem Floyd Patterson rokonszenvesebb a kefefrizurájával, a Helsinkiben kiérdemelt olimpiai aranyérmével. Szerintem sosem volt igazi nehézsúlyú. Júliusban Liston padlóra küldte a visszavágón, megint az első menetben. Liston ma verhetetlen.

– Mi van, ha előbb-utóbb találkozik a szorítóban a római olimpiai bajnokkal, Cassius Clay-jel?

– Nem lesz abban sok köszönet Clay-nek sem. Eltáncikál kezdetben, aztán Liston elintézi.

Barth legyintett. Ásított és nyújtózkodott.

– Benne vagy egy sprintben a medence faláig? – kérdezte.

– Mintha a labdáért úsznánk?

Bólintott. Előttem ment, már térdig járt a vízben, amikor megállt, visszaneézett és kacsintott. Akkor vettem észre, hogy a Brigitte Bardot-frizurás lány a korlátra támaszkodik és kettőnkét néz.

Nyitott szemmel úsztam az uszoda kéklő vizében, alattam vibráltak a kő-
mintázatok, az elhajló mozaikok. Erőből úsztam, ahogy a vízilabdázók, Barth
fél testhosszal vezetett. Erőtől tomboló ifjúsága régmúlt őszök megőrolt emlé-
kezetében gyökerezett, uszodai mosolyok, kikötői séták, lírai szerelmek, bú-
csúzások és véletlen viszontlátások időtlen messzeségében.

KOVÁCS ISTVÁN

A délszláv állam átmeneti valóságától Horvátország valóságáig

Lőkös István: *Trianon után. A tovább élő croato-hungarus tudat. Tanulmányok.* Nap Kiadó, 2024. 249 old.

Veszteseik lettek bizonyos tekintetben a megnagyobbodott szomszédos országok (Románia) vagy a létrejött új államok (Szerb–Horvát–Szlovén Királyság, Csehszlovákia) Magyarországtól területeivel együtt leválasztott népei is a trianoni békének. (Legalábbis nem töltötte el őket maradéktalan elégedettséggel az önállósulásukkal kialakult helyzet.) Peter Švorc szlovák történész, az Eperjesi Egyetem professzora kifejtette a Magyar Napló 2009/9. számában megjelent *Szlovenszko betagolása az új államba és Csehszlovákia létrejötte* című tanulmányában, hogy 1918-ban a formálódó Szlovenszko lakosságának közel ötven százaléka ellene volt az elszakadásnak. Ő utalt arra is, hogy népszavazás esetén Kelet-Szlovákia lakosságának döntő többsége Magyarország mellett teszi le a voksát. A szlovák nemzeti mozgalom különböző irányultságú vezetői Csehszlovákia (vagy Cseh-Szlovákia) megalakulása után elégedetlenek voltak azzal, hogy az új államalakulatban a szlovákság alárendelt helyzetbe került a csehekkel szemben. Az erdélyi román elitértelmiség amiatt aggódott, hogy a Balkán felkúszott az újonnan létrejött magyar–román határra.

Új államjogi helyzetét leginkább Magyarország társországa, Horvátország szenvedte meg, amely Európa legtovább (800 évig) tartó perszonálunióját 1918 őszén felmondva a Belgrád (és az antant) által szervezett és irányított Szerb–Horvát–Szlovén Állam része lett. Ehhez az is hozzájárult, hogy a horvát politizáló elit tekintélyes része a kezdetektől sérelmezte az 1868-ban létrejött horvát–magyar kiegyezést. (A másik ok az volt, hogy a hatalmon lévő magyar politikusok még a világháborús végkifejlet fenyegető heteiben, 1918 kora őszén is képtelenek voltak Zágrábbal egy új kiegyezést megkötni.) 1868 horvát–magyar megbékélésének eredményeit a korabeli – és az utolsó másfél évtizedtől eltekintve csaknem az egész XX. századot uraló – horvát közvélekedéstől eltérően foglalja össze Sokcsevics Dénes *Horvátország a 7. századtól napjainkig* című kitűnő monográfiájában: „A horvát fél autonómiát kapott a belügyek, az igazságügy, valamint a vallás- és közoktatás területén, és e területek törvényi szabályozása a horvát sabor hatáskörébe tartozott. Minden más ügy (pontosabban az akkor keletkező többi tárca ügye, mert az újonnan keletkezett állami

feladatok, amelyek nem szerepeltek a kiegyezési törvényben, autonóm jogkörnek számítottak) a közös magyar–horvát országgyűléshez tartozott, amelyben a huszonkilenc (1873-tól 34, majd a Határőrvidék polgárosítása után később 40) alsóházi és 2 felsőházi horvát képviselő foglalt helyet, és annak ülésein anyanyelvén szólalhatott meg. A kiegyezés után mind Horvát-Szlavónország közigazgatásában, igazságszolgáltatásában, törvényhozásában, mind a közös kormány helyi hivatalaiban és a „közös kormánnyal folytatott érintkezésben” hivatalos a horvát nyelv lett. (1918 után a délszláv egység létrejöttével egyre inkább tagadták a horvát nyelv különállóságát, hivatalos a szerbhorvát nyelv lett.) *Horvátország a 7. századtól napjainkig* szerzője a fentiekből következően aláhúzza, hogy a „horvátok a korabeli Európában egyedülállóan széles körű autonómiát kaptak”. A jövőre vonatkoztatva azt is megjegyzi, hogy a horvátok a századfordulót megelőző és követő másfél-két évtizedben nagyobb nemzeti önállóságra, egyes politikai erők pedig nemzeti függetlenség elérésére törekedtek. „Ennek elérése érdekében – teszi hozzá – a horvát politikai körök olyan szövetségek megkötésére kényszerültek, amelyek a XX. században többször is tévutakra és tragédiákba sodorták a horvát népet.”

Hogy a horvát politikusok nagy része által megálmodott délszláv egység 1918-as létrejöttével a horvátság mit ért el, azt tragikusan érzékelteti az a dráma, amely 1928. június 20-án a belgrádi parlamentben lejátszódott. Egy radikális szerb politikus a király parancsára sorra lelőtte a horvátok nemzeti érdekeiért következetesen kiálló Horvát Parasztpárt vezetőit. A merénylet ellen másnap tiltakozó zágrábi tömegdemonstráció rendőri feloszlátása során három tüntető meghalt, s többen szenvedtek súlyos sérüléseket. Hat és fél hónap múlva a „horvát” is eltűnik a délszláv állam nevéből. Az 1929. január 6-án bevezetett diktatúra során létrejött Jugoszláv Királyság kilenc bánságra tagolódott. A Szávai és a Tengeremelléki bánság nem fedte le teljesen a horvát etnikum lakterületét. Hat bánságnak viszont úgy húzták meg a határait, hogy a szerbek kerüljenek többségbe. Eközben a propaganda változatlanul azt hangoztatta, hogy a magyarok mennyire elnyomták a horvátokat a kényszerű történelmi együttélés során.

A magyar kormány kiállása az 1991-ben kitört délszláv háború kezdetén a szorult helyzetbe került Horvátország mellett rokonszenvet keltett a horvátokban a magyarok iránt. Az ennek következtében kialakult légkörben a társországi együttélés nyolc évszázadának átértékelésére is sor került. Nemcsak a közhangulatban, hanem a történészek körében is. Ebben bizonyára része volt a horvát–magyar kapcsolatok egyik legkiválóbb ismerője és kutatója, Lőkös István legfelső tudományos szinten elismert munkásságának is.

Legújabb kötete azt tárja fel, hogy Trianon után miként erodálódott, illetve élt tovább a croato–hungarus tudat. Az öt nagyobb részre – *Trianon után; Az illírizmustól Adyig; Néphagyomány és műköltészet; Egy festő Szlavóniából; A zágrábi hungarológia jelene és jövője* – tagolt kötet nyolc tanulmányt tartalmaz.

A croato–hungarus tudat legkiemelkedőbb képviselője a világhírű albanológus és középkorkutató, Milan Šufflay volt. Így természetesnek vehető, hogy Lőkös István bevezető tanulmányával – *Trianoni veszteségünk: Milan Šufflay* – az ő pályaképét rajzolja meg, az ő emléke előtt tiszteleg. Šufflaynak magyaros hangzású családneve ellenére sem voltak magyar felmenői. Ősei Württembergből vagy Szászországból kerültek horvátföldre a XVII. században. Így lettek a Magyar Királyság Habsburg-uralkodóinak alattvalói. A tehetségével már középiskolában kitűnt Milan Šufflay a Zágrábi Egyetem elvégzése után 1902-től az Osztrák Történeti Intézetben folytatta történelmi tanulmányait. Az összes nyugati és szláv nyelvek ismerete mellett tudott albánul és újjörögül, de birtokában volt a középkori és ókori görög nyelvnek is. Az adott országok történelme mellett szépirodalmuk ismeretének szükségességét is hangoztatta. Ez írásainak kiművelt stílusában jól érzékelhető. Kiemelkedő tehetségére Thallóczy Lajos történész figyelt fel, aki 1901-től a közös Pénzügyminisztérium tisztviselőjeként Bosznia–Hercegovina kulturális ügyeit is intézte. Šufflay az ő közbenjárására volt 1904-től négy éven át a Magyar Nemzeti Múzeum kurátora. Számos magyar történésszel – így Szekfü Gyulával és a kiváló kroatológussal, Bajza Józseffel (a költő Bajza József unokájával) – került munkakapcsolatba, kötött barátságot. Kitűnő magyar nyelvismerete révén fontos magyar vonatkozású tanulmányokat közölt a Magyar Szemlében és a Századokban. Az állásából következően albán közösségekkel is kapcsolatban álló Thallóczy Lajos javasolta neki, hogy kapcsolódjék be az albán oklevelek összegyűjtésébe és kiadásába. A feladat vállalásával az albán történelem forrásainak feltárásában is úttörő szerepet játszott.

Magyarország iránt lojális volt, ami távol állt a szolgálalkúségtól. Felelős horvát hazafiként emelt szót Horvátország Monarchián belül reálsan elfogadható jogkiterjesztéséért, miközben nyíltan hangoztatta az illírizmus által propagált délszláv egység horvátokra nézve végzetes voltát. Ezt azzal indokolta, hogy a horvátság a Magyar Királyság által kötődik Nyugat-Európához, a nyugati kereszténységhez és kultúrához. Elmondható, hogy Šufflay szellemi felkészültsége, munkássága, tartása révén megtestesítette a közép-európai ember Németh László által megálmodott ideáltípusát. Azt, aki ma térségünkben mindnyájunk példaképünk lehetne. Hogy a közép-európaiság gondolata történeti munkáiban miként oscillál, arra idézhető Lőkös István alábbi megjegyzése: „Közép-Európa szellemi amalgámjának eklatáns példája: 1909-ben, az Osztrák–Magyar Monarchiában, a magyar–horvát perszonálunióban Šufflay, horvát tudósként, magyar történettudományi folyóiratban az évtizedes függetlenségére oly méltán büszke kelet-adriai városközösség bizánci–római–olasz hagyományokat is őrző Ragusa statutumáról értekezik magyar nyelven.”

Mindebből természetes módon következik az, hogy ellenezte Horvátország elszakadását Magyarországtól, s a Szerb–Horvát–Szlovén Állam kikiáltását törvénytelennek tartotta és hirdette. Ezért háromévi börtönre ítélték. Mivel elvein, nézetein nem volt hajlandó változtatni, 1931. február 18-án Zágrábban

háza előtt „ismeretlen tettes” vasdoronggal agyonverte. A nemzetközileg ismert tudós tragikus halála nemcsak Magyarországon keltett együttérzést, hanem világvisszhangot váltott ki. Tiltakozását és részvétét fejezte ki többek között Albert Einstein, Heinrich Mann és Arnold Zweig is.

Horvátország jövőjét illetően Šufflayével homlokegyenest ellenkező álláspontot képviselt a horvát irodalom klasszikusa, Miroslav Krleža, aki fanatikus híve volt a délszláv egységnek és olykor vezetőinek is, függetlenül attól, hogy ez a vezető éppen diktatúrát bevezető Sándor király vagy Iosip Broz Tito kommunista pártvezér volt. (Változó kommunista ideológiai példaképeinek arcképcsarnokában átmenetileg Lenin és Sztálin portréja is megfér egymás mellett.) Ez persze írói nagyságából mit sem von le. Erről a *Pécstől Theresienburgig* című esszéjében győzi meg olvasóit Lőkös István, aki több tanulmányt és *A Dráván túl és innen., Miroslav Krleža és horvát irodalmi kapcsolataink* címmel külön kötetet is szentelt a horvát író magyar szellemi kötődésének. Krleža a Pécsi Hadapródiskola, majd a pesti Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia növendékeként öt esztendő telt Magyarországon, kitűnően tudott magyarul, s írói indulására meghatározó hatással volt Ady és Petőfi költészete. (És általában a magyar irodalom, beleértve a népköltészetet is.) Lőkös István közel húsz éven át tartott személyes kapcsolatot Krležával, s apránként sikerült megváltoztatnia a magyarokról kialakított, már-már gyűlölettel átitatott negatív képét. (Titok, hogy mi lappanghatott a lelke mélyén.) Olyannyira, hogy élete alkonyán egyre e – Lőkös István több írásában is idézett – szavakkal búcsúzott magyar vendégtől: „Ne feledje, már többször mondtam magának, közöttünk csak egy patak [sic!] folyik, a Dráva, és a Dráván hidakat kell építeni. Nyolcszáz éven át együtt éltünk!”

Bilingvizmus, nyelvváltás, recepció című tanulmányában a szerző Ivan Mažuranić költői indulását ismerteti. Mažuranić – Berzsényi Dániel és Virág Benedek versei által is ihletett költői pályájának kezdete azért is tarthat számot a magyarok érdeklődésére, mert a fiumei latin gimnáziumban tanára, Császár Ferenc ösztökélésére magyarul kezdett el verselni az 1820-as 1830-as évek fordulóján. (A horvát sabor, nemzetgyűlés 1827-ben hozott törvényt arról, hogy a horvát középiskolákban a magyar nyelv kötelező tantárgy legyen. 1822-től Fiume széleskörű autonómiával rendelkező „önálló testként” ismét a Magyar Királyság része lett, s nagyhirű gimnáziumában természetes volt a magyar nyelv tanítása.) A Szombathelyen is egy évet tanulással töltő Mažuranić a fiumei magyar katedra várományosa volt. Végül a horvát irodalom mellett kötelezte el magát, s „költőként, politikusként az illír mozgalom eszméit-törekvéseit” követte.

Lőkös István több példát is felhoz a Mažuranićéhoz hasonló irodalmi indulásra. Így például a szlovák költészet legnagyobb képviselője, Pavol Országh Hviezdoslav vagy 120 magyar nyelvű verset írt, s a román próza klasszikusa, Liviu Rebreanu (Rebran Olivér) is magyar írói pályára készült. Hogy Ady Endre

mekkora hatással volt a kortárs nemzetiségi írókra, szlovákokra, szerbekre, horvátokra, azt *Trianon után. Ady-recepció az utódállamokban (1920–1940)* című tanulmányában fejt ki a szerző.

Jegyzet Vladimir Filakovacról című visszaemlékezésében a tanulmánykötet szerzője az egyik legkiemelkedőbb horvát képzőművészről értekezik, aki Zemp-lényi Tivadar és Pilch Dezső tanítványaként 1911-től a Budapesti Képzőművészeti Akadémián tanult, s „már pályakezdőként tanáraival együtt szerepelhet a Műcsarnok reprezentatív kiállításán”. Jellemzése szerint: „Képei híven tükrözik a tárgyi világ élet- és élményanyagának forrásvidékét. A Vukovar – Budapest – Bécs háromszögelési pontok határolta térség, majd a Nagy Háború galíciai harcstereit s a kelet-szlavóniai táj: a szűkebb hazai miliője, de az élő és a holt természet is számára megannyi ecsetet kívánó jelenség. Szenvedélyes rajzolóként háborús élményeit vázlatok, rajzok sokaságával örökítette meg. Békeidőben egyre szélesedő tematikával gazdagodik képeinek világa: a kontinentális táj, a tenger látványa egyaránt inspiratív élménye lesz, miként a családi élet meghitt pillanatai. Portréi éppúgy invenciózus alkotóra vallanak, mint aktjai. Az animalizmus művelőjeként állatábrázolások sokasága dicséri művészetét... [...] Neve ma már méltán említhető a francia Rosa Bonheur és a német Helen Büttner mellett.” Tegyük hozzá, hogy a harcstereket életre keltő művei Mednyánszky László mellé emelik őt.

„Élete alkonyán, 1971-ben szerencsém volt Filakovacot megismerni – zárja írását Lőkös István. – Zágrábi otthonában, a Dubraván látogathattam meg. A magas, szálfatermetű öregúr szívesen beszélt magyar vendégének budapesti ifjúságáról, barátairól, udvarlásairól, kiállításairól, a *Nimród* c. vadászlap szerkesztőségében töltött napjairól. A nyolcszáz éves horvát–magyar állami kulturális, gazdasági szimbiózis felbomlása után ötven esztendővel a közös múlt, a régi világ szertefoszlott rekvizitumaiként hatottak szavai?...”, amelyek „nyomán ifjúsága Budapestje jelent meg lelki szemeink előtt: a kávéházak, a korzók, a művészvilág Budapestje, amely élete és festői pályája első, boldog szakaszának színtereként mindmáig emlékezetében.”

A kötetet A *Zágrábi Hungarológiai Tanszék története* című írásával zárja Lőkös István – mondhatni, optimista befejezésül is. A működését 1874-ben megkezdő Zágrábi Egyetemen, amelynek falai között – papíron – 1892-től Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék is működött, ami kiváltotta a felhergelt horvát diákok tiltakozását. (Milan Šufflay magyar témájú előadásait is bojkottálták.) A tanszék tényleges működése a pécsi születésű, horvátul jól tudó Greksa Kázmér cisztercita főgimnáziumi tanár 1902-ben történt kinevezéséhez köthető, noha betegsége miatt csak később tudta betölteni vezetői állását. Munkája az ellenséges légkörben nem volt könnyű. De amíg 1918 végén Zágrábból el nem űzték, ha küzdelmesen is, de eredménnyel tette a dolgát. „Bölcsész-kari kollégáinak közösségében nagyra becsülték szakmai felkészültségét, a kari tudományos életben vállalt aktív szerepét. Ízig-vérig zágrábi polgár s egyetemi

tanár lett, ezért is érintette fájdalmasan kiűzetése” – jellemzi őt tömören Lőkös István. Az 1999-ben vendégtanárként nyomába lépő Kiss Gy. Csaba *Budapest – Zágráb; oda – vissza* című esszékötetében *Elődjünk: Greksa Kálmán* címmel állít tisztelt elődjének emléket. „Méltatlanul keveset tudunk róla” – jegyzi meg, majd hozzáfűzi: „Alakjával Babits Mihály egyik regényében is találkozunk. Ott Timár Virgilnek hívják. A Babits-kutatók szerint a *Timár Virgil fia* című regény fő alakjának megformálásakor az író egyik mintája az a Greksa Kázmér lehetett, aki pécsi cisztercita gimnáziumban a VII. osztálytól volt a magyartanára, s egyben az önképzőkör elnöke.” Greksa Kázmér nemcsak irodalmi hős volt, az oktatás és a kutatás révén is szoros kapcsolatba került az irodalommal. A horvát-magyar irodalmi kapcsolatok tárgykörében – helyzetéből adódóan is – elsősorban Zrínyi Miklós költészete foglalkoztatta.

A magyarok iránt fellobbant barátság légkörét kihasználva a Magyar Köztársaság zágrábi nagykövete, Bagi Gábor kezdeményezte a Hungarológiai Tanszék alapítását a Zágrábi Egyetemen. Kérése fogadtatásra talált az egyetemi vezetés részéről. Az alapító okiratot 1994. március 16-án írták alá, s így az 1994/95-ös tanévben Zágrábban megkezdődhetett – vagy hetvenhat évi szünet után folytatódhatott? – a magyar nyelv és irodalom szakos képzés.

„A képzés munkájában a kezdetektől meghatározó szerep jutott és jut az anyaországból jött vendégtanároknak. Minden tanévben két vendégtanár (gosprofesor) tartja az irodalomtörténeti és a nyelvészeti előadásokat” – utal az immár harminc éve működő tanszék magyarországi közreműködőinek munkájára Lőkös István, aki a kezdetektől számítva tíz éven át ismertette a horvát-magyar irodalmi kapcsolatok történetét. Így zágrábi oktatói munkája is része az életművének.

W. - NEMESSURI ZOLTÁN

Bizáncias „Nagy Románia” – francia kiadás

Borsi-Kálmán Béla történész-író-műfordító kötete végén ezúttal is kiegyensúlyozottan fogalmaz: „...*legendásan rugalmas, pragmatikus, szembetűnően hatékony román politikai gondolkozás...*” – írja. Mások az efféle magatartást inkább kétszínűnek, ebből következően ős-megbízhatatlannak tartják, csöppet sem ok nélkül. No de a Szerző historikusként, korábban bukaresti majd párizsi magyar elemző diplomataként és egyetemi tanárként érhetően visszafogott. Színerváralján, egy partiumi kisvárosban cseperedett, annak ma már nem létező zsidó negyedében (kisebbségi magyar tudattal!), más szóval egy az 1950-es években utolsó óráit élő, egymással keveredő román–magyar–zsidó kisvilág metszéspontján. Ebből következően a román viszonyok, a nyelv, az irodalom s a távolabbi és közelmúlt alapos ismerője. Tudását kálvinista hitű nagyszüleitől, szüleitől áthagyományozott tapasztalata is jócskán bővítette, míg hetvenéves korában megszületett „Elvetélt bizánci reneszánszból Nagy-Románia – Egy állameszme etnogenezise” című munkája (Magyar Szemle Könyvek, 2018), amelynek immár francia kiadása – Henry de Montety kiváló fordításában – is küszöbön áll. (Éditions des archives contemporaines). Ez azért is örvendetes, mi több: szenzációs, mert a franciák közismert román szimpátiájuk miatt a két nemzet viszonyát tárgyilagosan elemzőismertető könyveket nem, vagy alig publikálnak. Ó-Románia szociokulturális mentalitása Erdéllyel és a Partiummal meggyarapítva a mai viszonyokra is átöröklődött, mi több dominánssá vált, az egyébként a francia vétetésű État/Nation (államnemzet/nemzetállam) eszméjének sablonos adaptációjára visszavezethető gyűlölet olykor föllobban, így aztán objektivitásnak a román történettudományban, a politikában s a köznapokban – kevés kivétellel – jóformán nyoma sincs. Ha tehát a valóságnak Nyugat-Európában is érvényt akarunk szerezni, bizvást állíthatjuk: Borsi-Kálmán Béla kötete több, mint hiánypótló.

Nicolae Iorga, a csak Szekfű Gyulához mérhető hatású román történész (rövid ideig Románia miniszterelnöke) elsőként tett közzé 1935-ben egy mélyreható elemzést a bizantinus román mentalitásról, valamint arról a Konstantinápolyból megörökölt birodalmi eszméről, mely csaknem minden balkáni nép elitjére is jellemző (Iorgát végül a fasiszta Vasgárda 1940 őszén a Sinaia-i vasútállomáson kivégezte). Vekov Károly történész szerint „...*a szerveződő nemzetállamok túlméretezett területi igényéről*” van szó, a Balkánt is beleértve –, amit Iorga sem rejtett véka alá. Az is tény, hogy a trianoni utód-államok hajla-

mosak megfelelkezni közös múltunkról a hódító oszmánok ellen vívott háborúkban, mi több, egyszerűen elhallgatják. Romániában azt a Mihai Viteazult nevezik „vitéznek”, s teszik meg az egységes – akkor még a képzeletben is alig létező – Nagy-Románia előfutárának, aki egy évig sem bírta az erdélyi fedelmi címet, végül Rudolf császár vallon zsoldosai 1601-ben meggyilkolták. A történelemhamisítások sorát hosszan lehetne folytatni, csak hogy Borsi-Kálmán munkája nem erről szól; azaz ostoba mítoszokkal nem foglalkozik.

Sokkal inkább a Kárpátokon túli román politikai osztály etnikai gyökérzetével, melynek három komponese közül kettő: a fanarióta (XVII–XVIII. századi konstantinápolyi görög bevándorlók és utódaik), másrészt – ennél kisebb, de nem elhanyagolható arányban – a balkáni arománok (vagy macedo-románok) masszív részvétele a *román oligarchia* kijegecesedésében jobbra homályban marad! A román történettudomány szinte kizárólag az ún. *dáko-román kontinuitás* elméletét vallja, vagyis hajlamos csupán azokkal a románokkal foglalkozni, akik a Havasalföldön, Moldvában, Besszarábiában, Bukovinában, kisebb részt Erdélyben élnek. Az ő propagandistáiktól ered a szoborba hazudott Romulus-Remus legenda meg a többi, történelmi forrásokkal többnyire nem igazolható számság.

A kötet tán legérdekesebb hazai és nemzetközi szinten legkevésbé ismert fejezete az első, vagyis annak taglalása, hogy kik is azok a fanarióták? Nos, ők a Konstantinápoly elfoglalása után (1453) életben maradt, s részben Kis-Ázsiából áttelepített görögök: kézműves-iparosok, elsősorban kereskedők, akiknek II. Mehmed szultán a konstantinápolyi ortodox pátriárka pásztorbotja alatt különleges jogállást és szellemi befolyást – mi több tényleges hatalmat – biztosított. Az idők során a Szent Szinódus, s az ott formálódó kifinomult görög anyanyelvű, de több keleti (arab, perzsa) és európai (olasz, francia, német) nyelvet készség szinten ismerő hivatalnok-arisztokrácia gyakorlatilag az „állam az államban” státust és presztízst vívta ki magának. Amelyet sohasem habozott saját gondosan titkolt külön érdekei – a Bizánci Birodalom feltámasztása – érdekében latba vetni. Nevük Konstantinápoly *Fanar* nevű városnegyedéből származik, merthogy oda koncentráltak. Ez a réteg ravaszsága, túlélési képessége és rafinált erkölcselensége révén ugyancsak kétes hírnévre tett szert. Ők a Kelt-római birodalom csaknem ezeréves továbbélését biztosító konstantinápolyi diplomácia: a hírhedt „bizánci csalárdság” – bizantinizmus, vagyis a kétkulacos aljasság – szellemi örökösei, olykor „kreatív” továbbfejlesztői...

Ugyancsak II. Mehmed ismerte el a konstantinápolyi pátriárka kizárólagos képviselői jogát a török birodalom valamennyi ortodox keresztény alattvalójára nézve – feltehetően pénzügyi-kereskedelmi okokból – amit aztán a görögök alaposan ki is használtak. A főntebb említett „állam az államban” entitás és lehetőségkeret égisze alatt, a korrupt török bürokráciát alaposan kiismerve, s jócskán befolyásolva a gazdasági-politikai döntéseket. Vagyis az örmények és

a szefárd zsidók mellett, de őket fokozatosan ügyesen háttérbe szorítva az egyedüli nem muszlim alattvalók voltak, akik túlélésüket és gyarapodásukat alkalmazkodó képességüknek és ravaszságuknak köszönhették. A két román vajdaságban a fanariótákra bízta az adószedést, végül – álnok szolgálataik jutalmául – ők lettek Havasalföld és Moldva fejedelmei. A közös ortodox hit miatt szinte akadálytalanul keveredtek, s 1821-ig, a görög szabadságharc kezdetéig szétválaszthatatlanul össze is olvadtak a helyi elitekkel, mígnem utóbbiak is átvették pénzhétségüket, korrupciójukat – ugyanakkor tagadhatatlan „politikacsinálási” ösztöneiket is. Így ment ez a XIX. szd. végéig, illetve az épp a fanarióta vajdák révén terjesztett franciás kultúra végleges térnyeréséig és a latin eredetmitosz meggyökerezéséig.

A kötetnek már az is ritka érdeme volna, ha csupán a történeti *fanarióta jelenség* ismertetésére szorítkozna. Nálunk, de a míveltnek mondott Nyugat-Európában (tán egy szűk szaktörténész-rétegtől eltekintve) sem igen tudnak Romániának erről a máig jellemző sajátosságáról, az *intézményesített duplicitásról*. Jóllehet az ország első, majd második világháborús átállása, meggyarapodása a trianoni rablóbéke nyomán, fékezhetetlen mohósága (pl. Ceaușescu idején az erdélyi szászok és a zsidók kiárúsítása) és etnikai türelmetlensége javarészt ennek a megörökölt viselkedésformának tulajdonítható.

Azonban a könyv hangsúlyosan szól a balkáni románság eredetéről, hányatott történelmi sorsáról, továbbá a balkáni népek modernizációjában, nemzetté válásában betöltött alig ismert, noha szintén megkerülhetetlen szerepéről is – Albániát és a leendő Romániát sem kivéve! Őket manapság arománoknak vagy macedo-románoknak nevezik, nevük vlach, vagyis oláh, egy a balkáni római provinciák (főként Moesia, Macedónia, Epirusz és Dardánia) létezésének időszakában a thrák ősnép, az albánok elődei és a VI. századtól bezúduló délszláv törzsek keveredéséből és felületes romanizációjából kialakult új etnikum, amely következetesen azóta is *román*-nak (vagyis rómainak) nevezi magát. Amely nem sokkal néppé válása után ősi (fő) foglalkozásait – a legelőváltó pásztorkodást és a karavánvezetést – sokáig megőrizve több hullámban Észak felé vette az irányt.

Vekov Károly megállapítása szerint a történeti forrásokban három évszázaddal előzik meg az ún. dáko-románokról ismert adatokat. (Az egykor romanizált balkáni népesség, pl. a római fennhatóság alá került thrákok utolsó állama az i. u. 2. szd. elején megszűnt dák királyság volt.)

Az Árpád-kori Magyarországon a XI-XII. század fordulóján megjelenő vándorló *vlachok* (oláhok) a körülményekhez jól alkalmazkodtak, s ez még inkább elmondható a Balkánon maradt kisebb-nagyobb tömbökben (Epirusz, Macedónia, Thesszália) megtelepedett arománokról: a térség *lingua franca*-ját a görög nyelvet és kultúrát tökéletesen elsajátítva – *mutatis mutandis* – körülbelül azt a közvetítő szerepet töltötték be az Oszmán Birodalom balkáni régióiban, mint

később a zsidók Kelet- és Közép-Európában (azzal a nem elhanyagolható különbséggel, hogy integrálódásukat a közös bizánci rítus segítette s nem gátolta, mint az izraeliták esetében a mózesi hit.)

Képlékeny identitásuk nyomán, és önazonosságukat feladva választották a gazdasági érvényesülést, s váltak ezáltal a szerb, a bulgár s leginkább az újjörög elit szerves elemeivé. Ebben (is) alapvetően különböznek az erdélyi szászoktól, kivált a székelyektől. Korlátozott még a római időkből származó autonómiájuk a török általi felszámolása után a XVI. század kezdete óta ők is Észak felé, Szerbia, Rumélia s főként a román fejedelemségek felé indultak el, úgyszólván észrevétlenül, mert a dako-romántól alig különböző nyelvük miatt a források nem igen tudták megkülönböztetni őket pár száz évvel korábban érkezett testvéreiktől (hiszen egyfelől ők is *román*-nak hívták magukat, másrészt az északi-románt alig pár hónap alatt könnyű szerrel elsajátíthatták. (Borsi-Kálmán ezt a teljesen újszerű megállapítást egy besszarábiai eredetű fiatal bukaresti történésznő, Lidia Cotoveanu alapkutatásai nyomán vonja le és saját korábbi eredményeivel kombinálva gondolja tovább!) Másképpen fogalmazva: a fejedelemségekbeli társadalomfejlődést és mentalitást a több évszázad során szinte észrevétlenül beszívargó polgári érdekű macedo-románok számos – a román államnemzet/nemzetállam megeremtése szemszögéből igen előnyös – elemmel gazdagították: példának okáért bőkezű adományaik révén megerősítették az Óromániai ortodoxiát, gyakran annak vezetői és pópái lettek, a nagyrészt belőlük tevődött össze a havaselvi kisvárosok és a dunai kikötők „urbánus” lakossága, s tehetős kereskedőcsaládjaik szinte akadálytalanul tagozódtak be az 1821 óta formálódó immár román identitású elitrétegekbe. Egyszóval nem csupán a havasalföldi és moldvai fejedelemségeket szilárdították meg, hanem a továbblépéshez, a majdani Nagy-Románia megvalósításához is jelentős mértékben hozzájárultak.

A könyv harmadik fejezete, egy kiemelkedően tehetséges fanarióta fejedelem Alexandru Ipsilanti (1725–1807) működése példázza a török típusú uralom eredményeit, egyben annak elmaradottságát és összes kockázatát. Ipsilanti föl-emelkedése és bukása egyaránt tanulságos, a romániai viszonyok mai megítélésére nézve is – föltéve, hogy szeretnénk megérteni a jelen állapotokat. Márpedig ajánlatos, mert országaink jószomszédi viszonya kölcsönös érdek. Az oda vezető út a megismerésen alapszik, amit Borsi-Kálmán Béla is jócskán hangsúlyoz.

Tény, hogy Románia célja kezdettől fogva az Osztrák–Magyar Monarchián belül Erdély megkaparintása, mi több: magának a Monarchiának a feldarabolása. Nicolae Iorga miniszterelnök-történész „Bizánc – Bizánc után” című alapvető művében ennél jóval tovább megy. Csöppet sem rejti véka alá, hogy az eredeti elképzelés a bizánci impérium helyreállítása a hanyatló török birodalom romjain lett volna. Vagyis az, ami még a cári Oroszországnak, majd a Szovjet-

unióknak sem sikerült. Összegezve: a körmönfont „fanarióta” hatalompolitikai elgondolások sorsa – részleges sikereik ellenére is – a totális kudarc, ám a Történelem groteszk fíntoraként olyan történelmi fiaskó, amely lehetőséget teremtett egy vadonatúj állami entitás, a jó ideig csupán a képzeletben létező (Nagy-)Románia megteremtésére.

A konstantinápolyi fanarióták az Oszmán Birodalom külpolitikát 1661-től kezdve irányították; ennek és *csalárd szolgálataiknak* (kiemelés B.K.B.-tól) köszönhetően sikerült Havaselve és Moldva fejedelmi trónját megkaparintaniuk. Ugyancsak a Szerző kifejezésével élve: „...a nagy eszme megvalósításához stratégiai bázist, egyszersmind valamiféle előretolt helyőrséget fabrikáltak”. Mindez Magyarországon és Nyugat-Európában jóformán ismeretlen jelenség, beleértve a román bojárság elgörögösödését. Ám az Erdélyben mintegy 1780–1820 között kidolgozott, majd a XIX. század első harmadában a Fejedelemségekbe áttelepült erdélyi román tanítók, tanárok, jogászok által „exportált” *dáko-román tan*, vagyis a római eredet dogmává válása tudományos abszurditása ellenére sokkal elterjedtebb, a román és nemzetközi tudományos alvilágnak köszönhetően. Többek közt ezt ellensúlyozandó, Borsi-Kálmán könyve és annak francia kiadása nemzetpolitikai érdekeknek (is) tekinthető. Ismét a Szerzőt idézve: *„Románia nem egyéb, mint egy három birodalom határvidékén kialakult geostratégiai úr intelligens betöltése [...] végül 1920-ban végbement kiterjesztése, mely egy-szersmind a magyar nemzetépítő- és megtartó álmok végét is jelenti.”*

Súlyos szavak, egyben a valóság hiteles leírásai. Kiegészítve az alábbiakkal: a románok „...az 1919-es-1920-as párizsi béketárgyalások folyamán maradéktalanul s persze kíméletlenül érvényesítették – a szerbekkel szemben is! – a fanarióta korban gyökerező, onnan eredeztethető mesterségbeli tudásukat, fölényüket.” (B.-K.B.)

Így hát Nagy-Románia létrejötté – akárcsak, ezt megelőzően a moldvai és havasalföldi fejedelemségek stratégiai hídfőállássá való kiépítése – lényegében a hosszan elhúzódó balkáni népvándorlás és a XVII. század második felében kezdődő, a XVIII. század folyamán elmélyülő görög-fanarióta hatás, végső soron e fura, elgörögösödött román s elrománosodott görög vezetőréteg (a lendő román oligarchia előképe) politikai-pénzügyi hatalomátvételeként is leírható, annak sokrétű, máig ható következménye. E bonyolult jelenséget Vekov Károly többek közt azzal igazolja, hogy a fanarióta kor 40-50 fejedelmi családneve jórészt görög eredetű, míg az „escu” és „cu” végződésű közrendűek valószínűsíthetően többségükben balkáni arománok leszármazottai lehetnek. Utóbbiak beáramlása, ismételjük, jelentős szerepet játszik a román állam és identitás kialakulásában, mi több – jelentős késéssel kialakult saját macedo-román identitásuk erősödése jegyében – napjainkban (a román közvéleményt sokkolva) már azt is akarják, hogy a román választási jegyzék különálló nemzetiségként tartsa őket számon.

Végül a könyv negyedik fejezete egy eredetileg görög identitású vagy kötődésű bánsági macedo-román família – a „hodonyi” Manaszy-család – több nemzedékének életútját taglalja. Annak példaként, hogyan voltak képesek alkalmazkodni egy másféle eredetű és szokású közeghez. Bár ez a Kárpát-medencében meg a szűkebb Magyarországon is közismert történeti jelenség (szászok, bajorok, svábok, ó-osztrákok, tótok, szerbek, horvátok, stb.) Romániában inkább kirívó, kivált az ottani túlhevült nacionalizmus és a múlt tudománytalan mitizálása révén.

Legvégül: mivel az ún. Nagy-Románia létrejöttére csak a Párizs-környéki békediktátumok nyomán kerülhetett sor, az eltelt egy évszázad történelmileg túl rövidnek bizonyult az egységes szemléletű nemzeti elit, illetve a szilárd román identitástudat kifejlődéséhez. Ezért léteznek a mai Romániában különböző meghatározások. Más az erdélyi román, megint más a havaselvi (munténiai, bukaresti) és a moldvai önazonosság definiálása. Országon belüli érdekek és máig össze nem forrott mentalitásformák csatájáról van tehát szó, melyek történeti-szociológiai előzményeit Borsi-Kálmán Béla munkája újszerűen s a lehető legalaposabban foglalja össze magyar, s immár francia nyelven.

Csipetnyi tesztoszteron

Az. Az kellene most nekem is. Mert beteg vagyok. Csak fekszem és ülök. Ülök, fekszem. És alszom. Bizonyára csúcsra jár az immunrendszerem. Pusztít bennem az antibiotikum, pusztítja a baktériumokat. A rosszat, ellenségeset, de a jót is. A jó baktériumaimat a belemben, hüvelyemben. No de több is veszett Mohácsnál.

Holnap vagy mikor. Szóval a gyógyulás pillanatától kezdve majd újrateremelem legfeljebb a beleket meg a hüvelyeket. Van benne rutinom, nem először vagyok meghűléses beteg. És gyorsító is van bennem, a láz. Bizisten, mintha atombomba lennék. A láz, a felmelegedés felgyorsít minden folyamatot bennem. És egész jól csinálom, mert szál herpeszem sincs.

No de akkor is, ezt a pazarlást. Hatalmas energiákkal csinállok valamit, csinálom a gyógyulást. Miközben egy fillért se keresek vele. És nem is látványos. Többnyire némán ülök vagy fekszem. Tudtam én, hogy kutya világ ez. Látványos, fizetett csúcsra járatáshoz vagyok szokva.

Vagy szoktatva, ki tudja. De akkor is felháborít ez az ingyenesség. Mintha a saját főnököm lennék. És fikáznám magamat, hogy ugyan mire ez a nagy törekvés, ha haszontalan. Ha pénzt, vagyis előbb profitot nem hoz. Úgy látszik, torzult vagyok. Nem negyedig, félig, nem csipetnyit. Hanem csontom velejéig. Hisz e nélkül a belső, gyógyszerekkel támogatott törekvés nélkül már nem élnék. Felfalnának elevenen a baktériumok és vírusok. Ingyen és örökre.

És ahelyett, hogy hálás lennék ezért a szép, forró összmunkáért odabent, el akarom lesni a titkot, Isten titkát, a lázat. A természetes gyorsítót, hogy bármikor bekapcsolhassam, ha kell. A munkábaérés pillanatától a munka végéig. Aztán pedig egyre hosszabb időre, mert kell a pénz, végül pedig dobhatnám el magamat húsz évvel korábban, csontig koptatott végtagokkal és lenyírt aggyal.

Mondom, az ember nem gondol előre. Olykor, vagy inkább egyre többször csak az orráig lát. Vadi új szeretne lenni mindennap.

Mert olykor meg, és ráadásul, naná, hogy sikerfilmeket nézek a sikerről. És nézem, bár kicsit töprenkedve, a nőt. Akit fiatal szeretője toszogat erősen éppen, egy kocsin motorházán, tűzijáték közben. És felejttem a tapasztat, a tapaszt, amit használ. Klimaxgátlónak, szerelmi receptnek, bájjitalnak. Szóval felejttem az ösztrogénnel mélyen átítatott tapaszt, csipetnyi tesztoszteronnal.

Ennyi. Mert pont ennyi kell az orgazmusokkal teli élethez. Ösztrogén a vágyhoz, a csendes nedvesedéshez, és tesztoszteron, azaz férfias bátorság, hogy a benedvesített nő elinduljon, felszedje, felmarkolja a kiszemelt férfit. És egy pillanatra megtiltom magamnak, hogy mindennek, a kocsin köpülésnek az anyagi hátterét firtassam kajánul. No de aztán mégis eszembe jut, ugyan mégis kinek

a pénze van éppen fogyóban. A kocsni motorházának tetején. Bizonyára a víg özvegyé. Hiába, jönnek fel a nők, legalábbis a tengerentúlon. A nők is dolgoznak, a dolgozók fele nő. Bár lehet, hogy többnyire olcsójánosok a munka világában. De majd egyszer csak rájönnek, hogy így van, ki tudja, mikor. Mert most még hisznek, hisznek a férfiaknak, hogy jót akarnak nekik ezzel a munkabulival. Hogy már ők is dolgozhatnak, rogyásig és bagóért is főleg ők. De még hisznek, és az is igaz, sose lenne semmilyen forradalom, változás, ha az csak a nőkből indulhatna ki kizárólag. De azért jönnek fel, mert egyre több sikeres férfi hal meg idejekorán. Nem ér rá orvoshoz menni, hát egyre több az özvegy, a gazdag. És naná, hogy a pénzükkel meg akarják állítani az időt, időt megállító tapasztokat akarnak. Orgazmusok sorát akarják, petárdasortüzek közepette. És nem gondolnak a halálra, holt férjükre pláne nem, hogy forog a sírjában ekkora pénz-pazarlás láttán. Holott felesége puncirózsájába is beleláthatna, mikor a szerető fordul rajta egyet. Ha kíváncsi lenne rá, ha tudni akarná, mit hagyott ki, ha odafönt foglalt volna helyet magának. Ha létezne halál utáni bakancslista, s e listával vissza lehetne térni bűnbánón.

De ígérve, hogy ezentúl más lesz, ki lesz élvezve minden öröme a földi létnek. Mert elég baj az, de olyan vallás nincs, ami kötelezne az élvezetre. Bár az is lehet, hogy ezt valaha magunktól tudtuk. Csak elfelejtettük a tülekedésben, a munkahely, a tőke megszerzése és megtartása folyamatában. És ma a reklámok felszólításának engedelmességgel élvezünk. Szexet is, no de a legprímább óvszerrel. Holott tülekedés nélkül egész jól menne ez az élvezet dolog. De ez még messze van. Mert ún. kortizolfáradtak vagyunk, a szellemi, fizikai túlmunkánkkal plusz a haraggal, gátolt dühvel és dühös irigykedésünkkel, netán gyűlöletünkkel tovább fárasztjuk, készíttetjük csúcsra járásra mellékvesekérgünket. Ami aztán nem tud pihenni, hát kevesebb kortizolt termel. Ami állandó fáradtságérzetet, alvászavart, depit, allergiát és egyéb csúnyaságot okoz. No de az időtálló vígözvegy ezt magáról letolja. És esze ágában sincs arra költeni, hogy szülővárosa munkásnőit meghívja egy nyaralásra.

Vagy csak fagyizni. No de az az őszinte, szókimondó tengerentúl. Ahol a kökemény, már-már pszichopata módra okos golddiggerek vannak. Férfiban és nőben. Ideát viszont még csak szelíd, szégyenlős hercegek és hercegnők. Akik királyukat vagy királynőjüket várják. Fiúk és lányok, de beállnak a sorba fiatal férfiak és kornyadozó nők is. De talán itt még nem annyira számításból, hanem inkább félelemből, a nagybetűs élettől. Mert itt volt, itt lett az erópai romantika, Chopin, Brahms, Liszt és Jókai. És ezért nehéz nekünk a kendőzetlenség. Látni, meglátni a profitot meztelenül, tárgyban, fűben, fában, emberben. De mintha még a mesékben is hinnénk. Vagy nem, dehogy, be nem vallanánk magunknak, hogy gyerekek vagyunk, mégis ott vannak bennünk, sorban a mesék. És előjönnek, ha szükségünk van rájuk, élő, és mindig az, amelyikre éppen szükségünk van. Ahogy régi barátunk is hisz, pedig meglett ember, de hisz a harmadik próbában, a három, a harmadik narancs szerelmében.

Hogy szabad is, lehet is harmadszorra próbálkozni. Mert hiába kötött a felesége útilaput a talpára, ő azonnal készülni kezdett. Készülni a nászra, s mivel perfekt, magas mércéjű ember, hát túlzásba vitte egy kicsit. De a prosztatája hű volt hozzá, hű, ahogy nő sohasem. Sem testben, sem lélekben. Mert termelt, csúcsra járva termelt a dülmirigy. Sejteket, amiknek váladéka majdan beteljesíti a nászt, hígítja az ondót, hogy fürgébbek, gyorsabbak legyenek az ondószálacsákák. Biztosabban érjenek célba. Sőt, e nélkül a szelídesztenye méretű mirigyecske nélkül ondótermelés sincs a herékben. Igaz, minnek is, ha célba sose érkeznek, ha el se indulhatnak. Hát beindult a termelés, ahogy a régi cimborá fejében meg volt írva. A parancs, a királyi fellebbezhetetlen, hogy nász lesz, újra, új nász. Csakhogy a majd' 60 éves szerv, a hű, úgy látszik, eddig is, sokszor csúcsra volt járatva. Fáradt volt, elhasználódott, és ezért selejtet gyártott, tömegével ugyan, de hasznavehetetlen ál-prosztata sejteket. És ugyan minnek is kellett volna, minnek a cimborának, hisz' két feleségtől volt már három gyereke. És a barát már ezt a harmadikat se akarta, csak úgy gondolta, így igazságos. Ha neki van kettő, hadd legyen az új asszonynak is legalább egy. És maradt volna, tudom, kirtartott volna ennél az asszonynál, csakhogy kevesebb lett a pénz. S az asszonynak eszébe jutott lökdödni, rugdosni a havert, hogy több pénzt keressen. Kezdetben persze csak lelkileg, de aztán testileg is. És rákapott a kifelé taszításra, majd csak kizárta egyszerűen a lakásból a cimborát. De ettől még maradhatott volna nyugton. Szánta volna meg egyszer saját magát. Ne mást. Mert különben jószívű ember volt mindig, de ez egyszer önmagához lehetett volna könyörületes. És ne az arához, a jövedöbelijéhez, a nőhöz, aki nélküle pártában marad.

Végül is igaza volt, a férfi jövője a nő. A nőé a férfi. Az ősök, az őszi mesék és valamiféle modern, mégis állati, klassz kíváncsiság szerint. Hogy valaki hasonlít is, meg nem is. Még a szaga is más, de ismerős mégis. Alomszagú, odúszagú, és az akol melegével kecsegtet. Az összebújással. Dörgölözéssel és paszolással a bátortalanabb napokon. Hát hülye az nem volt a barátunk, az nem. Überelte az orvostudományt. Mert még száraz orgazmus is lehetett volna, dülmirigy-irtás után. A sebész vigyázott volna az idegre, ami lehetővé tett volna neki orgazmust. Férfiélvezetet ondósejtek és dülmirigy nélkül. A sebész csodát tudott volna tenni vele, pokoli csodát vagy istenit. Kinek hogy. De addigra a haver átugrott minden határon.

Hű mirigye továbbadta a parancsot. Hajrázik benne minden. Minden szerve készül a harmadik nászra. Gyártja a gyerekcsinálás nélkülözhetetlen sejtjeit szakmányban. Igaz, selejtesen, hasznavehetetlenül. És nem marad abba a gyártás, míg a csontok veleje is sorra nem kerül.

Feltéve, ha akkor még él, él a régi haver.

A mesés, a bátor férfi, nők öreg lovagja.

Az örök lovag.

Ki szoptatja meg Európa öregjeit?

Na ne! Azt mondod, ezt akár meg is lehet szoptatni? Már hogy nekem? Na ne! Vagy nem úgy értetted? Nem? Akkor jól van.

De vigyázz, vigyázz, mert te amit mondasz, azt én látom. Látom, mert elképezelem. És persze magamra veszem. De úgy látom, te még nem, te még nem tartasz ott, ahol én, azért hablatyolsz itt össze-vissza mindent. Mi, úgy látszik, két világban élünk.

Pedig alig vagy pár évvel fiatalabb nálam, ahogy elnézlek, te még kislány vagy, ennek a korai, erős trösztökkel és oligarchákkal körülölelt, körbeszorított kis magyar kezdeti kapitalizmus kislánya. Gyermeke, na, mert megbántani nem akarlak. De úgy látom, te még hiszed, hogy megcsinálhatod magad, hogy gyorsan gazdagodó self made man lehet még itt belőled. Elég hozzá egy nyakba akasztható, keretes fatálca, rá valami bombasztikus *ötlet*, az ötlet a kereslet biztos feltalálására, hogy mi is kell per pillanat, hirtelen az embereknek gyorsan, hamar. És máris mehetsz meggazdagodni, mehetsz a kikötőbe, részeg matrózok közé, akik gyorsan, egy este alatt, amíg a hajójuk áll, akarnak minden földi jót, tehát lehet kiabálni, hogy gyufát, kisüstit, óvszert, cipőpertlit tessék! Bár a cipőfűzőt nem értem, hogy az hogy került oda, mire kellett a tálcán a matrózoknak. Talán mementónak, hogy az élet túl rövid és bonyolult, hát jobb gyorsan inni és kiüríteni a zacskót. A herezacskót, na! Szóval úgy látom, hogy ide szertinted már csak egy ütős ötlet kell, kiütős, amivel kiütsz mindenkit, ki az üzleti riválist, a konkurenciát, de ki a vásárlót is végleg. Mert itt, te még nem látod, te még mindig keresed a bombaötletet, itt sokan már kiütésre várnak, kigolyózásra régóta. Hát vágyják is, hogy legalább gyors legyen, gyors a munkahely, lakhely és család elvesztése. Ha már meg kell történnie, legalább gyors és fájdalommentes legyen a kapituláció, vagyis a katapultálás. Ha igazán meg akarsz gazdagodni, és itt, ahol már lassan semmire sincs pénz, ahol a pénznek akkora értéke van, hogy már nincs is, eltűnik, felszívódik lassan, és visszatérünk a cserekereskedelemhez, akkor ne matróbicskát kínálj itt az embereknek, hanem, ha szereted őket, óvszert is, de metélő, vagyis herélőkést is. Mert nézz csak körül. Bár katonai és közgazdász berkekben nem vagyok járatos, de itt most harc folyik, nemzedékek torlódása van, egymás pöcsére taposása van a nemzedékeknek. A fiak már szaporodnának, dolgoznának, mennének bele a munka világába, de az öregeknek maradniuk kell, dolgozni még, legalább húsz évig, adnák, de nem adhatják át a helyüket. Ha nem látnád, kisanyám, ez itt egy süllyedő hajó. A betegeket lassan már kidobjuk belőle, hogy lassabban süllyedjen, a rokkantakat is lassan kifelé lökdössük, bár a rokkantkocsi súlya, látványa megnehezíti a dolgunkat. Mert azért mégis, van bennünk belátás, kezeses székkel a derekukon nehéz lenne úszni nekik. No de a lényeg kisaranyom, hogy a nagy össznépi (összeurópai) torlódásban sérülnek a herék, sorvadnak

egyre, csökken a nafta, az ondószám, s míg odafönt mellet dönget öreg és fiatal egyaránt: hogy Tarzan erős, az övé a dzsungel, és csak és egyedül az övé, mert erős és megvédi akárhogy, addig alant a here megy össze, zsugorodik. Úgyhogy szerintem az óvszert nyugodtan máris kidobhatod a tálcádról. Ezeknek? Ezeknek minek a jóféle kondom és annak választéka, a csokis, az ananászos, a mentolos. Nem áll itt fel már se öregnek, se fiatalnak. A fiatalnak azért nem, mert izgul, izgul, mi lesz, ha piacra dobják, ha ideje lesz árulni a munkaerejét a piacon. Az idősebbnek meg azért nem, mert szorong, mi lesz, ha egy (felül) erősebb kitérja, kilöki a piacról, esetleg végleg. Habár ne dobd ki mégse. Jó lesz nyalókának az a koton, vevő akkor is lesz rá, (a kurvák bármire hajlandók), de legalább bővítsd a kínálatot. Legyen gyomorkeserű ízű is, legalább egy korhű koton, gyógynövényes, hadd gyógyuljon a jóra való, együttérző kurvácskák mája, gyomra. Mert ők is izgulnak, hogy velük mi lesz, fekélyesedik kifele a gyomruk, talán vérzik is olykor. Hát legyen savlekötő tablettá is a kínálatodban. Koton, herélőkés és Tisacid. No látod, lassan összeáll a kínálat, ha már annyira árulni akarsz. Gazdagodni gyorsan, gyorsheréltek és gyomorhajós prostik pénzéből. De te tudod.

De engem felejtés el, én itt csak és kizárólag gondozok. Szoptassad meg te ezt az anyókat. Aki tényleg kicsi, keresztben is elfér az ágyban, és tényleg annyira leépült, hogy szopni jobban tud, mint rágni. Az én mellem nem eladó, az már nem. Habár biztos akadna pihent agyú, aki pénzt látna benne, és meg is csinálná, eltökélten végigvinné az ötletet. De az biztos, hogy nő lenne, inkább nő, mert a női menedzsernek itt nincsen párja, az úgy meghajt, hogy lóg a beled estére, de ő a (női) főnököd nem szán meg, és nem tömködi vissza gyorsan beléd, szégyellve, hogy ennyire meghajtott. Nem. Ő elnézeti még egy kicsit csodálkozva, ártatlanul, megbökdösi, majd elkéri tőled, el, ingyen, legalább azt, ami kilóg, hisz miatta, érte, az ő pénzén lóg ki belőled, hogy azután eladja kolbászbélnak a halpiacon. Miért is ne? Alig különbözik a disznóbéltől.

Látod, bogaram, csak az ilyenek maradnak meg itt, az ilyenek, akik pénzt látnak mindenben. Csak úgy, kapásból, csípőből, mintha mindig is ebben éltek volna, mintha mindig is ilyen lett volna a világ törvényszerűen, eredendően. Hogy ő fizet (a beledért is), te pedig odaadod neki zokszó nélkül a beledet is ingyen.

Te, te csillagom, akkor tényleg. Akkor inkább a mellyedet tedd a tálcára. Bocsi, te, mert első blikkre tényleg zavaró volt nekem a mell az agg szájban. No de inkább, mint a beledet itt. Azt lógasd szégyenletes órabérért. Nem tudom, rakd ki és óbégasd.

Tejelő, jól tejelő mellet vegyenek elaggott, szopós anyáknak. Biztos, hogy találsz rá vevőt. Épp tegnap hallottam a lányomtól, hogy odaát, a jólétiben a gazdag nők indiai asszonyokkal hordatják ki a gyerekeiket, nehogy meghíz-zanak és elcsúnyuljanak. Már akinek telik béranyára. De ez szegény ország, nekünk erre nem telik, már egy normál gyereke se nagyon, de azért gazdagjaink

nekünk is vannak. Majd ők megveszik a cickódat az anyjuknak (apjuknak), a jó ötvenesek, a jó gazdag ötvenes fiak, akik idáig csak a gazdagodással törődtek, de most már akarnak, meg nem is gyereket. De csinálni akkor is csak nehezen, mert be vannak rezelve ők, mi lesz, ha nem tudják tovább szaporítani a vagyonukat, ha megtartani se tudják. Vagy csak addig tudják, míg mi beleegyezzünk, mi, akik dolgozunk helyettük, vagy munkanélküliek vagyunk, hogy ők dolgozhassanak és dolgoztathassanak is.

Mert azt ugye látod te is, bár tele vagy még friss, újkapitalista ötletekkel, hogy ez így tarthatatlan? Ugye érted te is, hogy neked most nem agg szülőkön kellene járnia az eszednek? Ugye, látod, hogy ez az egész úgy lehetetlen (abszurd), ahogy van.

De csak próbálkozz, menj! De meggazdagodni akkor se fogsz, mert sóherek ezek, majd meglátod! Úgy számolnak, hogy a tejed literje kevesebbre fog kijönni, mint egy liter tehéntej. Mert levonnak ezek mindent, amit lehet, a béredből. Az ebédszünetet, a nem tudom, milyen szünetet, azokat a pillanatokot is, amikor vizelned kell, vagy levegőt kell vened. Meglátod, azokat a szüneteket is le fogják vonni, amikor az anyjuk (apjuk) szünetet tart a szopásban.

De menj csak! Majd meglátod, nem kapitalizmus ez, hanem emberevés.

O. néni

Jobbkezesek voltak mind. Többnyire. És csak lehettek volna főleg jobbkezesek. Mert a sejtburjánzás a bal lapocka fölött van. A stigma. A nem fogadott, különben főleg jobbkezesek ölelésének stigmája. Az emlékeztető arra, hogy valaha efelé az asszony felé sokan indultak ölelésre, de útközben megálltak.

Lefagytak. Lefagyasztotta őket O. néni háritása. A mosolya, az igen, az hívta őket, hisz' O néni mosolyog. Mosoly még mindig, mindig mosolyog, ha lehetősége van rá. Ha nem fáj semmije, és nem éhes, nem szomjas. Mert pedagógus volt. Jólelkű, jó természetű. Tán ez is volt a baj. Mert így neki gondot okozott, ami másnak talán nem annyira, hogy hívta, hívhatta a gyerekeket magához, mosollyal, karral, jobb karjának, kezének kinyújtásával, de ölelni azt nem. Ölelni azt már nem volt szabad. Kiemelni egyet is a többi közül, magához édesgetni, nyíltan kivételezni vele, azt már nem volt szabad. Hisz' pedagógus volt, mindenkié volt, egy egész osztályé volt, egyvalakié nem nagyon lehetett sosem. És maximalista is volt, kitüntetett, elismert pedagógus. A vonzás-taszítás mértékét, hogyanját, mikorját is valszeg tökélyre vitte. Tökéletesen, tudatosan, pontosan mérve adta és vette el a szeretetet. Tudta, hogy mikor van ideje a húzdmegnek, és mikor az ereszdmegnek. Tökéletesen mímelte az életet, remekül felkészítette a gyerekeket az életre ezáltal. A jó, a jutalom az nem jön magától, azt ki kell érdemelni, de a rossz sincs csak úgy, ahhoz is közünk van,

jó esetben következménye valaminek, amit ettünk, és sajna ki is derült. Rossz esetben el tudjuk mismásolni, titkolni a rossz cselekedetet, következménye nem lesz, rögtöni sem, viszont hordjuk, cipeljül magunkkal, mint valamit. Valamit, amit elkezdünk (rosszat tettünk), de nem fejeztük be (nem kaptunk érte még csak egy lágy ejnye-ejnyét se).

És amit nem fejezünk be, arra emlékezünk. Sokkal, ezerszerre jobban, mint arra, amit végigcsináltunk. Ha mi nem emlékezünk, emlékezik valami bennünk lejjebb (a hippocampusban, a gyrus cinguliban), ott, ahol főleg érezni és nem gondolkodni szoktunk. Pedig még kéregalatti döntéseink is vannak. Tudatlanok. És O. néni is bizonyára mindenfélét kitalált, hogy miért is nem fejezi be az ölelésre hívást öleléssel. Mert akkor rossz, kivételező tanár lett volna, vagy a kollégák irigységét keltette volna fel, hogy őt mennyivel jobban szeretik a gyerekek. S mikor megövezgyült, a fiúcskák ölelgetéséből valaki, valami jóakarója, egy rohadtul rossz laikus, egy félig képzett lélekturkász kolléga kompenzációt csinált volna. Hogy O. néni különben egészséges férfivágyát a gyerekek, főleg kisfiúk ölelgetésével ellensúlyozza, elégíti ki. Holott O. néni soha! Sajnos ő magára soha nem gondolt. Ő még a gondolatát is szégyellte az agresszióknak, a szexnek meg bizonyára az írmagját is kiirtotta magából.

Mert emlékszem, mikor az intézetbe került. Azt valszeg úgy élte meg, mint büntetést. Mert kereste, azonnal keresni kezdte a bűnt, az ő bűnösségét az előregedett, emlékezni alig akarózdó agyában. És kereste nappal és kereste éjszaka, kereste izgatottan, és beszélt és írt. Jegyzőkönyveket írt, hogy hogyan is volt. És mindegyikben ott volt a pofon, hát rákérdeztem, volt-e. Mert le akartam zárni, be akartam fejeztetni vele ezt az izgatott, pörgős keresést, amire rámehetett volna a szíve, és vele ő. Meg sajnáltam is, megszántam, hogy harminc év után is, harminc nem tanítós, nyugdíjas év után is keresi magában a bűnt. De haragudtam is rá, még mindig, itt is, valaki akar lenni, tanítónő akar lenni, miközben én olykor még mindig azt álmodom, hogy felelek az iskolában. És akkor valamit csak leszúrtak bennem anno, ha nem is ez az O. itt. De emlékszem, főleg a szánalom vezetett, és nem a bosszú, mikor a pofont kérdeztem. És úgy vágta rá, mint akit darázs csípett, hogy az nem volt. Tehát valszeg volt, sőt a gondolata a pofonnak biztosan volt, és amilyen maximalista volt, bizonyára olyan is volt, hogy legszívesebben végigpofozta volna az osztályt. De olyan is bizonyára, hogy legszívesebben végigölelte volna mindent. Egyenként, külön, egymás után, mindenki szeme láttára. Mert az ember meg ilyen, hol a tenyere visket egy pofonhoz, hol a háta egy öleléshez. Szántam hát O. nénit, és most még inkább szánom, hogy végiggondoltam a lehetőségeit. Most akár az iskolában is hagyhatta volna ezt a különben jószándékú öleléstelenségét, de ő hazavitte. Bizonyára kínosan ügyelt ár, hogy a magánélete hullámmásai, jó- vagy rosszkedve ne hasson ki a munkájára, de arra már nem ügyelt, hogy az iskola kívül maradjon, távol az otthonától, távol tőle.

Pedig megtehetette volna. Meg, hogy valahol máshol valakié legyen, egyszeri és megismételhetetlen ölése valakinek. Egy ölést egyszer valahol azért megengedhetett volna magának. Ahogy Freud is megetette anno. Meg, hogy kezelt egy kisfiút, tán éppen Ottót, akit alig látott. Hogy alapjaiban forgatta fel mindazt, amit a gyerekről, a gyermeki szexualitásról gondoltunk. (És amit aztán sajna csúcsra járattunk, már nem csak azt gondoljuk, hogy az ötéves lányok szerelmesek lesznek apuciba, hanem azt is sajnos, hogy nem a férfiak lettek kissé pedofilok, kissé gyávácskábbak, nem, dehogy. Hanem ezek a kamaszlányok lettek okos kis dögök, férfitverszívó, csinos, babszemű vámpírok.) De szerencsére Freud még nem volt öntelt és maximalista. Ő a csábítást-csábulást meghagyta a kislányoknak, és eszébe se jutott, hogy az apák kihasználhatják kislányuk rajongását. Csak akkor döbbsent meg igazán, mikor fekvő polgári asszonyok regéltek neki a díványon, hogy miféle disznóságokat csinált velük az apjuk kislánykorukban. És jöttek tömegével aztán, és Freud megtört, és nem adta ki a könyvet, a tömeges beszámolót a disznó apákról. Elhallgatta a beszámolókat, és eszébe se jutott, hogy ezeknek fele sem igaz. Viszont a mérhetetlenül gazdag és mérhetetlenül unatkozó hölgyek jól szórakoztak az ő döbbsent csendjén, elképedt, megnyúlt ábrázatán. És a hátán, gerincén, ami egyre előrébb hajlott a hallottak súlyától és felelősségétől. És Freud, aki kitalálta, felfedezte az Est, az Ősvalamit bennünk, aki felfedezte az Ődipuszt, az egyedi lélek fejlődésében a történelmi ember fejlődését, aki kimondta, hogy az ember polimorf perverznek születik, s csak társadalmi teszi szerelmes, felelősséggel szerető emberré, az. Ugyanaz a Freud nem kért belőle. Látta, hogy gyermeknek lenni iszonyú, hogy apának lenni tánc a kés élen, hogy szeretni, nőt szeretni egyet jelenthet az esetleges megtöretéssel. Mert eszébe jutott, legalábbis a kollégái eszébe juttatták, hogy a nők, dámák történetei inkább a képzelet szüleményei lehetnek. De hitt a díványban, hitt az útban az ember felé. A tudatos agy felé mindenképpen, és a tudattalant is faggatni kezdte az álomfejtéssel, az asszociációs módszerrel, az elszólásokkal. És mindebből arra következtetett, hogy az ember egy nagyon is megbízhatatlan valami. Ő is. És akkor jobb kimaradni lehetőleg minden magánkezdeményezésű dologból. És ha jól tudom, saját gyereke nem is született, és élete végéig csak a munkának élt. S aztán gégerákban halt meg, abban a rákban, ami azoknak van fenntartva, akik nem tudják, nem akarják kifejezni magukat. Hiába keresik, nem találják meg a saját hangjukat. Végül is Freud több száz, több ezer oldalt írt, de sose mondta, hogy az ember tkp. egy halom bizonytalansági tényező. Hogy a magánvéleménye az lenne, ha merné, hogy az ember egy öntelt, érdekezérelt lény (rohadt hazug), akinek még a tudatalattija sem mond mindig igazat.

Csak talán a test. A test és a tudattalan közti kapcsolat jelbeszéde talán igaz lehet. O. néni bal lapockáján a stigma. A múltból hozott be nem teljesülések stigmája. Az ikon vagy az isteni jel? A sejtburjánzás nyelve. Mert a sors előbb meg felkínálta O. néninek a haza nem vitelt. De ő nem élt vele. Neki jobban

esett otthon is öleletlennek lenni. Mert nárcisztikus volt, porondéhes. Katedraéhes. Hisz az iskolában rá figyeltek többnyire az óra nagyobb részében, és hatalma is volt. Egy rossz jegy letörtté tehetta a gyerekeket egész napra, és otthon a családjuk kedve is elmehetett. Hát tényleg érthető, miért záródott ki az életéből a szex. Ez a jegyekkel, hatalommal való hercehurca felérhetett neki egy permanens, omnipotens, eszmei síkon végzett szeretkezéssel. A tudás már eleve egyféle magunkévá tétele valamiféle kompetenciának, hozzáértésnek. Viszont a jegyek adása-kapása körüli izgalom, felcsigázottság, majd megnyugvás, belenyugvás vagy beletörődés tényleg a szeretkezést mímeli, a sikert, vagy annak elmaradását. Tényleg jó ötlet volt eltörölni a jegyeket legalább az alsó osztályokban. Szóval O. néni megszokta a hatalmat, katedrát, öleléstelenséget, és esetlegesen az erotikát, a sikerhez-sikertelenséghez kapcsolódó izgatottságot és nyugalmat. Hisz jó pedagógus volt, együtt örült a gyerekekkel, ha jól tanultak. És nem vette észre, hogy munkahelyi ártalomként maradandó lelki sérülést szenvedett. A bal lapockája alatt. Mert a lelkének azért mégis odalent, tudat alatt hiányzott valami. De nem vette észre. Ahogy a gyerekeknek is hiányzott valami bizonyára, ami a jegyeken túl van, ami a jegyeiktől függetlenül is van, és kell legyen, kellett volna, hogy legyen, a rossz jegyek mellett is. Amit talán túlmutatásnak hívnak, túl a jegyeken, az eszmék, a jövő felé. Mert egy rossz jegy nem a világ, de rossz jegyek sorozata sem a világ még. De tudni már, tudni, hogy mikor telepedtek meg a jegyek, azt nem lehet. Nem lehet tudni, hogy mikor álltak a jegyek O. néni és a gyerekek közé, és ezzel mikor kezdett feledésbe merülni az eszme. Egyrészt az iskolának, mint olyannak az évezredes eszméje, hogy az iskola falai közt, ha eljutsz, ha eljuthatsz odáig, már nem számít, honnan jöttél, s ha szorgalmas vagy, majdnem bármédig eljuthatsz. Másrészt a jó kis spéci eszme is kezdett feledésbe merülni, hisz' majdnem elfelejtettem én is, hogy O. néni szocialista iskolában tanított, ha minden igaz, szocialista eszmék szerint. És a szocializmusnak a kommunizmus előszobájának kellett volna lenni. Mert O. néni, akárhogy is vesszük, szocialista tanítónő volt. Előszobás tanár csak, akinek arra kellett volna felkészíteni a gyerekeket, hogy egyszer nem lesz pénz, nem lesz magántulajdon, mert minek, hisz minden mindenkié lesz. És egyszer nem lesz se rendőrség, se bíróság, mert az emberek képesek lesznek a gondjaikat megosztani-elintézni egymás között. Mert bűn se nagyon lesz, mert nem lesz enyém és nem lesz tiéd. Mindenki képességei szerint fog adni, munkálkodni a közösségben, és mindenki szükségletei szerint fog elvenni a közös javakból. És O. néninek erre kellett volna felkészíteni a gyerekeket. Csak dicsérni, mindig dicsérni őket abban, amiben jók, és nem jegyek sortüzébe fogni őket nap mint nap. Ja, és nevelhetett is volna kedvére, gyerekek nemzedékeit sorban arra, hogy az ember nem farkasa az embernek. Amit eleve tárgyi tévedés, mert a farkas soha nem pazarolna energiát arra a társára, aki már eleve a szélére került egyszer a farkának, mert sovány, mert túl fiatal, mert túl hideg volt neki a tél. Míg az ember, ha kell, ha nem, újra és újra biztosítja magának

a dominancia-hierarchiában elfoglalt helyét. Szinte gombnyomásra, agyatlanul, gondolkodás nélkül, mint automata nyal fölfelé, és rúg és csíp lefelé. Sokszor cél, azaz értelem nélkül is, csak úgy, mint egy fékevesztett masina. Mert ezt ismeri, ebbe a világba született, mert ehhez a világhoz szokott. És nem lehet tudni, mikortól lett az ember embernek szelektora, de az lett, és jónéhány száz éve, az biztos.

Viszont O. néni nevelhetett volna kedvére. Volt néhány évtizede, vagy annyi talán nem, de néhány éve biztos, hogy emlékezzen az eszmére. Az előszoba eszméjére. És dicsérhette volna a gyerekeket, hisz az nem került volna semmibe, és felmérhette volna a képességeiket is menet közben, hisz értett hozzá, és a dolga is ez lett volna. Látni, meglátni és nagyra nevelni azt, amihez igazán, szívből, kedvvel értettek. És dicsérni, főleg dicsérni őket, a szó hájával, szóhájjal kenegetni a lelkiüket, s aztán kenegetve lenni az ő szavaik hájával. Nem lett volna ez rossz, kiterelbélyesíteni a gyerekekben a képességet, és a közösségi tulajdonlás se lett volna rossz. Ha nemzedékek ebbe születtek volna bele, ma már senkinek se hiányozna a saját, kizárólagos tulajdonú ház vagy kocsija. Tényleg egyszerű eszme volt, frappáns is és elegáns is egyszerre. Közös itt minden, használd egészséggel, míg élsz.

Nekem legalábbis tetszett, mikor gyerek voltam. Én nem féltém a parkórtól, mert az én lelkiismeretem tiszta volt. Én békén hagytam a fákat, és nem véstem semmit a pihenőpadokba. Nekem a fák és a padok tényleg mindenkié voltak. Én ebbe születtem bele. És mázlim is volt, mert nem ismertem senkit, akit esetleg 56-ban koholt vádak alapján kivégeztek vagy börtönbe zártak. Azt se tudtam, mi az, hogy koholt vád, az a két világháború, szocialista és kapitalista tömegek ellenség-, bűnbakképzésének hazai terméke volt. Eddig személyesen nem ismertem. Most ismertem meg, most ismerkedem vele. És eléggé felkészületlen is vagyok, fogalmam sincs, mit kéne tennem, ha mások részéről, egyszerű állásféltesből, automatikusan koholt vádak érnek. Nekem még nehéz, mint egy rajtakapott gyereknek mondani, hogy én ezt nem mondtam, én ezt nem csináltam. De majd csak belejövök. Bár könnyebb lenne azt mondani, csak úgy egyszerűen, hogy ez koholt vád, de nem megy. Még nem.

CZAKÓ

1942 – 2024

A hagyatékból

VIOLA ÉS PABLO

Ha körülnézünk itt, a Magyar Művészeti Akadémia kiállítótermében, amelynek falain Berki Viola (1932. V. 5. – 2001. III. 5.) rajzai és karcai függnek, akkor elfog a sóvárgás. Érezzük a sarkunkban, a szívünk csücskében, a fejünk búbján is a derűt. Helyünkre kerültünk? Lám, tapasztaljuk, hogy új, nem vénülő világba léptünk – messze attól, amit látni szoktunk színes, szürkelelkű maszatgyűjteményekben.

Berki Viola akkortájt kezdett a főiskolán, amikor Gazdaságkor már megtörte az embernek a szépségbe vetett hitét. *Machbeth* boszorkáinak zümmögése már valósággá és szabállyá érett: „*Szép a rút és rút a szép.*” A kor nagy művészeinek zömét félrelökték. Köztük Korniss Dezsőt is. Berki Violát hamarosan eltanácsolták a főiskoláról. Csoda-e, hogy Korniss befogadta műtermébe Violát? Csoda-e a csodák, a szépségek, az igaz művek és művészek titkos és titokzatos találkozása?

*

Pablo Picasso 1962-ben bombát robbanott a művészetiipar milliárdos pocsolójában. Éppen Jugoszláviában, ahol akkor kiállítása volt. A hírt hozzánk a jugoszláviai „Magyar Szó” 1962. november 18-i száma hozta el. Az akkori világ leghíresebb kortárs képzőművészenek a nyilatkozatát a korabeli magyarországi sajtó nem közölte...

Adjuk át a szót a mesternek: *„Mikor még fiatal voltam, szívvel-lélekkel hittem az igaz művészet magasztos küldetésében. Később rájöttem, hogy a művészet abban az értelemben, ahogyan 1800-ig fogták fel, idejét múlta, halálos beteg és menthetetlen. Az úgynevezett művészi alkotás pedig a maga céltalanságával nem egyéb, mint ennek a haláltusának a megnyilvánulása. Az emberek hátat fordítanak a festészetnek és napról-napra közömbösebbek iránta, éppúgy, mint a szobrászat, vagy a költészet iránt.”* – A változás tehát nem csak a képzőművészetet sújtotta, hanem az összes társművészetet, sőt az ember valamennyi szellemi törekvését kikezdte, vagy már el is rekkentette. *„A látszattal ellentétben kortársaink szíve, lelke ma másé: a gépé, a tudományos felfedezéseké, a gazdaságé, a természeti erők feletti uralomé és a hatalomért való törekvése. Mi a művészetet már nem érezzük életszükségletnek és lelki tápláléknak, mint a letűnt századok emberei.”*

Tartsa föl a kezét, aki annak érzi! Egyáltalán: korunk hőse gondol-e lelke táplálására?

„Sokakat közülünk olyan indíték készített arra, hogy a művészettel foglalkozzék, aminek kevés köze van az igazi művészethez. Inkább utánzási készségről, hagyománytiszteletről, a nagy dolgok iránti vonzalomról, fényűzésről, egyszerű intellektuális kíváncsiságról, divatról, vagy pusztán számításról van szó.” Oly mélyen „belülről” beszélt a nyilatkozó, hogy amit mondott, az szinte izzott. Különösen nálunk, az elmaradott és a szocreál által sújtott Magyarországon, ahol éppen a lemaradás miatt – itt-ott még mindig pislogott még némi láng, gondoljunk Weöres Sándorra, Huszárik és Sára filmjeire, Medgyessy Ferenc szobraira.

*

Mindannyian éreztük Picasso igazságát és őszinteségét, akik akkoriban művészettel kacérkodtunk. Nem csoda, hogy egy év múlva Csontváry székesfehérvári kiállítása hanyatt pöckölte a szocreált: mindenki láthatta, hogy Csontváry legalább akkora művész volt, mint amekkorának százezrek látták, tehát a szocreál meg a sok újmódi izmus mind ostobaság. Eltitkolták előlünk Picasso magyar kalandját! Azt, hogy '49-ben Csontváry párizsi kiállítását Picasso Chagall, meg még néhány ember társaságában, a termekbe zárkózva tanulmányozta, majd így szólt Chagallhoz: *„Nem is tudtam, hogy ebben a században volt még egy festő rajtam kívül.”*

Milyen jól eshetett ez Chagallnak!

Folytassuk a '62-es Picassóval: *„Abban a pillanatban, amint a művészet többé nem nélkülözhetetlen lelki táplálék, a művész tehetségét az új formákkal való kísérletezésnek szenteli, ami végső fokon nem egyéb, mint intellektuális család. Az em-*

berek többé nem várnak vigaszt és felemelkedést a művészettől. A kifinomult és gazdag kvintesszencia desztillálók inkább csak az újdonság, a különlegesség, a feltűnő és meghökkentő hatásokat vadásszák.

A kubizmustól kezdve, ezeket a kifinomult ízlésű urakat és műbírálókat én is kiszolgáltam különféle furcsaságokkal, amelyek éppen eszembe jutottak, és az igazság az, hogy minél kevésbé értettek, annál inkább el voltak tőlem ragadtatva. Minél jobban komédiáztam és játszadoztam a legkülönfélébb talányokkal, rébuszokkal és cikornyás arabeszkyszerű motívumokkal, annál nagyobb volt a hírnevem és dicsőségem. Persze ez egyúttal azt is jelentette, hogy mind gyorsabban dolgoztam.”

1974-ben láttam a Mester Antibes-i kiállítását – kb. ötven kép öt ötletből. A gyűjteményt hamarosan ellopták: minden darab milliókat ért... Ha az említett műveket üveg és keret nélkül, kicsit összekoszolva kidobták volna az utcára, vajon hazavitte volna őket valaki?

„A dicsőséget egy felkapott festő számára ma képeinek eladása, a nyereség és gazdagság jelenti. Ma, mint mindenki tudja, óriási a hírnevem és dúsgazdag vagyok. De amikor egyedül maradok, nincs hozzá bátorságom, hogy magamat a szó régi és igazi értelmében művésznek tekintsem. Giotto, Tiziano, Rembrandt, Goya voltak az igazi halhatatlan művészek. Én csak hivatásos komédiás vagyok, aki megértette korának szellemét és kiszolgálja minden szeszélyét. Beismerésem keserű és fájdalmas ugyan, de úgy érzem, érdemes volt elmondani, mert mindenképpen őszinte.”

*

A művészetipar minden ágára igazak Picasso megállapításai, és persze a korai avantgarde-től a kubizmuson vagy akár a szocreálon át a posztmodernen túl a mai agykatyvaszig: „a szó régi és igazi értelmében” egyik sem művészet. Nem az az érdekes, hogy a piac az éppen hatályos ISO-n keresztül milyen izmust rendel a „művészekről” – tudjuk, bármilyent. Hanem a művészet szellemvesztése, egybevág a mai ember szellemi-lelki rombolódásával. Ha ezt fölismerjük, akkor menten megértjük a Magyar Művészeti Akadémia körüli vitákat. Ezek lényege – Picassói őszinteséggel – távolról sem a kimúlt művészet föltámasztása – még csak az hiányzik! A nyers igazság az, hogy a művészetpiac eddigi kényurair úgy látják, hogy a kultúrharc során megszerzett demokratikus monopóliumukat az MMA veszélyezteti.

De hagyjuk ezt!

Foglalkozunk inkább Violával, a XX. század rejtőzködő nagy művészeivel, aki elhúzódott kora ideológiai búzbombákál vívott küzdelmeitől. Jól tette, hiszen volt neki saját, kristálytisztá világa. Hasonlóképpen szakmai rokonaihoz, Korniss mellett *Würtz Ádámmhoz, Gross Arnoldhoz és másokhoz...*

*

A *Viola* igen gazdag értelmű szó. Jelent hangszert, jelesül hegedűt, sőt, a hegedűféle hangszerek fajtát, s azon belül vagy kilencet. Továbbá egy bizonyos virágot

is hívnak így, amit ibolyának is mondanak, aminek egészen különös, se kék, se lila színe van, az illata pedig...

Tessék utána orrmányozni.

Tehát a Viola név muzsikát, színt és illatot idéz a lelkünkben. A fizikailag érzékelhető világ szellemi elemeit.

A *berék* ismét különös szó, vízparti sáros bozótot, televényt, erdőcskét jelent. A berekben minden előfordul – néhai *Leó* barátom szerint „még tücsök lába is”.

Viola dús művészete befogadja ezt a meghatározást is. Városképei mind-mind gyönyörű *berkek*...

Az értő embernek nem kell magyarázni, hogy a név benső közlés: nem a közönséghez szól, hanem viselőjéhez. Rang és kötelezvény.

*

Művei zömmel tájakat ábrázolnak, jellegzetes alföldi városkákat, különös kertereket, berkeket, melyekben sűrű az élet, s szinte bármi megterem, mondhatjuk, hogy ő ezeknek a világoknak a *termő ága*... *Teremtő ágya*? Ágya és ágya? Vagy inkább szíve? Inkább, mert Viola leginkább szív, mint agy. Meg esetleg gyomor: hajdanában danában, *Tenk Laci* egyik kiállításmegnyitója utáni vacsorán Viola egyedül megeszegett egy egész sült kacsát. Könnyedén, lazán, nekiveselkedés nélkül: így esett neki jól.

*

Berki Viola már nevéből is következően finom, bonyolult és termékeny lény volt, ám képességei nem arra vitték, hogy édesanya legyen, hanem arra, hogy *világtermő*. Ehhez megvult a legfőbb küldetése. Ha valaki eddig nem vette volna észre, nézze meg a képeit. Látni fogja, mi több érezni fogja a belőlük áradó életet. Mi táplálja Viola képeinek elevenségét? Mondhatjuk: életét?

Ákárhonnán, bármilyen szempontból, szögből tanulmányozzuk a műveket, hamarosan rájövünk közös titkukra. Ez pedig a derű. Viola berkei, kisvárosai mind-mind csupa derű. A derű pedig a legmélyebb titkok egyike. *Hamvas Béla*, a honi kultúrából kitiltott legnagyobb derűkutatónk írta: „*Derű az egyetlen, amiről nem vagyok hajlandó lemondani, még a hazugság kedvéért sem; a Krisztus mosolya által fölszabadított emberi lélek forró azúr tisztasága; csak annyiban vagyok valódi, amennyiben derült vagyok; a derűben az öröm és a fájdalom egy; a világ legnagyobb csodája; a melankóliából él, ami a legeragadóbb paradoxon. Nem nevetés, mert nem áthidalás, nem kitérés, nem görcs, történelemmentes, nincs más jelentősége, mint önmaga.*

*

A derű a normális alapállás. Aki eljut a derűig, az győzött, nincs szüksége többé semmire.

(2019)

HAMVASRÓL

Hamvas Bélában kétségtelenül a legnagyobb bölcselőnket tisztelhetnénk, ha egyáltalán tisztelnénk bölcsőinket. A címkézők ezoterikusnak, meg minden kutyafülének mondják, de egyik sem igaz. Hamvas persze, lehetett volna ilyesmi is, ha megmarad könyvtárosnak, vagy ha ne adj Isten, zongoraművésznek áll, közepesnek, nagyeszűnek, meg persze szuperművelt szalonpubinak...

Egyszer adódott egy lyukas esztendőm és újra olvastam összes, addig megjelent művét és kimazsoláztam belőlük – szerintem – lényeges gondolatait-véleményeit. Így keletkezett a *Hamvas Szótár*. A mű *Szótárkönyv* címmel könyv alakban is megjelent 2002-ben. Egybekötve az Éva Szótárral és a Magyar-Magyar Nagyszótárral.

Hamvasnak természetesen volt „politikai” véleménye is, de pártokkal nem foglalkozott, mert a lényegre kutatott. Azt, ami a mindennapok habzásában fönnmarad. Roppant figyelemreméltó az a megfigyelése, hogy közvélekedésünk mennyire torz: eldobja a tiszta búzát és az ocsút veti el a fölszántott földbe. A jelenség szinte vegytisztán vizsgálható közéletünk számottevő részének Orbán-gyűlésében. Ennek magyarázatát maga Hamvas adja meg.

*

Olvassuk *Naplóját*: „1939 óta az Úr álmomban többször megjelent. Hetekig mind magamban őriztem a megjelenés hatását. Az utóbbi másfél év alatt nem, bár sokszor nagyon-nagyon kívántam. A napokban gondoltam ezt: az Úr mindig másféleképpen jelentkezik. A kezdetlegesebb léleknek képalakban. Később már szellemi alakban. Tavaly Oroszországban mint ’jelenlét’. Szent színe előtt éltem. November 11-én mint Élő Szó jelentkezett bennem, amikor azt mondta: „Nincsen olyan kicsiny dolog, amit meg ne hallgatnék, ha szíved mélyéből szólasz hozzám.” Milyen nagy kegyelem volt ez! És milyen nagy kegyelem az, ha ezenfelül még világos tudattal meg is értem. Most már tudom, hogy mi a kinyilatkoztatás, és ez hogyan történik.

Nem kell hozzá mágia, hókuszpókusz. Ó, nem. Tiszta szív, semmi egyéb – és az Ő kegyelme.” (*Napló, 1943. december 9.*)

Néhány idézet a *Szótárkönyvből*: **Magyar** aki a nálunk élő öt géniusz egyensúlyát megteremti; ez senkiben, még *Szent Istvánban* sem valósult meg, csak Jókai regényeiben. Az öt géniusz szövevénye egyszerre jelent gazdagságot és nehézséget; ki-ki a saját régiójának/géniuszának hatása alatt a többit nem ismeri föl/el, nem olvasztja be, sőt, szemben áll velük, mint idegennel; az itt élő ember legelső mozdulata a magyarral szemben az elutasítás (*Magyar Hüperion II. 94-95, 102.*)

Magyar festészet tengelye *Ferenczy – Gulácsy – Csontváry – Vajda*; „igazságkeresők” (*Forradalom a Művészetben 16.*).

Magyar nemzet rokonszenve mindig a duhajé, ezért kedveli *Vak Bottyánt*, *Petőfit*, a betyárt; minden magyar nemzedéknek külön terve van a hazamegmentésére; csoda, hogy az ország ennyi megmentést kibírt (M. H. II. 194–198.).

Magyar nép Európában a nyers géniuszokban leggazdagabb, ám ezek meg-nemesítése és egyensúlyuk megteremtése a legnehezebb; ha ez nem sikerül, akkor a géniuszok hatása negatív, démoni; a kereszténységgel nem nőtt össze, így a vallás a **magyar nép** részéről képmutatás, a hatalom részéről állatszelistítés (M. H. II. 152, 154.)

Magyarország a méhes földje, népe aranykori álmából fölébreszthetetlen (Silentium 249.); ~on mindennek egyszerre öt értelme (génusza) van; más, európai népeknek legföljebb kettőt-hármat kell összekapcsolniok; az öt géniusz miatt **Magyarországon** oly könnyű tehetségesnek lenni, és ugyanakkor elveszni; tragédiáinak egyik oka, hogy **Magyarországon** a papságot csak politikai szinten értelmezték, aminél nagyobb éretlenség el sem képzelhető; szellemi kaszt híján nemzetiségi kisállammá lett; a géniuszok egysége nem valósult meg, ezért nem tud különbséget tenni barát és ellenség között, nagyjait eltaszítja; története állandó testvérgyűlölet, ami a világon páratlan örület (M. H. II. 40, 100, 154, 108, 113-115.) **Magyarországon** a művész sosem volt legitim lény, legföljebb a tizenharmadik az asztalnál... (Forradalom a Művészetben 14.).

(2018)

A TUDÁSRÓL

Két magyar jezsuita tudós, *Hell Miksa* és *Sajnovics János* 1768. április 28-én megfigyelte a Vénusz Nap előtti átvonulását a dán király megbízásából a lappföldi Vardö szigetén. A hosszú előmunkálatok közben egy latin-dán továbbá egy dán-lapp szótár összekapcsolásával érintkezésbe léptek a helybéli lappokkal, s föllelkesültek a hasonló szavak és még inkább a nyelvzene hallatán: őket is bevették az általuk vallott magyar-hun rokonságba. Hell az egyszerűség kedvéért a hun-magyar őshazát Kínából menten Skandináviába helyezte a *Dentumagyar* – *Dánia* hasonlóság alapján... Talán ezért kapott lábra az a gúnyolódás, miszerint Sajnovicsékat a finnugor nyelvtudomány megalapítása helyett inkább a turanizmus előfutárának kéne tekinteni...

Ha ismernénk az elvi határt, ami megmutatná, hogy egy bizonyos szó mitől magyar és mitől jövevény, akkor előrébb lennénk, ám a magyar szó meghatározása késik az éji homályban. Vagy nem, megtörtént, *Czuczor Gergely* elvégezte a feladatot, s az eredmény olvasható az Akadémia – akkor még Magyar Tudós Társaság – által 1846-ban kiadott *A magyar nyelv rendszere* c. nyelvtankönyv 38-39. oldalán. E mű országos ismeretlensége annál is föltűnőbb, mert a hatályos finnugor nyelvészet igencsak igyekszik tudománynak mutatkozni. Márpedig

az alapfogalmak pontos értelmezése nélkül nincsen tudomány. Még szerencse, hogy finnugor nyelvtudományunk alapító- s folytató nagyjai okosan kizárták a vitákat, majd az olykor valahogy mégis kirobbanó nézeteltérésekből a logikát, s végül mindebből a népet. Elvégre a nyelvhez csak a nyelvészek érthetnek.

A nép kizárása azért is faramuci, mert a nyelvtudós tanulja tudományát az egyetemen – általában pályatársaktól és uralkodó elméletekből, melyek közt olykor erősödik, máskor lazul, sőt, borul az összhang, a nép viszont betéve tudja anyanyelvét, sőt helyesen is használja, ha engedik neki. E tény természetes, ezért nem szorul bizonyításra, akár a szerelem. De ha valakinek mégis kétségei támadnak, hallgasson eredeti népdal- és népmese-fölvételeket, melyeken ún. tanulatlan, vagy némi iróniával szólva a hunfalvyzmus nyelvész-ményétől szűz emberek költöttek, énekelnek és mesélnek. Ebből a rétegből elsőrangú írók is kiemelkedtek különösebb iskolázottság és nyelvelméleti tudás nélkül. Gondoljunk a négy elemis Veres Péterre meg Fekete Bojtárra, azaz Sinka Istvánra, vagy éppen az *írástudatlan* Ámi Lajosra és három kötetnyi gyönyörű meséjére! Az ember lelke ujjong az örömtől, amikor olvassa bennük a tömérdek, üde nyelvi leleményt: *lanyhos meleg, mátulon kezdve, keresztül-bukkonbérozott a fején!*

Honnan ez a tudás?

Nehéz megmondani úgy, hogy ne hangozzék nagyszájúnak, fellengzősnek. Márpedig némi dagály aligha kerülhető el. Ülünk Nyelvédésanyánk ölében és bírjuk a teljes magyar szókincset, a mait, sőt az eljövendőt, sosem járt tájainkét, a szavak árnyalatait, összefüggéseit, humorát, képvilágát, kapcsolat-tudományát szóval minden jószágát, amit egy nyelv birtokolhat: a teljes egészet megkapjuk iskolázottságunkra való tekintet nélkül. Ugyanúgy, ahogy Ámi Lajos.

No, a józan eszünk persze kell hozzá. Méginkább nyelv szerelem...

Ugyanúgy, ahogy hitünkhöz istenszerelem. Az istenszerelem teljesen nyitott. Ahogy a keresztén látjuk, az Úr kitárt karokkal vár bennünket a világ végezetéig. Valamennyiünket, tudván minden bűnünkről, méltatlanságunkról. Kiolvashatjuk az összes teológiai akadémia tankönyveit, ha még sosem csordult ki egy könnycseppünk Jézusunk szenvedésétől, akkor még semmit sem tanultunk.

(2018)

POLKORREKT AVAGY HÚSVÉT

Akit Isten figyelmeztetni akar, attól csak a vagyonát veszi el. Így járt Ádám és Éva, amikor az angyal kihajtotta őket az Édenből. Akit a Mindenható büntetni akar, mert az illető erősen rászorul, annak az eszét is körülnyírja. Összüleinknek ebből is kijutott. Az ilyen szerencsétlenség túlélőjét nevezzük tökéletes magyar szóval eszeveszettnek. Emberünk életvitele ettől kezdve ön- és közveszélyes

lesz. Nem föltétlenül tombol, csak éppen nem tudja, hogy mit, miért cselekszik, vagy éppen mulaszt. Elveszti kapcsolatát – nem az úgynevezett tényekkel, vagy a logikával, hanem a lelkével. Alapállása a düh lesz. Ez a düh több a meggondolatlan heveskedésnél, ami leginkább indulat és hóbörgés. Az ilyesmi ugyanis, hamar leplezhető, hanem benső iránytalanság, kalézosítás értékek, érzelmek és emberek között, ami soha nem enged megnyugvást, mert áldozata esze vesztése után nem tudja már, hogy mit, miért tesz, mi lesz a dolog vége és ez dühíti. A lelke él, de háborog, és súgja neki, hogy ezt se te gondoltad, az se te volnál...

Az eszeveszett továbbra is képes magas logikai lépcsők megmászására, ezért a külvilág számára akár éleseszűnek is mutatkozhat, de számára mindez csak testgyakorlat: lelke nem fogja föl többé tettei és gondolatai magasabb, vagy ha jobban tetszik, mélyebb összefüggéseit, értelmét.

Ezzel együtt sikeres gazdaságember lehet belőle, sorozatfilm, vagy akár egész estét betöltő kasszasiker-készítő, izmusalapító tervező bármelyik szakmában, mondani se kell, a politikában is, ha éppen jó helyen pattannak ki fejéből világrengető habókosságok.

A jó hely olyan agyakat jelent, melyek epedve várnak a trágyára.

Az eszeveszett *értelmét* ugyan képes mozgósítani és trágyát beleforgatni, de csak egy bizonyos szintig *ér* el. Talán okos lesz, de képtelen a lét igazi rugóit, erőhatásait és Isten kegyelmét fölismerni, ezért ezek működésébe nemhogy belelátni nem tud, de megsejteni sem képes róluk bármi lényegeset. Vagyis a valóság zárva marad előtte. A behatoláshoz kulcs kellene. Nem okosság, vagy ravaszság, sőt, nem is szerencse vagy erő, hanem valami egészen más, olyas valami, ami nem a testies élet köréből való.

A vázolt típus korunk uralkodója. Lénye? Alap-emberfaja? Helyzete az ő személyes tragédiája, ám a miénk is, mert az ilyen ember kormányzása szakadékba viszi a szekeret.

Mi hiányzik kormányzásából?

A bölcsesség.

Mi a bölcsesség? Nyugalom, benső béke. Szeretet. Csak az taníthat rá, aki birtokosa.

Olyas valami, ami az apostolokba áradt, amikor az Úr letérdelt eléjük és megmosta a lábukat.

(2019)

VOLT EGYSZER EGY BARÁTOM, A LEGJOBB...

...innentől kezdve nehéz folytatni, mert mi is következhetne? A legjobb posztmodern? Ez a jelzős szerkezet vajon miben különbözik pl. a legjobb szocreáltól? Ugyanis ez is kiment a divatból a konstruktivizmussal, meg a dadával, szóval

valamennyi izmussal együtt. Ha teli a piac, irány a kuka. Ez a művészetipar törvénye. Különb elbánást a szocr... pardon, a posztmodern sem várhat az idő vasfogától... hogy egy, az ő ifjúkori humorára emlékeztető, zavaros képpel éljek.

Talán fontosabb lehetne a folytatás: a legjobb, pontosabban másfél évtizednél hosszabb ideig az egyik legjobb barátom volt, akivel szinte minden nap hívtuk egymást, akkor is, ha este találkoztunk, fociztunk, buliztunk, szilvesztereztünk, okoskodtunk. Kislányaink is kiváló barátnők lettek, és az asszonyok is: ők kosárcsapatot szerveztek, persze évadnyitó meg záró mulatsággal együtt. Aztán mindez egyik napról a másikra megszakadt.

1990 őszén, egy amúgy kedves csütörtöki foci után hosszan beszélgettünk a Huba utcai karmelita templom előtti sarkon. Arról, hogy szerénytelenségem akkor Antall József tanácsadó testületében szolgált, ő pedig – saját szavaival – fideszes volt. Természetesen nem párttag, hanem oda húzó, ellenzéki. Pontosabban – szerintem – inkább az eszdéesz-holdudvarához csatlakozott, mert ott volt a pénz, a paripa meg a fegyver, vele együtt a rádió, a tévé, a sajtó, a könyvkiadás, a külföldi megjelenés irányítása. Ezt meg is mondtam neki, amit hevesen elutasított, mondván, hogy Antall zsarnok, Orbán ifjú és demokrata.

A történelem azóta megrostálta: igazolta, elvetette egyik-másik nézetet.

Bő óráig tartó beszélgetésünk nem fajult sem heves vitává, sem összeveszéssé. Csak annyi történt, hogy nem jött be az Üstökösbe vacsorázni, sörözni, és soha többé nem jelent meg a pályán, s vele együtt az addig játékosársaink közé tartozott liberális írók sem. Mintha egy láthatatlan, erős kéz kivonta volna őt és eszmetársait a rossz társaságból. Ezt követően került a találkozást. Talán csak egyszer, vagy 15 év múlva, egy temetésen kerültünk egymás mellé, s a szűk kapu felé sodródva néhány szót váltottunk.

Átigazolása annál is meglepőbb volt, mert mindenki tudta, hogy Antallnak igaza volt, amikor kimondta – már korábban! – hogy „összenőtt, ami összetartozik”.

Közismert, hogy volt barátom családját éppen a későbbi két kormánypárt szellem-elődei, annak elvtársai, sőt, családilag is rokon figurái meg azok barátai, eszmetársai és más közelije hurcolták meg, bántalmazták, alázták.

Mint kisgyermeket, őt magát is.

Mielőtt bárki félreértene, percgig sem gondolom, hogy ennyi év múltán boszút kellene állni a múlt rendszer felelősein, vagy éppen azokon, akik elszabotálták a magyar állam újjászervezését, a kárpótlást stb., továbbá rendőri fedezet alatt olajat szőkítettek és száz más módon bűnöztek.

Nem. Már késő, mivel az utolsó vacsorát nem lehet kétszer megenni. Az elsőt sem.

A mi dolgunk ma az emlékezés.

Csöpp harag sincs bennem volt barátom iránt, csak éppen megdöbbsent, hogy ő, a káprázatosan éles eszével nem vette észre, hogy Kuczka Péterék útját járja, anélkül, hogy fölismerné, hogy az vakvágány. Nem vezet sem a Sztálin,

sem a Nobel-díjhoz. Sőt, a Nobel-díj is „csak pelyva”. Ezt Aquinói Szent Tamás mondta látomása után élete főművéről, a Summa Theologiae-ről.

Kuczka rájött az igazságra: az egyetlen valódi múzsa csókjának ízére már 56 előtt! Meg is írta, mégpedig akkor, a *Nyírségi napló*ban, amiért volt barátom új barátai haláláig kirekesztették, büntették! 1964-ig csak abból tengődhetett, hogy felesége nevéen bőrhulladékból szatyrokat varrt.

Hajdani barátom nem érte meg sem a csúcspontot, sem a bukást és azt sem, hogy megértse: nem éri meg. Különösen nem érte meg az utolsó nagy könyvéhez pótkönyvet írni.

Az idei könyvhéten találkoztunk egy percre a Vörösmarty téren. Dedikált, arcán a múltjával és a jövőjével. Oldalról odamentem hozzá, és némán megsimogattam.

Nyugodjék békében!

(2016)

BÚCSÚZUNK

CZAKÓ GÁBORRÓL

„Az ideológia olyan korlátolt, tehát korlátozó világmagyarázat, mely a valóságot megcsonkítja, egyetlen dimenzióba préseli, és önmagát a bölcsek kövének hazudja. Ilyen volt a marxizmus, a náciizmus, a sovinizmus, de ilyen az újdonság eszméje, amely szemmel is láthatóan közös csillaga a mosópornak és a művészi izmusoknak, vagy a fejlődés ideológiája, amely a műszaki-tudományos haladást keveri össze szándékosan az ember belső előrejutásával. Azt a látszatot kelti, mintha ügyesebb Dolgainktól mi magunk is mélyebbek, nemesebbek lennénk. Az ideológia óránként megbukik, de azonnal újjáéled.”

Az a kor- és kórdiagnózis, amelyet Gábor ezekben mondatokban megfogalmazott, a több mint húsz évvel ezelőtt megjelent *Beavatás* c. könyvében olvashatók, de megjelenhetett volna egy negyed századdal korábban és húsz évvel későbbben is. Akkor is tehát, amikor a *Mozgó Világ*ot szerkesztettük, és akkor is, amikor betegágyából figyelte és „kommentálta” korunk eseményeit. Mert bármennyire úgy tűnhetett is sokak szemében, hogy a *Mozgó* publicisztikai írásai a Késő-Kádár-kor kritikai elemzésére korlátozódtak, a Bertalan Lajos utcai műhely szellemisége megkövetelte, hogy nézzünk „immár nagyobbakra!” A nagyobb ügyek nézőpontjából pedig nemcsak az önmaga karanténjába

zárkózott magyar politika kitörési kísérletei látszottak esélytelennek, hanem az újdonságaival csábító posztmodern civilizáció jövője is. Czakó Gábor nemcsak azzal tűnt ki közülünk, hogy összefüggéseiben látta és elemezte korunk válságtüneteit, hanem azzal is, hogy egész személyiségével – hitével, tehetségével, műveltségével és salamoni humorával – példát mutatott: hogyan őrizhetjük meg magunkban „az ember belső előrejutásának” lehetőségét.

Kulin Ferenc

EGY BÉKÉS VASÁRNAP

Vasárnap volt; valamivel ebéd után.

Morfondíroztunk a családdal alkalmas programokról, mert hogy voltak elmaradásaink az utóbbi hetekben, hónapokban. Főleg elmaradt látogatások pótlásáról meditáltunk.

Kocsi fékezett a kapunk előtt, hallottuk kissé nehézkes parkolásának motorhangjait.

Feleségem sietve ment ki ajtót nyitni, csöngőnk nem működött, nem akarunk csalódást okozni. Czakót tessékelte beljebb. Nem volt igazi meglepetés; csupán szokatlannak tetszett, hogy nem jelentkezett be telefonon. Holott azt még akkor is megtette, ha – teszem azt – gombászásból hazafelé kerestek föl: vizsgáljam át a zsákmányt.

– Azonnal velem kell jönnöd az Új Magyarországba!

– Minek mennék, és miért ilyen prompt?

– Át kell vened a lapot! Oda kell érnünk lapindításra; azt a lapindítót már te vezényeld.

Az *azonnal*, meg a sok *kell* nem igazán volt ínyemre; általában is vonakodva szoktam az effélet fogadni, de vasárnap, ebéd után mindenképpen meghökentett. Előzményekről pusztán annyit, Horti Jóska már néhány beszélgetésen győzködött, vegyem át a lapot – ilyen-olyan fölállásokban. Én azonban elhárítottam ajánlatait; ráadásul régen belenyugodtam, hogy békésebb környezetben folytassam pályámat. Olyasfélében, amihez hozzászoktam a Film, Színház, Muzsika szerkesztőjeként. Szóval: semmi esetre sem napilapnál – beláthatatlan munkaidőben, korántsem az írásra fókuszálva.

– Megmondtam, nem vállalom.

– Csinálnod kell; rossz irányba mennek a dolgok.

– Aligha furcsállod, hogy nem csodálkozom. Elmondtam *nektek* világosan, lapcsinálókra van szükség, nem a mi kutyánk kölykeire...

– Ez jutott nekünk; azokkal kell főznünk.

Nem állíthatom, hogy az újabb *kellek* vagy az utóbbi képzavar földobtak volna, inkább leendő árnyak vibráltak kissé előbbre-kíváncsiskodó szemem

előtt; legkivált a dilettantizmus fenyegetései, ami miatt Hortival sem vergődünk zöldágra.

– Muszáj indulnunk; mondtam: lapindító.

Barátok voltunk, bizonyos értelemben fegyvertársak; így gondolta ő is. Jól baziózott: nekivágtunk az útnak. Szótlanul ültem mellette az autóban; ő viszont vezetett és közben részletesen elmagyarázta, mi történik a „lapunk” szerkesztőségében. Minden bizonnyal tisztában volt vele, hogy engem „hergelnek” információi, hiszen amikor először szóba került egy új lap lehetősége az Antall-kormány megtámogatására, én készítettem el a laptervet megvitatásra, a vita azonban – itt most nem részletezném – bukdácsolásba fulladt (igen, ez a legfinomabb kifejezés!), elment a kedvem az egészszől. Sosem kívántam magamnak politikai közéletet; ismerve ezt az országot, viszolyogtam történelmi skizofrénijától, ahogyan mindmáig.

Ám a cserbenhagyás sem a formám!

Czakó ismert annyira, hogy csak indirekt módon építsen kényes fintorgásaimra.

Mint a lapot kiadó vállalt igazgatója, beérkeztünkör összehívta a szerkesztőségi értekezletet, röviden bejelentette, leváltja a vezetést, engem pedig új főszerkesztőként mutatott be.

A többiről a tudósítást elodázhatom a sajtótörténetre vagy a politikatörténetre, magamban ellenben kettőnk együttműködéséről, még inkább – elnézést a privatizálásom miatt – politikai magányom históriájáról töprenkedhetem – váltig...

Fábián László

CZG IGENJE

egyetlen szó és mozdulat
világontúli változás
aki keres aki kutat
végül nem talál semmi mást

a határjanincs reménykedés
csapdája a szónak
a nyár és az ősz és a tél
semmit se mond a mindig változónak

aki megformálja a hangot
aki az alapján cselekszik
megszülethet az új tavaszról
és szebbre és jobbra törekszik

így vagy szép mindenek fölött
és örökletes mindörökké
visszajön az elköltözött
és nem búcsúzkodik már soha többé

*

Az 1989-es esztendő táján jött el az az idő, hogy CzG meglátja a végleg sorsfordulós világot. Igent kell mondani az életre, és igent kell mondani a hitre. Nem elég hát a keresgélés meg a kutakodás. Bele kell állni a küzdelembe, és a jó harcot megharcolni. Így katolikus barátaival megalapítja az Igen Katolikus

Kulturális Egyesületet, aminek fő csapásiránya az újságíróképzés, szócsove az *Igen* katolikus folyóirat. Ez utóbbi indulását az Egyházat alaposan megmozgató ifjúsági találkozóra időzítették, amit Pécsen szervezett a Taizéi Közösség. Erre a találkozóra az évek óta szamizdatban megjelenő *Taizéi Levél* is megjelenhetett hivatalosan. A folyóirat nyomdai megjelenéshez méltó külalakot az *Igen* műhelyében kapta, mivel a tördelőt jól ismertük. Itt ismerkedtem meg CzG-vel, és köré csoportosuló újságíró tanoncokkal.

CzG feléleszteni kívánta azt a fajta sajtóapostolkodást, amit a nagyszerű Bangha Béla SJ képviselt. A ma már halhatatlan jezsuita által alapított és szerkesztett *Magyar Kultúra* a trianon utáni Magyarország újjáépítésének legfon-

tosabb orgánuma volt. CzG a harcos magyarkultúrá s lelkiséget akarta újraplántálni a kommunizmust levetkőző Magyarorszá gba. Újságíró iskolája népszerű volt, *Igen*-je a hit pajzsa és kardja lett. A kimondott és kinyomatott igen mellé sokan odaálltak, hogy a nyár nyár, az ősz ősz és a tél valóban tél legyen, és ne lehessen mást mondani a valóságról, mint az, ami. Viszont az odaállók jelentős része nem tudatosította az egyszer kimondott igen világnyi súlyát. Egy részük áldozatul esett a kurzus csalóka örvényeinek, hogy Bangha Béla féle harcos katolicizmust országvesztő mumusként vizionálják, más részük a valóságtól megijedve felült a szabadelvűség szekerére. Másokat pedig megrémített az *Igen* üstökösszerű felbukkanása, egyetemes és egyenes politizálása, mert olyan hangot ütött meg, amit mindenki értett, ami alapján mindenki cselekedni tudott az egyetemes értékek szerint.

Abban az időben CzG volt az egyetlen, aki megértette, miért nem vonzódom kanonizált költőink legtöbbje iránt, miért nem szeretem a természet kurzusos védelmét, és miért riadozok a templomi gitáros zenétől. Nem voltam az ő újságíró iskolájának része, nem jártam a szerkesztőségi ülésekre, de a CzG szerkesztette folyóiratban több írásom meg versem is megjelent. Örömmel olvasta *Amíg világ a világ* traktátusomat. Olyannyira, hogy még meg is hivatkozott a CzSimon könyvekben, és egyszer még a *Brassói Lapok*ban is lehozatta az egyik versemet.

A kimondott igen hűséget feltételez, amit meg kell előlegezni. CzG nemcsak másoknak, magának is megelőlegezte ezt az igent, és ehhez az igenhez hű maradt. Kitartott barátai barátainak, és támogatóitjai támogatóinak. Az igent pedig ki is mondta és a kimondása után ez az igen lett az egyetlen ügye. CzG alkotó korszakának utolsó felében már csak erről az igenről írt, e fölött az igen fölött gyönyörködött, mert ennek gyümölcsként ráismert az isteni szépre és megláthatta, hogy ez az az ország, amit minden egyes ember ugyanazokkal a feltételekkel örökölh et. És ez olyan ország, ahova miután visszaköltözködik, már nem el nem hagyja többé.

Bálint Zsolt

Életművének bemutatását megtették mások, én magam egy személyes emlékekkel búcsúzó m.

Gyermekkoromban ebben a faluban még köszöntünk egymásnak és gimnáziumi tanulmányaim kezdetekor a Veres Péter Gimnáziumban 3 hónapig szinte kizárólag a kommunikáció alapjait tanultuk nyelvtanórákon, mert már akkor "kezdett kimenni a divatból" a köszönés.

Czakó Gáborral és feleségével sétáik közben néhány alkalommal volt szerencsém találkozni a falu utcáin.

Szinte zavarba ejtő hangerővel, érthetően köszönt, akár a fiatalabbnak is előre, mintegy sportot űzve ebből. Számomra különleges és régen nem látott, nem hallott dolog volt ez, hamar megtudtam, hogy ki ő.

Emlékszem még pár éve az utcánkban, amikor szembejött velem elhatároztam, hogy most én leszek az első, nem fog megelőzni. Mondanom sem kell, hogy nem sikerült és megelőzött. Közben mosolygott mert talán látta arcomon a csalódottságot.

Tegnap végleg elköszönt, többé nem látjuk őt Békásmegyery utcáin. Remélem elegen megtanultuk tőle (is) azt, hogy köszönünk egymásnak és folytatjuk e szép hagyományt.

A családnak őszinte részvétünk, az elhunytat Isten nyugosztalja!

Exler Norbert

DIÓ ÉS FENYŐ

Czakó Gábort nagyon régen ismertem, de barátságát a Czuczor-Fogarasi szótárral kapcsolatos közös gondolkodásnak köszönhetem. Czuczor Gergely és Fogarasi János műve, „*A magyar nyelv szótára*” a Magyar Tudományos Akadémia megrendelésre készült, 1862 és 1874 között jelent meg, majd viharos gyorsasággal, 1895-ben máris elavultnak nyilvánított, éppen a megrendelő által. Az ok a szótár szerkesztési elvében, az ún. gyökrendszerben rejlik: a szerzők a magyar szavak óriási többségét csupán 2300, 2-3-(néha 4) tagú „gyökszó” toldalékolásaként írják le, ezáltal belső fejlődésre vezetik vissza rengeteg olyan szavunkat, melyeket a „nem elavult” akadémiai nyelvtudomány átvételeknek tart. Egyben – szükségszerűen – a szótár hihetetlenül gazdag jelentéstartományt tulajdonít a 2300 gyöknek. Hogy a gyökrendszer elmélete mennyire nem elavult, azt az elmúlt évtizedekben történt újjáéledése bizonyítja – no nem az akadémiai nyelvtudomány, hanem olyan „műkedvelők” által, mint pl. Kiss Dénes, Czakó Gábor, vagy Varga Csaba. Aki egyszer ráérez a dolog ízére, és elkezd keresni köznapi szavaink elején a gyököket, az előtt megnyílik a magyar nyelv mélysége, és fény derül a nyelv adta magyar észjárás sajátosságára: a fogalmak, dolgok közös tövét kereső, analógiás gondolkodásmód szépségére és előnyeire. Például ilyen gyök a „*szer*” szavunk: „Most akkor *szerre*, vagy *egyszerre*” – kérdezte a húsos pult mögül a székely eladónő az előtte *szertelenül* követelőző budai asszonyokat. (Köztük Fábián Évát, aki az ilyesmit egész biztosan megjegyzi.)

Czakó éppen azért vette fel a kesztyűt a Szótár védelmében, mert meglátta a gyökrendszerben azt az erőt, amely a magyar anyanyelvű ember gondolkodását öntudatlanul is rugalmassá, lényegre törővé formálja – ezáltal sajátossá teszi. „Hát még, ha tudnánk is, hogy mit kapunk „*Nyelv Édesanyánktól*” – gondolta Czakó, és leírta: „*A bölcselkedői bátorság és képzettség(!) az anyatejjel érkezik*

a magyarokba, pontosan az anyanyelvvél. Ennek három pillére van. Az egyik az állandóság, vagyis, hogy a magyar nyelv miközben hihetetlen sebességgel gyarapszik, alkot új szavakat, megőrzi a régi, évezredek jelentéseket is. Valószínű, hogyha a Halotti Beszédet rovásírással, vagy már a magyar ejtéshez igazított latin betűrendszerrel jegyezték volna föl, megértése alig jelentene gondot. Így is értjük, jobban, mint a német, a francia, az orosz a maga nyolcszáz éves szövegeit. A másik a nyelv szerkezetéből, a ragozó építkezésmódjából ered, ami némiképp az előbbieket is magyarázza. Ennek következménye, hogy a magyar korlátlanul képes a belső szóalkotásra, a szerves önfejlődésre, kevésbé kényszerül idegen elemek átvételére. S ha igen, azokat az agglutináló szerkezet egy-kettőre benövi, föloldja. A harmadik pedig az, hogy a bölcsesség magában a nyelvben rejlik, beszélői éppen csak föltárják a benne rejlő tudást. Mondhatjuk úgy is, hogy képet.” (Egy pár szó nyelvünk bölcsességéről.)

Meg is születtek a könyvek, melyek már széles körben nyitották rá az olvasók szemét saját anyanyelvük csodájára: *Beavatás a magyar észjárásba*, *Eredeti magyar nyelvtan*, *Beljebb a magyar észjárásba*, *Nyelvünk aranyága*, stb. Ám Czakó még ennél is többről álmodott: miután az olvasók szemét felnyitotta, vissza akarta állítani a Szótár becsületét az akadémiai nyelvtudományban is. A tudománnyal is kikezdett tehát, amelyről általánosságban így vélekedett: „*Ha a tudomány valóban korrekt és elfogulatlan és semleges volna, akkor vizsgálatait másként, mint Isten bekalkulálásával nem végezhetné. Sem a természet- sem a humántudományokban. Persze az Ő számításba vétele csöppet sem könnyű. Belátjuk. Például Őréa nézve a szekularizált tudomány alapmódszere, a kísérlet nem végezhető. Más kérdés, hogy a kísérletek eredményei amúgy is csak statisztikaiak, a társadalomtudományban még olyanok sem, hiszen ott szakmailag korrekt kísérleti feltételek aligha teremthetők, s még kevésbé ismételtetők meg.*” Majd kicsit alább: „*Csak egy belső félmosoly: az, hogy a társadalomtudományok a tudomány szakmai követelményeinek oly kevésbé tudnak eleget tenni, tudományosságukon csorbát nem ejt.*” (Egy kulcsszó)

Tökéletes leírás, mégis megkísérlem mérnöki szemmel újrafogalmazni: A fizika a mérés és matematikai modellezés módszerében eszközt talált arra, hogy az anyagi világban mérhető folyamatokat természettörvényekkel magyarázza. Mivel mérési módszereink csak az anyagi világra alkalmazhatók, ezzel a módszertannal a fizika vizsgálati köréből eleve kizárta a világban jelenvaló Istent – a Szentlelket, Aki pedig mégis jelen van. Így az anyagra szorító tudományos modelljeink szükségszerűen leegyszerűsítők, korlátozottak, és idővel még az anyagi világban is könnyűnek találtak. (Czakó: „*Tudomány: Az emberiség elméletileg és kísérletileg igazolt és pillanatnyilag hatályos balfogásainak összessége.*” – *Magyar-magyar nagyszótár.*) Ez az anyagi világra, azon belül is a legegyszerűbb élettelen folyamatokra korlátozott fizikusi módszer mégis igen hatékonynak bizonyult, így még a társadalomtudományok is igyekeznek utánozni. Itt már sem a mérés, sem a matematika nem alkalmazható, de azért a rögzített mód-

szertan és a modellalkotás igénye megmarad – elméletek formájában. A tudomány előtt pedig megnyílik a csapda: már meg sem próbálunk a valóságról beszélni, beérjük a módszertannal és az elmélettel, hiszen fogalmainkat, szavainkat eleve ezekre alkottuk meg.

A tudomány világképe tehát rendezett ugyan, de ez a rend töredékes, hiszen csak a modelleken belül érvényes, modell-függő rend. Az igazi rend ui. Czakó szerint: *„A rend Isten gondolata. Isten gondolata átjárja a Teremtést, megszabja a természeti törvényeket, az elemek, a dolgok és lények helyét, arányát, mozgását, fejlődését, elmúlását. Az emberét is, különös figyelemmel és szeretettel, hisz az egész Teremtés urává tette. Az emberben nyer földi értelmet a rend, benne kapcsolódik össze a lét fizikája és metafizikája, rajta keresztül árad szét a világra a Teremtő mosolyának áldó derűje.”* (Léptek a szélben)

Ezek az idézetek remélhetőleg megmutatják Czakó keresztény világképét (legalább ahogy én megismertem), és talán érthetővé teszik, milyen alapállással vághatott bele fentebb említett legmerészebb vállalkozásába: a Szótár és a Tudomány összeállításába. (Ez már csak azért is lehet fontos, mert a nyelv vélhetőleg még hívebb lenyomata Isten gondolatának, mint a tudomány.)

Czakó tehát azzal kezdte, hogy asztalt terített a nagy diófája alatt, és meghívott oda nyelvészeket, tanárokat, de távoli tudományok képviselőit is: térképészt, történészt, geofizikust, mérnököt, matematikust, zenészt... Nagyon sokféle gondolkodású embert, egy biztos közös ponttal: a decsi bort mindenki szerette. Ám a gondolkodás a Szótárról már közel sem állt ilyen közös alapon. A beszélgetések közben többen saját szakmánkban is megtaláltuk a gyökrendszer kínálat kihívásokat: született gyökrendszer-alapú tanítási módszertan és nyelvtankönyv kisiskolásoknak; földrajzi helynevek gyökrendszer-alapú elemzése a Kárpát-medencében és környékén; a beszéd kialakulásának modellje, mely a gyökrendszer kialakulására vezethet; számítógépes program, mely matematikailag bizonyítja a gyökrendszer uralmát a magyar, és töredékesebb megletét bizonyos más nyelvekben. Nem véletlen azonban, hogy a tudomány modellező módszerének csapdáját annyit emlegettük előbb. (Azaz: a valóságot már csak a modell keretein belülre szűkítve vagyunk hajlandók látni.) Nyelvész barátaink ugyanis keményen ragaszkodtak a modellbéli tárgyaláshoz, a nyelvtudomány akadémiai elméletei pedig nem bizonyultak alkalmasnak a gyökrendszer befogadására. Ami tehát 1895-ben eldöntött, az úgy is maradt. A nyelvtudomány azóta is szorgosan csiszolgatta, építgette elméleteit, de ezek érzéketlenek maradtak a gyökrendszer csodájára. Úgy vélem, a leírtakból kiderül, hogy Czakót mindez nem érthette teljesen váratlanul. De azt is kimondhatom, hogy Czakó Gábor csodálatos és bátor kísérletet hajtott végre a decsi bor mellett a Diófa alatt; megpróbálta rávenni vendégeit, hogy vele együtt keressék a rendet – mint Isten gondolatát.

A temetésén, a nagy sokaságban nekünk feleséggel csak egy nagy fenyőbokor mellett jutott hely. A szertartást a bokor tökéletesen eltakarta, így –

ha nem akartam hátat fordítani, és a búcsúzóik képébe meredni – csak a sűrű zöld sövény felém kinyúló ágait bámulhattam. Különös látnivaló csupán az egyik ágon mutatkozott, mégpedig pont azon, amelyik amúgy is a leginkább bámulnom adatott: mellmagasságban, kissé jobbra, egy méterrel az orrom előtt. Itt egy kicsi, karcsú, gyufaszálnyi méretű, élénk narancssárga csigácska nyújtózott. Csak negyedóra bámulás után fogtam gyanút, hogy ez a csiga észrevehetetlen lassúsággal bár, de mégis mintha haladna valamit, mégpedig a bozót sötét sűrűje, a törzs felé. Ne siess annyira – gondoltam magamban, mert eszembe jutott egy mondat az *Álomból*, melyben Czakó a halállal vívott küzdelmét írta le a családi autóbaleset után: „Egyre kisebb lettem, és emberi alakomat is elvesztettem.” És persze ez után egyre gyorsabbnak láttam a csigát. Aztán elindultak a hamvak a sír felé, mi pedig továbbra is a bokor mellé szorulva néztük Czakó Gábor Csaba végtelen sok barátjának vonulását. Indulás előtt, búcsúzóul még visszaneéztem a kis csigára – aki már nem volt sehhol. Vagyis célba ért a törzsnél? Czakó álmának utolsó előtti pillanata ez: „Lágy, zöld sövényt láttam kissé jobbra magam előtt, mögöttem a Szent Mihályéra emlékeztető fényt sejtettem, és örökös békét... Tudtam, hogy ha áthaladok rajta, Ott leszek, ámde többé nem térhetek vissza.”

Megkérdeztem Zsókát: „Láttad a csigát?” „Végig azt néztem.” – felelte.

Budapest 2024. aug. 29.

Juhász Zoltán

Nekem úgy tűnik, makacsul hitt mindenben, vagyis inkább magától értetődő volt, hogy a világ körülöttünk, és benne mi is a teremtés részesei vagyunk. Hogyan is lehetne másképp...

Sok időt töltöttünk együtt... olvastam a regényét, ami lenyűgözött, mert úgy írt mesét, mintha valóság lenne... ha volt köztünk barátság, az innen indult. Aztán tévéztünk – ez rosszul hangzik.

Michelangelo Buonarrotti freskóján, az Ádám teremtésén van egy repedés, rés, hogy festve van-e, nem tudom, de van az a rés. Ez volt a Beavatás főcíme... és a Czakó ott állt ebben a résben, egy széknek támaszkodva, és mondta a magát. Mesét mondott, a drága anyanyelvről, meg az esendőségünkről. A forma avított már akkor is, mégis ragaszkodott az egyszerűséghez, a külsőségek a legkevésbé sem érdekelték. És ott volt előtte az a szék, amire soha le nem ült volna, mert az a MESTEREK széke volt. Mondjuk Hamvas Béláé.

Így mondott mesét az, aki most végleg elszenderült...

Ég veled, Gábor!

Babos Tamás

(RÉSZLET)

... EGYETLEN REGÉNYRŐL ... *

...azonban még mielőtt az Adria újabb magyar költőire térnénk, egy számomra különösen fontos regényről hadd szóljak, aminek létéről, irodalmi jelentőségéről megjelenése óta tudok, írtam is méltatást róla, de ihletforrásáról csak mostanában szereztem bizonyosságot. Pontosabban szólva, most került „egy lapra” nálam a könyv mindazokkal a régi nyári beszámolókkal, amiket Czakó Gábortól hallottam negyed-félszázada egyikünk-másikunk öszeleji kertjében a falusi Békásmegyeren vagy a falusias Pestújhelyen, vagy Egyházashetyén, a faluban. Aranykapu, ez a regény címe, egy olyan Árpád-kori regényé, amely a klasszikus történelmi beszélek modorában el tudja hitetni a táj és a lélek, a történelem és a hit alkalmi és mégis lélekgazdagító találkozását, mint „szükségyszerűséget”. Mit tagadnám: a nevezettel félszázada vagyunk barátok, legszebb napjainkban kollégák is voltunk a Mozgó Világnál, aztán meg keresztkomák is lettünk. Mondhatni némi pátosszal: „tagjai vagyunk egymásnak” – ezt szerinte Szent Pál mondta, szerintem meg Pál apostol, de ez a „szóhasználati” különbség, ha meg is van, mit se tesz. És arra sem árt, ha emlékezünk, hogy ez volt a címe annak hatalmas emlékkönyvnek is, amit Mészöly Miklós hetvenedik születésnapjára szerkesztettünk. A szekszárdi Mészöly és a decsi Czakó ugyanannak a dél-dunántúli táji géniusznak az üzenetét hozta a magyar irodalomba. Hogy’ is mondta egyszer Mészöly a maga nagy szentföldi regényéről? „A Saulus a legszekszárdibb könyvem...” Gábor (vagy családiról: Csaba..., soha nem állt rá a nyelvem...) éveken-évezedeken át mesélt isztriai családi nyaralásairól. A többes szám itt több mint indokolt, és nemcsak fél tucatnyi gyermekére tekintettel, hanem délvidéki rokonára Matuska Mártonra is, aki jugoszlávként bírta ezt az adria-parti „enyhelyet”, utóbb a kevesek egyike lett, akik a világháború végi titoista magyarítás leleplezését kezdeményezték, életüket sem egyszer kockáztatva. Ez a nyaralóhely baráti köreink egyik felfoghatatlanul groteszk legendáját képezte. Tudtommal soha meg nem írta, de soha nem is hagyta abba mesélését. Peroj a helység neve, szemben Tito Brionijával (ahol a korabeli legendák szerint még Gina Lollobrigidával is..., de Hruscsovval biztosan...), Isztria nyugati partján, Pola és Rovinj között valahol. Magára a helyre, amit vagy tizenöt éven át felkerestek, egyetlen szó illik: susnyás. Se víz, se villany, se a mindennapos életvitelnek egyéb minimuma, talán egy lakókocsi, valami sufni, meg alkalmi sátrak. A tenger másfél perce, elvileg, de közben van az, amire megint csak a susnyás szó illik. Ezt a csekély jelentőségű földcskét a háború után nem vették el a horvátok, viszont szerb rendszámmal azért már nem lehe-

* Amikor ezt írtam, CZ. G. még közöttünk volt, ám azt már csak ő tudhatta, hogy honnan néz bennünket. Én minden leírt szónál láttam őt és hallottam a hangját.

tett idejönni. Az autós kényszermegoldások tragikus következménye lett az a baleset 2004-ben, ami Gábor életét oly pokoli kínlódások-szenvedések és oly spirituális élmények pályájára lökte. Isztria – a megtalált tenger, mint természeti létező és mint kimeríthetetlen látvány. És csak a „natur” tenger, nem a plázsolás, legkevésbé sem a nyári vízparti élvezek, nem a kulináris kalandok, amikről oly jóleső lesz majd duruzsolni idehaza az irigykedő szomszédnak. Nem: hanem egy ritka szép „eset”, ahogy egy évtizedes téma megtalálja a maga természetes-természeti kulisszáit, ami azt is jelenti, hogy ez a találkozás olyanná formálja magát az elbeszélőt is, hogy alkalmas legyen megteremteni a mondatok hullámzásában és kedélyváltozásaiban a téma, a tér és a szellem egységét. Az 1999-es Aranykapu „unikum” könyv Czako életművében. Témája évtizedek óta nem hagyta nyugton: Salamon király, az áruló és a szent, a háromszor megkoronázott és a remete története az Árpád-kor példátlanul nyitott és folyamatos rá- meg rákérdésezést igénylő talánya. A Képes Krónika háromszor akkora terjedelemben mesél róla, mint Szent Istvánról. Aki itt: Pula környékén, talán éppen Peroj határában tűnik el végleg, úgy, hogy részese maradt a dalmát mitológiának. Ki tudná eldönteni, és ebben szegény Gábor már nem lehet segítségünkre, hogy egy regénytéma találta meg a maga helyét a valóságban, vagy a tér „üzent” az elbeszélőnek, hogy itt az alkalom: térből helyé válni. A regény utolsó szakaszaiban pontról-pontra felismerem ezt a helyet a tenger partján. Mert tudni vélem, hogy ezek a régi nyarak mintha az ősi történetbe való visszatérést szolgálták volna, élni tudni egy tájban és átvenni egy hajdani alak személyiségéből azt, ami egyáltalán átvehető. Kiról beszélünk? Egy remete – „Krisztus atlétája” – ül a porban, a maga által megformált kis bozótos térben, kirakott fehér kövek gyűrűjében. És – van. Nem szemben a létezéssel, hanem a létezés részeként. A tenger meg „oly kéken ragyog a barbarigai dombokon viruló mirtuszbozót fölött, mint az Istenszülő Szűz Mária köténye..., tarka madarak riadtak... a lombok közül oly nehéz, édes és olajos illatot kavarva, amilyenben talán csak az üd-vözültek füröszthetik orrukát a paradicsomban.” Ki az alany itt? Persze mindez a tenger keltette áhítat közepette. Salamon megfigyelései oly mikroszkopikus elemeket rögzítenek, ami csak a kései megfigyelő és meditáló, a lét bűnösségével és boldogságával szembenező ember számlájára írhatók. Czakónak volt ideje, mert megadta magának, hogy költő és látomásos beszélő legyen. Kísértésbe esni minduntalan, hogy lekottázhatók-e a madarak hangjai, az üldögélő feje feletti babérlevelek neszei, újra rajzolhatók-e a csigák lassú vonzózkodása a dagály elől. Merőben stiláris írói bravúr ez? „Hajnali imáját a parton végezte. Napkelte előtt a legjobb imádkozni, amikor az első fények még lágyak, szinte párolognak a harmattal, s a még hűvös érintésükkel kitorlik az álmod az öböl szeméből. Isten ilyenkor végigjárja a teremtést. Megnézni, hogy a parton takarítgatnak-e a rákok, mi nyomja már megint a mimóza lelkét, jól aludt-e a tenger, no és a verebek a tamariskuszbozótban?” És ezt is nehéz lenne csak az írói kreativitás és nem a hosszú magányos órák sugallatának számlájára könyvelni.

„Meleg éjszakákon gyakran kiúszott az öbölbe. Meztelenül, kitárulkozva, akár az áldozati állat a pogányok oltárkövén. Szinte mozdulatlanul feküdt; éppen csak annyit legyintett kezével-lábával, amennyi ahhoz kellett, hogy a tenger sima tükreán vízszintesen lebegjen a teste. Megvárta, míg idegi tudomásul veszik, hogy a sós víz bizony csíp a sérülések helyén: na és? Aztán elmélkedett a tágas égbolt ragyogásában, a csillagok hunyorgásán, melyek távoli földrészek álmodozóinak kacsintásait sugározzák szerte az űrben. Talán olyanokét is, akik évezredekkel ezelőtt küldték reménykedő pillantásukat csillaguk felé, amely azóta is keresi számukra társukat az égi lakók végtelen szikratengerében.”

Alexa Károly

Az általa alapított Igen című katolikus lap közössége indított el az újságírói pályán 1990-ben. Életem első, máig meghatározó szellemi műhelyének volt a létrehozója. Mindannak az alapját, amit ma tudok és vallok a szakmáról, tőle, az általa fémjelzett szerkesztőségben tanultam. Idővel vitáink is támadtak, aztán eltávolodtunk egymástól, de úgy hiszem, a kapcsolatunk mindvégig korrekt maradt.

Gábor emlékeimben joviális, derűs, „pajkra” kész emberként él, aki évente összegyűjtött minket, kollégáit, barátait, tisztelőit, hogy „összes kertjeiben” tűnődjünk a világ dolgairól, az elmaradhatatlan decsi vörös társaságában. Ott ismertem meg Sándor Györgyöt, Banga Ferencet, Szemadám Györgyöt és a kultúra megannyi más jelesét.

Mert „a Czakó” még 1990 előttről ismert szinte mindenkit a magyar művészek közül. Ami nekem az Igen volt, az sokuknak a Mozgó Világ, ahol a hetvenes, nyolcvanas években világnézettől függetlenül még egy közösséget alkottak. 1989-es alapítása után egy darabig az Igenbe olyanok is írtak, akik – a politika itt is közbeszólt – később talán a köszönését sem fogadták.

Személyesen vagy húsz éve nem találkoztunk, de időnként hallottam felőle. Tudtam, hogy az utóbbi időkben keményen meggyötörte az élet. És hogy felesége, Éva ápolta hűségesen.

Egyik, 1991-es esszékötetének ezt a címet adta: A teremtő mosolya. Ennek utolsó, Húsvét című írása így zárul: „Halál nélkül nincs emberi élet. Nincs honnan hová, nincs miért és nincs miért ne. És nincsen cél, nincsen ív, életív, ami a nagy kilátópontra mutat, ahová az események tartanak, ahonnan visszánézve rendbe szedődnek, és ahol az ember átveszi örökségét. Mert ott igazából nem örökhagyók vagyunk, pár lom múlt tulajdonosai. Mindannyian, hívők, pogányok, dühös racionalisták. A Föltámadás, a jó halál valamennyiünk osztályrésze: a napszállta előtti utolsó pillanatig fölvehetjük a teljes bért...”

Gábor, mindent köszönök. Jó utat!

Szőnyi Szilárd